

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β', τεύχος 268, Παρασκευή 17 Αυγούστου 1984

Δρχ. 50

ΤΟ «ΑΝΤΙ» ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΠΤΥΧΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ «ΤΣΑΚΟΥ-ΑΒΕΡΩΦ»

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΔΗΛΩΣΗ
ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ
Κ. ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ
ΑΓΟΡΑΣ ΤΩΝ ΑΡΜΑΤΩΝ

ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ Κ. ΑΒΕΡΩΦ
ΓΙΑ ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ
ΚΑΙ ΜΙΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ
ΓΙΑ ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»

Παρουσιάζουν στη σειρά «μικρή βιβλιοθήκη» δύο νέους πρωτοποριακούς συγγραφείς

Υβ Ναβάρ: ΤΑ ΛΟΥΚΟΥΜΙΑ

Παράδοξες, πράγματι, οι μοίρες, οι παράλληλες μοίρες του Ράσκυ και της Λούσυ, που έχουν κι οι δύο τους μυστηριώδεις συναντήσεις στη Νέα Υόρκη...

Αυτό το αφήγημα του Υβ Ναβάρ μπορεί να διαβαστεί και σαν αστυνομικό μυθιστόρημα.

Άρης Σάρπας: ΡΟΚ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Την ώρα των διακοπών δεν ξέρουμε τι να διακόψουμε. Βάζουμε ερωτήματα δύσκολα όπως αν η τελευταία στιγμή μας θα 'ναι νύχτα...

Ένα... ροκ μυθιστόρημα.

**ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»
ΣΟΛΩΝΟΣ 94, ΤΗΛ. 3610589-3600398**

Περίοδος Β' • Χρόνος 11ος • Τεύχος 268

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΡΕΥΝΑ

Η ελληνική πτυχή ενός διεθνούς σκαν- δάλου	8-15
Α. Παπανδρέου Αποκλειστική δήλωση για την αγορά των Λέοπαρντ	8
Ρεπόρτερ Η αγορά των «Λέοπαρντ» και η υπόθε- ση Τσάκου	8
Αντιφατικές οι δηλώσεις και οι εξηγήσεις του κ. Αβέρωφ	10
Βίος και πολιτεία του Β. Τσάκου	13
Θέσεις και σκέψεις Ε. Αβέρωφ για το βορειοηπειρωτικό	16
Π. Ν. Γεννηματάς Κρίση πολιτικής συναίνεσης	19
Άκης Κοσώνας Ο διάδοχος στην ηγεσία της «ΝΔ» βρέ- θηκε	20
Πλ. Σέρβας Στο Κυπριακό προέχει η σωφροσύνη	23
Στ. Λυγερός - Χρ. Παναγιωτόπουλος Η Άγκυρα εγείρει θέμα τουρκικής μειο- νότητας στη Βουλγαρία	24
Σουάντ Ελ-Γιάφι Η ενότητα, θέμα ζωής ή θανάτου για την Παλαιστίνη	26
Στ. Κούλογλου «Κάτι συμβαίνει» στην Αν. Γερμανία	28
Γιώργος Κατηφόρης Πανεπιστημιακή υπανάπτυξη	31
Μήτσος Αλεξανδρόπουλος Δύο πορτραίτα	34
Γ. Μ. Καλιόρης Τα ψευδοδήληματα της μονομέρειας	40
Γιώργος Βέλτσος Η αντίρρηση του Μ. Φουκώ	47
Αλ. Ξύδης Η γλύπτρια Σ. Χουτοπούλου - Κονδάρ- του	48

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ Μ' αεροπλάνα και κανόνια	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	6
ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ	
Μ. Κονιόρδος Ταυτότητα μικρής διάρκειας	38
Ν. Μάργαρης Πολιτιστική ανάταση	38
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	
Γ. Καλαϊτζής: Ολυμπιακά ανάλεκτα	39
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	49
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	50

ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΚΑΘΑΡΣΗ

ΠΟΛΛΕΣ ισχυρές ενδείξεις φανερώνουν ότι βρισκόμαστε στην απαρχή εξέλιξης ενός μεγάλου πολιτικού σκανδάλου. Ενός σκανδάλου με την πιο κλασική μορφή, που συνδέει μια ορισμένη πολιτική με την αφανή πηγή της, δηλαδή το χρήμα.

ΥΠΑΡΧΟΥΝ λοιπόν ισχυρές ενδείξεις ότι μια υπόθεση παράνομων χρηματοδοτήσεων που μεταβάλλεται αυτή τη στιγμή στις ΗΠΑ σε ένα νέο «Γουότεργκεϊτ» με ανυπολόγιστες προς το παρόν συνέπειες, έχει και τον ελληνικό της κλάδο.

ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΑ, το μήλο που θα πέσει, παρά κάτω από τη μηλιά...

ΕΤΣΙ, η ελληνική προέκταση των δραστηριοτήτων του περιώνυμου κ. Τσάκου εμφανίζεται στη «ΝΔ» και προσωπικά στον κ. Αβέρωφ. Δύο σκέλη έχει η δραστηριότητα του κ. Τσάκου στην Ελλάδα:

- ένα η υπόθεση της προμήθειας των «Λέοπαρντ» επί υπουργού Εθνικής Αμύνης κ. Αβέρωφ και

- ένα δεύτερο, οι χρηματοδοτήσεις του κόμματος της «ΝΔ» και η πρόταση χρηματοδότησης του αρχηγού της κ. Αβέρωφ, προσωπικά.

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ πώς θα ανιχνευθούν ποινικά οι αποκαλύψεις για τον κ. Β. Τσάκο. Γνωρίζουμε όμως καλά ότι η πραγματική κρίση επί πολιτικών υποθέσεων δεν εναπόκειται στην αρμοδιότητα της Ποινικής Δικαιοσύνης αλλά στη σφαίρα μιας σαφούς πολιτικής δεοντολογίας.

ΣΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ αυτού του τεύχους αναπτύσσονται αναλυτικά όσες πτυχές του σκανδάλου μπορέσαμε να ελέγξουμε και αποκαλύψουμε. Αλλά στο σημείωμα αυτό θέλουμε να επιμείνουμε στην πλευρά μόνον εκείνη που αφορά τους πολιτικούς θεσμούς γενικά.

Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ κομμάτων ή / και προσωπικοτήτων από ξένες πηγές δημιουργεί δυο κρίσιμης σημασίας πολιτικά ζητήματα:

ΠΡΩΤΟΝ, αποτελεί βάνουση προσβολή της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας. Διότι η χρηματοδότηση —και η αποπληρωμή της— συνεπάγεται ακριβώς εκείνες τις μεθοδεύσεις παρασκηνίου, που μετατρέπουν τη λαϊκή εντολή σε ένα δημόσιο πρόσχημα των «εν κρυπτώ» συναλλαγών.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ υπάρχει σε τέτοιου είδους πρακτικές η συνέχιση των κανόνων της εξάρτησης. Διότι φυσικά δεν πρόκειται περί αγαθοεργών πράξεων αλλά περί αμοιβαίων δεσμεύσεων σκοπιμότητας. Και αυτός που επενδύει χρηματοδοτώντας, αναμένει με βεβαιότητα την ανταμοιβή του στο πολλαπλάσιο.

ΚΑΙ ΕΑΝ ακόμα λοιπόν, η τέτοιου τύπου χρηματοδότηση δεν καταλήγει σε στενά ατομικά ωφέλη, αλλά διατίθεται στο σύνολό της υπέρ «καθαρά» κομματικών σκοπών, και πάλι, όσοι διέπραξαν παρόμοια συναλλαγή είναι κατηγορηματικά έκθετοι και ένοχοι βαρύτατων πολιτικών αδικημάτων.

ΚΑΙ Η ΠΙΟ σαφής και αναγκαία συνέπεια μιας παρόμοιας συμπεριφοράς είναι τουλάχιστον η άμεση παραίτηση όχι μόνο από κομματικά αξιώματα αλλά και από την ενασχόληση με τα κοινά.

ΤΟ ΚΟΜΜΑ της «ΝΔ», το θέλει δεν το θέλει, είναι ιστορικά ο συνεχιστής της πιο επαχθούς πολιτικής παράδοσης της χώρας. Γιατί στους κόλπους της Δεξιάς με την αντίληψή της για τους «προστάτες» και την απολαυή όλων των αγαθών της ιδιωτικής πρωτοβουλίας άνθισε η πρακτική της υποτέλειας και η νομιμότητα της συναλλαγής.

Η ΠΑΡΑΤΑΣΗ ενός τέτοιου καθεστώτος και η επίσημη συγκάλυψή του, δεν βλάπτει μόνον τη «ΝΔ» αλλά υπονομεύει συνολικά την αξιοπιστία της Δημοκρατίας και την όποια φερεγγυότητα των θεσμών.

ΔΕΝ ΣΥΖΗΤΙΕΤΑΙ λοιπόν, ότι δεν χρειάζεται ένα πρόσθετο εμπύημα στη δημόσια ζωή και ότι τη μόνη δυνατή λύση ομαλότητας σε τυχόν επιβεβαίωση του εξελισσόμενου σκανδάλου δεν μπορεί να είναι παρά μια καθαρή προσώπων και λειτουργιών εκεί όπου αυτά διέβαλαν και τον ρόλο τους και το λειτούργημά τους.

Μ' αεροπλάνα και κανόνια...

ΜΕΤΑ ΤΑ ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ (τελικά η αναλογία θα είναι 60 αμερικανικά, 40 γαλλικά), ήλθε η σειρά των αρμάτων μάχης, των μαχητικών ελικοπτέρων, των αντιαεροπορικών βλημάτων, των νέων πολεμικών πλοίων... «Θα γίνουμε αστακοί —θ' αγοράσουμε απ' όλα τα όπλα», δηλώνει ο αναπληρωτής υπουργός Εθνικής Άμυνας Α. Δροσογιάννης, προσθέτοντας πως «το τίμημα της ανεξαρτησίας είναι πανάκριβο».

ΠΟΣΟ ΠΑΝΑΚΡΙΒΟ, όμως; Για τα 100 αεροπλάνα (συν ανταλλακτικά, συν απώλειες, συν τόκοι, κ.ά.), θα πληρώσουμε —ακριβέστερα, θα πληρώνουμε άχρι του σωτηρίου έτους 2112 μετά Χριστόν...— ένα ποσό γύρω στα 10 δισεκατομμύρια δολάρια, περίπου 1,2 τρισεκατομμύρια δραχμές. Όσο για το τι θα μας στοιχίσουν, συνολικά, οι άλλες αγορές (τανκς, ελικόπτερα, νέα πολεμικά πλοία, νέα πυροβόλα, νέοι πύραυλοι, κτλ.), «κανένα στόμα δεν το 'βρε και δεν το 'πε ακόμα»... Ενδεικτικά μόνο αναφέρεται ότι προτιθέμεθα ν' αγοράσουμε 100 τανκς (αμερικανικά M-60, ή γερμανικά «Λέοπαρντ», ή αγγλικά «Τσιφταιν», ή γαλλικά AMX), που θα μας στοιχίσουν 100-150 εκατομμύρια δολάρια... Ενδεικτικά, επίσης, αναφέρεται ότι η τιμή ενός ελικοπτέρου τύπου «Κόμπρα», κοστίζει γύρω στα 10 εκατομμύρια δολάρια, ότι το κόστος των πυραύλων «Σούπερ Σάιντ Γουάιντερ» και των αντιαρματικών ρουκετών «Μάβερικ», είναι της τάξεως των 35 εκατομμυρίων δολαρίων, ότι... Όσο για την αγορά ή κατασκευή (σε ελληνικά ναυπηγεία) των νέων πολεμικών πλοίων, ακριβείς υπολογισμοί δεν υπάρχουν ακόμα, μια και η κυβέρνηση δεν αποφάσισε ακόμα πόσα πλοία του στόλου —από τα υπάρχοντα— θ' αντικαταστήσει. Πάντως η δαπάνη υπολογίζεται σε αρκετά δισεκατομμύρια δραχμές.

Κάποια κρίσιμα ερωτήματα

ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΟΡΟ αυτόν των δισεκατομμυρίων —αρχίζοντας από την «αγορά του αιώνα» και φτάνοντας στις νέες παραγγελίες για τον στρατό και το ναυτικό— πολλά ερωτήματα τέθηκαν και τίθενται: Αν το πρόγραμμα των εξοπλισμών αυτών, ανταποκρίνεται σε κάποια πολιτική «ταχύρρυθμης δημοκρατικής οικονομικής ανάπτυξης της χώρας», ή εδράζεται, απλώς, στην κατά πόδας παρακολούθηση των εξοπλιστικών προγραμμάτων της γειτονικής Τουρκίας... Αν οι νέες παραγγελίες για τον στρατό και το ναυτικό, καθοδηγούνται από τη στάθμιση πραγματικών αμυντικών δεδομένων, ή εμπεριέχουν και κάποιο στοιχείο «ανταγωνισμού» μεταξύ των τριών όπλων. (Λέγεται σχετικά ότι ο στρατός και το ναυτικό δεν μπορούσαν να «ανεχθούν» την προτεραιότητα που δόθηκε στην πολεμική αεροπορία). Αν ο θριαμβευτικός τόνος που δίνεται στον παράγοντα των αντισταθμιστικών εισφορών, προδίδει κυβερνητική αφέλεια ή αποτελεί καλά υπολογισμένη πράξη, για την καθυσύχαση της κοινής γνώμης. (Όπως είναι γνωστό, η κυβέρνηση διατείνεται ότι με την αγορά του αιώνα, ολόκληρη η Ελλάδα θα γίνει ένα... «απέραντο εργοτάξιο» και ότι οι δαπάνες για την αγορά των νέων οπλικών συστημάτων, είναι «η ατμομηχανή που θα σύρει την ελληνική οικονομία στον χώρο των τεχνολογιών αιχμής»...). Ένα άλλο ερώτημα, τέλος, είναι αν πλάι πλάι στις νέες παραγγελίες, τα νέα αεροπλάνα, τα νέα τανκς, τα νέα πλοία, υπάρχει πρόβλεψη και για κάποιες νέες διαδικασίες, που σχετίζονται με τον εκδημοκρατισμό των ενόπλων δυνάμεων —στοιχείο που άμεσα συναρτάται με την ποιότητα και απόδοσή τους.

(ΚΑΙ ΜΙΑ και ο λόγος περί νέων αγορών και τανκς τύπου «Λέοπαρντ II», το ANTI, αποκαλύπτει, στο τεύχος του αυτό, κάποιες συνταρακτικές λεπτομέρειες από την αγορά των «Λέοπαρντ I», επί υπουργίας Ευ. Αβέρωφ, σημερινού αρχηγού της Νέας Δημοκρατίας και τότε υπουργού Εθνικής Άμυνας... Στην αγορά αυτή, είχε αναφερθεί και ο πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου, στην πρες κόμφορανς της 27ης Ιουλίου, στο Ζάππειο. «Η αγορά των «Λέοπαρντ I» —είπε— είχε γίνει σε ελάχιστο χρόνο, χωρίς μια δεκάρα αντισταθμιστική εισφορά»... Οι αποκαλύψεις του ANTI, όμως, εξικνούνται πολύ πέραν των αντισταθμιστικών αυτών εισφορών, καθώς κάποιος ερίτιμος κύριος, ονόματι Β. Τσάκος, προσφέρθηκε —μέσω των «Λέοπαρντ I»— να ενισχύσει τη Νέα Δημοκρατία και ένιους άλλους...)

Μετά την λιτανεία...

ΟΙ ΝΕΕΣ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ όπλων ανακοινώθηκαν στην Αθήνα, 24 ώρες προτού ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου, ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας Ευ. Αβέρωφ και ο πρόεδρος της Βουλής Ι. Αλευράς, παρακολουθήσουν μαζί —στην ίδια σειρά— τη λιτανεία του αγίου Σπυρίδωνα, στην Κέρκυρα... Καθώς, μάλιστα, ο άγιος, γύρω στα 1717, «έσωσε —με θαύμα— την Κέρκυρα, από τους Τούρκους», ο πρωθυπουργός και ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, φρόντισαν, πριν από την λιτανεία, να προσκυνήσουν τα «πασουμάκια» του σκηνώματος του αγίου, «με ευλάβεια πολλή» —όπως έγραψαν κάποιες εφημερίδες... —αν όχι και με «έξαρση πατριωτική», μια και ο άγιος Σπυρίδων αποδείχθηκε φίλος των Ελλήνων!

ΠΑΝΤΩΣ, όσοι περίμεναν ότι μετά τη λιτανεία, θα επακολουθούσε και κάποια ιδιαίτερη συνάντηση Παπανδρέου-Αβέρωφ, απογοητεύθηκαν... Ο πρωθυπουργός απέφυγε τη συνάντηση (οι μέρες —θα σκέφθηκε— είναι πονηρές...) και έστειλε «εμισάριο», τον Γιάννη Αλευρά.

ΓΙΑ ΤΟ ΤΙ κουβέντιασαν Αβέρωφ και Αλευράς, πολλά έχουν γραφεί. Το βέβαιο είναι πως ο πρόεδρος της Βουλής διαβεβαίωσε, τον αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας, πως η κυβέρνηση δεν πρόκειται να αιφνιδιάσει την αντιπολίτευση, σε ό,τι αφορά τον χρόνο των εκλογών. «Ο Ανδρέας —του είπε— επιμένει για εκλογές, τον Οκτώβριο του '85»... Όσο για τον εκλογικό νόμο «θα συμπεριφερθούμε σαν πραγματικοί gentlemen, όπως gentlemen υπήρξατε και σεις, απέναντί μας... Κοντολογίς, δεν θα ψηφίσουμε εκλογικό νόμο, στον οποίο δεν θα είσθε και σεις σύμφωνοι». Τέλος, προκειμένου περί ανασχηματισμού, ο Ι. Αλευράς άφησε να νοηθεί ότι ίσως υπάρξουν —μέσα στον Σεπτέμβριο— κάποιες μικρές αλλαγές στη σύνθεση του υπουργικού συμβουλίου.

ΑΠΟ ΤΗΝ πλευρά του, ο Ευ. Αβέρωφ, θα πρέπει κάτι να είχε πει στον κ. Ι. Αλευρά από τα «συμβαίνοντα» εντός των τειχών της Νέας Δημοκρατίας. «Με αμφισβητούν οι πάντες μέσα στο κόμμα και θα πρέπει είτε να επιβληθώ (και να κοπάσει η αμφισβήτηση), είτε να παραιτηθώ».

ΛΕΓΕΤΑΙ ΟΤΙ η συνομιλία Αλευρά-Αβέρωφ πήγε πολύ καλά. Και ότι ο πρόεδρος της Βουλής μίλησε σαν «κεντρογενής προς πρώην κεντρογενή»! Ωστόσο η αίσθηση του κ. Αβέρωφ —αν οι σχετικές πληροφορίες είναι ακριβείς— είναι ότι η κυβέρνηση (παρά την επιμονή του Α. Παπανδρέου να εξαντλήσει την τετραετία...), δεν θ' αποφύγει, τελικά, τις πρόωρες εκλογές. Και ότι ακριβώς γι' αυτό, ειδοποίησε τους δελφίνους και άλλα κεντρικά στελέχη του κόμματος —εφόσον εξακολουθεί να είναι αρχηγός...— να είναι έτοιμοι «για όλα τα ενδεχόμενα».

ΤΗΝ ΑΙΣΘΗΣΗ Αβέρωφ, ωστόσο, ήλθε να διαλύσει ο ίδιος ο πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου, τα μεσάνυχτα της Κυριακής, φθάνοντας στο αεροδρόμιο του Ελληνικού: «Τι είναι όλα αυτά τα σενάρια φαντασίας —είπε— που γράφουν οι εφημερίδες, ηλοκυβερνητικές και αντιπολιτευόμενες;». Μερικοί είπαν ότι ο πρωθυπουργός φαινόταν λίγο κουρασμένος, ίσως και εκνευρισμένος, επειδή το αεροπλάνο της «Ολυμπιακής» έφτασε στην ζέρκυρα με τριώρη καθυστέρηση... Κουρασμένος ή όχι πάντως, ο Α. Παπανδρέου επανέλαβε ότι οι εκλογές θα γίνουν τον Οκτώβριο του '85, ότι, από 'δω και μπρος, η κυβέρνηση θα ρίξει το βάρος της στα οικονομικά προβλήματα της χώρας, ότι η ανασχηματισμός ΔΕΝ θα γίνει και ότι όλες οι συσχέτισεις που γίνονται ανάμεσα στις εθνικές εκλογές και την εκλογή του προέδρου της Δημοκρατίας, είναι εικοτολογίες, εκτός τόπου και χρόνου.

ΥΠΑΡΧΟΥΝ, όμως, «εικοτολογίες» και εικοτολογίες... Μερικοί, μάλιστα, επιμένουν ότι στον μικρό εκνευρισμό του πρωθυπουργού, είχε συμβάλει, από το πρωί, η «Ακρόπολις της Κυριακής» που έγραψε ότι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας Κ. Καραμανλής «σκέπτεται ν' αποσυρθεί» και «να μη θέσει υποψηφιότητα για το προεδρικό αξίωμα, τον Μάιο (διάβαζε τον Απρίλιο) τον 1985». Ήταν «εμπνευσμένο» το δημοσίευμα αυτό; Αναποκρινόνταν στις πραγματικές προθέσεις του κ. Καραμανλή; Ή μήπως εντασσόταν και το κείμενο αυτό, στο «κρυφτούλι προθέσεων», που άρχισε να παίζεται λίγο πριν από τη συνέντευξη του πρωθυπουργού, στο Ζάππειο;

ΟΠΩΣ και αν έχει το πράγμα, το δημοσίευμα ενόχλησε, φαίνεται, κάποιους «παράγοντες της κυβέρνησης» (ο όρος ανήκει τα «Νέα»), οι οποίοι αδυνατούν ν' αντιληφθούν «γιατί υπάρχει ίση νευρικότητα γύρω από ένα θέμα, για το οποίο ό,τι γράφει, τούτη τη στιγμή, είναι τουλάχιστον άκαιρο και εν πάση περιτώση παρακινδυνευμένο».

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός, βέβαια, ότι, γύρω από την εκλογή του προέδρου της Δημοκρατίας, υπάρχει ένα «μικρό» κι ένα «μείζον» πρόβλημα. Το «μικρό» βρίσκεται στο ξεπέρασμα κάποιων αντιδράσεων που —υποκινήσει, ας πούμε, ενός Μ. Κουσιόγιωργα, μέσω «Αυριανής» ή «Ρωμιουσύνης»...— εκδηλώνονται με ένα νέο «αντικαραμανλισμό». Αλλά οι αντιδράσεις αυτές δεν ανησυχούν ούτε τον πρόεδρο, ούτε τα μέλη του Επικεφαλαιώδους Γραφείου του ΠΑΣΟΚ. «Μείζον» πρόβλημα —αντίθετα— θα ήταν αν, πράγματι, ο Κ. Καραμανλής αποφάσισε να εκτεθεί υποψήφιος για το προεδρικό αξίωμα. Πρώτο, γιατί μια τέτοια απόφαση θα καθόριζε το χρόνο διαλύσεως της Βουλής (Απρίλιος του '85), μια και η παρούσα Βουλή δεν μπορεί —κάτω από τη σημερινή της σύνθεση— ν' αναδείξει άλλον πρόεδρο. Δεύτερο, γιατί διάλυση της Βουλής, λόγω αδυναμίας να εκλέξει νέο πρόεδρο της Δημοκρατίας, θα σήμαινε εκλογές με χαρακτήρα περίπου «δημοψηφίσματος», όπου το δευτερότονο θέμα θα ήταν η «μη υποψηφιότητα Καραμανλή» και οι λόγοι που την επέβαλαν. Τρίτο, γιατί η Νέα Δημοκρατία θα εκταλλευόταν στο έπακρο την «μη υποψηφιότητα Καραμανλή» οντίζοντας να φορτώσει τα πάντα στο ΠΑΣΟΚ. Τέταρτο, γιατί μια σειρά κεντρώοι ψηφοφόροι που ψήφισαν, στις προηγούμενες εκλογές, ΠΑΣΟΚ —πιστεύοντας στην «αντίρροπη νίκη Καραμανλή» —θα δισταζαν να ξαναδώσουν την ψήφο τους στον Α. Παπανδρόν, «εφόσον στην προεδρία της Δημοκρατίας δεν θα υπάρχει ο Καραμανλής». Πέμπτο... έκτο.

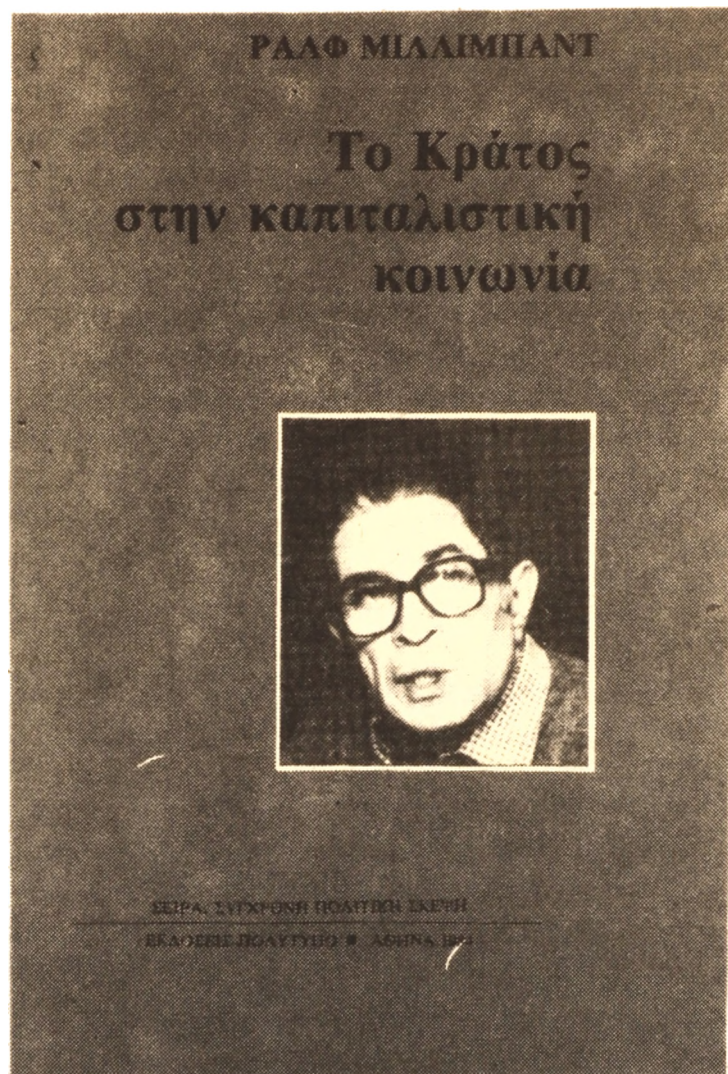
ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, μετά τις μικρές διακοπές του πρωθυπουργού, ο πολιτικός βίος της χώρας ξαναγυρίζει στα ίδια. Όπου να 'ναι επίκειται και η συνάντηση πρωθυπουργού-Αρσένη, κύριο αντικείμενο τον Προϋπολογισμό. Από τα κονδύλια του οποίου, πολλά θα φανούν...

ΑΝΤΗΝΩΡ

Εκδόσεις ΠΟΛΥΤΥΠΟ
Σειρά: Σύγχρονη Πολιτική Σκέψη

Ραλφ Μίλιμπαντ
ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Πρόλογος: Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Ένα κλασικό έργο της μεταπολεμικής μαρξιστικής έρευνας στο χώρο της πολιτικής κοινωνιολογίας. Συνδυάζοντας ορισμένες από τις θεωρητικές προτάσεις του «πολιτικού» μαρξισμού με το ριζοσπαστικό ρεύμα της εμπειρικής αγγλοσαξωνικής σχολής της πολιτικής επιστήμης, ο καθηγητής Μίλιμπαντ τεκμηριώνει μία σύνθετη προσέγγιση του φαινομένου «Κράτος», στη διαπλοκή και τη συστατική του σχέση με τους πολιτικούς θεσμούς (κόμματα, Τύπος, ομάδες συμφερόντων, «ιδεολογικοί μηχανισμοί») και την κοινωνία.

Παράλληλα, ο εκτεταμένος πρόλογος του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου τοποθετεί το φαινόμενο του Κράτους στα πλαίσια των σημερινών θεωρήσεων για την «πολιτική θεωρία» της μαρξιστικής αριστεράς, χαράζοντας έτσι τους άξονες για την επανατοποθέτηση του προβλήματος της εξουσίας, της δημοκρατίας και της σοσιαλιστικής αλλαγής σήμερα.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ:

εκδόσεις «ΝΕΦΕΛΗ» Μαυρομιχάλη 9

Τηλ. 36.07.744 — 36.39.962

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:

Μ. Κοτζιά και Σια ΟΕ, Τσιμισκή 78, Τηλ. 279.720

ΤΟ ΗΠΙΟ ΚΛΙΜΑ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙ

Το ήπιο κλίμα είχε εισαχθεί εξ αρχής στην πολιτική ζωή της χώρας με μια σαφή «δισημία»: ο κ. Ράλλης επιδίωκε την αξιοποίησή του για να εμπεδωθεί στην εξουσία και ο κ. Παπανδρέου, χωρίς να τηρεί τους κανόνες που πρότεινε ο κ. Ράλλης, το επεκαλείτο ώστε να αναρριχηθεί με τη σειρά του στην κυβέρνηση.

Η επίκληση του «ηπίου κλίματος», παρόλ' αυτά, έκρυβε στο εσωτερικό της πολιτικής διαπάλης μια τεράστια σημασία παραδοχή: ότι δηλαδή στην Ελλάδα της μεταπολίτευσης υπάρχει μια τέτοιας έκτασης συναίνεση στο κοινωνικό και πολιτικό πεδίο του καθεστώτος, ώστε να μην διακυβεύεται από κατά περίπτωση οξύνσεις στον χώρο των κομματικών συγκρούσεων και αντεγκλήσεων.

Έτσι, ενώ το ήπιο κλίμα φαινόταν να έχει ξεχαστεί στη διάρκεια των Ευρωεκλογών, είναι τώρα που η κυβέρνηση, κυρίως, και ο Τύπος στην ολότητά του σχεδόν, επαναφέρουν σταθερά τη συζήτηση στην αναγκαιότητά του.

Κατά ένα παράδοξο τρόπο όμως όλη η σχετική συζήτηση φαίνεται να επικεντρώνεται σε εκείνα τα στοιχεία της εκλογικής μάχης, που, έστω και διαστρεβλωμένα, αποτελούν το μόνο χώρο της άμεσης λαϊκής παρουσίας, δηλαδή τις συγκεντρώσεις, τις κομματικές εκδηλώσεις, την εν γένει κομματική-λαϊκή ενεργοποίηση υπέρ των στόχων ενός κόμματος.

Από όλες τις πλευρές λοιπόν, από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τον Πρωθυπουργό και υπεύθυνους παράγοντες του πολιτεύματος τονίζεται ότι δεν πρέπει να ξαναδούμε τέτοια εκλογική μάχη, ότι χρειάζεται να αξιοποιηθεί η τηλεόραση, να εμπεδωθεί το ήπιο κλίμα, κτλ.

Μια δημοσκόπηση του «Βήματος», μάλιστα, δίνει και την αναγκαία «λαϊκή» επικύρωση αυτών των απόψεων, με συντριπτικά μάλιστα ποσοστά.

Είναι βέβαια το ΑΝΤΙ που αδιάκοπα επεσήμανε τα προβλήματα τα οποία προκύπτουν από μια λαϊκή συμμετοχή που δεν βρίσκει την συναρμογή της με τα πραγματικά ζητούμενα των προβλημάτων. Αλλά το να επισημαίνεις τα «κενά» ενός ορισμένου τύπου «λαϊκής συμμετοχής» είναι εντελώς διαφορετικό πράγμα από το να προαναγγέλεις την κατάργησή της.

Και φοβόμαστε ότι αυτή η επιστροφή του ηπίου κλίματος στοχεύει πολύ μακρύτερα από την αποφυγή των «ακροτήτων και ασχημιών» του πρόσφατου εκλογικού αγώνα.

Κάπου απόμακρα το όραμα μπορεί να είναι εκείνο μιας ευτυχισμένης χώρας Λωτοφάγων, ενός έθνους ιδιωτών, που, ικανοποιημένο από τη ζωή του, βγαίνει κάθε τέσσερα χρόνια από την εστία του για να ψηφίσει τον τηλεοπτικότερο πολιτικό ηγέτη, ή το ελκυστικότερο πολιτικό σχήμα.

Ας ελπίσουμε ότι πέφτουμε έξω....

Μητσοτάκης ο αναμάρτητος

Δεν μπορεί να αρνηθεί κανείς στον κ. Μητσοτάκη, πως ακόμα και αν το ήθελε, δεν θα μπορούσε να περνάει απαρατήρητος. Σε ό,τι κάνει αυτός ο άνθρωπος δίνει μια ανεπανάληπτη προσωπική σφραγίδα. Πόσα ντοκτορά θα μπορούσαν να γραφτούν, για παράδειγμα, μόνο για την επίδοσή του στο ρουσφέτι. Γενεές πολιτευτών σωρεύτηκαν στον τόπο, ένας ξεχώρισε από το ύφος της δεξιότητας του, ως ο μαιτρ του ρουσφετιού, ο κ. Μητσοτάκης.

Εκατοντάδες πολιτευτές έκαναν βόλτες από το ένα κόμμα στο άλλο, μόνον ο κ. Μητσοτάκης πολιτογράφησε το γεγονός ως «αποστασία». Εκατοντάδες προσωπικότητες που είδαν το «καραμανλικό φως» μεταπολιτευτικά προσκολλήθηκαν στη «ΝΔ», μόνον ο κ. Μητσοτάκης προκάλεσε το «γεγονός» της «διεύρυνσης».

Θα μπορούσε λοιπόν να υποθέσει κανείς ότι ο κ. Μητσοτάκης πνίγεται από την αδικία. Τόσοι πολλοί να κάνουν τα ίδια πράγματα, και μόνο αυτός, επειδή τα κάνει με αριστοτεχνικό τρόπο, να την «πληρώνει»; Δηλαδή σ' αυτό τον τόπο για άλλη μια φορά τιμωρείται η ικανότητα και η υψηλή επίδοση, ενώ ε-

πιβραβεύονται οι μετριότητες και οι ερασιτέχνες;

Κι όμως ο κ. Μητσοτάκης για άλλη μια φορά μας διέψευσε και μας υπερέβη, όχι απλά δεν έχει κανένα τέτοιο πρόβλημα, αντίθετα, στον χαρούμενο κόσμο της συνειδήσής του, τα πράγματα είναι εντελώς αντίστροφα απ' ό,τι το βλέπουμε εμείς οι κοινοί θνητοί.

Έτσι, στην πολυσυζητημένη συνέντευξή του στο «ΒΗΜΑ» μέσα σε πολλά άλλα απίστευτα ο κ. Μητσοτάκης «αποκάλυψε» ότι δεν υπάρχει καν «αποστασία» αλλά υπήρξε απλώς μια «εσωκομματική σύγκρουση» στην τότε Ένωση Κέντρου, που την οργάνωσε ο... Ανδ. Παπανδρέου για να διώξει τον κ. Μητσοτάκη, που ήταν ο «αδιαμφισβήτητος διάδοχος του Γ. Παπανδρέου».

Όλα αυτά δεν αποτελούν αστειότητες αλλά σοβαρές «θέσεις» του κ. Μητσοτάκη, ο οποίος μάλιστα, στην ίδια συνέντευξη, ζήτησε τηλεοπτική συζήτηση και αναμέτρηση για να αποδείξει την ακρίβεια των ισχυρισμών του!

Εμείς είναι αλήθεια ότι υποκλινόμαστε μπρος στο θράσος του ανδρός. Καθώς όμως φοβόμαστε ότι ο κ. Μητσοτάκης απλώς λεονταρίζει, επειδή ακριβώς ξέρει ότι θα εισπράξει την περιφρόνηση της σιωπής, θα θέλαμε για να μην νιώθει τόσο «δικαιωμένος» να του θυμίσουμε ένα μικρό περιστατικό.

Θυμάται άραγε —και φυσικά θυμάται— πως τα ίδια ακριβώς έλεγε ήδη από το καλοκαίρι του '65; Πως αρθρογραφούσε και προκαλούσε στο ίδιο μοτίβο, αυτοπλασαριζόμενος ως σωτήρας της Ελλάδας, κτλ.;

Και μήπως θυμάται την «νίλα» που έπαθε όταν ο αδέκαστος Πολ. Πολυχρονίδης τον προκάλεσε με δημόσια προκήρυξη του εκείνη την εποχή να παραιτηθούν και οι δύο ταυτόχρονα από το βουλευτικό τους αξίωμα ως βουλευτές Χανίων, και να αναμετρηθούν σε αναπληρωματική εκλογή;

Το θυμάται άραγε ο κ. Μητσοτάκης; Αν λοιπόν το θυμάται ας σιωπήσει όπως και τότε που «λουφαζε». Γιατί ξέρει πολύ καλά, πως οι άλλοι δεν ασχολούνται μαζί του μόνο και μόνο γιατί τα θέματα αυτά έχουν οριστικά επιλυθεί στο λαϊκό επίπεδο, αυτό που, υγιέστατα αποτιμώντας τον κ. Μητσοτάκη, τον κατέταξε οριστικά στο χώρο της ιστορικής αποτυχίας, δηλαδή της αδιαφορίας.

ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ

Είναι παγκόσμια γνωστό ότι οι περισσότερες μάχες και κατατροπώσεις αντιπάλων έχουν λάβει χώρα στις λέσχες των αποστράτων αξιωματικών. Μαθημένοι οι επαγγελματίες ένστολοι στον ομαδικό βίο, συνεχίζουν και μετά τη συνταξιοδότηση τον συναγελασμό, με τα ίδια βασικά θέματα της ενεργού σταδιοδρομίας. Κουβέντες για πραγματικές και, κυρίως, φανταστικές μάχες, για περιστατικά του στρατιωτικού βίου, για γυναίκες και για τα ισχυρά πάθη της ζωής, όπως η χαρτοπαιξία, κτλ.

Βέβαια, ποικιλώνυμες υπηρεσίες κατά καιρούς επιχειρούν και μια πολιτική αξιοποίηση αυτού του σχολάζοντος γηραιού «δυναμικού». Πρόσφατα μάλιστα, η «ΝΔ» προσπάθησε να τονώσει τις συσπειρώσεις αποστράτων σε ειδικές κομματικές οργανώσεις, αποσκοπώντας πάντα σε μια διείσδυση και στους εν ενεργεία συναδέλφους.

«Αξιοποίηση αποστράτων» πρότεινε, προδικτατορικά ήδη, η ΚΥΠ, υπέρ «εθνικών σκοπών» (ιδέ σχετικά στο πρώτο και δεύτερο τεύχος του ΑΝΤΙ).

Όλα αυτά, τα επαναφέρει επί τάπητος η εκδήλωση της «Λέσχης Καταδρομέων», «οργανωθείσα επ' ευκαιρία της 35ης επετείου της υπογραφής του Συμφώνου του Βορείου Ατλαντικού». Η εκδήλωση είχε ως κύριο ομιλητή τον αντιστράτηγο εν αποστρατεία Ιωάννη Κόρκα, που τον παρουσίασε στους ακροατές έμπλεως εθνικού πάθους, ο Πρόεδρος της Λέσχης Αντίγος Εμ. Ζαχαράκης.

Ο κ. Ζαχαράκης παρουσίασε τον κ. Κόρκα με επικούρικες περιγραφές των ανδραγαθιών του στα πεδία των τίμιων μαχών.

«προήχθη... από ταγματάρχη σε αντισυνταγματάρχη... στον Πλάτανο της Ναυπακτίας, μαχόμενος εναντίον των συμμοριών του κομμουνισμού».

Και ο κ. Κόρκας, για να μην υστερήσει από τον προλαλήσαντα, στην ομιλία του περί ΝΑΤΟ ανέλυσε τα περί κομμουνιστοσυμμοριτισμού: «Δεν ήτο εμφύλιος πόλεμος. Νομικώς, ήτο πόλεμος εναντίον των κομμουνιστικών συμμοριών... Οι Συμμορίται ήσαν το όργανο των Σοβιετικών, οι λεγεωνάριοι, οι μισθοφόροι των, οι οποίοι εξετέλουν τας διαταγὰς των και εμάχοντο εναντίον της γενέτειράς των κάτω από την ερυθράν σημαίαν, φέρουσιν το σύμβολο της Σοβιετικής Ρωσίας».

Αυτά τα βαθυνούστατα είπε ο κ. Κόρκας, και προφανώς τα απηύθυνε σε κατάλληλο ακροατήριο. Το ερώτημα είναι αλλού. Αυτά, και άλλα χειρότερα που αναπτύχθηκαν στην αίθουσα, κυκλοφορούν σε ειδικό φυλλάδιο που «διανέμεται δωρεάν» από τη Λέσχη Καταδρομέων. Και σε μια προκήρυξή της η Λέσχη προαναγγέλει αλυσίδα παρόμοιων εκδόσεων, όπου με γλώσσα αντάξια του κ. Κόρκα δίνεται η διαβεβαίωση ότι «η ενημέρωση επί εθνικών θεμάτων, η διατήρηση του ακραιφνούς εθνικού φορνήματος, της εθνικής, ιδεολογίας κτλ.» θα συνεχιστεί, ώστε τα στοιχεία να «αξιοποιηθούν από τους παραλήπτας», δηλαδή τους αξιωματικούς. Είναι άραγε αυτοί οι αξιωματικοί μόνον απόστρατοι; Και είναι αλήθεια κ. Δροσογιάννη ότι αυτές οι Λέσχες τελούν υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας; Δηλαδή και οι δραστηριότητές τους;

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΙ Η —ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗ— ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Από την κ. Βιργινία Τσουδερού λάβαμε και δημοσιεύουμε την ακόλουθη επιστολή με ημερομηνία 8-8-84:

Κύριε Διευθυντά,

Αναφέρομαι στο εισαγωγικό σημείωμα που θεωρήσατε αναγκαίο να προηγηθεί σαν «καπέλλο» στη συνέντευξη που εσείς επιμόνως μου ζητήσατε και που δημοσιεύσατε στο τεύχος σας, 3 Αυγούστου 1984.

Διερωτώμαι από πότε θεωρείται δημοσιογραφικά δεοντολογικό, να προκαταλαμβάνει η Σύνταξη του περιοδικού σας, την κρίση των αναγνωστών με διασυρμό του ήθους της πολιτικής τρωστικότητας την οποία σεις επιλέξατε να φιλοξενήσετε στις στήλες σας; Διαστρεβλώσατε ακόμη και μια ατυχή, κατά γενική ομολογία, αντίδραση του Πολιτικού Γραφείου του ΚΟΔΗ-ΣΟ, στην οποία δώσατε και ανεπιτήρητη πολιτική προέκταση. Με τον τρόπο αυτό ρίχνετε σκιά στις πολιτικές πράξεις και αποφάσεις μου σε βάρος του κύρους μου, απέναντι σ' ένα ανίδεο αναγνώστη σας.

Διερωτώμαι, τέλος, από πότε ένα πολιτικό κείμενο με εκτιμήσεις, ή έστω επικριτική κριτική, κομματικής τακτικής και πορείας, μπορεί να εκλειφθεί ως πρόβλημα «εντός των τει-

χών» και να καταλήξει μάλιστα ο συντάκτης αυτής της εισαγωγής στο συμπέρασμα, ότι «οι Αχαιοί θα διαβούν τις πύλες».

Σύμφωνα με πάγια δημοσιογραφική δεοντολογία, παρακαλώ να δημοσιεύσετε ολόκληρο το γράμμα μου αυτό, στον ίδιο χώρο και με τα ίδια στοιχεία που καταχωρήθηκε η παραπάνω απαράδεκτη εισαγωγή σας στη συνέντευξη που σας παραχώρησα.

Γειά σας,
Β. Τσουδερού

Σ.Σ. Σε όσα καταμαρτυρεί η κ. Τσουδερού η σύνταξη του ΑΝΤΙ χρωστά μια απάντηση.

Κατ' αρχήν, μια διαφορά αντίληψης. Η κ. Τσουδερού αναφέρει ότι «επιμόνως», δηλαδή πιεστικά, της ζητήσαμε την συνέντευξη. Να είμαστε ειλικρινείς, ο ενθουσιασμός με τον οποίο αποδέχτηκε την πρότασή μας —και ο οποίος μας τιμά— σε εμάς τουλάχιστον δεν δημιούργησε την εικόνα μιας ιδιαίτερης, εκ μέρους, μας φορτικότητας.

Από κει και πέρα, η κ. Τσουδερού θέτει θέματα τα οποία συνδέει με μια επίκληση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας. Διαβλέπει μάλιστα και μια πρόθεσή μας να ρίξουμε «σκιά» εις βάρος του κύρους της «απέναντι σε έναν ανίδεο αναγνώστη μας».

Αλλά το ΑΝΤΙ κ. Τσουδερού δεν είναι ένα πρωτόκολλο καταγραφής πολιτικών απόψεων, ούτε ουδέτερο έδαφος της δημοσιογραφίας, με φιλοδοξίες αρχείου. Είναι περιοδικό γνώμης και άποψης, που με παρρησία πάντοτε διεκδικεί και προασπίζει. Έτσι λοιπόν, το ΑΝΤΙ σεβάστηκε απόλυτα τις απόψεις σας και τις δημοσίευσε χωρίς αλλαγές, περικοπές ή συντμήσεις. Από κει και πέρα όμως, και γνώμη και κρίση μας αναλογεί, όχι τόσο για όσα είπατε, όσο για τα θέματα, στα οποία και η δική σας δραστηριότητα αναφέρεται.

Και οπωσδήποτε όχι μόνο δεν είχαμε καμία πρόθεση να ρίξουμε «σκιά» στο κύρος σας, αλλά έχουμε και την απόλυτη βεβαιότητα ότι κανείς αναγνώστης του ΑΝΤΙ δεν μπορεί να χρεωθεί σε κάποια κατηγορία «ανίδεων» πολιτών.

Όσο για τους «Αχαιούς» της ακροτελεύτιας παραγράφου του εισαγωγικού μας κειμένου, δεν μπορούμε να καταλάβουμε πώς η κ. Τσουδερού τους εξέλαβε ως προσωπική αιχμή, ενώ αφορά —καταφανέστατα— ένα πολύ ευρύτερο πολιτικό σύμπτωμα.

Ανακεφαλαιώνοντας, λοιπόν, θα θέλαμε να υπενθυμίσουμε πως το ΑΝΤΙ έχει δημοσιεύει —και πρόσφατα— συνεντεύξεις από τις πιο διαφορετικές πολιτικές προσωπικότητες, από την «Άκρα Αριστερά» ως τον κ. Ράλλη και τον στρατηγό Αρμπούζη. Θα πήγαινε πολύ να απαιτούσε ο οποιοσδήποτε που δίνει συνέντευξη, να θεωρούνται οι θέσεις που αναπτύσσει σ' αυτήν και θέσεις του περιοδικού που τις φιλοξενεί.

Νομίζουμε πως εκεί βρίσκεται και η πραγματική διαφορά μας με την κ. Τσουδερού. Και είναι βέβαια διαφορά όχι δημοσιογραφικής αλλά πολιτικής δεοντολογίας. Αυτά λοιπόν, και από τη μεριά μας.

«ΚΟΚΟΣ» ΜΕ ΦΤΕΡΑ ΑΕΤΟΥ

την «πτώση», δηλαδή την προσαρμογή, περιφέροντάς τον σε διεθνή τζετ-σέτ ως τροφή των α-

πανταχού γης Ζάχων Χατζηφωτιών.

Και ενώ οι βασιλικές αυλές και οι κοσμικογράφοι επαναλαμβάνουν με τον Κοκό τις γελοιότητες παντομίμες παλαιών μεγαλείων, οι ΗΠΑ μετατρέπουν τον κλόουν σε «σοβαρό παράγοντα» της πολιτικής.

Έτσι, όποτε ο Γλύγκσμπουργκ πάει στις ΗΠΑ, όλο και συναντιέται «στη ζούλα» με επισήμους, και όλο θα ελπίζει ότι οι υπερατλαντικοί του προστάτες θα τον εγκαταστήσουν κάποτε εκ νέου στο «μαγαζί του» για να κάνει καμιά φιλοκονόμα. Και φυσικά, κάποιος «αναλυτής» των αμερικάνικων επιτελείων θα «ποντάρουν» στον βασιλικό παράγοντα

ως στοιχείο εφεδρείας για σενάρια στην Ελλάδα.

Θέλουμε να ελπίζουμε ότι καμιά αβροφροσύνη και σιωπή σκοπιμότητας δεν θα συγκαλύψει το νέο αυτό «ατόπημα» των Αμερικάνων. Γιατί βέβαια αυτοί είναι το πρόβλημα και όχι ο γελοιός Γλύγκσμπουργκ. Η τυχόν «διπλωματική» αντιμετώπιση θα πληρωθεί ακριβά, διότι η βασιλεία υπήρξε πάντοτε εισαγόμενο είδος στον τόπο, έτσι ώστε να το πληρώνουμε όλοι.

Ας επιμεινουμε λοιπόν αυτή τη φορά. Διότι ο επιμένων ελληνικά, όπως λέει και η καμπάνια της ίδιας κυβέρνησης που πρέπει να στείλει πίσω την αμερικάνικη πρόκληση.

**ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ
ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ Κ. ΑΝΔΡΕΑ
ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΣΤΟ «ΑΝΤΙ» ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΤΩΝ «ΛΕΟΠΑΡΝΤ»:**

Η αγορά ήταν απρογραμματίστη και η επιλογή χωρίς αξιολόγηση

Ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου στην συνέντευξη Τύπου της 27ης Ιουλίου στο Ζάππειο είχε αναφερθεί στην αγορά των 100 Λέοπαρντ αξίας 400.000.000 μάρκων που πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 1981. Με αφορμή την αναφορά αυτή και σε συνδυασμό με τα νέα στοιχεία που προέκυψαν εντωμεταξύ κατά την πρόοδο της έρευνάς μας ζητήσαμε από τον κ. πρωθυπουργό να κάνει μια διευκρινιστική δήλωση για το πλαίσιο των όρων της προμήθειας και της αγοράς των Λέοπαρντ. Επίσης υποβάλλαμε το ερώτημα εάν κατά το χρόνο της πρες κόνφερανς είχε ήδη πληροφορίες για όσα η σχετική έρευνα του Αμερικανού δημοσιογράφου Τζακ Άντερσον θα έφερνε σε λίγες μέρες στο φως.

Απαντώντας στα ερωτήματά μας ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου έκανε την ακόλουθη αποκλειστική δήλωση στο «Αντί».

«Η αγορά αυτών των αρμάτων ήταν τελείως απρογραμματίστη με την ουσιαστική έννοια του όρου, δηλαδή δεν υπήρχε καμιά πρόβλεψη γι' αυτήν στον προϋπολογισμό. Παρά ταύτα η Τράπεζα της Ελλάδας χορήγησε το απαιτούμενο συνάλλαγμα για την πληρωμή της σχετικής δαπάνης. Και κάτι άλλο: δεν υπήρξε ούτε ο σχετικός σχεδιασμός από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Η πρωτοβουλία και η πρόταση έγινε από την Εταιρεία KRAUSS-MAFFEI, δεν ήταν του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας. Για την επιλογή των Λέοπαρντ δεν έγινε καμιά αξιολόγηση και καμιά σύγκριση.

Θέλω επίσης να υπογραμμίσω ότι η διαδικασία για μια προμήθεια αυτής της κλίμακας ήταν εσπευσμένη: άρχισε τον Γενάρη του 1981 και τελείωσε τον Απρίλη του ίδιου χρόνου. Οι όροι δεν ικανοποιούν τις προδιαγραφές μας και δημιουργούν συνεχή προβλήματα σε ό,τι αφορά τη συντήρηση και τα ανταλλακτικά των αρμάτων.

Τέλος, σχετικά με το τελευταίο ερώτημά σας θέλω να σας δηλώσω ότι κατά το χρόνο της συνέντευξης Τύπου δεν ε γνώριζα το περιεχόμενο της έρευνας του Τζακ Άντερσον».

ΤΟ «ΑΝΤΙ» ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΟΣ

Η δήλωση του πρωθυπουργού κ. Ανδρέα Παπανδρέου, που έγινε στο περιοδικό μας την Τρίτη 14/8 και δημοσιεύεται στη διπλανή στήλη αν συνδυαστεί με τα στοιχεία της έρευνας που δημοσιεύουμε και όσα μας δήλωσε ο αρχηγός της «ΝΔ» το περασμένο Σαββατοκύριακο θεωρούμε ότι αποτελούν την απαρχή αποκάλυψης ενός σκανδάλου, με ευρύτερες πολιτικές διαστάσεις:

- Μια από τις πιο σημαντικές παραγγελίες για τον εξοπλισμό των Ενόπλων μας Δυνάμεων κρίνεται με διαμετρικά αντίθετους όρους από τον πρωθυπουργό και από τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης και υπεύθυνο, τότε, για το χειρισμό αυτής της προμήθειας.

- Αμφιλεγόμενος φέρεται ο ρόλος ενός έλληνα επιχειρηματία, του Β. Τσάκου, στη διαπραγμάτευση για την αγορά των 100 αρμάτων Τύπου LEOPARD. Ο επιχειρηματίας αυτός έχει βεβαρυμένο ποινικό μητρώο, ύποπτες δραστηριότητες και στενούς δεσμούς με την CIA.

- Ένας τουλάχιστον ανώτατος Έλληνας αξιωματικός ε.α. φέρεται αναμειγμένος στην υπόθεση και ο πρώην πολιτικός του προϊστάμενος, ο κ. Αβέρωφ, ενώ επαινεί το ήθος του διατυπώνει απόψεις που τον αφήνουν έκθετο.

- Ο αρχηγός της «ΝΔ» κ. Ευ. Αβέρωφ εκθέτοντας τα περιστατικά αντιφάσκει και παρέχει πληροφορίες συγκεχυμένες και ασαφείς.

- Το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης εμφανίζεται να χρηματοδοτείται από το εξωτερικό και με όρους που είναι, τουλάχιστον, αδιευκρίνιστοι. Αλλά στο θέμα αυτό και στη σημασία του για τους θεσμούς μας, αναφερόμαστε αναλυτικότερα στο κύριο άρθρο αυτού του τεύχους.

Στην εκτεταμένη έρευνα που ακολουθεί προσπαθήσαμε παρακολουθώντας όσα ο διεθνής και ελληνικός Τύπος κατέγραψε (μέχρι 15-8-84) και με όσα διασταυρωμένα και ελεγμένα στοιχεία συγκεντρώσαμε, να αποκαλύψουμε τις πτυχές ενός σκανδάλου με αντίκτυπο στα πολιτικά μας πράγματα. Επιτακτική είναι η ανάγκη να προχωρήσει η έρευνα σε βάθος και να αποδοθούν οι ευθύνες —αν υπάρχουν— σε όλες τις κλίμακες.

ΕΛ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

ΠΤΥΧΗ

ΔΙΕΘΝΟΥΣ

ΣΚΑΝΔΑΛΟΥ

Η «ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΣΑΚΟΥ»

ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΔΟΧΗ ΤΗΣ

Πριν ένα μήνα περίπου, στις 23 Ιουλίου, η «Ουάσιγκτον Ποστ» δημοσίευσε ένα άρθρο του έγκριτου δημοσιογράφου Τζακ Άντερσον και, παράλληλα, πεντάστηλο ρεπορτάζ, αποκαλυπτικό για τις, ύποπτες όπως φαίνονταν, σχέσεις ενός έλληνα εμπόρου όπλων, του Βασιλείου Τσάκου με τον ρεπουμπλικάνο γερουσιαστή του Όρεγκον Mark O. Hatfield.

Στο δημοσίευμα αποκαλύπτονταν ότι ο Β. Τσάκος και η γυναίκα του πλησίασαν την κυρία Hatfield που ασκεί το επάγγελμα του κτηματομεσίτη για να τους βρει κάποιο διαμέρισμα.

Η κ. Hatfield το βρήκε στο κτήριο Γουότεργκεντ και εισέπραξε την, σχετικά υπερ-

βολική, αμοιβή των 40.000 δολαρίων.

Τα πράγματα δεν θα ήταν ιδιαίτερα περίεργα αν σταματούσαν εδώ. Αλλά, τελικά τα δυο ζευγάρια άρχισαν να κάνουν κοινωνική ζωή μαζί και ο γερουσιαστής παραδόθηκε, περίπου άνευ όρων, στα επιχειρηματικά σχέδια του Τσάκου τα οποία άρχισε να υποστηρίζει ανοιχτά.

Ο Τσάκος ήθελε να κατασκευάσει ένα πετρελαιοαγωγό που θα συνέδεε την Σαουδική Αραβία με λιμάνι στον Ατλαντικό μέσω Σουδάν, Κεντρικής Αφρικής και Καμερούν. Ο Τσάκος κατάρφερε με τη διαμεσολάβηση του γερουσιαστή να προσπελάσει πολλούς επιφανείς παράγοντες που διαμορφώνουν την πολιτική των ΗΠΑ. Ο Τσάκος είχε τα χρήματα για το τεράστιο αυτό έργο αλλά το πρόβλημά του ήταν να διασφαλίσει την συναίνεση των πολιτικών ηγετών στην Ουάσιγκτον και τη σύμφωνη γνώμη τους για την σκοπιμότητα του έργου.

Η θέρμη με την οποία ο Μ. Χάρτφιλντ εξακολουθούσε να υποστηρίζει τον Τσάκο και μετά την αποκάλυψη του βεβαρημένου ποινικού του μητρώου, αλλά και μια σειρά ύποπτων δραστηριοτήτων του έλληνα επιχειρηματία, θεωρήθηκε περίεργη.

Η δημοσιογραφική έρευνα αποκάλυψε ύποπτες συναλλαγές και δραστηριότητες και επί ένα μήνα συνεχώς απασχολεί με πολύστηλα και πρωτοσέλιδα άρθρα τον αμερικανό Τύπο.

Με τη σειρά τους η Γερουσία και το FBI ξεκίνησαν να ερευ-

νούν την «υπόθεση Τσάκου» και όλες τις πιθανές προεκτάσεις της. Στην αρχή αυτής της εβδομάδας η νομικός σύμβουλος και η ιδιαίτερα γραμματέας του Τσάκου ανακρίθηκαν από επιτροπή της Γερουσίας όπου κατέθεσαν επιβαρυντικά στοιχεία για τον Hatfield ενώ για τον Τσάκο είπαν ότι δεν έκανε τίποτα παράνομο· «απλώς σκορπούσε χρήματα για να κρατά ανοιχτές τις πόρτες».

Το περασμένο Σάββατο, η «Ουάσιγκτον Ποστ» δημοσίευσε ένα άρθρο του Τζακ Άντερσον που αφορούσε μέρος από την «ελληνική πτυχή» του σκανδάλου. Αυτό αποτέλεσε την αφορμή για την έρευνα που πραγματοποιήσαμε. Τα αποκαλυπτικά για πρόσωπα και καταστάσεις στοιχεία, δημοσιεύουμε στις σελίδες που ακολουθούν.

ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΤΖΑΚ ΑΝΤΕΡΣΟΝ

Δίνουμε πιο κάτω τα χαρακτηριστικότερα αποσπάσματα από το άρθρο του Τζακ Άντερσον στην «Ουάσιγκτον Ποστ», με ημερομηνία 11 Αυγούστου και με τίτλο: «Ολοένα και πιο περίεργη η περίπτωση του Έλληνα εμπόρου όπλων, Βασιλή Τσάκου».

«Στον ιστό αράχνης που έστησε (ο Β. Τσάκος), έπεσαν πολλές εξέχουσες προσωπικότητες της Ουάσιγκτον, περιλαμβανομένου και του γερουσιαστή MARK O. HATFIELD (ρεπουμπλικάνος του Όρεγκον)... Επεδίωξε την υποστήριξή τους, για την πραγμάτωση σχεδίου κατασκευής ενός (διαφρικτικού) πετρελαιοαγωγού, σκορπώντας απλόχερα χρήματα, εδώ κι εκεί, στην Ουάσιγκτον. Και οι ενδείξεις υποβάλλουν ότι χρησιμοποίησε, για τον σκοπό αυτό, την επιρροή και την τεχνική του της εξαγοράς, που τελειοποίησε κατά την εμπορία όπλων, στο εξωτερικό.

Επί παραδείγματι, διάφορες πηγές είπαν στον συνεργάτη μου CORKY JOHNSON, ότι ο Τσάκος επιχείρησε, στα 1981, να παρέμβει στην πώληση 100 τανκς τύπου «Λέοπαρντ», ισχυριζόμενος ότι δικαιούνταν μιας προμήθειας 10 εκατομμυρίων δολαρίων. Όταν η KRAUSS-MAFFEI αρνήθηκε την καταβολή αυτή, ο Τσάκος κίνησε αγωγή εναντίον της.

Σύμφωνα με πηγές που είναι σε θέση να ξέρουν, ο Τσάκος πρόσφερε, εν ψυχρώ, ένα εκατομμύριο δολάρια στον πρώην υπουργό Άμυνας, Ευάγγελο Αβέρωφ, αν μπορούσε να καταθέσει ότι αυτός (ο Τσάκος) είχε κανονίσει την πώληση των τανκς. Ο Τσάκος είπε επίσης σ' ένα συνεργάτη, ότι έδωσε 25.000 δολάρια στη Νέα Δημοκρατία, το κόμμα της (αξιωματικής) αντιπολίτευσης, του οποίου ηγείται ο Αβέρωφ.

Αναφέρεται ότι ο Αβέρωφ αρνήθηκε να συνεργασθεί με τον Τσάκο και εξοργίσθηκε μπρος στην επιμονή του εμπόρου όπλων. Ο Αβέρωφ είπε στον συνεργάτη μου ότι δεν ήξερε τίποτα για οποιαδήποτε συμβολή, από πλευράς Τσάκου.

Αλλά σύμφωνα με πηγές, ο εν αποστρατεία Έλληνας στρατηγός Δημήτριος Λαμπρίδης πήρε, πράγματι, χρήματα από τον Τσάκο, προκειμένου να καταθέσει στο δικαστήριο ότι ο εν λόγω Τσάκος είχε πάρει μέρος στην πώληση των τανκς. Αναφέρεται ότι ο Τσάκος κατέβαλε στον Λαμπρίδη, ένα αρχικό ποσό 20.000 δολαρίων από ένα λογαριασμό ελβετικής τράπεζας, υποσχόμενος να πληρώσει, αργότερα, και άλλα. Ο Λαμπρίδης αρνήθηκε ότι εισέπραξε οποιαδήποτε χρήματα από τον Τσάκο».

Και ο Τζακ Άντερσον, αφού αναφέρει διάφορες άλλες λεπτομέρειες από τη δραστηριότητα του Β. Τσάκου, καταλήγει:

«Προς τα τέλη του περασμένου χρόνου, ο Τσάκος ήλθε σε επαφή με την «Τζένεραλ Νταϊνάμικς», επιδιώκοντας ένα συμβόλαιο για την πώληση νέων τανκς στην Ελλάδα. Είχε σχέδιο, μάλιστα, να πωλήσει τα παλιά τανκς της Ελλάδας στο Λίβανο. Αλλά η πράξη αυτή, σύμφωνα με πηγές, κατέρευσε, όταν η «Τζένεραλ Νταϊνάμικς» πληροφορήθηκε τους ισχυρισμούς που υπάρχουν, για απόπειρες Τσάκου να δωροδοκήσει (κάποιους) στην Αθήνα».

Αντιφατικές οι δηλώσεις και οι εξηγήσεις του κ. Αβέρωφ για την «υπόθεση Τσάκου»

ΥΠΟΨΙΕΣ ΚΑΛΥΠΤΟΥΝ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ ΤΟΥ Κ. ΑΒΕΡΩΦ

Μόλις πληροφορηθήκαμε —το απόγευμα του Σαββάτου 11/8— το περιεχόμενο του άρθρου του Τζακ Άντερσον στην «Ουάσιγκτον Ποστ», φροντίσαμε να επικοινωνήσουμε πρώτα απ' όλα με τον πρόεδρο της «Νέας Δημοκρατίας» κ. Ευ. Αβέρωφ, που παραθέριζε στο «Χίλτον» της Κέρκυρας.

Ο κ. Αβέρωφ δέχτηκε να απαντήσει στα ερωτήματα που του θέσαμε. Η αρχική απορία και παρατήρησή μας ήταν αν, κατά

ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗ Ν.Δ.

Ενώ έγινε γνωστό ότι ο πρόεδρος του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης είχε ειδοποιήσει την Κυριακή 12/8 ότι θα παραχωρήσει δήλωση - σχόλιο στον απογευματινό τύπο της Δευτέρας, σχετικά με τις καταγγελίες του Τζακ Άντερσον της προηγούμενης, τελικά, εκτιμώντας ότι το θέμα προχωρεί μάλλον «βραδυφλεγώς» και ότι ο ελληνικός τύπος υποβάθμιζε την υπόθεση προτίμησε να αποφύγει τις δηλώσεις. Το ίδιο επιφυλακτικοί στάθηκαν και άλλοι παράγοντες του κόμματος που κινήθηκαν ανάμεσα στην συγκρατημένη στήριξη και την συνυπευθυνότητα με τον αρχηγό τους ενώ μερικοί, διατύπωσαν απορίες και αποδοκιμαστικά σχόλια.

Όταν ρωτήσαμε τον κ. Στεφανόπουλο και αφού δήλωσε πλήρη άγνοια του θέματος, παρατήρησε:

«Δεν έχει πάρει η "ΝΔ" χρήματα από ουδένα και μάλιστα από ανθρώπους αμφιβόλου ηθικής υποστάσεως». Παρατήρησε επίσης, ότι άλλα κόμματα έχουν ύποπτες πηγές και μπρος στην πιθανότητα να φορτωθεί το κόμμα αμαρτίες άλλων και ο ίδιος —σαν ο μελλοντικά πιθανότερος αρχηγός— μας απάντησε: «Αφήστε πρώτα να κληρονομήσω το κόμμα και θα κληρονομήσω μετά και τα βάρη του —αν υπάρχουν».

τη συνάντησή του με τον πρωθυπουργό, είχε την ευκαιρία να συζητήσει τα δημοσιεύματα του αμερικανικού Τύπου της ημέρας εκείνης. Ο κ. Αβέρωφ δήλωσε ότι αγνοεί την ύπαρξη και το περιεχόμενο των σχετικών δημοσιευμάτων. Τον πληροφορήσαμε ότι ο διακεκριμένος αμερικανός δημοσιογράφος προβάλλει τους ισχυρισμούς του Έλληνα μπίζνεσμαν, ότι δηλαδή προσέφερε στον τέως υπουργό Άμυνας 1 εκατ. δολάρια, στην περίπτωση που ο κ. Αβέρωφ θα βεβαίωνε ότι ο Τσάκος είχε ρυθμίσει τα σχετικά με την αγορά των 100 LEOPARD.

Όλα «παραμύθια»

«Όλα αυτά είναι παραμύθια», σχολίασε ο κ. Αβέρωφ. Είπε ακόμα ότι «δεν ενθουμούμαι να συνάντησα ποτέ αυτόν τον κύριο».

Η παρατήρηση του κ. Αβέρωφ ήταν πως όλα αυτά είναι παραμύθια. Όπως είναι παραμύθια ότι ο Τσάκος έδωσε 25.000 δολάρια στην «ΝΔ». Μας διαβεβαίωσε ακόμα ότι ο κ. Δ. Λαμπρίδης είναι άριστος άνθρωπος, ότι όλοι στο στρατό είχαν άριστη γνώμη για τον στρατηγό. Η άποψη του κ. Αβέρωφ είναι ότι «η επιλογή των LEOPARD ήταν άριστη λύση και ότι είχαν τηρηθεί όλες οι νόμιμες διαδικασίες».

Όταν ρωτήθηκε ο κ. Αβέρωφ κατά πόσον εγνώριζε παλιότερα τον Τσάκο, είπε ότι δεν τον εγνώριζε και, τότε παρατήρησε, ότι δεν ήταν δυνατόν να έχει απαιτήσεις ο Τσάκος, αφού άλλοι ήταν οι εκπρόσωποι της KRAUSS-MAFFEI.

Όταν και πάλι επικοινωνήσαμε την επομένη με τον πρόεδρο της «ΝΔ» —είναι αλήθεια μετά από επίμονες προσπάθειες— και είχαμε την ευκαιρία να του διαβάσουμε το σύνολο των καταγγελιών του Τζακ Άντερσον, είχε στο μεταξύ συμβουλευθεί το αρχείο του και μας έδωσε τα —κατ' αυτόν— ονόματα των νομίμων εκπροσώπων της γερμανικής εταιρίας. Θυμήθηκε, τότε, ότι είχε ίσως συναντήσει τον Τσάκο αλλά του είχε αρνηθεί, κατηγορηματικά, τη χορήγηση οποιασδήποτε βεβαίωσης. Όταν ο κ. Αβέρωφ άκουσε ότι ο

στρατηγός Δ. Λαμπρίδης είχε χορηγήσει αυτές τις μαρτυρίες προς όφελος του Τσάκου και ότι είχε ήδη μεταβεί στη Γερμανία για να καταθέσει εναντίον της KRAUSS-MAFFEI, ο τέως υπουργός Άμυνας εξέφρασε την έκπληξή του για την κίνηση αυτή του απόστρατου, σήμερα, Σωματάρχη. Και συμπλήρωσε: «Δεν μπορώ να φανταστώ πώς ο στρατηγός θα μπορούσε να πατήσει την τιμή του, για 20.000 δολάρια».

Για τη χρηματοδότηση, της προεκλογικής καμπάνιας από την Αμερική, ο κ. Αβέρωφ μας διαβεβαίωσε ότι καμιά από τις επιμέρους προσφορές δεν υπερέβει το ποσό των 1.000-2.000 δολαρίων και ότι το σύνολο του ποσού από ελληνοαμερικανικές πηγές ήταν γύρω στις 30.000 δολάρια.

● Διασταυρωμένες, ωστόσο, πληροφορίες του περιοδικού, τόσο από έγκυρους κύκλους της «ΝΔ» όσο και από ελληνοαμερικανικές πηγές, λένε ότι το συνολικό ποσό που δηλώθηκε ότι συγκεντρώθηκε από την ερανική επιτροπή ήταν 30.000 δολάρια, από τα οποία έφτασαν τελικά στα ταμεία της οδού Ρηγίλλης 23-21.000 δολάρια. Κάπου 7-9 χιλιάδες δολάρια χάθηκαν στο δρόμο...

Εν κατακλείδι ο κ. Αβέρωφ ισχυρίστηκε ότι όλα έγιναν άψογα στην αγορά των LEOPARD, ότι ουδέποτε εγεννήθη αμφιβολία για οποιονδήποτε αξιωματικό αλλά ούτε για κανένα υπουργό —και στο σημείο αυτό αναφέρθηκε ονομαστικά στον Αβραμίδα, του οποίου επίσης έπλεξε το εγκώμιο.

Ο κ. Αβέρωφ διευκρίνησε, τελικά, ότι τη τηλεφωνική συζήτηση με βοηθό του Άντερσον σχετικά με την υπόθεση Τσάκου έγινε λίγο καιρό πριν από τις ευρωεκλογές.

Οι αντιφάσεις του κ. Αβέρωφ

● Ο κ. Αβέρωφ στην πρώτη μας επικοινωνία δεν θυμόταν να είχε συναντήσει ποτέ τον Τσάκο, ενώ στη συνέχεια του λόγου του, αλλά και την επομένη, ανέφερε αριθμούς λεπτομέρειες.

ΠΡΙΝ ΤΙΣ ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ ΔΗΛΩΝΕΙ ΣΕ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟ:

Συνάντησα τον Β. Τσάκο και μου προσέφερε 1 εκατ. δολάρια

Δεν γνωρίζω αν ο Τσάκος έδινε χρήματα στη Ν.Δ.

ΠΡΙΝ ΠΕΝΤΕ ΜΕΡΕΣ ΔΗΛΩΝΕΙ ΣΤΟ «ΑΝΤΙ»:

Δεν θυμάμαι να συνάντησα τον Τσάκο

Διαψεύδω ότι ο Τσάκος έδωσε λεφτά στη Ν.Δ.

Ο Τσάκος δεν δικαιούται προμηθείας

Απορώ πως ο άριστος αυτός στρατηγός προέβει στην κατάθεση υπέρ του Τσάκου

μωσ, όταν προ δυο μηνών επικοινωνώ με το γραφείο του Άντερσον, δέχτηκα είχε δει τον Τσάκο και ότι ο τελευταίος αντιμετώπισε την οργή του όταν έγινα φερόμενος για προσφορά χρημάτων.

κ. Αβέρωφ αφήνει έκθετο τον στρατηγό Δ. Λαμπρίδη, όταν λέει ότι ο Τσάκος είχε καμία σχέση στις συναλλαγές με ΚΡΑΥΣΣ-ΜΑΦΦΕΙ, αφού ο στρατηγός ήδη δώσει ένορκες διαβεβαιώσεις. και ο ίδιος ο κ. Αβέρωφ μένει έκθετος γιατί άνθρωποι που πρέπει να γνωρίζουν αρκετά καλά την υπόθεση, διαβεβαιώνουν ότι ο Τσάκος έχει εξουσιοδοτήσει γερμανικής εταιρείας και ότι είναι ένας και αποκλειστικός αντιπρόσωπός της από το 1976. Εξουσιοδότηση που, μέρωσφάτα τουλάχιστον, δεν είχε αναφέρει. Αντίγραφο αυτής της εξουσιοδότησης πρέπει να υπάρχει στο ΓΕΣ· αλλά περίπτωση αυτή δεν θα μπορούσε να αγνοεί ο υπουργός Άμυνας ο οποίος άλλωστε δέχτηκε ότι ο Τσάκος είχε έσοδα με αρμόδιους στο επιτελείο. Αν η εξουσιοδότηση αυτή υπάρχει ή όχι είναι άλλο να διαπιστωθεί· όπως πρέπει να συσχετιστούν οι συνθήκες με τις οποίες ο Τσάκος πηγαινοερχόταν στο Πεντάγωνο.

Έγινε γνωστό στο περιοδικό ότι ο στρατηγός Λαμπρίδης δέχτηκε συστάσεις και πιέσεις από απόστρατο συνάδελφό του, να βοηθήσει τον Τσάκο στην διαδικασία του με τη γερμανική εταιρεία. Είναι αυτός ο διαμεσολαβητής μεταξύ Τσάκου και Λαμπρίδη; Ο στρατηγός αρνήθηκε να μας αποκαλύψει το όνομά του και όταν ρωτήθηκε είπε ότι είναι πάντως ο στρατηγός Παπαθανασίου. Με τον τελευταίο, ο Δ. Λαμπρίδης είχε επί μια διετία, μόνον κοινωνικές και επαγγελματικές επαφές, όταν ο Παπαθανασίου ήταν πρόεδρος της Γερμικής Τράπεζας και ο Δ. Λαμπρίδης λόγος —τότε— ιδιότητάς του (Β' υπαρχηγός ΓΕΣ) ήταν ο αντιπρόεδρος της.

Ο στρατηγός Δ. Λαμπρίδης

Ο στρατηγός Δ. Λαμπρίδης διετέλεσε αρχηγός ΓΕΣ και σωματάρχης του

Δ' Σώματος Στρατού, θέση την οποία εγκατέλειψε κατά την αποστρατεία του, τον Γενάρη του 1981, όταν δηλαδή έγιναν οι πρώτες αποστρατείες ανωτάτων αξιωματικών από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ.

Ο στρατηγός, όπως μας πληροφόρησε είχε καταθέσει «*ενόρκως ενώπιον συμβολαιογράφου όσα εγνώριζε για την υπόθεση των διαπραγματεύσεων για τα LEO-PARD*». Ο ίδιος είχε ασχοληθεί με την εκτίμηση της αγοραπωλησίας και είχε με έγγραφη αναφορά του εκθέσει τις απόψεις του για την ποιότητα των αρμάτων.

● Οι πληροφορίες μας, που δεν μπορούσαμε να διασταυρώσουμε από τους αρμόδιους του Επιτελείου αναφέρουν ότι ο ίδιος ο κ. Δ. Λαμπρίδης υπέγραψε, από ελληνικής πλευράς, την σύμβαση με την ΚΡΑΥΣΣ-ΜΑΦΦΕΙ.

Όταν κάποτε ο στρατηγός πήρε κλήση από το γερμανικό δικαστήριο για να καταθέσει εις βάρος της ΚΡΑΥΣΣ-ΜΑΦΦΕΙ, εκπλήρωσε την υποχρέωσή του σαν μάρτυρας. Στις 26 Ιουνίου φέτος πέταξε για τη Γερμανία βοηθώντας τον Έλληνα επιχειρηματία στην διεκδίκησή του από τους Γερμανούς.

Τα έξοδα μετάβασης και διαμονής φαίνεται ότι επλήρωσε ο γενναιοδωρός Βασιλης Τσάκος. Ο στρατηγός δεν διέψευσε αυτό τουλάχιστον το σημείο. Ήταν όμως κατηγορηματικός στο ότι «*ουδεμία επαγγελματική ή οικονομική σχέση ή συναλλαγή είχε ποτέ με τον Τσάκο*». Περιμένει να δει τα δημοσιεύματα του Τύπου και να ενεργήσει όπως φαίνεται δικαστικά προς πάσα κατεύθυνση. Εκτός και αν τον προλάβει ο εισαγγελέας και ζητήσει τις σχετικές διευκρινίσεις...

Ο στρατηγός Παπαθανασίου

Ο στρατηγός Παπαθανασίου, «άνθρωπος» του κ. Αβέρωφ, είχε τοποθετηθεί στη Γενική Τράπεζα από τον τέως υπουργό Άμυνας. Είναι φανατικός βασιλικός και σήμερα ζει στην Ουάσιγκτον μαζί με την αμερικανίδα σύζυγό του. Η κ. Παπαθανασίου ήταν υπάλληλος παλιότερα του Στέητ Ντιπάρτμεντ και υπηρέτησε για πολλά χρόνια σαν στέλεχος της αμερικανικής

πρεσβείας στην Αθήνα. Οι ιδιαίτερες αυτές σχέσεις του Παπαθανασίου φαίνεται ότι ήταν και ο λόγος που δύο από τους πιο κορυφαίους της δεξιάς δεν μπορούσαν να τον ανεχτούν. Ο στρατηγός Παπαθανασίου διετέλεσε τουλάχιστον για ένα τρίμηνο έμμισθος υπάλληλος στις επιχειρήσεις του Τσάκου στην Αμερική. Όπως αποκάλυψε ο ανταποκριτής του «Βήματος» στην Ουάσιγκτον Στ. Ευσταθιάδης σε ένα άκρως ενδιαφέρον δημοσίευσμά του τον περασμένο Απρίλιο, ο Παπαθανασίου είναι ο κύριος μοχλός της προσπάθειας για την δραστηριοποίηση του ομίλου «Αμερικανοί Φίλοι της Ελλάδος». Τα 30.000 δολάρια που μάζεψαν —αλλά έστειλαν μόνο τα δύο τρίτα— είναι πολύ μικρό μέρος των όσων έχουν υποσχεθεί για την ενίσχυση της «ΝΔ». (Έχουν υποσχεθεί, όπως μας βεβαιώνουν το ποσό των 2 εκατ. δολλαρίων ως το τέλος του χρόνου).

Αλλά φαίνεται ότι, τελικά, δεν είναι αυτό το πρόβλημα με τον όμιλο που ελέγχει κινεί και δραστηριοποιεί ο κ. Παπαθανασίου. Οι άνθρωποι που τον ελέγχουν, φιλοδοξούν να τον οργανώσουν σαν μετωπικό ελληνοαμερικανικό σωματείο, που θα συμπεριλάβει νεοδημοκράτες, χουντικούς και φιλοβασιλικούς.

Άλλωστε, ο Β. Τσάκος, από τους χορηγούς του ομίλου, έχει δείξει την γενναιοδωρία του και προς τον τέως που κατοικοεδρεύει στο Λονδίνο και φροντίζει, όπως λέγεται να του στέλνει μερικές δεκάδες χιλιάδες δολάρια το χρόνο για την κάλυψη των εξόδων του. Ο κ. Παπαθανασίου είναι ο εισηγητής αυτής της ιδέας.

Ελληνο-γερμανικά

Αλλά ο στρατηγός Παπαθανασίου δεν είναι ο μόνος φιλοβασιλικός με τον οποίο έχει σχέσεις ο Β. Τσάκος. Ίσως χρειαστεί να επανέλθουμε στο σημείο αυτό.

Οι σχέσεις, οι διασυνδέσεις και οι υποπτες δοσοληψίες του Τσάκου με την Ελλάδα θα παρέμεναν ίσως άγνωστες αν δεν δημοσιευόταν το άρθρο στην «Ουάσιγκτον Ποστ» 11ης Αυγούστου.

Αφορμή για την αποκάλυψη των δοσοληψιών του με την Ελλάδα υπήρξε η αγω-

ΑΒΕΡΩΦ-ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ ΚΑΤΑΘΕΤΟΥΝ ΣΤΟ FBI

Η τεράστια δημοσιότητα, αλλά και η πολιτική σημασία της «υπόθεσης Τσάκου» έχει σκανδαλίσει την αμερικανική κοινή γνώμη. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που είχαμε όταν έκλεινε το τεύχος, από αξιόπιστες πηγές της αμερικανικής πρωτεύουσας, η αρμόδια επιτροπή της Γερουσίας και το υπουργείο Δικαιοσύνης των ΗΠΑ, πρόκειται να καλέσει τον πρόεδρο της «Ν.Δ.» αλλά και το στρατηγό ε.α. κ. Δ. Λαμπρίδη να καταθέσουν για όσα ο Τσάκος ισχυρίζεται και ο Τζακ Άντερσον αναφέρει στο άρθρο του της 11/8/1984.

Η μέθοδος χρηματισμού και δωροδοκιών που χρησιμοποιεί ο Β. Τσάκος ενδιαφέρει —πέρα από το ποινικό του μητρώο— τους αμερικανούς. Στην περίπτωση που ο κ. Αβέρωφ και ο κ. Λαμπρίδης κωλύονται να ταξιδέψουν για το σκοπό αυτό στις ΗΠΑ, τότε το αμερικανικό υπουργείο Δικαιοσύνης και η επιτροπή της Γερουσίας προτιθενται να στείλουν, αντίστοιχα, πράκτορες του FBI και μέλη της Γερου-

σίας για να ακούσουν τις μαρτυρικές καταθέσεις του Έλληνα πολιτικού και του απόστρατου στρατηγού, προκειμένου να σχηματίσουν γνώμη για τις μεθόδους που χρησιμοποιεί ο Β. Τσάκος στις επιχειρηματικές του δραστηριότητες.

Ο νόμος περί μεσαζόντων

Αλλά πέραν από το πώς θα κινηθεί η αρμόδια επιτροπή της αμερικανικής Γερουσίας ή το αμερικανικό υπουργείο Δικαιοσύνης, υπάρχει και ο νόμος —ο ελληνικός νόμος— περί μεσαζόντων, ο 5227/1931.

Με το άρθρο 11 του νόμου αυτού τιμωρείται με φυλάκιση από τρεις μήνες μέχρι πέντε χρόνια και με χρηματική ποινή από 10.000 δρχ. μέχρι 1.000.000 εκείνος που παριστά ψευδώς ή αληθώς ότι λόγω των σχέσεών του και της ιδιότητάς του μεσάζοντος μπορεί να επιτύχει οποιαδήποτε σύμβαση του Δημοσίου με οποιονδήποτε και με τον τρόπο αυτόν να αποσπάσει ποσά. Η περίπτωση του στρατηγού Δημ. Λαμ-

πρίδη εμπίπτει στο άρθρο 235 του Ποινικού Κώδικα που ορίζει «δωροδοκία χάριν νομίμων πράξεων» ή ανάλογα στο άρθρο 236 του Π.Κ. που ορίζει «δωροδοκία χάριν παρανόμων πράξεων». Στο άρθρο 238 προβλέπεται πάντως ότι «δημεύεται» το δώρο και η δήμευση γίνεται στα χέρια εκείνου που πραγματικά βρίσκεται. Ο ίδιος ο υπουργός Δικαιοσύνης —αν δεν ενεργήσει ο εισαγγελέας αυτεπαγγέλτως— μπορεί να παραγγείλει την ποινική δίωξη «πάσης αξιοποιήσιμης πράξεως» σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 30 της Ποινικής Δικονομίας. Αλλά, σύμφωνα και με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου μπορεί να σταματήσει η δίωξη από τον υπουργό Δικαιοσύνης και σύμφωνα με απόφαση του υπουργικού Συμβουλίου, στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- αν είναι πολιτικό το έγκλημα —που, φυσικά δεν είναι ή
- όταν πρόκειται να διαταραχθούν οι διεθνείς σχέσεις του Κράτους. Λέτε τελικά να καταφύγουμε στην δεύτερη φόρμουλα;

γή που ήγειρε εναντίον της KRAUSS-MAFFEI και η διεκδίκηση ενός ποσού 10 εκατομμυρίων δολαρίων για την προμήθεια των 100 αρμάτων τύπου LEOPARD, όπως αναφέρεται και στο δημοσίευμα του Τζακ Άντερσον που καταχωρείται στην αρχή αυτής της έρευνας.

- Αν ο Τσάκος ήταν πράγματι αντιπρόσωπος ή όχι στην Ελλάδα της KRAUSS-MAFFEI, αν «δικαιούνταν» αυτό το ποσό ή όχι, το γιατί αρνήθηκε την καταβολή η γερμανική εταιρεία, αν υπήρξε

κάποιο είδος προμήθειας ή άλλου ανταλλάγματος και σε τίνος τα χέρια πέρασε τελικά το «δώρο», είναι μια ιστορία που θα πρέπει να απασχολήσει και τα ελληνικά δικαστήρια.

Η διεξαγωγή μιας τέτοιας έρευνας είναι αναγκαία «για να κοπεί» προκαταβολικά «ο βήχας» σε κείνους τους τεχνικούς ή άλλους αρμόδιους, που θα επιχειρούσαν να χειριστούν με ιδιοτέλεια κάποια από τις παραγγελίες των εξοπλισμών που επείκονται.

Για τα «δικαιώματα» του Τσάκου διαπιστώσαμε ήδη τη *διαφορά απόψεων* μεταξύ Αβέρωφ και Λαμπρίδη. Αλλά πού στηρίζεται πραγματικά ο Τσάκος και κάνει αγωγή στην γερμανική εταιρεία; Αν ο Τσάκος δεν έπαιξε κανέναν ρόλο, τότε γιατί τον επισκέφτηκαν δύο δικηγόροι της KRAUSS-MAFFEI στις ΗΠΑ, στο τέλος της περασμένης χρονιάς, προσπαθώντας να συνδιαλλαγούν μαζί του;

Εμείς τι κάνουμε;

Οι ύποπτοι τρόποι «συναλλαγής» και «συνδιαλλαγής» του Τσάκου ήταν γνωστοί ακόμη επί υπουργίας Αβέρωφ. Ποιο κύρος διέθετε ο κύριος αυτός, ώστε να επισκέπτεται τον τέως υπουργό Άμυνας και να διανοηθεί να του προτείνει 1 εκατ. δολάρια, προκειμένου να πάρει «πιστοποιητικό»;

Όπως είναι γνωστό, η αγορά των LEOPARD κόστισε στο ελληνικό δημόσιο 400 εκατ. γερμανικά μάρκα. Γιατί ο Τσάκος ζήτησε το δυσανάλογα υψηλό ποσό των 10 εκατ. δολαρίων για τις προμήθειες αυτής της αγοράς;

Θεωρούμε ότι αυτά τα ερωτήματα δεν μπορούν να αιωρούνται στην ατμόσφαιρα. Το «νέφος» των υποψιών, των υπονοουμένων και των αλληλοκατηγοριών πρέπει να διαλυθεί. Και θα πρέπει κάποιος να υπενθυμίσει, σε όλους εκείνους που παρουσιάζονται σαν αναμειγμένοι στην υπόθεση με τον ένα ή τον άλλον τρόπο —και εμφανίζονται απρόθυμοι να μιλήσουν— ότι οφείλουν να μιλήσουν.

ΜΙΑ ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Φασολάδα με ζάχαρη

Με αφορμή την υπόθεση «Τσάκου-Αβέρωφ» αξίζει να θυμήσουμε και την άγνωστη στους νεώτερους ιστορία της εισαγωγής ζάχαρης, και φασολιών, όταν ο κ. Ευ. Αβέρωφ υπηρετούσε τις ιδέες του κόμματος των Φιλελευθέρων και ήταν υπουργός εφοδιασμού και Διανομών στην κυβέρνηση Σοφ. Βενιζέλου. Ο κ. Ευαγ. Αβέρωφ έγινε υπουργός Γεωργίας και προσωρινά Εθνικής Οικονομίας και Εφοδιασμού-Διανομών στις 4-9-1950 με πρωθυπουργό τον Σοφοκλή Βενιζέλο. Στη συνέχεια περιορίστηκε στο υπουργείο Εφοδιασμού και Διανομών και στον ανασχηματισμό της 3-11-1950 διατήρησε το ίδιο Υπουργείο.

Σε μια εποχή όπου το κράτος πέρα από τις άλλες δραστηριότητές του ήταν και «κράτος-έμπορος», ο κ. Ευ. Αβέρωφ, ως προϊστάμενος του υπουργείου Εφοδιασμού

και Διανομών, είχε πραγματοποιήσει εισαγωγή ζάχαρης και φασολιών. Τα φασόλια όταν ήρθαν αποδείχθηκε ότι ήταν χαλασμένα και «σκωληκοφόρα». Για την ζάχαρη δεν υπήρχε τέτοιο πρόβλημα αλλά αποδείχθηκε ότι σε σύγκριση με τις τότε τιμές στο διεθνές εμπόριο αγοράστηκε πολύ ακριβά.

Αποτέλεσμα της δραστηριότητας αυτής του κ. Αβέρωφ ήταν να ζητηθεί η ποινική δίωξη του από τον εισαγγελέα, ο οποίος και ζήτησε την άρση της βουλευτικής ασυλίας. Πράγματι η επιτροπή Ευθύνης Υπουργών της τότε Βουλής αποφάσισε να αρθεί η ασυλία του κ. Ευ. Αβέρωφ, αλλά τελικά εξ αιτίας των στενών διασυνδέσεων του νεαρού υπουργού με τον Σοφ. Βενιζέλο η ολομέλεια της Βουλής δεν έκανε δεκτή την αίτηση του εισαγγελέα. Ο πολλά υποσχόμενος από τότε Ευαγ. Αβέρωφ-Τσοίτσας ξεπέρασε το εμπόδιο της ζάχαρης και των φασολιών...

Ο Β. Τσάκος είναι σήμερα 70 χρόνων και έχει βαρεθεί πια —όπως λέει— την υπόθεση της εμπορίας όπλων. Τον τομέα αυτόν έχει εγκαταλείψει στα χέρια του αδελφού του και του γιού του Αλέξανδρου. Ο τελευταίος διατηρεί ένα είδος γραφείου -πρόσκαιρης διαμονής στην Αθήνα (οδός Νεοφύτου Βάμβα αρ. 10, 5ος όροφος τηλ. 72.42.102 και 72.11.058), ζούσε όμως μόνιμα στην Ελβετία, στο αριστοκρατικό «καρτιέ» της Γενεύης.

Στη λίμνη της Γενεύης

Πολύ πρόσφατα, χώρισε με την ελβετίδα σύζυγό του Κατερίνα de Saugy κι αυτό ήρθε να προσθέσει ακόμα άλλη μια δυσάρεστη πλευρά στις σχέσεις της οικογένειας Τσάκου με τη χώρα που φιλοξενεί τους διεθνείς μπιζνεσμεν:

Στον πατέρα, Β. Τσάκο, απαγορεύτηκε η είσοδος στην Ελβετία εξαιτίας των παράνομων δραστηριοτήτων του από την εμπορία όπλων. Έτσι, ο Β. Τσάκος βρίσκεται αυτή τη στιγμή στην Ουάσιγκτων και αναρωτιέται μήπως στο τέλος του βγει σε κακό όλη αυτή η δημοσιότητα.

Στη Γενεύη, πάντως, παραμένει η έδρα των Ελβετο-λουξεμβουργιανών επιχειρήσεων του που φέρουν το όνομα United General Enterprises IMPORT-EXPORT (γνήσια ελληνικό το τελευταίο) στην οδό Marchais 12-14.

Η οικογένεια Τσάκου, εκτός από το பெρίωνυμο διαμέρισμα του Γουώτεργκέητ, έχει επαύλεις και στην Ελβετία και την Γαλλία.

Το κατοχικό ξεκίνημα...

Ο πόλεμος του '40 βρήκε το νεαρό Βασίλη Τσάκο υπάλληλο στις επιχειρήσεις των αδελφών Λαναρά. Η αρχή της κατοχής το 1941 τον ελευθερώνει από την υπαλληλική σχέση· τον ίδιο χρόνο δοκιμάζει την τύχη του στο εμπόριο βάμβακος και νημάτων αξιοποιώντας την πείρα και τις γνώσεις που είχε αποκτήσει στο εργοστάσιο Λαναρά. Το εμπόριο φαίνεται ότι του απέδωσε αρκετά χρήματα και έτσι, το 1943, τον βλέπουμε να επεκτείνει τις δραστηριότητές του συσταίνοντας ανώνυμη Εταιρεία ανταλλακτικών αυτοκινήτων και εργαλείων, την BATEZ, με γραφεία στην οδό Σταδίου.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που διαθέτουμε μέχρι στιγμής, η πρώτη σοβαρή προσπάθεια του Β. Τσάκου για μια δυναμική παρέμβαση στο χώρο του κεφαλαίου γίνεται όταν αποπειράται να εξαγοράσει γύρω στα 1955-56, την Ελληνοϊταλική Τράπεζα που είχε ήδη περιέλθει στο ελληνικό δημόσιο.

Οι φιλοδοξίες του όμως ήταν μεγαλύτερες από τις τρέχουσες δυνατότητές του. Ο Β. Τσάκος βαρύνει το ποινικό του μητρώο με καταδίκες, γιατί δεν πληρώνει και παρακρατεί τις εισφορές στα ασφαλιστικά ταμεία και τους μισθούς των υπαλλή-

λων του. Με ερημοδικία καταδικάζεται σε επτάμηνη φυλάκιση και χρηματική ποινή 7.000 δρχ. το 1959 για παρακράτηση εργατικών ημερομισθίων. Αλλά, το ποινικό μητρώο του Β. Τσάκου, ποικίλεται και με τρεις καταδικαστικές αποφάσεις για τροχαία αδικήματα. Θεωρείται ύποπτος για αρχαιοκαπηλεία και λαθραία εξαγωγή αρχαιοτήτων και του απαγορεύεται για κάποιο χρονικό διάστημα η αποδημία.

... και ο σύγχρονος μπιζνεζμαν

Ο Β. Τσάκος γνώρισε μια πρωτοφανή δημοσιότητα τις μέρες αυτές, τόσο στις ΗΠΑ, με τα οχτάστηλα του αμερικανικού Τύπου, όσο και στις άλλες χώρες με τα τηλεγραφήματα των ειδησεογραφικών πρακτορείων, από το «Ασσοσιέτεντ Πρες» μέχρι το «Τας». Τέλος, έφτασε και η «ελληνική του ώρα» με τα δημοσιεύματα των τελευταίων 15 ημερών. Βέβαια, πρέπει να τονίσουμε, ότι ο ελληνικός Τύπος ασχολήθηκε αρκετά υποτονικά με την υπόθεση, και η στάση αυτή δεν άλλαξε ούτε όταν αναμίχθηκαν ελληνικά ονόματα, μετά τις 11/8.

Ο Τσάκος εμφανίστηκε στην Αμερική σαν εκπρόσωπος ομάδας εφοπλιστών. Ό-

μως ήταν γνωστός κυρίως σαν προμηθευτής πολεμικού υλικού. Εκτός από την ανάμιξη του στην αγορά των LEOPARD στην Ελλάδα επί υπουργίας Αβέρωφ, και πριν λίγους μήνες (τέλος '83) είχε επανέλθει για προμήθεια αρμάτων κατασκευής της General Dynamics.

Η δουλειά ματαιώθηκε όταν η εταιρεία πληροφορήθηκε ότι ο Τσάκος θεωρείται ύποπτος για σειρά δωροδοκιών στην Αθήνα.

Αλλά ο Τσάκος επέμενε. Τον Απρίλιο φέτος ήρθε και πάλι στην Αθήνα με γνωστό στέλεχος γερμανικής εταιρείας οπλικών συστημάτων και προσπάθησε, χωρίς επιτυχία, να προωθήσει πωλήσεις στην Ελλάδα. Έμενε μαζί με τον γερμανό συνεργάτη του στο Intercontinental.

Ο Τσάκος προσπάθησε επίσης να πωλήσει παλιά ελληνικά άρματα στο Λίβανο.

Ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ

Αλλά ο πιο επιτυχής επιχειρηματικός συνδυασμός του φαίνεται ότι στάθηκαν οι ταυτόχρονες πωλήσεις σοβιετικών όπλων στο Ιράκ και αμερικανικών επιθετικών ελικοπτέρων στο Ιράν, και ενώ ο πόλεμος καλά κρατεί. Άλλωστε αυτός ο συνδυασμός με την συντήρηση της ιρανο-ιρακινής σύρραξης, βοηθά στην προώθηση του μεγαλόπνοου σχεδίου του για την κατασκευή του πετρελαιοαγωγού. Κάθε αναταραχή στον Περσικό κόλπο δεν μπορεί παρά να ευνοεί την πραγμάτωση αυτής της φιλοδοξίας κατασκευής συνολικού κόστους 12 δισεκατ. δολαρίων, αφού θα διασφαλίζεται η διακίνηση του πετρελαίου ανεπηρέαστα απ' όσα συμβαίνουν στην περιοχή.

Σε άλλες στήλες δημοσιεύουμε ένα TELEX που έχουμε στα χέρια μας και που αποκαλύπτει ότι τον περασμένο μόλις μήνα οι επιχειρήσεις Τσάκου είχαν πάλι δραστηριοποιηθεί με συνεννοήσεις Αθήνας-Ουάσιγκτον για την πώληση ελικοπτέρων COBRA στο Ιράν. Την σημασία που έχει αυτό το TELEX και τα τερτίπια ανοχών και παροχών της Ουάσιγκτον σχολιάζονται στις ίδιες στήλες.

Αλλά ο Τσάκος, όπως τουλάχιστον ο ίδιος ισχυρίζεται, έχει μοιράσει στην Ουάσιγκτον 4 εκατ. δολάρια. Αναφερόμαστε στα ονόματα εκείνων των επιφανών αμερικανών που είδε, συνάντησε και φαίνεται ότι χρησιμοποιεί.

Εξάλλου, στην Ουάσιγκτον συνάντησε και έναν αρχηγό κράτους, τον στρατηγό Μωχάμετ Γκάαφαρ Νιμέϊρι του Σουδάν. Ο φίλος του Joe Rosenbaum, πρώην πράκτορας της CIA που επόπτευε την Αφρική, στάθηκε πολύτιμος στις επαφές αυτές.

Ο Β. Τσάκος, όπως αναγράφει στον αμερικανικό Τύπο, έχει πουλήσει επίσης όπλα στην Σαουδική Αραβία και την Αργεντινή, ενώ αεροπλάνα και πυραύλους πούλησε στο Μαρόκο, την Τυνησία και το Αμπό-Ντάμπι.

Η μεγαλύτερη ως τώρα συναλλαγή όπλων που έκλεισε η εταιρεία του Τσάκου, ήταν φαίνεται αυτή της πώλησης σοβιετι-

κής κατασκευής όπλων από την Αίγυπτο στο Ιράκ, ύψους 1 δισ. δολλαρίων. Τα μνημονεύουμε εδώ γιατί παρουσιάζει ενδιαφέρον η μέθοδος σύμφωνα με την οποία ενεργεί ο Β. Τσάκος

Ο Τζακ Άντερσον αναφέρει, σχετικά, ότι, γύρω στα 1980, ο Τσάκος, σε συνεργασία με κάποιον Φρανκ Ρόζενμπαουμ (τον οποίο σύστησε στον Τσάκο ο πρώην κόνγρεσμαν και πρώην κατάδικος Κορνήλιους Γκάλαχερ...), έπεισαν τους αξιωματούχους του αιγυπτιακού υπουργείου Άμυνας να συναινέσουν στην πώληση αυτή. Για να καλύψει, μάλιστα, τα νώτα του, ο Τσάκος χρησιμοποίησε ένα πρώην Αιγύπτιο στρατηγό, για να «σφραγίσει» τη συμφωνία.

Συνεχίζοντας ο Τζακ Άντερσον αναφέρει ότι, παρ' όλο που τα αιγυπτιακά όπλα πήγαν, τελικά, στο Ιράκ, είναι αμφίβολο κατά πόσον ο Τσάκος πιστώθηκε ο ίδιος για την πώληση αυτή. Ένας από τους συνεργάτες του, ο Αλ Γκρασέλι, της Ρόκγουελ Ιντερνάσιοναλ, που εξασφάλισε —χάρη στον Τσάκο— μια δωρεάν παραμονή σ' ένα κέντρο χιονοδρομιών στην Γκστάαντ, στην Ελβετία, δήλωσε αργότερα ότι έκοψε κάθε δόσοληψία με τον Τσάκο, όταν πληροφορήθηκε τις ύποπτες δουλειές του... Αλλά ο εργοδότης του Γκρασέλι, ο Ρόκγουελ, εξακολούθησε να κάνει μπίζνες με τον Τσάκο.

Με όλα τούτα όμως, ο Β. Τσάκος άρχισε να αισθάνεται στριμωγμένος από τις αναπόφευκτες δυσκολίες που γεννά το αλισβερίσι με τα όπλα. Και αποφάσισε να στρέψει το ενδιαφέρον του —εμφανώς τουλάχιστον— σε άλλον τομέα. Αλλά έτσι τα τσούγγρισε στο τέλος με τους συνέλληνες εφοπλιστές: το σχέδιό του, της «Trans-Africa Pipeline Company», αν τελικά πραγματοποιηθεί, θα κόψει τις δουλειές τους, αφού θα μειώσει τα δρομολόγια των τάνκερ κατά τα 2/3. Τόση υπολογίζεται ότι θα είναι η μείωση της θαλάσσιας διαδρομής από τις πετρελαιοπηγές της εύφορης ημισελήνου ως την υπερατλαντική αυτοκρατορία.

Ο Β. Τσάκος έχει να πολεμήσει τώρα με το ισχυρό ελληνικό εφοπλιστικό κεφάλαιο —και βέβαια όχι μόνο με αυτό. Όμως προσπάθησε να κερδίσει το πολιτικό κατεστημένο των ΗΠΑ, προτείνοντας ένα σχέδιο που φαίνεται να προσφέρει μια ακόμα παραλλαγή στα παίγνια της αμερικανικής στρατηγικής —σύλληψη που είναι ιδιαίτερα αρεστή στους αμερικανούς.

Ο γερουσιαστής θυσιάζεται

Θύμα σε όλη αυτήν την επιχείρηση στάθηκε βέβαια ο ρεπουμπλικανός γερουσιαστής του Όρεγκον Mark O. Hatfield. Ίσως λίγο εξ αιτίας του επιχειρηματικού δαιμόνιου της γυναίκας του Αντουανέτας —που δέχτηκε την γενναιόδωρη προμήθεια των 40.000 δολλαρίων από το ζεύγος Τσάκου— ίσως και εξ αιτίας των πολιτικών του επιλογών.

Η περίπτωση του γερουσιαστή Mark Hatfield είναι χαρακτηριστική των αντιφά-

σεων της αμερικανικής πολιτικής σκηνής, όπου το θερμόμετρο ανεβαίνει συνέχεια καθώς πλησιάζει η μέρα των προεδρικών εκλογών.

Ο Hatfield, αν και ρεπουμπλικάνος, ανήκει στη ριζοσπαστική πτέρυγα του κόμματός του και είναι ο μόνος γερουσιαστής που μαζί με τον δημοκρατικό Έντουαρντ Κένεντυ συνυπέγραψε την έκκληση για το πάγωμα των πυρηνικών εξοπλισμών. Στο ίδιο κλίμα φιλειρηνικών ιδεών κινούμενος, ο Hatfield έκρινε, φαίνεται, ότι η κατασκευή του διαφρικανικού πετρελαιοαγωγού θα αποτελούσε μια θαυμάσια λύση για τη μεταφορά πετρελαίου από τον Κόλπο στη Μητρόπολη, η οποία με τον τρόπο αυτό θα έπαυε να ενδιαφέρεται πια για την επικυριαρχία και τις συνακόλουθες εκρήξεις στην επικίνδυνη περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Πολλοί στην Ουάσιγκτον, και κυρίως τα «γεράκια», ενδιαφέρονται για το τέλος της καριέρας του Hatfield που διαδίδει τις επικίνδυνες στο σύστημα ιδέες για αφοπλισμό και ειρήνευση. Ο Άντερσον, γνωστός για την επαγγελματική του συνέπεια, προχώρησε την έρευνα τόσο βαθιά, ώστε η επανεκλογή του Hatfield να είναι πια προβληματική. Είναι όμως τόσο μεγάλης σημασίας η επανεκλογή ενός ρεπουμπλικάνου γερουσιαστή στο Όρεγκον;

Φαίνεται ότι για την φετεινή αναμέτρηση, η επανεκλογή του Hatfield είναι ουσιαστική για την διοίκηση Ρήγκαν. Ο πρόεδρος μπορεί να ενοχλείται από τις ιδέες και τις ενέργειες του γερουσιαστή από το Όρεγκον, αλλά ενδιαφέρεται και για την επανεκλογή του: Οι δημοκρατικοί έχουν ήδη κερδίσει την πλειοψηφία στη Βουλή. Και τώρα διεκδικούν την επανάκτηση, σε βάρος των ρεπουμπλικάνων, της ηγεσίας στη Γερουσία. Και τότε, την επομένη τετραετία η διοίκηση Ρήγκαν θα έχει προβλήματα, αφού θα φρενάρεται συνεχώς από τα δύο νομοθετικά σώματα.

Προτιμά λοιπόν τον ρεπουμπλικάνο Hatfield στη Γερουσία, πειθαρχικό στις κομματικές εντολές, ώστε να ψηφίζει τις προτάσεις της κυβέρνησης, ακόμα και αν δημιουργεί μικροπονοκέφαλους με τις εκκλήσεις του και το συναγελασμό του με τους οικόλογους, παρά να χάσει τον έλεγχο του σώματος.

Αυτή είναι η πολιτική διάσταση του «σκανδάλου Τσάκου» στην Αμερική και για τον λόγο αυτόν ακριβώς πήρε αυτές τις διαστάσεις στον αμερικανικό Τύπο.

Η όλη ιστορία είναι βέβαια χαρακτηριστική της πολιτικής ζωής των ΗΠΑ με τις αντιφάσεις, την ανάμιξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας με τις πολιτικές διακηρύξεις και την προσωπική ζωή των σταρ της πολιτικής. Όσο όμως ενδιαφέρον και να παρουσιάζει καθ' εαυτή η ιστορία και ειδικά για μας με την «γραφική» παρεμβολή ενός συμπατριώτη μας επιχειρηματία, η υπόθεση Τσάκου δεν θα έπαιρνε εδώ διαστάσεις, αν αυτός ο δραστήριος κύριος δεν έδινε την αφορμή να ξυστούν πληγές και στην πολιτική ζωή της Ελλάδας.

ΥΠΟΤΙΘΕΤΑΙ, ότι στον συνεχιζόμενο πόλεμο Ιράκ - Ιράν και, ειδικότερα, σε ό,τι αφορά την αποστολή όπλων, οι ΗΠΑ τηρούν στάση μη επέμβασης, μη ανάμιξης... Υποτίθεται ακόμα, ότι ισχύει, πάντοτε από πλευράς αμερικανικής κυβέρνησης, το εμπάργκο αποστολής όπλων προς το καθεστώς Χομεϊνί.

Πλήν όμως, ο Β. Τσάκος, σε συνεργασία με κάποιους «υψηλά ιστάμενους» στις ΗΠΑ, χρησιμοποιεί τους ανθρώπους του στην Αθήνα, για να σπάσει το εμπάργκο και να εφοδιάσει το καθεστώς του Χομεϊνί με αμερικανικά ελικόπτερα τύπου COBRA!

ΤΟ «ΑΝΤΙ» φέρνει σήμερα στο φως «τέλεξ» (αρ. 12577) που έστειλε από την Αθήνα ο Ιω. Τσάκος προς τον αδελφό του Βασίλη στην Ουάσιγκτον, και που λέει, από μόνο του, πολλά. Το «τέλεξ» έχει ως εξής:

«Διευκρινίζουμε προηγούμενό μας TELEX 12573/25.1.84 αναφερόμενοι στην απάντησή σας 323/25.1.84.

Βρισκόμαστε σε σοβαρή επαφή με αντιπροσώπους Ιράν στην Ελλάδα. Ενδιαφέρονται για αγορά μέχρι 25 (ελικoptέρων) COBRAS C/W 8 ROCKETS/UNIT. Παρακαλούμε πληροφορήστε αν μπορείτε ρυθμίσετε πώληση. Τελευταία πώληση είχε γίνει μέσω Βραζιλίας προς 8,5 εκατ. δολάρια την μονάδα. Προσφορά μας δεν πρέπει να υπερβαίνει 8,45 εκατ. την μονάδα. Κόστος δεν πρέπει να υπερβαίνει περίπου 6,8 εκατ. ανά μονάδα.

Η προμήθεια, για την πλευρά αυτή, θα πρέπει να εξασφαλισθεί από σας στην τιμή των 1.250 χιλιάδων δολαρίων κατά μονάδα. Θα πρέπει να προσθέσετε στο ποσό αυτό περίπου 400 χιλιάδες δολάρια, κατά μονάδα, δική σας προμήθεια.

Αν βρείτε τρόπο, στείλτε TELEX σε NIC/LO αρ. 221910 LYSA GR (Ελλάδα). Χρειαζόμαστε προδιαγραφές μονάδων, κατάλογο ανταλλακτικών, πιθανώς υπηρεσίες συντήρησης, με εγγυήσεις, όρους συναλλαγής, τρόπο πληρωμής μέσω ευρωπαϊκής τράπεζας, πιθανή ημερομηνία παράδοσης και εγγύηση τράπεζας για προμήθειες της πλευράς αυτής στον NIC. Θερμούς χαιρετισμούς».

Για την υπόθεση αυτή κυκλοφόρησε στην Αμερική η είδηση ότι τα COBRA ανήκαν στον ελληνικό στρατό, από όπου και τα μεταπώλει ο Τσάκος στην περσική κυβέρνηση. Ο ελληνικός στρατός όμως δεν έχει κανένα COBRA αντίθετα, υπάρχει η υποψία ότι τα CO-

From —
 Received on —
 Replied on: —

TAPOJ WS
 COBRAJWA
 215000 C

ATTN: M

2.1.84

RE: C

THIS IS TO CLARIFY OUR TLX 12573/25.1.84 AND REF TO YOUR ANSWER 323/25.1.84.
 WE HAVE SERIOUS CONTACT WITH IRAN'S REP. IN JR.
 THEY ARE INTERESTED FOR UP TO 25 COBRAS C/W 3 ROCKETS / UNIT.
 PLS ADVISE IF YOU CAN ARRANGE SALE.
 LAST SALE WAS THRU BRAZIL AT US DOL. 9.5 MIL / UNIT OUR OFFER SHOULD NOT EXCEED US DOL. 8.45 MIL/UNIT.
 APPROX COST SHOULD NOT EXCEED US DOL. 6.8 MIL/UNIT.

COMMISSIONS FOR THIS SIDE SHOULD BE SECURED BY YOU AT US DOL. 1.250 THOUS/UNIT. YOU HAVE TO ADD COMMISSION APPROX 400 THOUS/UNIT FOR YR SIDE.

IF YOU FIND A WAY TLX TO NIC/LO AT 221910 LYSA JR AND WE'LL REQUIRE SPECIFICATIONS OF UNITS, LIST OF SPARE PARTS, POSSIBLE SERVICE SUPPLIED WITH GUARANTY, CONDITIONS OF DEAL, ACCEPTANCE OF PAYMENT THRU A EUROPEAN BANK, POSSIBLE DATE OF DELIVERY AND A BANK GUARANTY FOR THE COMMISSIONS ON THIS SIDE TO NIC.

THAROS

BRA του κ. Τσάκου είναι αιγυπτιακής και ισραηλινής προέλευσης.

Πέραν όμως της δια του ιδιώτη κ. Τσάκου πώληση των COBRA στο Ιράν, το εμπάργκο προς το καθεστώς του Χομεινί κάθε άλλο παρά πραγματικό είναι. Όπως γράφουμε στην αρχή αυτού του σημειώματος, οι ΗΠΑ «υποτίθεται» ότι τηρούν το εμπάργκο. Πράγματι, αυτό είναι τελείως υποθετικό μιας και πρόσφατα καταγγέλθηκε στο Κογκρέσσο ότι η αμερικανική κυβέρνηση επέτρεψε την πώληση πολεμικού υλικού στον Ιράν αξίας 27 εκατ. δολαρίων. Το ποσόν αυτό αντιπροσωπεύει 100 τζίπ της American Motors, την πώληση 3 Boeing 707 και ανταλλακτικά υψηλής τεχνολογίας για το Boeing 747, πράγμα που έχει σημασία διότι τα Boeing αυτά μεταφέρουν όπλα στο Ιράν υπό την Λιβύη. Το Στέιτ Ντηπάρτμεντ, δέχτηκε, στις 4-8-1984, ότι αυτό συνέβη και ότι αντίκειται στις οδηγίες της αμε-

ρικανικής κυβέρνησης προς τις εταιρείες σχετικά με το εμπάργκο. Το θέμα πήρε έκταση στον αμερικανικό Τύπο και η επίσημη δικαιολογία που προβλήθηκε ήταν ότι η παγκόσμια αγορά όπλων είναι ανοιχτή προς το Ιράν, επομένως... δεν θα μπορούσαν οι ΗΠΑ να υπολειφθούν του ανταγωνισμού.

Τόσο οι σχέσεις του κ. Τσάκου και οι επιχειρηματικές του διασυνδέσεις και δραστηριότητες με κύκλους την ΗΠΑ, όσο και η επίσημη άρση του εμπάργκο προς το Ιράν από τις ΗΠΑ είναι ένα εύγλωτο παράδειγμα της λειτουργίας του «στρατιωτικοβιομηχανικού συμπλέγματος» της υπερατλαντικής δημοκρατίας. «Κυβερνητικά» ή «ιδιωτικά», το σύμπλεγμα αυτό άρχει και κυβερνά, χωρίς να πολυνοιάζεται για το «ηθικόν ποιόν» ατόμων όπως ο κ. Τσάκος, η ο «ιέρακας» κ. Χαίηγκ, του οποίου η εταιρεία στην οποία τυγχάνει ανώτατο στέλεχος προωθεί τα COBRA...

ΕΠΩΝΥΜΟΙ ΚΑΙ ΕΚΛΕΚΤΟΙ ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΟΥ ΤΣΑΚΟΥ

Ο Βασίλης Τσάκος στην προσπάθειά του να αποσπάσει τη συγκατάθεση της πολιτικής ηγεσίας των ΗΠΑ για την υιοθέτηση μεγάλου σχεδίου του με στόχο την κατασκευή πετρελαιοαγωγού δια μέσου Σουδάν - Κεντρικής Αφρικής - Καμερούν κατάφερε να έχει επαφές με επιφανείς παράγοντες της πολιτικής ζωής των ΗΠΑ και να εξασφαλίσει τη συνεργασία τους.

Σύμφωνα με δημοσίευμα του Howard Kurtz στην «Ουάσιγκτον Ποστ» (10/8/84) ο Β. Τσάκος πέτυχε να έρθει σε επαφή, εκτός από τον ρεπουμπλικάνο γερουσιαστή του Όρεγκον Mark O. Hatfield, και με τους ακόλουθους:

- τον πρώην υπουργό Ναυτικών William Mindendorf
- τον προϊστάμενο της επιτροπής ελέγχου της Γερουσίας για προβλήματα αποπλισμού στρατηγού, George Seignious
- τον πρώην πρόεδρο της Παναμερικανικής Επιτροπής (προεδρείο) του ρεπουμπλικανικού κόμματος, Karl Shipley
- τον πρώην πράκτορα της CIA και υπεύθυνο για τον έλεγχο της Αφρικής, Joe Rosenbaum
- τον πρώην υφυπουργό Ναυτικών, Robert Ferneau
- τον πρώην βοηθό υπουργό Εξωτερικών, Willie Armstrong
- δύο ανώτατα στελέχη των εταιριών Rockwell και Morisson-Knudson

OXI MONON «ΠΡΩΗΝ»

ΑΛΛΑ ΚΑΙ «ΝΥΝ»

Αλλά ο κ. Β. Τσάκος είχε συναντήσεις και με τον

- σημερινό υπουργό Άμυνας, Caspar Weinberger και τον
- υπουργό Ενεργείας, Donald P. Hodel.

ΚΑΙ ΚΥΡΙΩΣ ΜΕ ΤΗΝ CIA

Αλλά και οι επαφές του με τον σημερινό αρχηγό της CIA William Casey είναι τακτικές. Ο σημερινός αρχηγός της CIA ήταν ο επικεφαλής της καμπάνιας υπέρ του Ρήγκαν στις εκλογές του 1980 και είναι από τους στενότερους φίλους του Προέδρου. Ο Β. Τσάκος ήταν από τους καλεσμένους σε τρεις τουλάχιστον κλειστές δεξιώσεις στο σπίτι του Κέϊζυ. Αλλά σε τέτοιες δεξιώσεις δεν καλείται βέβαια και ο όποιος - όποιος....

ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ κ. ΕΥ. ΑΒΕΡΩΦ ΣΤΟ «ΑΝΤΙ»

ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΟ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ:

Ορθώς είχα προτείνει...

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ

Κατά την επικοινωνία που είχαμε με τον πρόεδρο της «Νέας Δημοκρατίας» για διευκρινήσεις σχετικά με την «υπόθεση Τσάκου» ο κ. Ε. Αβέρωφ μας συνέστησε να είμαστε ακριβείς και αντικειμενικοί στις διατυπώσεις των όσων μας είπε. Παρατηρήσαμε τότε, ότι παρά τον επιθετικό τόνο των δημοσιευμάτων μας αναφορικά με την πολιτική του δράση δεν μας τίμησε ποτέ με καμιά διάψευση. Ο κ. Αβέρωφ διαμαρτυρήθηκε λέγοντας ότι μας είχε διαψεύσει για όσα είχαμε γράψει στο τχ. 105 ακριβώς πριν από 6 χρόνια (12/8/1978) σχετικά με τις θέσεις του για το Βορειοηπειρωτικό, επειδή κατά την άποψή του παραποιήσαμε —με τη μέθοδο των παραλείψεων— μια απόρρητη προσωπική του αναφορά που είχε συντάξει στη Ρώμη, (3/2/1975), όπου υπηρετούσε σαν επίκουρος υποπλοίαρχος. Ο κ. Αβέρωφ αναφερόταν στα όσα είχε δηλώσει τότε κατά τη σχετική συζήτηση στη Βουλή και στην αλληλογραφία του με την Πανηπειρωτική Ομοσπονδία της Αμερικής. Ότι δηλαδή δεν έβρισκε τον σχετικό φάκελλο στο προσωπικό του αρχείο αλλά ούτε και στο αρχείο του υπουργείου Εξωτερικών, και ότι, προφανώς, το «ΑΝΤΙ» είχε παραποιήσει το έγγραφο.

Επαναλάβαμε όσα έχουμε γράψει έκτοτε πολλές φορές ότι δηλαδή σ κ ό π ι μ α παραλείψαμε το μέρος εκείνο της απόρρητης προσωπικής του έκθεσης, που ανέφερε τα ονόματα των μυστικών του πληροφοριοδοτών και τις συνθήκες των συναντήσεών τους για να μην εκθέσουμε τους ίδιους —αν ζούσαν ακόμα— αλλά και τους συγγενείς τους από πιθανές διώξεις των αλβανικών αρχών. Ο κ. Αβέρωφ παραδέχτηκε τελικά, ότι καλώς παραλείψαμε εκείνο τον κατάλογο ονομάτων.

Ο κ. Αβέρωφ δεν παράλειψε να σημειώσει ότι τελικώς δικαιώθηκε για την ορθότητα των —τότε αλλά και νυν— απόψεών του και θυμήθηκε με υπερηφάνεια ότι ο τότε αρχηγός του ΓΕΣ αντιστράτηγος Γ. Δρομάζος του είχε απονεμίσει έπαινο. Παρακαλέσαμε τον κ. Αβέρωφ, ο οποίος και δέχτηκε να μας

υπαγορεύσει την ακόλουθη δήλωση:

ΔΗΛΩΣΗ ΑΒΕΡΩΦ (12-8-84)

«Η σημερινή κατάσταση επαληθεύει εκείνο το οποίο ορθώς είχα προτείνει, διότι απέβλεπε εις το να εξασφαλίσει όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα των Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου και την ελευθεροκοινωνία των με τους ελλαδικούς Έλληνες».

Επειδή έχουν περάσει χρόνια και πολλά έχουν έκτοτε ειπωθεί —και πρόσφατα μάλιστα από διάφορους δελφίνους και μη, της «ΝΔ»— θεωρήσαμε σκόπιμο να αναδημοσιεύσουμε από το τχ. 105 αυτούσιο μόνον το κείμενο της απόρρητης αναφοράς του κ. Αβέρωφ χωρίς κανένα άλλο σχόλιο δικό μας. Τους φιλομαθείς, για περισσότερες λεπτομέρειες παραπέμπουμε σε κείνο το δημοσίευμα, όπου δίνεται το πλαίσιο των γεγονότων εκείνης της περιόδου.

Από τις στήλες αυτές θέλουμε όμως να εγκαλέσουμε τον κ. Χαραλαμπίδου ή τον κ. Παπούλια ή τον κ. Καψή —όποιον τέλος πάντων είναι αρμόδιος— να φροντίσει να μάθει πού βρίσκεται και αν βρίσκεται ο σχετικός φάκελλος. Αν χάθηκε, μπορούμε να βρούμε αντίγραφο. Αλλά στην περίπτωση αυτή, επειδή πρόκειται για απώλεια ή καταστροφή δημοσίου εγγράφου θεωρούμε ότι επιβάλλεται να ερευνηθούν οι συνθήκες απώλειας αυτού του φακέλλου. Το υπουργείο των Εξωτερικών έχει το λόγο.

Εμείς είχαμε τότε απαντήσει με σχόλιό μας στην διάψευση, που είχε κάνει ο κ. Αβέρωφ. Δημοσιεύτηκε στο τχ. 109 στις 7-10-1978. Παρά τον βίαιο, ομολογούμε, τόνο του δεν έτυχε ποτέ απαντήσεως. Για την ιστορία, το καταχωρούμε στις σελίδες αυτές.

ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟ «ΑΝΤΙ» (τχ. 105 της 12-8-1976)

ΣΚΕΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΒΕΡΩΦ

16. Θά παρακαλέσω ήδη και πάλιν νά μου επιτραπῇ νά διατυπώσω μερικάς σκέψεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν σχέσεων τῆς ΕΛΛΑΔΟΣ μέ τήν ΑΛΒΑΝΙΑΝ. Λαμβάνω τό θάρρος νά τό κάμω ἰδίως διότι φοβοῦμαι ὅτι ἡ πολιτική μας ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπῆρξεν ἐσφαλμένη.

17. Ἡ ἐξωτερική μας πολιτική ὡς πρός τήν Ἀλβανίαν, δέν καθωρίσθη ἀπό τήν ὀρθολογισμένην ἔρευναν τῶν γενικωτέρων συμφερόντων τῆς πατρίδος μας, ἀλλά ἀπό δύο ἄλλους παράγοντας οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν κακίστους συμβούλους: Καθωρίσθη ἡ πολιτική αὕτη ἀπό τό φλογερὸν ἀλλά καί τυφλὸν αἶσθημα ἢ ἀπό τό στενὸν πολιτικὸν συμφέρον πολλῶν ἰθυνόντων οἱ ὅποιοι λόγῳ αὐτοῦ δέν ἠθέλησαν νά ἔλθουν εἰς ἀντίθεσιν μέ τήν κοινήν γνώμην καί νά ὁμιλήσουν τήν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας.

18. Πράγματι, ὁ πολὺς κόσμος ἐν Ἑλλάδι καί ἡ πλειονότης τῶν σκεπτομένων ἀνθρώπων, οὐδεμίαν δέχονται συζήτησιν προκειμέ-

νου περί τῶν διεκδικήσεων μας ἐπὶ τῆς Βορ. Ἡπείρου. Ἡ στάσις αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ λόγων ἱστορικῶν καί ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὅλοι εἶναι πεπεισμένοι ἐν Ἑλλάδι, ὅτι εἰς τήν Βορ. Ἡπειρὸν ἐντόνως πλειοψηφεῖ τό ἑλληνικὸν στοιχεῖον, τό ὅποιον καί δικαίως ἐπιθυμεῖ τήν ἑνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

19. Ἡ πραγματικὴ κατάσταση εἶναι ἐντελῶς διάφορος. Ἡ ἐπαφή μέ τό ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῆς Ἀλβανίας ἢ μέ τοὺς Ἑλληνας οἱ ὅποιοι γνωρίζουν τὰ τῆς Βορ. Ἡπείρου, πείθει ἀπολύτως περί τούτου.

Κατὰ τοὺς Ἀλβανούς οἱ ἐκ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Νοτίου Ἀλβανίας. (= Βορ. Ἡπείρος), ἔχοντας τήν ἑλληνικὴν ὡς μητρικὴν γλῶσσαν ἀνέρχονται εἰς 26.000 ἕως 30.000 ψυχάς. Κατὰ τοὺς ἡμετέρους τοὺς γνωρίζοντας τὰ πράγματα, οὗτοι ἀνέρχονται εἰς 50.000 ψυχάς.

Τό ἑλληνόφωνο τοῦτο στοιχεῖον εἶναι διεσπαρμένον ἐν μέσῳ ἐνό-

κατά πολύ όγκωδεστέρου άλθανοφώνου πληθυσμού, όρθοδόξου κατά την μεγάλην πλειονότητά του. Ό άκριβής καθορισμός του όγκου του έξαρτάται από την περιφέρεια την όποιαν θά λάβει κανείς ύπ' όψιν του, φαίνεται δέ ότι χονδρικόως δύναται νά ληχθεϊ ότι περιλαμβάνει 300.000 ψυχάς. Διά ν' άναφερθῇ ειδική περίπτωση, ό νομός Άργυροκάστρου έχει πληθυσμόν 125.000, οί ήμέτεροι δέ ειδικοί παραδέχονται ότι εκεί υπάρχουν 25-30.000 έλληνόφωνες.

Άναλογία μικρά αποκλείουσα την έθνολογικήν θάσιν των διεκδικήσεων μας καί συνεπώς, έφ' όσον πρόκειται περί άξιολόγου έν τώ συνόλφ πληθυσμού, αποκλείουσα την ήθικήν θάσιν αύτών.

20. Άλλά τοϋτο δέν είναι τό μόνον δυσμενές σημείον της ύποθέσεως. Έξαιρετικά δυσάρεστον είναι τό ότι τό έν λόγω έλληνόφων στοιχείον, όχι μόνον δέν μάς είναι όλον άφοσιωμένον, αλλά κατά πολύ σοβαράν άναλογίαν οϋδόλως έπιθυμεί την ένωσιν μέ την Έλλάδα. Ό φανατισμός μέ τόν όποιον πολλοί Έλληνες της Βορ. Ήπειρου θεβαιούν ότι είναι γνήσιοι Άλβανοί, άπλως έλληνόφωνες, κοπτόμενοι διά την άνεξαρτησίαν καί την άκεραιότητα της Άλβανίας, προξενεί κατάπληξιν.

21. Σκοπός τοϋ παρόντος δέν είναι ν' άναζητήσει τούς λόγους της τοιαύτης στάσεως μέρους της έν Άλβανία μειονότητός μας καί νά διαρωτηθῇ πώς κατέστη δυνατόν Έλληνες ν' άφομοιωθούν εις μικρόν χρονικόν διάστημα από χώραν πνευματικόως καί υλικώς ύστεροϋσαν της ιδικής μας, από χώραν ή ιστορία της όποιας οϋτε πόρρωθεν παραβάλλεται μέ την Έλληνικήν ιστορίαν.

Άξίζει έν τούτοις νά ληχθῇ ότι ό κύριος λόγος τοϋ τοιούτου άλβανικού πατριωτισμοϋ άξιολόγου μέρους των Έλλήνων της Βορ. Ήπειρου είναι ένας πεζότατος αλλά ισχυρότατος παράγων:

Ή νότιος Άλβανία, προσαρτωμένη εις την Έλλάδα, γίνεται μία οιαδήποτε παραμεθόριος έπαρχία τριτεούσης σημασίας διά την έλληνικήν οικονομικήν δραστηριότητα.

Άντιθέτως, ως έχουν σήμερα τά πράγματα, ή άρκετά πλούσια εις έλληνισμόν Κορυτσά, άποτελεϊ την οικονομικήν πρωτεύουσιν της Άλβανίας, πράγμα τό όποιον παίζει μεγάλον ρόλον καί δι' αύτήν καί δι' όλόκληρον την περιφέρειαν. Τό ζήτημα τοϋτο έχει πρωταρχικήν σημασίαν διά τό τοπικόν έμπόριον εις τό όποιον οί Έλληνες ιδιαιτέρως επιδίδονται, ως καί γενικόως διά τούς ιδιοκτήτας, ή ιδιοκτησία των όποιων έχει μεγαλυτέραν ή μικροτέραν άξίαν άναλόγως της οικονομικής σημασίας τοϋ τόπου εις τόν όποιον εύρίσκεται.

Έξ άλλου, δέν συμφέρει επίσης καί εις τούς διανοομένους της Έλληνικής μειονότητος ή ένωσις της Βορ. Ήπειρου μέ την Έλλάδα. Μέ τάς δεκάδας χιλιάδων των έπιστημόνων οί όποιοι έκτός της κατάρτισεως καί ιδίως της εύφυΐας των έχουν ήδη τάς θέσεις των καί τάς γνωριμίας των διά νά άλληλοϋποστηριχθούν μέσα εις την έλληνικήν κοινωνίαν, οί Κορυτσαίοι, Άργυροκαστρίται καί Χειμαριώται Έλληνες έπιστήμονες, προσωρτωμένης της Βορ. Ήπειρου εις την Έλλάδα, θά έχουν έλαχίστας πιθανότητας άνόδου. Άντιθέτως, εις τό μικρόν έστω πλαίσιον τοϋ Άλβανικού κράτους, αί πιθανότητες άνόδου των είναι μεγάλαι, πάντως άσυγκρίτως μεγαλύτεραι, έχουν δέ ήδη τή θέσιν των καί τάς χρήσιμους διά την σταδιοδρομίαν των γνωριμίας.

Άλλος, έντελώς σύγχρονος παράγων διά την επιτυχίαν των θά είναι άφ' έτέρου ό ρόλος τόν όποιον φαίνεται ότι πολλοί βορειοηπειρώται Έλληνες έπαιξαν εις τόν Άλβανικόν παρτιζάνικον άγώνα, είναι δηλαδή ή θέσις την όποιαν οϋτοι καταλαμβάνουν εις την κοινωνίαν της αύριον. Άλλά άνεξαρτήτως των αίτίων, έχομεν μίαν άναμφισβήτητον κατάστασιν: ότι τουλάχιστον άξιόλογον μέρος της έλληνικής μειονότητος της Άλβανίας έχθρεύεται την ένωσιν μέ την Έλλάδα.

22. Την άναμφισβήτητον αύτήν κατάστασιν, ως καί τόν μικρόν έν σχέσει πρός τόν διεκδικούμενον πληθυσμόν όγκον της έλληνικής μειονότητος, είναι άνάγκη νά έχομεν πάντοτε ύπ' όψιν μας προκειμένου νά καθορίσωμεν την στάσιν μας άπέναντι της Άλβανίας.

Μέχρι τοϋδε οί περισσότεροι έξήμων, τό έκάναμεν. Παρεσύρθημεν από την εικόνα μιάς έθνολογικής καταστάσεως ή όποία διά τόν Α ή Β λόγον ήλλαξεν όριστικά μέσα εις τά τελευταία 50 καί ιδίως εις τά τελευταία 30 έτη· παρεσύρθημεν από τό αίμα τό όποιον έχύσαμεν· παρεσύρθημεν από τό φλογερόν έλληνικόν αίσθημα των βορειοηπειρωτών της Έλλάδος καί τοϋ έξωτερικού, οί όποιοι έχουν την νοσταλγίαν της γενετείας καί υφίστανται την επίδρασιν μιάς καταστάσεως ή όποία όριστικά παρήλθεν. Έδημιουργήσαμεν οϋτω μίαν ψευδαίσθησιν, έπιστεύσαμεν τυφλά εις αύτήν καί ή έξωτερική μας πολιτική παρεσύρθη από αύτήν καί από τάς φωνάς τοϋ πεζο-

δρομίου τάς όποιας ή ψευδαίσθησις προεκάλει. Πλείστοι των πολιτικών μας άνδρών δέν γνωρίζουν καί αύτοί την κατάστασιν. Άλλά καί άν μερικοί την γνωρίζουν, οϋδείς τολμά νά την εκθέσῃ δημοσίά διότι θά έλθει εις αντίθεσιν μέ μίαν κοινήν γνώμην, μέχρι τελευταία τουλάχιστον, όμόφωνον καί φανατισμένην.

23. Τά άποτελέσματα μιάς τοιαύτης πολιτικής υλικώς μέν εις οϋδέν καταλήγουν τό θετικόν, ήθικώς δέ κλονίζουν την θέσιν μας.

Εις οϋδέν καταλήγουν διότι λείπει εις την πολιτικήν αύτήν ή πραγματική θάσις. Πώς θά έπιτευχθῇ ή πραγματοποίησις των διεκδικήσεων; Είλικρινές δημοψήφισμα εις την Βόρειον Ήπειρον ύπό τάς εύμενεστέρας συνθήκας, δέν θά απέδιδε ύπέρ ήμών περισσότερον τοϋ 25 τοίς εκατόν, δέν αποκλείεται δέ καί νά απέδιδε καί πολύ όλιγώτερον. Τό νά ειπωμεν ότι άλλη ήτο άλλοτε ή έθνολογική κατάστασις καί ήλλοιώθη λόγω ποικίλων διωγμών, δέν νομίζω ότι δύναται νά συγκινήσει τούς ισχυρούς της γῆς έτσι ώστε νά μάς επιδικάσουν τά διεκδικούμενα έδάφη. Οί σφαγέντες δέν πρόκειται νά άναστηθούν, οί πρό έτών εκπατρισθέντες δέν πρόκειται νά έπιστρέψουν εις τάς έστίας των, ή σημερινή έθνολογική σύνθεσις δέν ήμπορεϊ ν' αλλάξει. Άπομένει ή έπιμονή επί της άνάγκης στρατηγικών συνόρων, αλλά εις τοϋτο πολλά, πάρα πολλά δύναται νά άπαντήσῃ ή αντίθετος άποψις, φαίνεται δέ άλλωστε ότι διά νά άποκτήσωμεν πράγματι ισχυρά σύνορα θά έπρεπε νά προωθήσωμεν τόσον την όροθετικήν μας γραμμήν ώστε νά περιλάβωμεν έντός των συνόρων μας σημαντικών άλβανικών πληθυσμόν.

Κλονίζει άφ' έτέρου τή θέσιν μας ή τοιαύτη πολιτική διότι διεκδικούντες, μέ άσθενή έπιχειρήματα έκτιθέμεθα άπέναντι των μεγάλων συμμάχων καί άπέναντι των πνευματικόως προηγμένων χωρών ως πείσμονες ιμπεριαλισταί καί διότι ήμεϊς οί ίδιοι καλλιεργούμεν τό μίσος των Άλβανών έναντίον μας.

24. Είχα την εύκαιρίαν καί άλλοτε νά αναφέρω (ιδίως εις την έκθ. 11/1806 της 30-11-44, παραγρ. 16 καί 18), ότι έξ όλων των έπαφών μου μέ τούς ένταϋθα βορειοηπειρώτας Έλληνας καί τούς Άλβανούς, διεπίστωσα ότι ή τυμπανοκρουσία εις την όποιαν προέβημεν ως πρός τάς διεκδικήσεις μας άπέναντι της Άλβανίας δξυνε την έχθρότητα της χώρας ταύτης άπέναντί μας· επίσης ότι οί Άλβανοί καίτοι δυσπίστως άτενίζουν την Γιουγκοσλαβίαν φοβούμενοι την έξουθένωσιν των, αποβλέπουν εις αύτήν ως σανίδα σωτηρίας έναντι των Έλλήκων διεκδικήσεων.

Τό ότι οϋτως έχουν τά πράγματα, επιβεβαιούται ήδη από πολλές πλευράς. Δηλαδή συμπερασματικόως, όχι μόνον δέν έπιχειρήσαμεν νά προσεταιρισθούμε την Άλβανίαν αλλά βασίζόμενοι επί άσθενεστάτης θάσεως έφέρθημεν έτσι ώστε νά την ρίψωμεν εις τάς άγκάλας εκείνου από τόν όποιον πρωτίστως κινδυνεύει ή κρατική καί έθνική μας ύπόστασις.

25. Βεβαίως ή Άλβανία είναι χώρα πολύ μικροτέρα της ιδικής μας, ή στρατιωτική της δύναμις είναι καί θά είναι άσήμαντος άπέναντι της ιδικής μας, ή διεθνής της θέσις δέν συγκρίνεται μέ εκείνην της Έλλάδος. Άνεξαρτήτως όμως τοϋ τραγικού διχασμοϋ μας ό όποιος συνεχίζεται καί πρός τό παρόν, έδημιούργησε πρακτικόως δύο έλληνικά κράτη μέ διάφορον προσανατολισμόν· άνεξαρτήτως των όλεθρίων συνεπειών των όποιων τοϋτο θά έχει δι' ήμάς από πάσης πλευράς άνεξαρτήτως τοϋ ότι είμεθα καί θά είμεθα επί έν ή δύο έτη τουλάχιστον, χώρα οικονομικόως έξουθενωμένη· άνεξαρτήτως όλων αύτών των πολύ δυσμενών παραγόντων, ή Έλλάς από άπόψεως έξωτερικής πολιτικής, εύρίσκεται εις δυσχερεστάτην θέσιν.

Ποία θά είναι ή θέσις της Βουλγαρίας εισελθούσης εις τόν ισχυρότατον Ρωσικόν άστερισμόν καί ποίαι αί αξιώσεις της διεξόδου εις τό Αιγαίον, δέν είναι γνωστόν. Είναι πιθανόν όμως ότι ή νέα Βουλγαρία, οικονομικόως άθικτος, μέ τό έμψυχον υλικόν της άκέραιον, βασίζομένη εις την ισχυράν προστάτιδά της θά συνεχίσῃ την μόνιμον πολιτικήν της παλαιάς Βουλγαρίας ή όποία διά λόγους διεξόδου καί, ως ύποστηρίζει, διά λόγους έθνολογικούς, έπεδίωκε την κάθοδον εις τό Αιγαίον.

Ποίαι είναι αί προθέσεις της νέας Γιουγκοσλαβίας άπέναντί μας, δυνάμεθα πλέον νά τό γνωρίζωμεν: Είναι ή προσάρτησις εις αύτήν όλοκλήρου της Έλληνικής Μακεδονίας. Θά έπρεπε νά επιμείνωμεν εις φανατικήν άγνοιαν της καταστάσεως διά νά μή τό αντίληφθώμεν. Αί ένδείξεις επί τοϋ προκειμένου είναι πολλάί καί σαφείς. Παραδείγματος χάριν, τά γνωστά έπεισόδια τοϋ Μοναστηρίου πρό μηνών, ή όσα άνέφερα έν τῇ έκθέσει μου ύπ' άριθ. 11 (86 παρ. 10). Πρό ήμερών άκόμη έν των σοβαρωτέρων φύλλων της Ρώμης, τό «ΟΣΕΡΒΑΤΟΡΕ ROMANO» (της 31-1-45), εις δημοσίευμα περί τοϋ σχεδίου της Βαλκανικής Όμοσπονδίας τό όποιον ό Στρατάρχης ΣΤΑΛΙΝ θά παρουσιάσῃ εις την σύσκεψιν των τριών - σχεδίου εις

ΕΝΑ ΑΝΑΠΑΝΤΗΤΟ ΣΧΟΛΙΟ

Ο Κ. ΑΒΕΡΩΦ ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ

Ἐξακολουθεῖ νά μή μπορεῖ νά θρεῖ στ' ἀρχεῖα του ὁ κ. Ἀβέρωφ τή γνωστή – πιά – ἐκθεσή του γιά τή Βόρειο Ἡπειρο πού πρόσφατα ἀποκάλυψε τό ΑΝΤΙ παρά τό γεγονός ὅτι «προσεπά-
θησε δι' ὅλων τῶν ὑπασπιστῶν του...». Αὐτό τουλάχιστο διαβε-
βαίωσε τή Βουλὴ ὁ ἴδιος καί πρόσθεσε: «Προφανῶς ἔχει κλαπῇ
καί παραποιηθῇ γιά νά δημοσιευθῇ περικεκομμένη, ὅπως ἐδη-
μοσιεύθη...»

Εἶναι εὐδιάκριτη ἡ δυσκολία τοῦ κ. Ἀβέρωφ νά ἔρχεται σέ
ἀντιπαράθεση μέ τόν παλιό ἑαυτό του καί ἰδιαίτερα μέ τόν
«κατ' ἀπονομήν» ἐπίκουρο ὑποπλοίαρχο τοῦ 1945. Πολύ πῖο
σαφές ὅμως εἶναι ἡ εὐκολία τοῦ ὀρτοουνιστῆ καί ἀδίστα-
χτου πολιτικοῦ νά ψεύδεταί χωρίς ἀπολύτως κανένα ἐν-
δοιασμό γιά νά κρύψει τήν «ἱστορία» του καί τό παρελθόν του.
Ἐνα παρελθόν πού καταγράφει τόν σκοτεινὸ τουλάχιστο
ρόλο τοῦ σημερινοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης σέ μιά σειρά
ἀπὸ ἐθνικά θέματα καί κρίσιμες ἐξελίξεις γιά τό ἔθνος.

Δέν εἶναι μόνο ἡ ἐκθεσή του γιά τή Βόρειο Ἡπειρο. Οὔτε
μόνο οἱ συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου γιά τήν Κύπρο, οὔτε ἡ
«γέφυρα» τῆς μεταπολίτευσης. Εἶναι κυρίως ἡ ἀκόμα καί
σήμερα καί χωρίς αἰδῶ, πλήν ὅμως μέ «φανατική ἐθνικοφρο-
σύνη», παρουσία του ἐπικεφαλῆς ἐνός ζωτικοῦ τομέα τῆς δη-
μόσιας ζωῆς: τῆς διαχείρισης τῶν θεμάτων πού ἀφοροῦν τίς
Ἐνοπλες Δυνάμεις τῆς χώρας. Γιατί ἡ πολιτική του εἶναι πολι-
τική ἐκτροπῆς καί συντήρησης τῶν κινδύνων πού ἀπειλοῦν τή
Δημοκρατία...

Ἡ ἰδιόχειρη ὑπογραφή τοῦ κ. Ἀβέρωφ στό τέλος τῆς Ἐκθεσης.

Οὔτε βέβαια «ἐκλάπη» ἡ ἐκθεσή του γιά τή Βόρειο Ἡπειρο,
οὔτε «παρεποιήθη». Τήν ἀνεκάλυψε καί τήν ἀπεκάλυψε ἡ δη-
μοσιογραφική ἐρευνα πού ἀντιλαμβάνεται σάν καθήκον τῆς τό-
φωτισμό τοῦ βίου καί τῆς πολιτείας μερικῶν ὀρτοουνιστῶν
καί ἀνεκδοϊαστῶν πολιτικῶν, ὅπως εἶναι ὁ κ. Ἀβέρωφ.

Καί γιά νά τελειώνουμε:

● Ἡ ἐκθεση τοῦ «κατ' ἀπονομήν» ὑποπλοίαρχου Εὐάγγελου
Ἀβέρωφ ὑπάρχει. Τό ΑΝΤΙ δημοσίευσε ὁ λόκληρο καί αὐ-
τούσιο τό κεφάλαιο «Συμπεράσματα» πού ἐκφράζει
προσωπικές σκέψεις καί μάλιστα προτάσεις του.

● Τό ἀντίγραφο τῆς ἐκθεσης πού χρησιμοποίησαμε προέρχε-
ται ἀπὸ ἰδιωτικό ἀρχεῖο στό ὁποῖο – κατά κακή τύχη τοῦ κ.
ὑπουργοῦ – ὑπάρχουν καί πολλές ἀλλες ἐκθέσεις καί
σημειώματά του. Συνεπῶς δέν ἔχει παρά νά περιμένει. Ἡ
καλύτερα ἂς δώσει ἐντολή ἀπὸ τώρα στοὺς ὑπασπιστές του νά
ψάξουν νά τίς θροῦν γιά νά προετοιμάσει τίς δικαιολο-
γίες του...

τό ὁποῖον ἀνεφέρετο ὡς μέλη τῆς ὁμοσπονδίας ἡ ΗΠΕΙΡΟΣ καθ
ἀφ' ἐτέρου «ἡ ἙΛΛΑΣ καί ἡ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ χωρίς τήν περιχὴν
τῆς Βορ. Ἡπείρου» – ἀνέφερε καί τά ἐξῆς σαφέστατα: Ὅτι ὁ Μα-
κεδὼν στρατηγὸς ΑΠΟΣΤΟΛΣΚΙ, διοικῶν τήν Μακεδονικὴν Μεραρ-
χίαν ἡ ὁποία μάχεται μέ τόν ΤΙΤΟ, ἔχει ἤδη δηλώσει ὅτι οἱ Μακεδό-
νες προσεχώρησαν ἤδη εἰς τήν Γιουγκοσλαβικὴν Ὅμοσπονδίαν, ἡ
δὲ Μακεδονία, ἡ ὁποία θά συμμετάσχη εἰς αὐτὴν θά περιλαμβάνει
πρὸς βορρᾶν μὲν τήν πόλιν τῶν ΣΚΟΠΙΩΝ, πρὸς νότον δὲ τήν πόλιν
τῆς ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ.

27. Φυσικά ἡ θέσις μας ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως ἐξαρτᾶται πρω-
τίστως ἀπὸ τήν θέλησιν τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς.

Μεταξὺ ὅμως αὐτῶν ὑπάρχει ἡ ΡΩΣΙΑ ἡ ὁποία ἐάν δέν ἀντιμε-
τωπίσῃ ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας ἢ ἐάν δέν παύσει νά τό ἐπιθυμεῖ ἡ
ἴδια, θά ἔχει κατὰ τό προσεχές μέλλον τόν κύριον λόγον εἰς τά
Εὐρωπαϊκά ζητήματα.

Ἡ δὲ ΡΩΣΙΑ εἶναι φυσικόν νά ὑποστηρίξη ἐκθύμως τοὺς πό-
θους τῶν Σλαύων ἀδελφῶν τῆς οἱ ὁποῖοι καί ἀκολουθοῦν τυφλά
τὴν πολιτικὴν τῆς. Ἀφ' ἐτέρου ὅσον καί ἂν τά διεθνῆ ζητήματα
ἐπιλύονται ἀπὸ τήν θέλησιν τῶν μεγάλων κάποιον ρόλον παίζει καί
ἡ στάσις τῶν μικρῶν. Ἰδοὺ διατί, καίτοι πολὺ μικρά ἡ Ἀλβανία ἔχει
ἀξιόλογον σημασίαν δι' ἡμᾶς σήμερον ὅποτε ἡ θέσις μας εἶναι
δυσχερεστάτη καί ὅποτε ἐκ τῶν γειτόνων μας δέν δυνάμεθα νά
ὑπολογίζωμεν ὡς φίλην παρά τὴν ΤΟΥΡΚΙΑΝ.

28. Εἰλικρινὴς συνεργασία μετὰ τῆς Ἀλβανίας θά μᾶς ὑποβοή-
θει εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεώς μας τοπικῶς καὶ διεθνῶς καί δέν
θὰ ἦτο ἄχρηστος διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Μεσογειακοῦ συστήμα-
τος τό ὁποῖον πιθανῶς θά ἐπιδιώξωμεν ν' ἀποτελέσωμεν μετὰ τῆς
ΤΟΥΡΚΙΑΣ καί ἴσως μετὰ τῆς ΙΤΑΛΙΑΣ. Ἐκτὸς τούτου, ἡ εἰλικρινὴς
αὕτη συνεργασία, θά ἐπέτρεπε εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαρνούμενην πα-
λαιὰς διεκδικήσεις, νά διατηρήσῃ μίαν ἰδεολογικὴν ὑπόστασιν
πρᾶγμα ἀπαραίτητον διὰ χώραν μικράν μέ ωραίαν ἱστορίαν, ἡ
ὁποία δέν δύναται νά ἐπιβληθῇ παρά ὡς πνευματικὴ ἀξία. Ἀντιθέ-
τως, ἐχθρικαὶ σχέσεις μετὰ τὴν ΑΛΒΑΝΙΑΝ σημαίνουν προσκόλλησιν
αὐτῆς εἰς τὴν ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΝ δηλαδὴ ἐπέκτασιν τοῦ κλοιοῦ ὁ
ὁποῖος εἰς τό προσεχές μέλλον ἰσχυρῶς θά μᾶς πιέζῃ ἐκ βορρᾶ,
καί θά δημιουργῇ βασικούς κινδύνους διὰ τὴν ὑπόστασιν μας.

29. Τά πράγματα ἐμφανίζονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε καί-
τοι ἀνήκω εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐθνικιστῶν Ἑλλήνων, νά κατα-
λήγω εἰς τὰς ἐξῆς σκέψεις:

Α' Ἐάν ἡ ἐθνολογικὴ ἐρευνα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βορ. Ἡπείρου
ἀμερολήπτως γενομένη καταλήξῃ εἰς τό ὅτι δέν ἔχωμεν ἐκεῖ παρά
μίαν μειονότητα, εἶναι ἀνάγκη ἀπόλυτος νά παραιτηθῶμεν εἰλικρι-
νῶς, σαφῶς καί ἀπὸ τοῦδε, πάσης διεκδικήσεως ἐπὶ τῆς Βορ.
Ἡπείρου.

Β' Ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω προϋπόθεσιν, παραιτούμενοι τῆς διεκδική-
σεως ταύτης, θά πρέπει νά εἴμεθα ἀπολύτως ἀποφασισμένοι ἐπ'
αὐτῆς καί νά μὴν δεχθῶμεν τὴν Βόρειον Ἡπειρον ἔστω καί ἂν
αὕτη μᾶς παρεχωρεῖτο ὑπὸ τῶν μεγάλων Συμμάχων μας.

Γ' Περίπτωσις ἀποδοχῆς ἢ καί ἐπιδιώξεώς της, ὑφίσταται μόνον
ἐάν οἱ Μεγάλοι Σύμμαχοι ἀποφάσιζαν τόν διαμελισμὸν τῆς ΑΛΒΑ-
ΝΙΑΣ καί τὴν παραχώρησιν τμήματος αὐτῆς εἰς τὴν Γιουγκοσ-
λαβίαν καί ἐτέρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο ὅμως φαίνεται ἐντελῶς
ἀπίθανο, διὰ νά μή εἴπω ὅτι ἀποκλείεται, καί εἰς σχετικὰς συζητή-
σεις ἡ ἙΛΛΑΣ μόνον κέρδη θά προσεκόμιζε ἐάν ὑπεστήριζε, συμ-
φώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, τὴν διατή-
ρησιν ἀνεξαρτήτου ΑΛΒΑΝΙΑΣ.

Δ' Εἰς τὴν περίπτωσιν τοιαύτης στάσεώς μας, αἱ σχέσεις μας μέ
τὴν ΑΛΒΑΝΙΑΝ θά ἦσαν καλαὶ καί ὡς ἐκ τούτου, εὐχερεστέρα ἢ
εἰλικρινὴς ἐφαρμογὴ τῶν δικαιωμάτων τῶν μειονοτήτων τά ὁποῖα
εἶναι ἀπαραίτητον νά ἔχῃ ἡ ἑλλ. μειονότης διὰ νά διατηρήσῃ τὴν
ἐθνικὴν τῆς ὑπόστασιν. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου, θά ἡδύνατο φυ-
σικά νά ἐξετασθῇ ἐάν συμφέρει πρὸς ἐλληνοποίησιν πλήρη τῆς
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ ἢ μετὰ τῆς ΑΛΒΑΝΙΑΣ ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν, μέ-
τρον σκληρόν, ἀσυμπαθὲς εἰς τοὺς ἡμετέρους Βορειοηπειρώτες,
ἀλλὰ ριζικότατον.

30. Τὰς σκέψεις αὐτάς συνοπτικῶς εἶχα ἀναφέρει καί εἰς ἄλλας
ἐκθέσεις, ἤδη ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1944. Κατεχόμενος ἀπὸ τὰς
ἀνησυχίας τὰς ὁποίας μοῦ ἐμπνέει ἡ δυσχερεστάτη διεθνὴς θέσις
τῆς Ἑλλάδος, ἐθεώρησα ὑποχρέωσίν μου νά ἀναφέρω ὑμῖν, ἐν ἐκ-
τάσει ἤδη, τὰς ἀνωτέρω σκέψεις, μολονότι δέν θεωρῶ τόν ἑαυτὸν
μου εἰδικόν διὰ νά κρίνῃ ἐγκύρως τὰ γενικά ταῦτα ζητήματα ἐξ-
ωτερικῆς πολιτικῆς.

Ἐν Ρώμῃ τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου 1945

ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ

Σε καιρούς όπου αποκρυσταλλώνονται ανακατατάξεις της δεκαετίας '74-'84 και εγκαινιάζονται εξελίξεις για τον άμεσο και απώτερο δημόσιο βίο της χώρας, ένα από τα βασικότερα προβλήματα είναι και η θεώρηση της πολιτικής λειτουργίας των κομματικών σχηματισμών, στη σχέση της προς τα μείζονα εθνικά και κοινωνικά ζητήματα. Σε αυτό συμβάλλει, α-

πό τη σκοπιά ενός νεωτερικού συντηρητικού λόγου, και το άρθρο του στελέχους τη ΝΔ Παναγιώτη Γεννηματά, άρθρο που εστιάζει την προσοχή του κυρίως στο ΠΑΣΟΚ και στη ΝΔ, θεωρώντας την αριστερά ως ήσσονα πολιτική και κοινωνική παρουσία (...), αλλά και θέτοντας σημαντικά ερωτήματα για τα δύο μείζονα πολιτικά συγκροτήματα της χώρας.

Γιορτάσαμε πρόσφατα τη δεκάτη επέτειο της Δημοκρατίας. Μορφή ελεύθερου πολιτικού βίου, η Δημοκρατία είναι το καθεστώς των πολλών κομμάτων. Με τη διαμεσολάβηση των κομμάτων η πολιτική σκέψη και η ιδεολογία μετουσιώνεται σε πολιτική πράξη και σε πολιτική ζωή.

Όργανα του πολιτικού βίου λίγο - πολύ ευαίσθητα, τα κόμματα καταγράφουν αλλά και διαπλάθουν συνάμα τα ρεύματα της κοινής γνώμης. Συλλαμβάνουν τα προβλήματα μιας κοινωνίας, μελετούν λύσεις και αγωνίζονται για την επίτευξη της κοινωνικής εκείνης συναίνεσης που είναι απαραίτητη για την εφαρμογή των λύσεων και των κομματικών προγραμμάτων.

Έτσι λειτουργεί το δημοκρατικό καθεστώς.

Η δεκαετία που συμπληρώθηκε ήταν μεστή σε κοινωνικές και πολιτικές διεργασίες. Η ζύμωση των μεταπολεμικών εμπειριών και ένας πλούσιος πολιτικός διάλογος εδραίωσαν νέες ιδέες, οδήγησαν στην υπέρβαση ενός ανασταλτικού πλέγματος πολιτικών προκαταλήψεων, παρώθησαν σε νέες πολιτικές και κοινωνικές αναζητήσεις και επέφεραν σημαντικές μεταβολές στους ιδεολογικούς συσχετισμούς.

Μέσα από τη βίωση των διεργασιών αυτών και μετά τη δοκιμασία στην εξουσία και των δύο μεγάλων κομμάτων που ενσάρκωσαν μεταδικτατορικά τις δύο εναλλακτικές επιλογές —της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ— προκύπτει σήμερα ένα αδυσώπητο ερώτημα: Μπορούν στο ορατό μέλλον, στο διάστημα μέσα στο οποίο οφείλουν να επιλυθούν τα επείγοντα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε σαν εθνική κοινωνία και να δρομολογηθούν αποφασιστικές για την εθνική επιβίωση ανακαινιστικές διαδικασίες στον εθνικό βίο, τα δύο μεγάλα κόμματα, η ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, να ικανοποιήσουν τα νέα αισθήματα που γέννησαν οι καιροί, να προωθήσουν τα αναγκαία οικονομικά μέτρα, να ενεργοποιήσουν τις παραγωγικές δυνάμεις του τόπου, διατηρώντας παράλληλα και από κοινού μια ομαλή δημόσια ζωή;

Στις δυο βασικές παραγωγικές τάξεις της χώρας, στους εργαζόμενους και στους επιχειρηματίες, γίνεται ήδη αισθητό και καθημερινά οξύνεται ένα αίσθημα δυσφορίας. Αισθάνονται τις κοινωνικές προσδοκίες τους —που είναι ταυτόχρονα και εθνικές— να πνίγονται. Τις φιλοδοξίες τους να συστέλλονται. Τις δυνατότητές τους να βαλτώνουν. Υφέρπει η απαρχή της αγωνίας και παρατηρούνται τα πρώτα ίχνη του μαρασμού.

Σε μικρό ακόμη βαθμό το αίσθημα αυτό περνάει, μέσα από ανεπαίσθητες ρωγμές, στον πιο ευαίσθητο τύπο και στην επίσημη ζωή των κομμάτων και των συνδικάτων. Δεν παύει να υπάρχει. Να είναι κοινωνικό γεγονός.

Οι ευρωεκλογές του Ιουνίου έδωσαν μερικά μαθήματα πάνω σ' αυτό το θέμα:

1. Κανένα κόμμα δεν πέτυχε το στόχο του. Η ΝΔ δεν ήρθε πρώτο κόμμα. Το ΠΑΣΟΚ παρουσίασε μεγάλη φθορά. Το ΚΚΕ δεν αποκολλήθηκε από το τέλμα του 11%, περίπου. Κύριο χαρακτηριστικό ότι κανένα κόμμα δεν δημιούργησε μεγάλο λαϊκό ρεύμα. Τον βασικό δηλ. όρο μιας ισχυρής δημοκρατικής κυβέρνησης.

Και όμως, η χώρα, μέσα στην οικονομική κρίση, χρειάζεται σταθερή και ισχυρή κυβέρνηση.

2. Βρισκόμαστε μπροστά σε κοινωνική πόλωση. Στα λαϊκά στρώματα το ΠΑΣΟΚ αποδείχτηκε ακόμη ισχυρό. Στα μεσαία και ανώτερα στρώματα παρέμεινε φυσιολογικά ισχυρή η ΝΔ. Το ΠΑΣΟΚ δεν κατάφερε να αποκτήσει την ανοχή των ηγετικών οικονομικών στρωμάτων. Η ΝΔ δεν μπόρεσε να πετύχει ισχυρή πρόσβαση στις λαϊκές μάζες, συμπεριλαμβανομένων και των συνδικάτων.

Κοινωνικά αρνητική, η κατάσταση αυτή είναι πολιτικά υπολογισιμη.

3. Η απόσταση των τελικών αποτελεσμάτων από τους αρχικούς στόχους των κομμάτων εκλόνισαν την αξιοπιστία των ηγεσιών, από τις οποίες τα δύο τουλάχιστον μεγάλα κόμματα εξαρτώνται σήμερα αποφασιστικά. Η βάση και τα στελέχη δυσφορούν πλέον αισθητά προς τις ηγεσίες. Η δυσφορία αυτή, απροκάλυπτη στη ΝΔ, λανθάνουσα ακόμη στο ΠΑΣΟΚ, εκδηλώνεται με ενδοκομματικές αντιθέσεις και φραξιονισμούς, χωρίς όμως αυτόνομη πολιτική - ιδεολογική σπονδύλωση.

Ανάλογο φαινόμενο παρατηρείται στα συνδικάτα και στους αγροτικούς συλλόγους και συνεταιρισμούς. Οι μηχανισμοί των κομμάτων και των συνδικάτων, απέναντι στην πίεση της βάσης λειτουργούν όλο και πιο κατασταλτικά. Πράγμα που επαυξάνει τη δυσφορία. Το πειθαρχικότατο εξάλλου ΚΚΕ πληρώνει και αυτό την ήπια στάση του προς το ΠΑΣΟΚ και την πρόσδεσή του σε αλλότρια προς τους εργαζομένους συμφέροντα, με διάβρωση της επιρροής του προς τις μάζες και ιδιαίτερα τους νέους.

Η δυσφορία προς τις ηγεσίες, αν δεν εκτονωθεί, είναι αναπόφευκτο να εκδηλωθεί σύντομα πιο καθαρά.

4. Οι εκλογές του Ιουνίου έγιναν μέσα σε κλίμα εμπάθειας που δεν ήταν άγνωστο στη χώρα, ήταν όμως καινούργιο στην περίοδο της μεταπολίτευσης. Η ΝΔ δεν θέλησε να λάβει υπόψη της αξιολογικές πολιτικές επιτυχίες του ΠΑΣΟΚ, που κατόρθωσε μεταπολεμικά κάτι σημαντικό: να δώσει ήπιες μορφές πολιτικής εμπραγμάτων σε μακροχρόνιες και ετερόκλητες ριζοσπαστικές τάσεις.

Η ΝΔ εξακολουθεί να θεωρεί σκόπιμη την σύγκρουση πάνω σε αντικείμενα διαμάχης όπου δεν νοείται πλέον υποστροφή. Όπου το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω. Όπως, π.χ., στα νέα καταστατικά πλαίσια της ανώτατης παιδείας. Σε ένα θέμα δηλ. όπου μόνον νέες και περιθωριακές επιμέρους αναρρυθμίσεις βρίσκουν έδαφος συζήτησης και αποδοχής. Αλλιώς, οι καταλήψεις και ο αναβρασμός μέλλουν να γίνουν πάλι η μετωπική άμυνα για την υπεράσπιση των κεκτημένων βασικών επιλογών, για τις οποίες αγωνίστηκαν από το 1974 από κοινού φοιτητές και νεότερη ακαδημαϊκή ηγεσία.

Η αριστερά έχει τις ουτοπίες της. Η αντιμεταρρύθμιση, η αντεπανόσταση, η παλινόρθωση είναι κατά καιρούς η ουτοπία της Δεξιάς.

Το ΠΑΣΟΚ πάλι, απ' την πλευρά του πολέμησε τη Δεξιά σαν μια εκ προοιμίου αντιδραστική Δεξιά, έναν μπαμπούλα έτοιμο για το εκδικητικό πογκρόμ. Η στρατηγική αυτή, που αξιοποίησε πολλαπλασιαστικά όσα όπλα προσέφερε απερίσκεπτα ο αντίπαλος, εξασφάλισε στο ΠΑΣΟΚ την παράταση της κυβερνητικής επιβίωσης. Και κάτι ακόμη: Ευχέρεια επιλογής του χρόνου της επόμενης μάχης.

Κάθε κόμμα, ανάλογα με τους εσωτερικούς συσχετισμούς δυνάμεων, αποφασίζει μόνο του ποια τακτική το εξυπηρετεί. Ωστόσο η εμπάθεια και η οξύτητα κρύβουν αγκάθια και για τα χέρια που τις χειρίζονται.

Από τους θερινούς απολογισμούς της ευρωεκλογικής σύγκρουσης και εν όψει της χειμερινής περιόδου, όπου ο πολιτικός περισπασμός των επικείμενων εθνικών εκλογών καθώς και της εκλογής για νέο Πρόεδρο της Δημοκρατίας μέλλει να επιδεινώσει όλα τα προβλήματα, προκύπτει το ερώτημα: Σε οξύτατη διάσταση —αν και σε ορισμένα όχι αγεφύρωτη— τα δύο μεγάλα κόμματα απέτυχαν μέχρι σήμερα να δημιουργήσουν ευρεία συναίνεση γύρω από τις θέσεις που υποστηρίζουν. Από πού λοιπόν θα προέλθει και πού θα στηριχθεί ισχυρή κυβέρνηση, όπως το απαιτούν, καθημερινά και εντονότερα, τα εθνικά μας προβλήματα;

Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΒΡΕΘΗΚΕ

η κρίση μένει

του Άκη Κοσώνα

ΑΝ ΜΗ ΤΙ ΑΛΛΟ θα πρέπει ν' αναγνωρίσει κανείς την αντοχή και υπομονή του κ. Αβέρωφ. Τόσες επιθέσεις από τον συμπολιτευόμενο και αντιπολιτευόμενο Τύπο, τέτοιος πόλεμος διαρκείας από τους εσωκομματικούς του αντιπάλους, δεν έφθασαν για ν' αποδυναμώσουν τον Μετσοβίτη πολιτικό και να τον στείλουν σπίτι του. Αντίθετα, ο προηγούμενος ηγέτης της Νέας Δημοκρατίας Γ. Ράλλης με λιγότερες πιέσεις έθεσε πολύ σύντομα ζήτημα εμπιστοσύνης στο πρόσωπό του. Φαίνεται, όμως, ότι τα όρια αντοχής του Ευάγγελου Αβέρωφ έχουν εξαντληθεί: «Φεύγω ή επιβάλλομαι», δήλωσε στον απεσταλμένο της «Μεσημβρινής» Ν. Χατζηνικολάου στην Κέρκυρα.

ΚΙ ΑΝ ΣΚΕΦΤΟΥΜΕ ότι είναι λίγο αργά να επιβληθεί (πού και σε ποιον άραγε;), η δήλωση αυτή αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα, μια και δεν εμπεριέχει το στοιχείο της απειλής για κανέναν. Ποιος θα φοβηθεί για το μέλλον της ΝΔ, ή για το δικό του πολιτικό μέλλον αν ο κ. Αβέρωφ φύγει; Μόνον δυο-τρεις πιστοί του, ή κάποιοι άλλοι που έκαναν το λάθος να κόψουν τις σχέσεις τους με τους τρεις διεκδικητές της αρχηγίας, ποντάροντας στην αιωνιότητα του σημερινού αρχηγού. Τέλος πάντων, «όλα θα γίνουν με δημοκρατικές διαδικασίες», όπως λέει και ο πιθανότερος διάδοχος και «θα είμαστε όλοι πιστοί στον νέο ηγέτη, όποιου δεν του αρέσει να μαζέψει τα μπαγκάζια του και να πάει σπίτι του».

ΚΑΙ Ο ΙΣΧΥΡΟΣ υποψήφιος μοιάζει αποφασισμένος να ελέγξει άμεσα τα πάντα μέσα στο κόμμα, έχοντας γνώση ότι «κληρονομεί κι όλα τα πάθη του προκατόχου του». Η απόφαση αυτή πάντως —του ελέγχου δηλαδή των εκάστοτε διαφωνούντων— είναι κοινό μέλημα όλων των διεκδικητών της ηγεσίας, μια και είναι φανερό, ότι λιγότερο κακό μπορεί να κάνει το ΠΑΣΟΚ στον κ. Στεφανόπουλο, ή τον κ. Μπούτο, απ' όσο μπορεί να προξενήσει η άμεση φιλοδοξία του Κ. Μητσοτάκη και η νεανική ορμή του Μ. Έβερτ. «Να ξαναγυρίσω; Γιατί να το κάνω;» αναρωτιέται ο τ. πρωθυπουργός Γεώργιος Ράλλης. «Μήπως για να αντικαταστήσω τον κ. Αβέρωφ και να αντιμετωπίσω τα ίδια προβλήματα που με απομάκρυναν; Αν επρόκειτο

να συμβεί κάτι τέτοιο (επάνοδος του στην ηγεσία, σ.σ.) θα έθετα όρους πολύ σκληρότερους από εκείνους που είχα θέσει για να ηγηθώ του ευρωψηφοδελτίου και φυσικά θα έπρεπε να είχα όλες τις εγγυήσεις ότι θα γίνουν δεκτοί».

ΑΛΗΘΕΙΑ, πόσο μπορεί να επιτύχει κάποιος από τους υποψήφιους τις εγγυήσεις αυτές που ορθότατα ζητά ο κ. Ράλλης; Και με ποιον τρόπο θα κατορθώσει, αλλάζοντας την κρατούσα νοοτροπία, να επαναποθετήσει την φυσιολογία της «Νέας Δημοκρατίας;» Ο εκσυγχρονιστής Γιάννης Μπούτος μάλλον θα δυσκολευτεί να πείσει τον όψιμο αναρχοδεξιό αντάρτη Τζιτζικώστα και τον σύντροφό του Παπαδόγγονα ότι «το ΠΑΣΟΚ δεν είναι χούντα». Τι εμπιστοσύνη μπορεί να έχει ο Κωστής Στεφανόπουλος σε αβερωφικούς καθοδηγητές της «γαλάζιας γενιάς», που πρόσφατα έτρεξαν κοντά του, ενώ λίγο παλιότερα είχαν αγκαλιάσει τον Κ. Μητσοτάκη; Το πρόβλημα αυτό γίνεται ακόμα μεγαλύτερο για τους άλλους πιθανούς διεκδικητές της ηγεσίας, τον κ. Έβερτ και τον κ. Βαρβιτσιώτη.

ΑΛΛΑ μια και υπάρχουν και άλλοι που θέλουν να πιστεύουν ότι έχουν ελπίδες ηγεσίας, η εσωκομματική ζύμωση στη «Νέα Δημοκρατία» αποκτά, όσο περνά ο καιρός, φολκλορικές διαστάσεις. Η καθημερινή πραγματικότητα για το κόμμα που ίδρυσε ο Κ. Καραμανλής έχει προσφέρει στους αναγνώστες των εφημερίδων ένα πολιτικό παιχνίδι που έλκει τις ρίζες του από το Προ-Πο. Γίνεται ακόμη πιο συναρπαστικό, όμως, αφού δεν υπάρχει κανένα στάνταρ, με αποτέλεσμα οι περισσότεροι «παίκτες» να οδηγούνται στην διπλή ή τριπλή παραλλαγή. Έχει αρχίσει να γίνεται προκλητικό και για τους ίδιους τους «αφανείς» βουλευτές του κόμματος, ν' ανακαλύπτουν πόσους επιδοξους αρχηγούς έχουν —και καλά ο Κ. Στεφανόπουλος, ο Γ. Μπούτος άντε κι ο Κ. Μητσοτάκης. Ας πούμε κι ο Μ. Έβερτ, για «χρυσή εφεδρεία», μια και «δεν βιάζεται αφού είναι μόνο 45 χρονών».

ΑΛΛΑ και ο κ. Δήμας, ο κ. Παλαιοκρασάς, ο κ. Κανελόπουλος και τρεις άλλοι τουλάχιστον να εμφανίζονται με ομάδες υποστηρικτών διεκδικώντας την αρχηγία; Τότε γιατί όχι κι ο καθένας από τους 110 βουλευτές του κόμματος; «Δηλαδή αυτός τι παραπάνω έχει από μένα;» αναρωτιόταν Βορειοελλαδίτης βουλευτής. Σωστά, τι παραπάνω έχει ο Αρδίζογλου από τον Βλάχο και είναι αρχηγός της ΑΕΚ;

ΑΛΛΑ αν σ' αυτά τα επίπεδα κινείται η προβληματική του «μεγάλου αστικού φιλελεύθερου χώρου», θα μπορούσαν να κάνουν αρχηγό τον «σοφό γέροντα» Παπακωνσταντίνου, που θα φροντίσει για την άμβλυνση των αντιθέσεων, προπονώντας συγχρόνως τον διάδοχό του. Αυτό που για κάποιους άγνωστους λόγους δεν γίνεται κατανοητό από τους φιλόδοξους άνδρες του «φιλελεύθερου χώρου», είναι πως η διατήρηση τέτοιων διαδικασιών και η προβολή αυτών των αντιθέσεων προς τα έξω, αποδυναμώνει καθοριστικά τη ΝΔ και την απογυμνώνει από κάθε σοβαρότητα. Δεν είναι κακό βέβαια, να θέλουν όλοι να γίνουν αρχηγοί —αυτό δείχνει και ανθρώπους εμπνευσμένους που διαθέτουν ηγετικά προσόντα —αντίθετα, για τους πολιτικούς αντιπάλους της ΝΔ είναι καταπληκτικό.

ΚΑΤ' ΑΡΧΗΝ το ΠΑΣΟΚ απολαμβάνει δωρεάν θέαμα και του δίνεται η ευκαιρία να ενισχύσει τότε τον ένα και τότε τον άλλον από τους υποψήφιους ηγέτες. Και να που ο Ευάγγελος Αβέρωφ (όπως σωστά παρατηρεί στην «ΑΥΓΗ» της Κυριακής 12/8 ο Σοφιανός Χρυσόστομίδης) «στρέφεται προς τον πρωθυπουργό κ. Παπανδρέου για στήριξη και συναντίληψη», αφού ο κ. Αβέρωφ «ξέρει ότι για τους εκλογικούς επιτελείς του ΠΑΣΟΚ, είναι προτιμότερος από τον Στεφανόπουλο, τον Μπούτο, ή τον Μητσοτάκη».

ΚΟΥΡΑΣΤΗΚΕ όμως ο κ. Αβέρωφ και η όποια στήριξη του από τον πρωθυπουργό θα διατηρηθεί μέχρι την επόμενη σύ-

ελιση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας της ΝΔ. Να περάσει ένα ισχυρο καλοκαιρι, δηλαδή, στην Κέρκυρα ή αλλού, «όπου δεν θα ακούει κανένα. Ούτε αυτούς που του λένε ότι είναι έγκλημα να παραιτηθεί, ούτε τους άλλους που επιμένουν ότι είναι έγκλημα να παραμείνει αρχηγός». Στην Κέρκυρα, λοιπόν, ο κ. Αβέρωφ πήγε «για να βρει την αλήθεια. Όταν την βρει θα επιτελέσει το καθήκον του, είτε αυτό είναι να μείνει στην αρχηγία είτε να φύγει». Αλλά ο Ευάγγελος Αβέρωφ είναι πιο συγκεκριμένος από κάθε άλλη φορά: «Έχω ακόμη σκεφθεί κάτι που μπορεί να γίνει αν παραιτηθώ και ο Ανδρέας επωφεληθεί για να κηρύξει εκλογές. Θα στρατευθώ στην Νέα Δημοκρατία ως απλός στρατιώτης —όποιος κι αν ηγείται— για να κερδίσει ο τόπος» (Μεσημβρινή / συνέντευξη στον Ν. Χατζηνικολάου, 13/8).

Η ΕΠΟΜΕΝΗ σύγκληση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του κόμματος που δημιούργησε ο σημερινός πρόεδρος της Δημοκρατίας, τοποθετείται για τα μέσα Σεπτεμβρίου. Εκεί —σύμφωνα με τα πιο λογικά και έγκυρα σενάρια— δύο είναι οι εναλλακτικές λύσεις του Ευάγγελου Αβέρωφ:

- Να δηλώσει την παραίτησή του από την ηγεσία και να προτείνει ο ίδιος τον διάδοχό του, οπότε η εκλογή του θα γίνει πιθανότατα διά βοής.

- Να θέσει θέμα εμπιστοσύνης οπότε θα υπάρξουν δύο (τελικά δύο θα είναι) υποψήφιοι για την αρχηγία, ο Κωστής Στεφανόπουλος και ο Κων. Μητσοτάκης. Σ' αυτή την περίπτωση θ' ακολουθήσει ψηφοφορία, στην οποία θα θριαμβεύσει ο κ. Στεφανόπουλος που: α) έχει την «θεϊκή» προτίμηση, β) μπορεί να αμβλύνει τις αντιθέσεις ανανεωτικών-συντηρητικών, γ) υποστηρίζεται από τον Γιάννη Μπούτο.

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ των ρυθμιστών της τύχης της ΝΔ έχουν στραφεί προς την πρώτη κατεύθυνση —στην προβολή ενός και μοναδικού υποψηφίου— που δίνει ένα τέλος στην δελφινολογία και αποκαθιστά σ' ένα βαθμό τη σοβαρότητα του κόμματος. Το δεύτερο σενάριο δεν είναι ιδιαίτερα επιθυμητό από τους ρυθμιστές (εξωκοινοβουλευτικούς και μη) γιατί: α) μπορεί να συμβούν εκπλήξεις στην εκλογή, β) ίσως ενθαρρυνθούν και άλλοι πλην των δύο (ίσως και του Μπούτου) και θέσουν υποψηφιότητα, πράγμα που θα τινάξει όλες τις αυτοσχέδιες και ευκαιριακές γέφυρες στον αέρα.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ από τα δύο σενάρια παρουσιάζεται πιο ισχυρό, επειδή «αυτή τη στιγμή έχει επέλθει συμφωνία των ρυθμιστών για τον Στεφανόπουλο» σε περίπτωση όμως που από κάποιες —υπαρκτές ή όχι τώρα— αιτίες διαλυθεί η συμφωνία, είναι έτοιμο και το άλλοθι για την επικράτηση του δεύτερου σεναρίου: «η ΝΔ σαν φιλελεύθερο κομμα, διαθέτει πολλούς υποψηφίους και οι βουλευτές έχουν μεγαλύτερες δυνατότητες δημοκρατικής επιλογής».

ΟΠΩΣ και να 'χει το πράγμα, είναι πλέον φανερό για τον Κ. Καραμανλή και για τον Ευ. Αβέρωφ, ότι το υπάρχον εσωκομματικό κλίμα κάθε άλλο παρά εμπιστοσύνη προσφέρει στους βουλευτές, στα στελέχη, αλλά και στους οπαδούς του κόμματος. Η διαρκής αναβολή των πολυπόθητων εξελίξεων επιβεβαιώνει εκείνους που πιστεύουν ότι οι άνθρωποι της ΝΔ δημιουργούν και συντηρούν μια συνενοχή απραξίας για μια σειρά από λόγους: κανείς δεν κινείται αν δεν πάρει πράσινο φως από πάνω, κανείς δεν αποφασίζει αν δεν εξασφαλίσει το πολιτικό του μέλλον. Αυτά τα ξέρει καλύτερα από κάθε άλλον ο κ. Αβέρωφ —σ' αυτήν άλλωστε την «πολιτική ιδιομορφία» της Νέας Δημοκρατίας χρωστά την μέχρι σήμερα παραμονή του στην ηγεσία.

ΚΑΛΑ πληροφορημένες πηγές λένε, ότι ο μεγάλος εξωκοινοβουλευτικός ρυθμιστής των πραγμάτων της ΝΔ έχει αποφασίσει —τελεσίδικα αυτή τη φορά— για τον Κ. Στεφανόπουλο. Στον κ. Αβέρωφ απομένει ο ρόλος του διεκπαιρεωτή αυτής της απόφασης και το στήσιμο μιας από παλιά αναμενόμενης αξιοπρεπούς αποχώρησης.

ΑΝΤΙΔΕΣΕΙΣ

Κυκλοφόρησε το τεύχος 18

Μετά τις Ευρωεκλογές

γράφουν

Δ. Ιωάννου, Γ. Παπαγιαννόπουλος, Α. Παππάς,
Κ. Ραβάνης, Γ. Τούντας, Δ. Ψυχογιός

ακόμα

Δ. Ιωάννου: Ένας απλός παλμός, Β. Χωραφάς: Για το ρόλο των κρατικών δαπανών, Σ. Μπετελέμ: Εισαγωγή στον 3ο τόμο των Ταξικών αγώνων στην ΕΣΣΔ, Μ. Μαρκίδης: Η παράδοση θεμελίωση, Α. Παππάς: Αντιαυταρχικοί αριστεροί και εργολάβοι της πάλης των τάξεων, Α. Παπαδόπουλος: Τι θα πεί όμως καλοπιστία; Α. Στάγκος: Απύραυλα Βαλκάνια.

Σχόλια

Γ. Ιωαννίδης, Δ. Λιάρος, Γ. Ποντετζάγιας,
Κ. Ραβάνης.

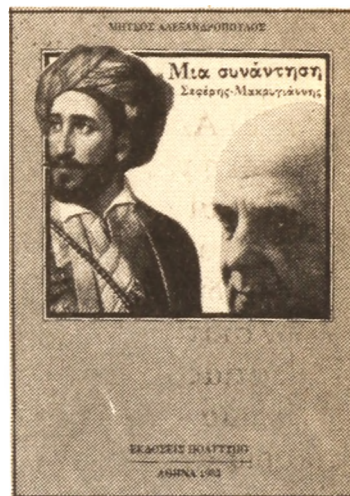
ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΜΗΤΣΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ:

Σεφέρης—Μακρυγιάννης
—ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΑΘΗΝΑ: «Νεφέλη», Μαυρομιχάλη 9,
τηλ. 36.07.744 • 36.39.962

νηπιαγωγείο

το αστεράκι

- Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό αστεράκι».
- Μία μικρή δαση μέσα στο τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο — Διδασκαλία και επίβλεψη από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για τό παιδί.
- Έλστε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε για τό παιδί σας.

Γκόλφω Π. Εύθυμιού

Βαλαμάνος 4 και Άσκληπιού τηλ. 6447830 — 3635419.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ
ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

**ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Προέχει η σωφροσύνη

Μια απάντηση
στον Αλέκο Ξύδη

του Π. Σέρβα

Τουλάχιστο, εκτός τόπου και χρόνου πρέπει να κριθεί το άρθρο του Αλέξανδρου Ξύδη, που δημοσιεύθηκε στο ΑΝΤΙ (τχ. 266) κάτω από τον τίτλο: «Τι μπορεί ακόμα να γίνει».

Διότι, σε στιγμές που όλος ανεξαιρέτα, ο πολιτικός κόσμος της Ελλάδας και της Κύπρου αποδέχτηκε με πλήρη ικανοποίηση την πρόσκληση του Ξαβιέ Περέζ ντε Κουεγιάρ προς τις ηγεσίες των δυο κυπριακών κοινοτήτων (στη Γενεύη για τις 7-8 Αυγούστου) είναι εκπληκτικό να παρακολουθείς τον κ. Ξύδη να θυμάται το δόγμα των έμπειρων Ρωμαίων: «αν θέλεις ειρήνη, προπαρασκευάζε πόλεμο» και να υποβάλλει προτάσεις όπως:

«Η κυπριακή κυβέρνηση ν' αποσύρει, επίσημα, δημόσια και πανηγυρικά όλες τις παραχωρήσεις που έχουν κάμει από το 1974, είτε ο Μακάριος, είτε ο Κυπριανός». «Να προχωρήσει στη συγκρότηση αξιόμαχων ενόπλων δυνάμεων ...» «Να ζητήσει από την Ελληνική κυβέρνηση σημαντική ενίσχυση της ΕΛΔΥΚ σε άντρες και υλικό, ώστε όχι μόνο να συμβάλλει στην ταχύτατη εκπαίδευση και εκγύμναση των Κυπριακών δυνάμεων, αλλά να είναι σε θέση, η Ελλάδα, να εκτελέσει πιο αποτελεσματικά τις υποχρεώσεις ως εγγυήτρια...».

Επεκτεινόμενος ο κ. Ξύδης, και σε δυο άλλα σημεία, παρουσιάζει ένα σχέδιο λύσης, απλώνοντας σκέψεις, κατά την άποψή μας, αβάσιμες, ανέφικτες και αντιφατικές, που προσανατολίζουν προς αντιρεαλιστική πορεία.

Ας μας επιτραπεί, όσο το δυνατό πιο συνοπτικά να σταματήσουμε σ' αυτά που αιφνιδιάζουν.

Πρώτα για τα αβάσιμα, τα επουσιώδη: — Αναφέρεται ο κ. Ξύδης σε «άλλες μειονότητες» και καλεί «την κυπριακή κυβέρνηση

να προτείνει την έναρξη διαπραγματεύσεων (νέων) με τους Τουρκοκύπριους και τις άλλες μειονότητες». Όμως, στην Κύπρο εκτός από το σύνολο του τουρκικού στοιχείου, δεν υπάρχει άλλο μειονοτικό στοιχείο, που να διεκδικεί, ή να έχει στο παρελθόν διεκδικήσει λόγο στη λύση του Κυπριακού. Οι ελαχιστότατες σε αριθμούς μειονότητες (των Αρμενίων και Μαρωνιτών) ακολουθούν, πάντα ελεύθερα τη γραμμή των Ελληνοκύπριων. Διερωτόμαστε: Ποια ανάγκη επέβαλε στον κ. Ξύδη, να αναφερθεί για διαπραγματεύσεις «και με τις άλλες μειονότητες», εφόσον τέτοιο ζήτημα εκ των πραγμάτων δεν υφίσταται;

— Αναφέρεται ο κ. Ξύδης στην «παρά φύσιν» συμμαχία ΑΚΕΛ - Κληρίδη. Διερωτόμαστε: Πού ανακάλυψε αυτή τη συμμαχία; ΑΚΕΛ και Κληρίδης, απαρχής ήταν θεμελιακά (ιδεολογικά και ταξικά) αντίπαλοι. Αντίπαλοι, δυστυχώς, είναι και στη λύση του Εθνικού Προγράμματος. Κι αν για πρώτη φορά, στην ιστορία τους, συναντήθηκαν στην αποδοχή των «δεικτών Κουεγιάρ» η συνάντηση εγένετο με εκκίνηση από διαφορετικές, αντίθετες, αφετηρίες.

Ας προχωρήσουμε τώρα στα βασικά, τα ουσιαστικά.

— Με την εμφάνισή του, στην αρχή του άρθρου του, ο κ. Ξύδης φαντάζει ότι συγκλίνει προς τολμηρές θέσεις: («Δημόσια, πανηγυρικά να αποσύρουμε όλα τα προηγούμενα». «Να ζητήσουμε από τη Ελληνική κυβέρνηση σημαντικά να ενισχύσει την ΕΛΔΥΚ, έστω και αν αυτό είναι αντίνομο προς τις συνταγματικές διατάξεις του κράτους».) Δυσχεσταίνεται ότι «όλα επαφίενται στο Γ.Γ. του ΟΗΕ, που ορμάται από την πιο ακίνδυνη διάταξη ..., που αποδείχτηκε η πιο μάταιη για την ανεύρεση λύσης, ουσιαστικά με διακοινοτικές διαβουλεύσεις, κερδίζοντας χρόνο με διάφορα προσχήματα, εξυπηρετώντας έτσι την αμερικανική γραμμή, κατά την οποία η αποτελεσματική είναι ο καλύτερος τρόπος για να φθαρεί η αυτοχρή των Κυπρίων ...»

Εντούτοις, ο κ. Ξύδης περί το τέλος του άρθρου του επανέρχεται στην ανάγκη «μιας νέας προσφυγής στον ΟΗΕ», έστω και αν με θλίψη του παρατηρεί ότι «πραγματικά Ελλάς και Κύπρος δίνουν την εντύπωση αυτή τη στιγμή, ότι επαναπαύονται... στις δάφνες των ψηφισμάτων και στις περιοδείες και τα μαγειρέματα του κ. Ντε Κουεγιάρ».

Θα ήταν άδικο να μη σημειώσουμε ότι ο κ. Ξύδης διακατέχεται από το Πανελλήνιο άγ-

χος των αμερικανικών κυρίως, δολοπλοκιών, που, ιδιαίτερα, κατά το τωρινό στάδιο, αγωνιούν στο πώς «να ατονίσει η συμπάραταξη των Ελλήνων, ώστε να περάσει κι αυτό το κρίσιμο καλοκαίρι και να παρακαμφθεί ο σκόπελος των αμερικανικών εκλογών, όπου το ειδικό βάρος των ελληνο-αμερικανικών ψηφοφόρων είναι μεγάλο και το ελληνο-αμερικανικό λόμπυ ιδιαίτερα υπολογίσιμο...».

Σε τελευταία ανάλυση μπορεί να φανεί ότι όλοι συμφωνούμε: Να ξαναπάμε στον ΟΗΕ ακμαιότεροι. Ιδιαίτερα, αν ο Ραουφ Ντενκτάς θα εξακολουθήσει να επιμένει στην τελευταία αφροσύνη του: Να μας στείλει τον κ. Ερτεκιούν στη Γενεύη, αν προηγούμενα ο ντε Κουεγιάρ δεν τον αναγνωρίσει ως υπουργό των Εξωτερικών της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου». Και, πρέπει να λεχθεί ότι αυτή η νέα αφροσύνη κάνει τις θέσεις μας ακόμη πιο ισχυρές.

Όμως, όσο πιο εμφανής γίνεται η αφροσύνη της Άγκυρας, τόσο περισσότερο καθίσταται επιβεβλημένη η δική μας φρόνηση. Προπαντός να μη παρασυρόμαστε από την εξαλλωσύνη των αντιπάλων. Και, να είμαστε συνεπείς στις θέσεις μας, χωρίς κανένα ενδοτισμό, ή πράξη απελπισίας. Και να το λέμε, ότι θα αποσύρουμε όλα τα προηγούμενα. Θα ξαναρχίσουμε από την αρχή. Και, να εμφανίζουμε το Γ.Γ. του ΟΗΕ ότι «εξυπηρετεί την αμερικανική γραμμή» και εμείς δίνουμε την εντύπωση ότι επαναπαυόμαστε στα μαγειρέματα του κ. ντε Κουεγιάρ, χωρίς, μάλιστα να έχουμε στοιχεία που να στηρίζουν αυτό το κατηγορώ: αυτό, δεν αποτελεί τίποτα άλλο παρά εκδήλωση απελπισίας:

Άλλωστε, πιστεύουμε πως κανένας μελετητής του Κυπριακού δεν δικαιούται να ισχυριστεί ότι «οι δείχτες Κουεγιάρ του περασμένου Αυγούστου» υπήρξαν μαγειρέματα. Μάλλον πρέπει να κρίνεται ότι η καθυστέρηση (του 38ήμερου) της ελληνικής πλευράς για την αποδοχή τους, αποτέλεσαν ευεργέτημα για την αδιαλλαξία της Άγκυρας και του Ραούφ Ντενκτάς, με τις παραπέρα επεκτάσεις της.

Δυστυχώς στις θέσεις και στο σχέδιο Ξύδης, δεν είδαμε παρά αντιφατικότητες και ασάφειες, με κατάληξη, εντούτοις, ότι η έδρα του ΟΗΕ, είναι το κυριότερο όπλο της προσφυγής μας. Και θα είμαστε ευτυχείς αν βλέπαμε τον κ. Ξύδη να προβαίνει σε μια σαφέστερη διατύπωση των απόψεών του.

ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑΣ
CHARLES
KAHN

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1962

ΠΡΟΚΛΟΥ
ΣΤΟΙΧΕΙΩΣΙΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ
E. R. DODDS

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1962

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ
VLADIMIR
LOSSKY

ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ 1963

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΣΕΙΡΑ: «ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ»

- ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑΣ
- ΠΡΟΚΛΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΩΣΙΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ
- ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΟΥΝ:
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ • ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΝΕΦΕΛΗ» • Μαυρομιχάλη 9 • τηλ. 36.07.744, 36.39.962
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. Κοτζιά και Σία» • Τσιμισκή 78 • τηλ. 279.720

*Caminaute
no hay camino
se hace camino
al andar.*

**ΣΤΟ ΙΣΠΑΝΙΚΟ-ΛΑΤΙΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ**

AL ANDAR

Απευθυνόμαστε σε όλους σας: **ΝΕΟΥΣ**
και **ΜΕΓΑΛΟΥΣ**.

Ξεκινήσαμε —κι εμείς— μια προσπά-
θεια για τη διάδοση της Ισπανικής Γλώσ-
σας στην Ελλάδα.

Βέβαια, η γλώσσα αυτή είναι ακόμα πο-
λύ ΝΕΑ στη χώρα μας, αλλά ΥΠΑΡΧΕΙ
και ομιλείται σε παραπάνω από 30 χώρες
σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Γιατί λοιπόν επιθυμούμε να βοηθήσου-
με στην ανάπτυξη μιας ακόμα ξένης
γλώσσας στην Ελλάδα;

1. Τα ΙΣΠΑΝΙΚΑ είναι η Εθνική Γλώσσα
της Ιβηρικής Χερσονήσου (εκτός της
Πορτογαλίας) και όλης της Λατινοαμε-
ρικανικής Ηπείρου (εκτός της Βραζιλίας).

Σε παγκόσμια γεωγραφική έκταση, τα
ΙΣΠΑΝΙΚΑ είναι η ΠΡΩΤΗ ΟΜΙΛΟΥΜΕ-
ΝΗ ΓΛΩΣΣΑ. (Μη ξεχνάμε ότι στις ΗΠΑ
είναι η δεύτερη γλώσσα μετά από τα αγ-
γλικά και σε πολλές χώρες της Ευρώπης
είναι υποχρεωτική στα σχολεία και στα
Πανεπιστήμια).

2. Η πολιτιστική επαφή μ' αυτές τις χώ-
ρες είναι σχεδόν ανύπαρκτη στον τόπο
μας.

Όμως, οι ισπανόφωνοι λαοί είναι τόσο
πλούσιοι σε ιστορία και πολιτισμό, που α-
ξίζει να τους γνωρίσουμε από κοντά. Α-
κόμα το δικό τους «σήμερα», η κοινωνική
τους πραγματικότητα, η λογοτεχνία, η
λαϊκή τέχνη, η μουσική, κάθε άλλο μέσο
έκφρασης δεν είναι μακριά μας, όσες χι-
λιάδες χιλιόμετρα κι αν μας χωρίζουν.
Και η δημιουργία μιας ζωντανής επαφής
μαζί τους έχει σίγουρα πολλά να μας
προσφέρει.

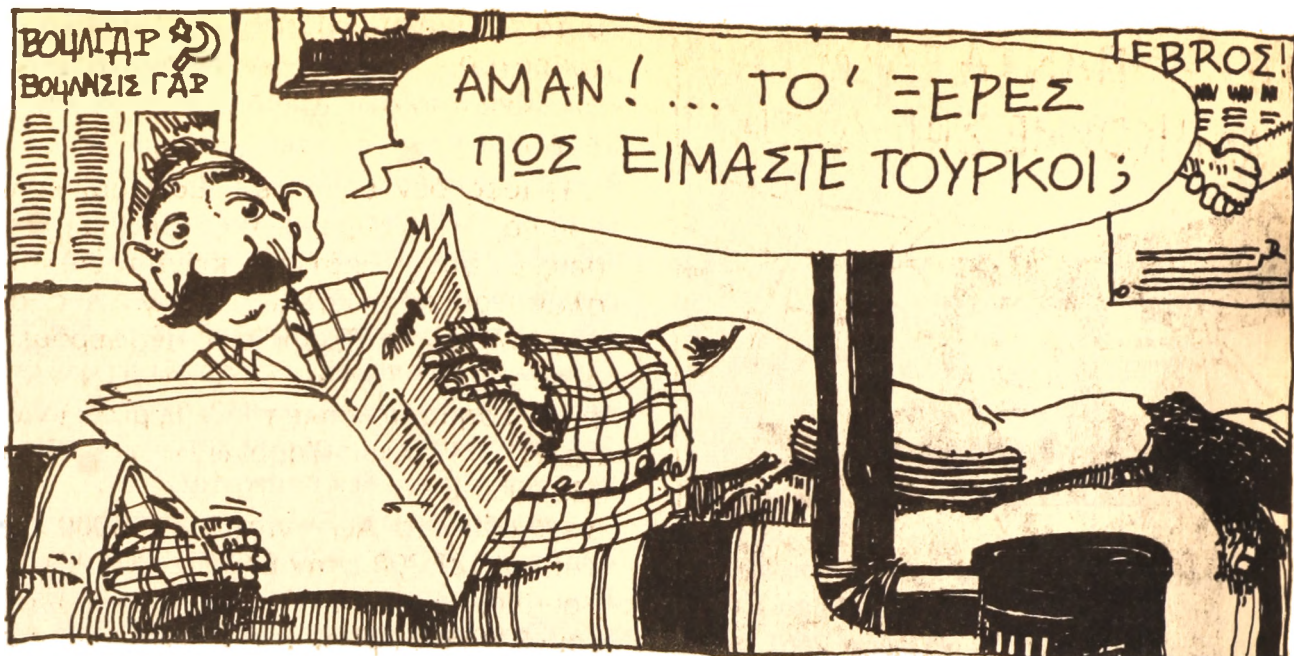
Ωστόσο η Γλώσσα είναι η αναγκαία
προϋπόθεση που θα μας επιτρέψει να
τους πλησιάσουμε, να τους νιώσουμε.

Αν λοιπόν κι εσείς θέλετε να μάθετε
πιο πολλά για το σκοπό μας, τότε θα χα-
ρούμε να σας γνωρίσουμε και να συζητή-
σουμε μαζί σας κάθε μέρα (εκτός Σαββά-
του και Κυριακής) από 10-1 μ.μ. 6-8.30 μ.μ.

Ελπίζουμε ότι ο δρόμος που θα σας
φέρει κοντά μας, θα σας οδηγήσει αργό-
τερα σ' αυτές τις χώρες.

Με την επιθυμία να σας πούμε το Κα-
λώς Ωρίσατε.

**Πληροφορίες και εγγραφές
από τις 5 Σεπτεμβρίου
ΧΑΡ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ 170α - ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 64.62.786**

**των Σταύρου Λυγερού -
Χρήστου Παναγιωτόπουλου**

Η 'Αγκυρα εγείρει θέμα τουρκικής μειονότητας στη Βουλγαρία

Ο γεωπολιτικός διαχωρισμός των Βαλκα-
νίων, που επιβλήθηκε τη δεκαετία του '40
σε συνθήκες Ψυχρού Πολέμου, κάλυψε
τις ιστορικές αντιθέσεις εθνικού χαρακτή-
ρα που παλαιότερα ταλαιπωρούσαν την
περιοχή. Οι μετέπειτα εξελίξεις, η βελτιώ-
ση του διεθνούς κλίματος που επέφερε η
'Υφεση, αλλά και η απομάκρυνση από τον
Ανατολικό Συνασπισμό της Γιουγκοσλα-
βίας και, στη συνέχεια, της Αλβανίας
προς διαφορετική κατεύθυνση, διαμόρ-
φωσαν ένα νέο, πιο περίπλοκο πλαίσιο
σχέσεων, το οποίο, ως ένα βαθμό, επανέ-
φερε στην ημερήσια διάταξη τις παλιές
αντιθέσεις: αντιθέσεις ελεγχόμενες και ο-
πωσδήποτε υποβαθμισμένες, συγκριτικά
με το παρελθόν, αλλά υπαρκτές και ικα-
νές να αποσταθεροποιήσουν την περιοχή
σε ευνοϊκή, για κάτι τέτοιο, συγκυρία.

Τα σημαντικότερα σημεία τριβής είναι:
● Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου, της
αλβανικής μειονότητας στη Γιουγκοσλα-
βία.

● Η με κάθε τρόπο ανακίνηση «Μακεδο-
νικού» από τα Σκόπια —τη στιγμή μάλιστα
που, έστω και σε χαμηλότερους τόνους,
αυτή αποτυπώνεται στην εξωτερική πολι-
τική του Βελιγραδίου— ανοίγει μέτωπο
με την Ελλάδα και τη Βουλγαρία, στις ο-
ποίες, υποτίθεται, ότι βρίσκονται τα δύο
άλλα τμήματα του «Μακεδονικού» έθνους.

● Η ύπαρξη της ελληνικής μειονότητας
στην Αλβανία και, βέβαια, της ελληνορθό-
δοξης και μουσουλμανικής μειονότητας
σε Τουρκία και Ελλάδα, αντίστοιχα, περι-
πλέκουν, με τη σειρά τους, τις διμερείς
σχέσεις.

Σαν να μην έφταναν όλα αυτά, το τελευ-
ταίο διάστημα γινόμαστε μάρτυρες λιγό-
τερο ή περισσότερο επίσημων προσπα-
θειών για ανακάλυψη νέων μειονοτήτων.
Έτσι, οι Γιουγκοσλάβοι αναφέρονται
στην ύπαρξη σερβικής μειονότητας στη
Ρουμανία, το Βουκουρέστι τελευταία εν-
διαφέρεται για τους Κουτσοβλάχους της

Πίνδου, ενώ γίνεται λόγος και για αλβανι-
κη μειονότητα στην Ελλάδα. Τον κύκλο
ήρθε να συμπληρώσει η, διά στόματος Ο-
ζάλ, πρόσφατη έγερση θέματος τουρκι-
κής μειονότητας στη Βουλγαρία.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η Βαλκανική αλυ-
σίδα των εθνικών αντιθέσεων βρίσκεται
σε διέγερση και εμπλέκει όλες τις χώρες
της περιοχής, επηρεάζοντας, ως εκ τού-
του, την εξωτερική πολιτική τους.

Η δήλωση Οζάλ

Με δήλωση που έκανε αμέσως μετά την
πρόσφατη επίσκεψη του βούλγαρου υ-
πουργού εξωτερικών κ. Μλαντένωφ στην
'Αγκυρα, ο Τούρκος πρωθυπουργός κατέ-
στησε σαφές ότι η Τουρκία δεν συμφωνεί
με την πολιτική που ακολουθεί η Σόφια
στο θέμα, προσθέτοντας ότι η βουλγαρι-
κή κυβέρνηση θα πρέπει να είναι περισσό-
τερο «προσεκτική» με τους τούρκους που
ζουν εκεί. Η δήλωση Οζάλ δεν αποτέλεσε
βέβαια κεραυνό εν αιθρία. Ο τουρκικός
Τύπος, με διαδοχικά δημοσιεύματά του,
προετοίμασε το έδαφος:

● Στις 28/3/84 η «ΣΟΝ ΧΑΒΑΝΤΙΣ» έγρα-
ψε πως οι τουρκικής καταγωγής βούλγα-
ροι υπήκοοι δέχονται πιέσεις για να αλλά-
ξουν τα τουρκικά ονόματά τους σε βουλ-
γαρικά.

● Η «ΤΕΡΖΟΥΜΑΝ» επανέφερε το θέμα
στις 19/5, υπογραμμίζοντας τη βία που α-
σκοούν οι βουλγαρικές αρχές.

● Η ΙΔΙΑ εφημερίδα επανήλθε, δημοσιεύ-
οντας ανακοίνωση της Επιτροπής Προ-
σφύγων Βουλγαρίας, σύμφωνα με την ο-
ποία οι πιέσεις κατά των Τούρκων της
Βουλγαρίας το τελευταίο διάστημα έχουν
λάβει τη μορφή γενοκτονίας. Με την ίδια
ανακοίνωσή της, η Επιτροπή ζητά τη μετα-
φορά του θέματος στα Ηνωμένα Έθνη,
τονίζοντας ότι κάτι τέτοιο θα φέρει μεγά-
λα ωφέλη στην Τουρκία.

● Στις 28/6 η «ΣΟΝ ΧΑΒΑΝΤΙΣ» και η αγγλόφωνη «ΝΤΑΙΗΛΥ ΝΙΟΥΣ», εν όψει της επίσκεψης του κ. Μλαντένωφ, επανέφεραν το θέμα.

Η συγκεκριμένη περίπτωση αποκτά ξεχωριστό ενδιαφέρον λόγω των ιδιαίτερων δεσμών της Βουλγαρίας με τη Σοβιετική Ένωση, οι οποίοι δεν αφήνουν περιθώρια στον τουρκικό επεκτατισμό. Δεν επαρκεί λοιπόν η γενική τάση αναζήτησης μειονοτήτων που εκδηλώνεται στη Βαλκανική, για να ερμηνεύθει η πρωτοβουλία της Άγκυρας.

Το «αυτοκρατορικό σύνδρομο»

Υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις, ότι στους κόλπους της τουρκικής άρχουσας τάξης κερδίζει έδαφος ολοένα και περισσότερο η στρατηγική που από πολλούς ονομάστηκε αναβίωση του «αυτοκρατορικού συνδρόμου». Σύμφωνα με τη στρατηγική αυτή, που αποβλέπει στη δημιουργία της «Μεγάλης Τουρκίας», η Άγκυρα οφείλει να επανασυνδέσει και να ενεργοποιήσει τους δεσμούς της με τους τουρκόφωνους

μουσουλμανικούς πληθυσμούς, οι οποίοι, μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, ενσωματώθηκαν στα διάφορα εθνικά κράτη που προέκυψαν απ' αυτήν.

Η ιδέα δεν είναι νέα. Εδώ και πολλά χρόνια, διανοούμενοι και πολιτικές κινήσεις, με σημαντικότερη εκείνη του Αλπαράν Τουρκές, καλλιέργησαν το όραμα της «Μεγάλης Τουρκίας» αναφερόμενοι στους εκτός Τουρκίας «Τούρκους». Μελέτη που δημοσιεύτηκε το 1976, μιλάει για ύπαρξη 117.000 «Τούρκων» στη Συρία, 762.000 στο Ιράν, 707.000 στο Ιράκ, 3.178.000 στο Αφγανιστάν, 138.000 στην Κύπρο, 127.000 στην Ελλάδα, 812.000 στη Βουλγαρία, 298.000 στη Γιουγκοσλαβία και 427.000 στη Ρουμανία. Το τουρκικό ενδιαφέρον επεκτείνεται μέχρι και τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της Κεντρικής Σοβιετικής Ένωσης, κάτι που, δίχως άλλο, ενισχύεται από την Ουάσιγκτον, αφού μακροπρόθεσμα ίσως λειτουργήσει αποσταθεροποιητικά για την αντιπαλό της.

Η Άγκυρα αποσκοπεί στη διαμόρφωση τουρκικής εθνικής συνείδησης σ' όλους αυτούς τους πληθυσμούς, οι οποίοι, ως σημειωθεί, στη μεγάλη τους πλειοψηφία δεν είναι τουρκογενείς. Χαρακτηριστικό δείγμα αυτής της πολιτικής είναι η περίπτωση των Τουρκοκυπρίων, αλλά και των μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης.

Δεν θα πρέπει λοιπόν να μας εκπλήσει η έγερση θέματος «τουρκικής» μειονότητας στη Βουλγαρία, παρά τις εγγενείς δυσκολίες που παρουσιάζει η συγκεκριμένη περίπτωση. Βέβαια, η τουρκική ηγεσία δεν τρέφει αυταπάτες για τα περιθώρια οικοδόμησης ερεισμάτων σ' αυτήν τη χώρα. Επιχειρεί, όμως, να ασκήσει πίεση στη Σόφια, ίσως και λόγω κάποιων πρόσφατων βουλγαρικών κινήσεων που σκίασαν τις διμερείς σχέσεις.

Η φιλελληνική στροφή

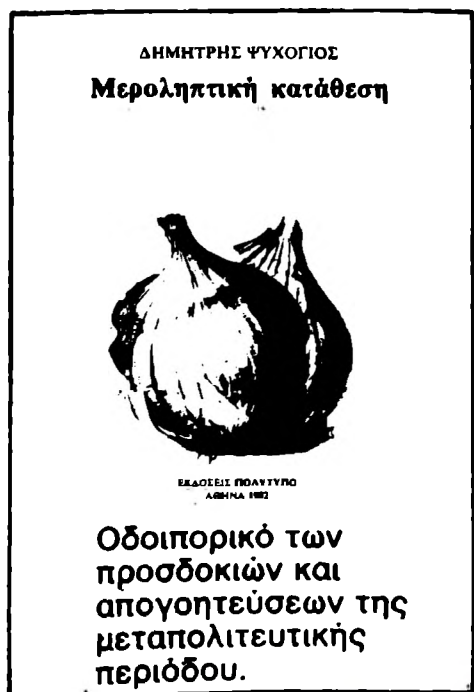
Είναι αλήθεια, ότι, το τελευταίο διάστημα, οι Βούλγαροι φαίνεται να υιοθετούν μια πιο φιλελληνική στάση, ιδιαίτερα στο Κυπριακό. Η απαγόρευση της διέλευσης, από τον βουλγαρικό εναέριο χώρο, τουρκο-

κυπριακού αεροσκάφους που μετέφερε εμπορεύματα στη Βρετανία, όπως επίσης και ανάλογες απαγορεύσεις για φορτηγά αυτοκίνητα με προϊόντα από το ψευδοκράτος, είναι γεγονότα ενδεικτικά της Βουλγαρικής στροφής.

Η Βουλγαρία αποτελεί για την Τουρκία την κύρια δίοδο προς την Ευρώπη. Περισσότερο από ένα εκατομμύριο τουρκικά αυτοκίνητα το χρόνο διακινούνται μέσω του Βουλγαρικού εδάφους, γεγονός που οπωσδήποτε αντιπροσωπεύει ένα κάποιο στοιχείο εξάρτησης. Δεν είναι τυχαίο, ότι η Άγκυρα διαπραγματεύεται με το Βουκουρέστι τη δημιουργία γραμμής οχηματογωγών μεταξύ Τραπεζούντας-Κωνσταντίας, σαν εναλλακτική λύση.

Η οριακή διαφοροποίηση της βουλγαρικής πολιτικής σε βάρος της Τουρκίας και σε όφελος της Ελλάδας δεν θα πρέπει να θεωρηθεί άσχετη από τις εξελίξεις στον τομέα της διαβαλκανικής συνεργασίας, και ιδιαίτερα στο ζήτημα της απυρηνικής ζώνης, που η Σόφια έντονα ενδιαφέρεται να προωθήσει. Είναι γνωστή η αρνητική στάση που τήρησε η τουρκική πλευρά στη διάσκεψη της Αθήνας. Τότε, ο αρχηγός της βουλγαρικής αντιπροσωπείας πρέσβης κ. Νικόλωφ, σαν αντίδραση στην παρελκυστική τακτική των Τούρκων, είχε συμφωνήσει στη σύγκληση της διάσκεψης και χωρίς τη συμμετοχή τους.

Η έγερση, λοιπόν, θέματος «τουρκικής» μειονότητας στη Βουλγαρία θα πρέπει να εγγραφεί, μεταξύ των άλλων, και στο πλαίσιο των αντιδράσεων της Άγκυρας σ' αυτή τη δυσμενή γι' αυτήν διαφοροποίηση των βουλγαρικών θέσεων. Πάντως, είναι μάλλον απίθανο η τουρκική πλευρά να κλιμακώσει τις πιέσεις της, φέρνοντας το θέμα στην προσεχή διαβαλκανική διάσκεψη, ακόμα κι αν προσέλθει αποφασισμένη να την τορπιλίσει. Κι αυτό γιατί, σύμφωνα μ' όλες τις ενδείξεις, κάτι τέτοιο θα αποδυνάμωνε πολύ τις διπλωματικές θέσεις της Άγκυρας στην περιοχή. Οι άλλες βαλκανικές χώρες γνωρίζουν καλά, ότι η προώθηση μιας τέτοιας διαδικασίας, εκτός του ότι θα άνοιγε τους ασκούς του Αιόλου στη χερσόνησο, τελικά θα στρεφόταν και σε βάρος τους, αφού σε όλες υπάρχουν μουσουλμανικοί πληθυσμοί. □

Η ενότητα θέμα ζωής ή θανάτου

της Σουάντ Ελ-Γιάφι

«Το να διασπαστεί αυτή τη στιγμή το Κίνημα, προκειμένου ν' αναζητηθεί μια υποθετική αμερικανική πίεση προς το Ισραήλ για αποχώρηση από τα κατεχόμενα εδάφη, θα σήμαινε παράδοση της Δεξιάς στα νύχια του ιορδανικού καθεστώτος, της Αριστεράς στη συριακή ηγεμόνευση, και τερματισμό της ανεξαρτησίας του παλαιστινιακού πολιτικού εγχειρήματος».

Σε πολλούς Παλαιστίνιους, ο δρόμος προς την πατρίδα φαίνεται σήμερα πολύ μακρύτερος και πιό συγκεχυμένος από ποτέ άλλοτε. Αυτή η χωρίς προηγούμενο κατάσταση τείνει να συσκοτίσει τα πολυάριθμα επιτεύγματα που είχε η PLO μέσα στα δεκαεφτά χρόνια του αγώνα της (1965-1982). Αναμφίβολα, η PLO κατάφερε να κινητοποιήσει την παλαιστινιακή Διασπορά. Πέτυχε να ξαναζωντανέψει την παλαιστινιακή ταυτότητα κι έφερε το πρόβλημα στο επίκεντρο της διεθνούς σκηνής, καταφέρνοντας συγχρόνως να αναγνωριστεί παγκοσμίως ως ο μόνος νόμιμος εκπρόσωπος του παλαιστινιακού λαού.

Ύστερα από την ισραηλινή εισβολή στο Νότιο Λίβανο, το 1982, και την πολιορκία της Βηρυτού που κράτησε 72 μέρες, η PLO αναγκάστηκε να αποσύρει τις δυνάμεις της από την πόλη σε μια προσπάθεια να σώσει τους αμάχους. Η αποχώρηση των δυνάμεων της PLO από τη Βηρυτό και ο διασκορπισμός τους σε πολλές αραβικές χώρες δημιούργησε δυσάρεστες νέες πραγματικότητες τις οποίες όφειλε να αντιμετωπίσει η Οργάνωση. Σε επίπεδο ανθρώπων, η PLO άφησε πίσω της μια εύρωστη παλαιστινιακή κοινότητα με συνολικό πληθυσμό 330.000 αμάχων. Κατά τα δύο τελευταία χρόνια, αυτοί οι πρόσφυγες έζησαν μέσα σε απάνθρωπες συνθήκες, κάτω από την καθημερινή τρομοκρατία που τους είχε επιβάλει ο λιβανικός στρατός. Ωστόσο, οι συνθήκες βελτιώθηκαν από τότε που οι δυνάμεις των Σιιτών έδιωξαν το στρατό από τη Δυτική Βηρυτό.

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ

Η PLO όχι μόνον αναγκάστηκε να ξεκοπεί από τη λαϊκή της βάση, αλλά επίσης βρέθηκε ξεριζωμένη από τους θεσμούς μέσω των οποίων είχε κατορθώσει να κινητοποιήσει τα διάφορα στρώματα του παλαιστινιακού λαού. Οι θεσμοί αυτοί περιλάμβαναν ιδρύματα μελετών (όπως το Κέντρο Ερευνών στη Βηρυτό), μονάδες παραγωγής (όπως οι βιομηχανίες SAM-ED), εργατικά συνδικάτα, φοιτητικούς συλλόγους, γυναικείες οργανώσεις, σωματεία συγγραφέων και καλλιτεχνών, καθώς και οργανισμούς προσφοράς υπηρεσιών, όπως η Παλαιστινιακή Ερυθρά Ημι-

σέληνος. Το σύνολο αυτών των θεσμών αποτελούσε το σκελετό του μηχανισμού που ενσωμάτωνε τον προσφυγικό πληθυσμό του Λιβάνου στον πολιτικό μηχανισμό της PLO. Ο αποχωρισμός, λοιπόν, αποτέλεσε ισχυρότατο πλήγμα στην πολιτική βάση της PLO. Προοπτικά, η βάση αυτή πρέπει να θεωρηθεί σημαντικότερη από την «ένοπλη παρουσία» των μαχητών της PLO. Γιατί, παρά την «επαναστατική» ρητορεία των διαφόρων ομάδων σχετικά με το ρόλο της ένοπλης πάλης στην απελευθέρωση της Παλαιστίνης, ο ουσιαστι-

κός στρατιωτικός ρόλος της PLO εξειδικευόταν σε δύο κυρίως πράγματα:

α. Κινητοποίηση και πειθάρχηση των Παλαιστινίων που ζούν στο Λίβανο διασκορπισμένοι και αποθαρρυνμένοι.

β. Παροχή στρατιωτικής προστασίας στην παλαιστινιακή κοινότητα και τους θεσμούς της, μέσα σε μια λιβανική κοινωνία τεμαχισμένη και εκτεθειμένη σε ένοπλες κοινοτικοθηρσκευτικές οργανώσεις.

Παρότι οι απώλειες σε έμπυχο υλικό και οργανωτική δύναμη, λόγω της εισβολής, υπήρξαν τρομακτικές, το κρίσιμο ερώτημα παραμένει: έχασαν ή κέρδισαν οι Παλαιστίνιοι, πολιτικά; Μ' άλλα λόγια, βρίσκονται σήμερα οι Παλαιστίνιοι πιό μακριά απ' την πατρίδα απ' όσο ήταν πριν το 1982; Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι η ισραη-

λινή εισβολή στο Νότιο Λίβανο και η καταστροφή που προξένησε, υπήρξε σταθμός στην ιστορία της περιοχής. Ποτέ προηγουμένως δεν είχαν πετύχει οι Παλαιστίνιοι τόση διεθνή αναγνώριση και υποστήριξη όση σήμερα. Επιπλέον, η επίθεση του Ισραήλ προκάλεσε αξιοσημείωτη αλλαγή στη διεθνή κοινή γνώμη, η οποία μεταστράφηκε υπέρ των Παλαιστινίων. Δεν πρέπει ακόμη να ξεχνάμε τη διχογνωμία που έχει προκαλέσει μέσα στην ίδια την ισραηλινή κοινωνία.

Τα γεγονότα εκείνα συνοδεύτηκαν αμέσως από μια διάσπαση στη Φατάχ, τη μεγαλύτερη ομάδα της PLO, κι από μια αυξανόμενη πόλωση ανάμεσα στη δεξιά και την αριστερά πτέρυγα της Οργάνωσης. Μέσα στις αβέβαιες και ρευστές συνθήκες στις οποίες βρίσκεται αυτή τη στιγμή η PLO, τα κρίσιμα ερωτήματα είναι: θα μπορέσει η PLO να μεταρρυθμίσει τη δομή της, κατά τρόπο που να της επιτρέψει να οδηγήσει τους Παλαιστίνιους σε ένα νέο στάδιο του αγώνα; Μήπως η δεξιά πτέρυγα της PLO μηχανεύεται σκόπιμα μια διάσπαση, που θα την διαχωρίσει οργανωτικά από τις αριστερές ομάδες και θα την απαλλάξει από την πιεστική τους παρουσία; Ένα τέτοιο ρήγμα θα επιτρέψει στη δεξιά πτέρυγα να προωθήσει τις διπλωματικές της κινήσεις; Θα της δώσει, άραγε, αυτό περισσότερη ευχέρεια χειρισμών, όπως διατείνονται οι υποστηρικτές της δεξιάς γραμμής;

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η σειρά των γεγονότων που έγιναν τον τελευταίο χρόνο κατέληξε στην ενίσχυση της νέας πόλωσης μέσα στην PLO. Αυτά τα γεγονότα θα μπορούσαν να συνοψιστούν ως εξής:

α. Διασπαστική κίνηση στην ηγεσία της Φατάχ, με επικεφαλής τον στασιαστή Αμπού Μούσα, που υποστηρίχτηκε από τη Συρία. Εντούτοις, οι αριστερές ομάδες μέσα στην PLO, αποδοκιμάζοντας τη χρήση των όπλων κι όχι του δημοκρατικού διαλόγου από μέρους των στασιαστών, παρέμειναν ουδέτερες και προσπάθησαν να συμφιλιώσουν τις δύο πλευρές.

β. Η δηλωμένη αντίθεση ανάμεσα στον Γιάσερ Αραφάτ και στο συριακό καθεστώς, που είχε ως αποτέλεσμα να επιβά-

λει η κυβέρνηση της Συρίας περιορισμούς στις δραστηριότητες όλων των ομάδων της PLO, τόσο στο συριακό έδαφος όσο και στην Κοιλάδα Μπεκάα.

γ. Η μάχη της Τρίπολης ανάμεσα στις αντίπαλες παρατάξεις κατέληξε στην αποχώρηση των υποστηρικτών του Αραφάτ απ' αυτή την πόλη.

δ. Η επίσκεψη του Αραφάτ στην Αίγυπτο και η συνάντησή του με τον πρόεδρο Μπουμπάρακ, η οποία συνοδεύτηκε από ιορδανο-παλαιστινιακές συνομιλίες με συμμετοχή του ίδιου του Αραφάτ.

Αυτά τα δύο τελευταία γεγονότα μπορεί να θεωρηθεί ότι εντάσσονται στην ίδια γραμμή, δηλ. αποτελούν δήλωση των προθέσεων και της ετοιμότητας της δεξιάς πτέρυγας να συμμαχήσει με τις συντηρητικές αραβικές κυβερνήσεις (Αίγυπτος, Ιορδανία, Σαουδική Αραβία), σε συντονισμό με την αμερικανική πολιτική. Συγχρόνως, δηλώνουν την πρόθεση της δεξιάς πτέρυγας να αποστασιοποιηθεί από τη Συρία αλλά και — πράγμα σημαντικότερο — από τις αριστερές οργανώσεις της PLO, και συγκεκριμένα το Λαϊκό Μέτωπο και το Δημοκρατικό Μέτωπο. Οι δύο αυτές ομάδες σχημάτισαν πρόσφατα ενιαία κεντρική επιτροπή. Άρχισαν επίσης να συντονίζουν τις δραστηριότητές τους με άλλες αριστερές ομάδες, όπως το Παλαιστινιακό Κομμουνιστικό Κόμμα (που δεν έχει ποτέ εκπροσωπηθεί στην εκτελεστική επιτροπή της PLO) και το Παλαιστινιακό Απελευθερωτικό Μέτωπο. Αυτή η χωρίς προηγούμενο προσπάθεια συντονισμού των τεσσάρων ομάδων είναι μια απόπειρα της αριστεράς να ισχυροποιηθεί απέναντι στις πρωτοβουλίες της δεξιάς.

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Το σοβαρότερο εμπόδιο για μια κοινά αποδεκτή λύση στην περιοχή υπήρξε η αδιάλλακτη θέση την οποία πήρε η κυβέρνηση του Λικούντ από το 1977 που ήρθε στην εξουσία. Το Ισραήλ αρνήθηκε κατηγορηματικά να αναγνωρίσει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης για τον παλαιστινιακό λαό. Εξακολούθησε να θεωρεί τη Συμφωνία του Καμπ Ντέιβιντ ως τη βάση οποιασδήποτε ειρηνευτικής πρωτοβουλίας στην περιοχή. Η συμφωνία αυτή, που υπογράφηκε από την Αίγυπτο και το Ισραήλ το 1978, δίνει στους Παλαιστίνιους το δικαίωμα της «αυτονομίας», χωρίς να λύνει το πρόβλημα της κυριαρχίας. Το Ισραήλ διατείνεται ότι η Δυτική Όχθη και η Λωρίδα της Γάζας αποτελούν μέρος της «Γης του Ισραήλ» και, συνεπώς, η κυριαρχία σ' αυτά τα εδάφη δεν είναι διαπραγματεύσιμη. Αυτή η αδιάλλακτη στάση συνοδεύεται από καθημερινές πρακτικές, που στη διάρκεια των 17 χρόνων κατοχής έχουν καταλήξει στην οικονομική και πολιτική υποδούλωση των κατεχόμενων εδαφών.

Ο αυξανόμενος αριθμός των εβραϊκών οικισμών στη Δυτική Όχθη και στη Λωρίδα της Γάζας έχει επιταχύνει την ιουδαϊοποίηση της περιοχής. Το πνίξιμο της αραβικής αγοράς με ισραηλινά προϊόντα και η απορρόφηση του 1/3 του αραβικού εργατικού δυναμικού από την ισραηλινή οικονομία οδήγησαν στην ουσιαστική προσάρτηση των κατεχόμενων εδαφών. Όλες αυτές οι πρακτικές κάθε άλλο παρά αποδεικνύουν την προθυμία του Ισραήλ να κάνει οποιεσδήποτε εδαφικές παραχωρήσεις, ως αντάλλαγμα για την επίτευξη ειρήνης στην περιοχή. Έτσι, οι οποιεσδήποτε πα-

ραχωρήσεις από την πλευρά της PLO είναι άκαρπες.

Η αυξανόμενη εμπλοκή των Ισραηλινών στις υποθέσεις του κατεχόμενου Νότιου Λίβανου δεν κάνει το Παλαιστινιακό κύριο πρόβλημα των ισραηλινών υπολογισμών. Το υψηλό ανθρώπινο και οικονομικό κόστος που πλήρωσε, και συνεχίζει να πληρώνει, το Ισραήλ στη μάταιη προσπάθειά του να υποδουλώσει τους λιβανικούς και παλαιστινιακούς πληθυσμούς, έχει ρίξει το παλαιστινιακό πρόβλημα καθαυτό σε δεύτερη θέση, προς το παρόν. Εν όψει της αποτυχίας της ισραηλινής επιχείρησης «Ειρήνη στη Γαλιλαία» και της αντίστασης του λαού στο Νότιο Λίβανο, σε συνδυασμό με την αδυναμία του Ισραήλ να εγκαταστήσει φιλική του κυβέρνηση στο Λίβανο, η μόνη επιτυχία που έμεινε στους Ισραηλινούς είναι η απομάκρυνση των δυνάμεων της PLO από το Νότιο Λίβανο και τη Βηρυτό. Έτσι, οποιαδήποτε παραχώρηση του Ισραήλ προς την PLO, αυτή τη στιγμή, είναι κάτι που προφανώς αποκλείεται. Επιπλέον, η αυξανόμενη αντίδραση στο εσωτερικό του Ισραήλ ενάντια στην επεκτατική πολιτική της κυβέρνησης, παρότι αδύναμη ακόμη, ενδέχεται να φέρει μια πιο ελαστική πολιτική στο μέλλον. Ωστόσο, ουσιαστικής αλλαγής στην επιθετική κι επεκτατική πολιτική της ισραηλινής κυβέρνησης δεν πρέπει να αναμένεται.

Το δεύτερο εμπόδιο για μια δίκαιη ρύθμιση του παλαιστινιακού ζητήματος είναι η αμερικανική πολιτική στην περιοχή. Από ορισμένες πολιτικές κινήσεις που έκαναν

οι ΗΠΑ ύστερα από την ισραηλινή εισβολή του 1982, φαίνεται καθαρά ότι η Αμερική αξιολογεί τη στρατηγική συμμαχία της με το Ισραήλ ως τον ακρογωνιαίο λίθο της μεσανατολικής πολιτικής της. Η στάση αυτή των ΗΠΑ ενισχύεται και από την προθυμία των αράβων συμμάχων τους να χρησιμοποιήσουν τη συλλογική τους πίεση, για να υπονομεύσουν την αμερικανοϊσραηλινή συμμαχία, παρά τη συνεχιζόμενη κατοχή του Νότιου Λίβανου.

Δεδομένης της σημερινής δυσμενούς κατάστασης στη Μέση Ανατολή, θα ήταν μεγάλο λάθος για τους «πραγματιστές» της PLO να στηρίξουν το πολιτικό τους μέλλον στις σημερινές τους σχέσεις με το ιορδανικό καθεστώς (και, πίσω απ' αυτό, με τη Σαουδική Αραβία και την Αίγυπτο), ελπίζοντας ότι θα πειστούν οι ΗΠΑ να πιέσουν το Ισραήλ να αποσυρθεί από τη Δυτ. Όχθη και τη Γάζα, ή έστω και να σταματήσει την εγκατάσταση αποίκων σ' αυτές τις δύο περιοχές.

Το πιο πολύτιμο ίσως απόκτημα των Παλαιστίνιων από τα 17 χρόνια του ένοπλου αγώνα υπήρξε η ενότητα του κινήματός τους, ως έκφραση του πόθου τους για εθνική ανεξαρτησία. Το να διασπαστεί αυτή τη στιγμή το κίνημα, προκειμένου να αναζητηθεί μια δήθεν αμερικανική πίεση στο Ισραήλ για αποχώρηση, αυτό θα παρέδινε απλώς τη Δεξιά στα νύχια του ιορδανικού καθεστώτος και την Αριστερά στη συριακή ηγεμόνευση, τερματίζοντας έτσι ουσιαστικά την ανεξαρτησία του παλαιστινιακού πολιτικού εγχειρήματος. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ-ΜΑΡΤΕΝ

Λαμπράκηδες

Ιστορία μιας γενιάς

Το ιστορικό χρονικό των Λαμπράκηδων, της νεολαιίστικης οργάνωσης, που σημάδεψε μια ολόκληρη γενιά, για πρώτη φορά αποτελεί αντικείμενο συστηματικής μελέτης.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΝΕΦΕΛΗ» • Μαυρομιχάλη 9 • τηλ. 36.07.744, 36.39.962

ΑΠΟΣΤΟΛΗ

Το νέο ριζοσπαστικό κίνημα της νεολαίας Κι όμως «κάτι γυρίζει»

του Στέλιου Κούλογλου

Αυτόν τον καιρό, στο Ανατολικό Βερολίνο, υπάρχουν πολλά πράγματα που μπορεί κάποιος να κάνει. Μπορεί, για παράδειγμα, να ανοίξει μια συζήτηση με τους νεαρούς Ανατολικο-γερμανούς θαμώνες κάποιου μπαρ, που διψούν για επαφές με τον άλλο κόσμο, για «Τον δρόμο» του Τζακ Κερουάκ, τον πατέρα των αμερικάνων μπητνίκς. Ή μπορεί να επισκεφθεί τα κατελλημένα σπίτια μιας παλιάς συνοικίας του Αν. Βερολίνου, που βρίσκεται λίγες εκατοντάδες μέτρα μακριά από το Κροϊτσμπεργκ, το παλιό επίκεντρο των καταλήψεων και των Δυτικών «σκουώτερς». Η ακόμα, να βρεθεί, προς μεγάλη του έκπληξη, σ' ένα από τα μπαρ των ομοφυλόφιλων που βρίσκονται στην πρωτεύουσα της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας.

Η τελευταία εθεωρείτο μέχρι πρόσφατα σαν η πιο σκληρή χώρα του «υπαρκτού σοσιαλισμού», ή με τα λιγότερα προβλήματα, ανάλογα με τη σκοπιά που καθένας τοποθετούσε το σχε-

τικό ερώτημα. Σε κάθε περίπτωση, ήταν η κοινωνία όπου τα κοινωνικά συμβόλαια λειτουργούσαν καλύτερα από οπουδήποτε αλλού, ενώ η αντιπολίτευση περιοριζόταν σε μεμονωμένες περιπτώσεις διανοουμένων οι οποίοι αναγκάζονταν τελικά να ετοιμάσουν τις βαλίτσες τους για την άλλη πλευρά. Σήμερα το τοπίο φαίνεται να αλλάζει, προφανώς για δύο λόγους:

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΕΙΡΗΝΗΣ

Οι Πολωνοί αντικαθεστωτικοί λένε πολλές φορές, κοροϊδευτικά, ότι η τηλεόρασή τους έδειχνε τόσο συχνά τις απεργίες των ηρωϊκών εργατών στις χώρες του «κακού» καπιταλισμού, ώστε κάποτε αποφάσισαν να τους μιμηθούν. Φαίνεται ότι την ίδια επίδραση είχε στην Αν. Γερμανία η προβολή του δυτικο-γερμανικού κινήματος Ειρήνης, όταν μάλιστα αυτό συμβαίνει μερικές εκατοντάδες μέτρα ή χιλιόμετρα μακριά.

Είναι γύρω από το αναπτυσσόμενο Κίνημα Ειρήνης στην

Μια συνέντευξη με τον ROF WUNSCH, ανώτατο κρατικό λειτουργό της Λ.Δ. της Γερμανίας

ΕΡ: Είναι γνωστή η υποστήριξη της Λ.Δ. της Γερμανίας στο κίνημα ειρήνης της Δ. Γερμανίας, και θα θέλαμε να ξέρουμε τη θέση σας για το αντίστοιχο κίνημα που υπάρχει στη χώρα σας. Φυσικά, εσείς έχετε ένα διαφορετικό τρόπο να οργανώνετε τα πράγματα. Αλλά η ερώτηση αφορά το ανεξάρτητο κίνημα ειρήνης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας και, ειδικότερα, ορισμένους από τους ειρηνιστές που έχουν συλληφθεί...

ΑΠ: Θα μπορούσα να σας θέσω και εγώ την ερώτηση: «ανεξάρτητο κίνημα» από ποιόν; Σε μας δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ του λαού που αγωνίζεται για την ειρήνη και της επίσημης κρατικής πολιτικής για το ίδιο θέμα. Υπάρχει εδώ ένα κίνημα για την ειρήνη, οργανωμένο από εμάς, το οποίο συνεργάζεται με άλλους οργανισμούς, όπως τις εκκλησίες, όχι μόνον την Ευαγγελική αλλά και την Λουθηριανή, την Καθολική, κτλ.

Υπάρχει μια ξεκάθαρη διαφορά μεταξύ αυτών των εκκλησιών, και του «κινήματος» για το οποίο μιλάτε. Οι ίδιες οι εκκλησίες δήλωσαν κατηγορηματικά, ότι δεν θέλουν να έχουν καμιά σχέση με ομάδες, οι οποίες, κάτω από το πρόσχημα της πάλης για την ειρήνη, εργάζονται εναντίον του κράτους.

Το κίνημα ειρήνης στη Δ. Γερμανία, δεν αμφισβητεί το σύστημα της χώρας. Σε μας, οι προτάσεις των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας, είναι ακριβώς οι προ-

«Καμιά χώρα δεν επιθυμεί πραγματικά την επανένωση των δύο Γερμανιών»

Ο Rof Wunsche είναι Πρόεδρος του Ινστιτούτου Διεθνούς Δικαίου της ΛΔΓ και επικεφαλής του τμήματος Διεθνούς Δικαίου στο Ινστιτούτο του Πότσδαμ, το οποίο αποτελεί και την βασική πηγή άντλησης των διπλωματικών στελεχών της χώρας. Στη συνέντευξη του αποφεύγει να διαφοροποιηθεί από την ΕΣΣΔ, σε ό,τι αφορά την επανένωση των δύο Γερμανιών. Αλλά δεν κάνει το ίδιο σε άλλα σημεία των απαντήσεών του...

τάσεις των ειρηνιστικών κινήματων σε όλο τον κόσμο. Θέλουμε λοιπόν διάλογο με τους πραγματικούς ειρηνιστές, όπως είναι και οι εκκλησίες, αλλά όχι με αυτούς που είναι εναντίον της Λ.Δ.Γ. ως κράτους. Και πρέπει να σας πω ότι μόνον ένας τέτοιος ειρηνιστής έχει συλληφθεί...

ΕΡ: Θα μπορούσα να σας αναφέρω αυτή τη στιγμή, πολύ περισσότερους από ένα.

ΑΠ: Εννοώ ότι μόνον ένας πάστορας έχει συλληφθεί¹...

«Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΤΡΕΛΛΟΣ»

ΕΡ: Δεν θέλουμε να υπεισέλθουμε σε προβλήματα που αφορούν την κρατική ασφάλεια της Λ.Δ.Γ. Αλλά, παρ' όλα αυτά, φαίνεται ότι υπάρχουν αρκετοί λόγοι που συντελούν στη δημιουργία ενός κινήματος ειρήνης ανεξάρτητου από το κράτος. Ένα παράδειγμα: Πριν από λίγο καιρό, από τις επίσημες εκδόσεις του Υπουργείου Αμύνης της χώρας σας, κυκλοφόρησε ένα βιβλίο με τον τίτλο, «Η μαρξιστική-λενινιστική αισθητική και η εκπαίδευση των στρατιωτών». Στο βιβλίο αυτό γράφονται ορισμένα πρωτάκουστα πράγματα.

Στη σελ. 69, λέει ότι, «ο άνθρωπος είναι από τη φύση του φιλοπόλεμος και η ζωή θα ήταν ανιαρή, μελαγχολική και χωρίς χρώματα, αν δεν υπήρχαν με κάποιο τρόπο μάχες». Λίγο πιο κάτω, γράφεται το εξής: «Η χαρά που προκαλείται από τη στρατιωτική δραστηριότητα, μοιάζει με τη χαρά που μας προκαλούν τα έργα τέχνης, γιατί έχει χαρακτήρα πνευματικό και όχι βιολογικό... Η ψυχική έξαρση και ένταση, που συχνά ονομάζεται μέθη της σύγκρουσης, γίνεται πραγματικότητα με την ψυχική ομορφιά μιας δραστηριότητας πραγματοποιούμενης μέσα σε τραγικές συνθήκες... Το σήμα της αναχώρησης έχει δοθεί, ένας πύραυλος υψώνεται στον αέρα, συνοδευόμενος από την λάμψη του. Η ομάδα (εννοείται, που έριξε τον

Λ.Δ.Γ., που συγκεντρώνονται σήμερα όλα τα ριζοσπαστικά ρεύματα της χώρας: οικολόγοι, γυναίκες, αντιμιλιταριστές, κινήσεις για την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, για ριζοσπαστικές μορφές πολιτιστικής δράσης, κτλ. Πολλά απ' αυτά βρίσκουν στέγη στην Ευαγγελική εκκλησία, αλλά το φαινόμενο δεν θυμίζει παρά ελάχιστα την Πολωνία. Ούτε η εκκλησία είναι τόσο δυνατή, ούτε η αντίστασή της στις πιέσεις της εξουσίας τόσο μεγάλη. Πολλές φορές, οι νέοι ειρηνιστές ή οικολόγοι θα καταγγείλουν την αδράνεια μπροστά στις διώξεις, ή και τη συνεργασία της εκκλησιαστικής ιεραρχίας με τις διωκτικές αρχές. Οι τελευταίες, λίγο ξαφνιασμένες μπροστά σ' ένα φαινόμενο νέο, αντιδρούν είτε με την ανοχή είτε με την καταπίεση, εξαρτώντας πολλές φορές τη στάση τους από τις αντιδράσεις που θα προκαλέσουν στην άλλη πλευρά.

ΤΟ ΦΛΕΡΤ ΤΩΝ ΔΥΟ ΓΕΡΜΑΝΩΝ

Η βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στις δύο Γερμανίες, είναι ασφαλώς ο δεύτερος «αντικειμενικός» λόγος, που συντελεί στο κλίμα που διαμορφώνεται στην ανατολική πλευρά του λόφου. Η αθρόα χορήγηση αδειών μετανάστευσης στη Δύση, για παράδειγμα —όταν πριν λίγα χρόνια αυτό που «μετρούσε» ήταν η φαντασία για την οργάνωση αποδράσεων— έχει προκαλέσει στο ανατολικογερμανικό κίνημα δύο φαινόμενα: Μερικοί σκέφτονται ότι αν κάτσουν λίγο ήσυχα θα τους δοθεί η άδεια, αλλά οι περισσότεροι εκτιμούν ότι «όσο περισσότερο άτακτοι, τόσο περισσότερο ανεπιθύμητοι». Πολλοί βλέπουν σε μια τέτοια στάση ένα είδος αμοραλισμού, ενώ άλλοι απλώς λυ-

πούνται για την αιμοραγία που υφίσταται το κίνημα από τις συνεχείς μεταναστεύσεις.

Σε κάθε περίπτωση, η παραπέρα εξέλιξη των σχέσεων ανάμεσα στα δύο Γερμανικά κράτη φαίνεται ότι θα επηρεάσει αρκετά και την ίδια την πορεία του πρόσφατου ριζοσπαστικού κινήματος. Οι ανατολικογερμανικές αρχές, από την πλευρά τους, κερδίζουν με τα ανοίγματα αυτά αρκετές δυτικογερμανικές πιστώσεις, αλλά οι πρόσφατες αντιδράσεις των Σοβιετικών —που ως γνωστόν παραμένουν εξαιρετικά ύποπτοι απέναντι σε ανοίγματα έστω και των πιο πιστών συμμάχων τους— δυσκολεύουν αναμφισβήτητα την πορεία που έχει αρχίσει. Το νεογέννητο κίνημα θα πρέπει να επιζήσει μέσα σ' αυτές τις περιπλοκές συνθήκες...

πύραυλο -ΣΣ) περιμένει ακίνητη και γεμάτη αγωνία: ο στόχος καταστράφηκε; Ναι, και οι στρατιώτες αγκαλιάζονται από χαρά. Τέτοια ψυχικά και αισθητικά αισθήματα αφήνουν ένα ανεξίτηλο σημάδι στη μνήμη...»²

ΑΠ: Δεν ξέρω το βιβλίο για το οποίο μιλάτε. Και δεν γνωρίζω επίσης την τύχη του διευθυντή των εκδόσεων, ο οποίος θα έπρεπε να είχε παραιτηθεί, αν κάτι τέτοιο είχε εκδοθεί.

Τα αποσπάσματα που διαβάσατε έχουν μια τέτοια αντιμαρξιστική προσέγγιση του θέματος, ώστε αμφιβάλλω αν ο συγγραφέας θα μπορούσε να είναι Γερμανός. Πιθανώς χρησιμοποιούνται αποσπάσματα από κάποιο άλλο βιβλίο. Είναι απίθανο να είναι ο συγγραφέας πολίτης της χώρας. Αλλά αν ήταν, θα έπρεπε να θεωρηθεί ψυχικά άρρωστος.

ΓΙΑΤΙ ΤΟΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ;

ΕΡ: Γιατί το ποσοστό της μετανάστευσης προς την Δ. Γερμανία, ανέβηκε τον τελευταίο καιρό;³

ΑΠ: Ήδη από την περασμένη χρονιά, εφαρμόζουμε γύρω από το θέμα μία γενναία πολιτική. Αλλά, φυσικά, η παραπέρα στάση μας θα εξαρτηθεί και από τη συμπεριφορά της άλλης πλευράς.

Πρώτα απ' όλα θα πρέπει να εγκαταλειφθεί η αυταπάτη, ότι οι ανταλλαγές ανάμεσα στις δύο χώρες δεν στηρίζονται στους διεθνείς κανόνες. Δεύτερον, ζητάμε να γίνεται σεβαστή η ανατολικογερμανική υπηκοότητα. Τρίτον, όλα αυτά δεν αφορούν τις εγκληματικές περιπτώσεις.

ΕΡ: Το ερώτημα είναι γιατί υπάρχουν τόσες περιπτώσεις ατόμων που θέλουν να μεταναστεύσουν. Και επιπλέον, για

πόσο καιρό ακόμη σκοπεύετε να διατηρήσετε το τείχος που χωρίζει το Βερολίνο...

ΑΠ: Στο πρώτο θέμα: δεν έχω τους αριθμούς μαζί μου, αλλά υπάρχουν και άνθρωποι από την άλλη πλευρά που έρχονται σε μας. Είδα πριν λίγο καιρό στη δυτικογερμανική τηλεόραση μερικές συνεντεύξεις από ανθρώπους που είχαν μεταναστεύσει. Μόνον ένας απ' αυτούς είχε πολιτικούς λόγους να μείνει, ενώ οι άλλοι δεν ήταν ευχαριστημένοι. Οι άνθρωποι ζητούν ένα μίνιμουμ επίπεδο ζωής. Και αυτό δεν εξαρτάται μόνον από το πόσα λεφτά μπορούν να κερδίσουν, αλλά και από άλλα πράγματα όπως η κοινωνική ασφάλιση, κτλ. Ποιο είναι το επίπεδο ζωής των ανέργων της Δ. Γερμανίας; Πρόσφατα πήραμε την πρώτη αίτηση για επιστροφή.

Η απάντηση στο δεύτερο ερώτημά σας: εξαρτάται από την πορεία των σχέσεών μας με τη Δ. Γερμανία...

Η ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΓΕΡΜΑΝΙΩΝ

ΕΡ: Ποια είναι η γνώμη σας για την επανένωση των δύο Γερμανιών;

ΑΠ: Τα δύο κράτη έχουν, όπως γνωρίζετε διαφορετικά κοινωνικά συστήματα και, επίσης, συμμετέχουν, οικονομικά και στρατιωτικά, σε διαφορετικά μπλοκ. Σ' αυτές τις συνθήκες, θα ήταν κατά τη γνώμη μου αυταπάτη η άποψη, ότι είναι δυνατή η επανένωση. Δεν μιλάω για το έτος 2.000, αλλά για τη σημερινή ιστορική περίοδο. Και μην ξεχνάτε, ότι γύρω απ' αυτό το πρόβλημα, ενδιαφερόμενες δεν είναι μόνον οι δύο χώρες, αλλά και πολλές άλλες.

Φυσικά, υπάρχουν οι διακηρύξεις των πολιτικών, στην Ομοσπονδιακή Βουλή της

Δ. Γερμανίας. Αλλά, χωρίς να θέλω να πω κάτι εναντίον αυτών των κοινοβουλευτικών, πρέπει να διακρίνουμε το τι λένε από το τι πράγματι σκέφτονται. Επιπλέον, δεν νομίζω ότι η γαλλική κυβέρνηση, για παράδειγμα, θα εκτιμούσε πραγματικά τέτοιες πρωτοβουλίες, αν επραγματοποιούντο.

Συμπέρασμα: για αντικειμενικούς λόγους, η επανένωση είναι αυταπάτη και δεν ξέρω ποιος πραγματικά την επιθυμεί...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο λόγος για τον Lothar Rochau, υπεύθυνο της Ευαγγελικής εκκλησίας στην HALLE, βιομηχανική περιοχή της ΛΔΓ. Υπεύθυνος για τη δουλειά στη νεολαία, διευθύνει από το 1977 την «ανοιχτή κοινότητα» των νέων της περιοχής. Αναπτύσσει την κοινότητα σαν «μέρος συνάντησης των πιστών και των μη-χριστιανών... για την ανάπτυξη μιας πολιτικής και ανθρωπιστικής συνείδησης, δηλαδή συζήτηση για την ειρήνη, το περιβάλλον, τα δικαιώματα του ανθρώπου, τις νέες μορφές της κοινοβιακής ζωής, τη σεξουαλικότητα, τα κοινωνικά προβλήματα, τη θρησκεία και τις τέχνες».

Ενοχλημένη από τη δράση του, η εκκλησία διακόπτει το συμβόλαιό του, το Μάρτιο του 1983, αφήνοντάς τον χωρίς κάλυψη. Λίγο αργότερα συλλαμβάνεται, θεωρούμενος ως υπεύθυνος για την οργάνωση της «διαδήλωσης των ποδηλάτων», ενάντια στην καταστροφή του περιβάλλοντος. Η όλη υπόθεση προκαλεί σάλο στο εσωτερικό της εκκλησίας και πέντε συλλήψεις...

2. Το βιβλίο βεβαίως εκδόθηκε στην ΛΔΓ, τα αποσπάσματα ανήκουν στους Σοβιετικούς στρατηγούς Millowidon και Safronov. Απ' αυτή την άποψη, η απάντηση είναι χαρακτηριστική.

3. Από αυτό το σημείο της συνέντευξης και μετά, τις ερωτήσεις υποβάλλουν άλλοι ξένοι συνάδελφοι, με τους οποίους επισκεφθήκαμε από κοινού τη ΛΔΓ, στα πλαίσια μιας αποστολής του Ινστιτούτου «Journalistes en Europe».

Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος

ΑΝΟΙΚΤΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΥΧΟΠ ΜΕ ΤΟ ΛΑΟ ΣΕ ΚΑΘΕ ΓΕΙΤΟΝΙΑ

Το ΥΧΟΠ αρχίζει ανοικτό διάλογο με το λαό σε κάθε γειτονιά και με τους κοινωνικούς, επαγγελματικούς και επιστημονικούς φορείς της χώρας από την 1η Σεπτεμβρίου.

Στόχος του ανοικτού διαλόγου είναι:

Η αναγκαία δραστηριοποίηση του λαού για τη σωστότερη και αποτελεσματικότερη εφαρμογή της νέας πολιτικής της Κυβέρνησης στον κρίσιμο τομέα του περιβάλλοντος, της πολεοδομίας και της κατοικίας. Αναλυτικότερα:

α. Προστασία Περιβάλλοντος

Ανάλυση και κριτική των μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος. Θα ζητηθεί η υπεύθυνη τοποθέτηση όλων των φορέων και η ανάληψη της ευθύνης που αντιστοιχεί στον καθένα. Υπάρχει σοβαρό πρόβλημα περιβάλλοντος και απαιτεί υπεύθυνη αντιμετώπιση σε όλα τα επίπεδα. Η Κυβέρνηση προσκαλεί σε κάθε κριτική που αποσκοπεί στη βελτίωση μέτρων και εφαρμογής τους.

β. Περιορισμός ατμοσφαιρικής ρύπανσης

Ανοικτή, υπεύθυνη ενημέρωση για όλους τους παράγοντες όπως το αυτοκίνητο, τη βιομηχανία, την κεντρική θέρμανση, τα θέματα υγείας και ευεξίας κ.λ.π. Εδώ απαιτείται ο πιο υπεύθυνος διάλογος για να περιοριστεί η παραπληροφόρηση και η ανευθυνότητα.

γ. Πολεοδομική ανασυγκρότηση πόλεων και χωριών

Βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη και σε συγκεκριμένες περιοχές σε ολοκλήρωση. Είναι αναγκαία η δραστηριοποίηση του λαού για την επιτάχυνση των διαδικασιών και την προστασία του σχεδιασμού από τη δράση των κερδοσκόπων της γης.

δ. Αυθαίρετα

Δεν μπορεί να επιτρέψει το ΥΧΟΠ την παραπληροφόρηση του λαού για ένα τέτοιο κρίσιμο θέμα. Δεν μπορεί να αφήνεται ο λαός στη δράση των «εργολάβων αυθαιρέτων», των οικοπεδοφάγων, των γεωκτημόνων που είχαν την πολεοδομία ιδιωτική τους υπόθεση. Δεν μπορεί να μην απαντηθεί υπεύθυνα και δημόσια η παραπληροφόρηση για το δήθεν υπερβολικό κόστος νομιμοποίησης των αυθαιρέτων που βγαίνει από εκείνους που έκτιζαν παράνομες βίλλες, πολυκατοικίες και βιομηχανίες και δημιουργούν σύγχυση στον αυθαίρετο οικιστή της λαϊκής στέγης.

ε. Πολεοδομικά Γραφεία, οικοδομικές άδειες

Τα πολεοδομικά γραφεία και η όλη διαδικασία ελέγχου και έκδοσης των οικοδομικών αδειών αποτελεί την σημαντικότερη ίσως σχέση του ΥΧΟΠ με την κατοικία και το πιο νευραλγικό σημείο του έργου που γι' αυτό έχει τεράστιες επιπτώσεις σε κρίσιμους τομείς όπως η οικονομία, η ανεργία, η ποιότητα της κατοικίας κ.λ.π. Εδώ έχουν γίνει οι σοβαρότερες προσπάθειες με το ανάλογο κόστος ακόμη και από την πλευρά των εργαζομένων που μετατέθηκαν στην επαρχία. Όμως και εδώ υπάρχει παραπληροφόρηση του κόσμου

- Για τη λειτουργία των πολεοδομικών γραφείων
- Για το κόστος των οικοδομικών αδειών. Ιδιαίτερα στην αγροτική επαρχία υπάρχει σοβαρή παραπληροφόρηση στο θέμα αυτό.

στ. Οικοδομικοί Συνεταιρισμοί

Θα προκαλέσουμε συζήτηση με τις ολομέλειες των πραγματικών συνεταιρισμών για να προστατευθούν. Ο οικοδομικός συνεταιρισμός δεν μπορεί να είναι απλώς κερδοσκοπία γης για λίγους. Ταυτόχρονα μπορεί να γίνει το πιο αποτελεσματικό εργαλείο για την απόκτηση στέγης.

Συμμετοχή φορέων

Θα προσκληθούν να διατυπώσουν τις υπεύθυνες απόψεις τους και να συμμετέχουν σε ειδικές ανοικτές συζητήσεις όλοι οι αρμόδιοι φορείς οι βουλευτές, η αυτοδιοίκηση, επιστημονικοί και τεχνικοί φορείς, παραγωγικές οργανώσεις κ.λ.π.

Το ΥΧΟΠ έχει συζητήσει το θέμα με το Δ. Συμβούλιο της ΕΣΗΕΑ σχετικά με το σημαντικό ρόλο του τύπου στην προσπάθεια υπεύθυνης ενημέρωσης του λαού.

Συμπερασματικά

Η υπόθεση του περιβάλλοντος των πόλεων και των χωριών μας αποτελεί σοβαρή εθνική υπόθεση.

Απαιτείται πραγματική σταυροφορία για την αντιμετώπιση των σημερινών κρίσιμων προβλημάτων. Η σταυροφορία αυτή απαιτεί την κινητοποίηση, τη δραστηριοποίηση του ίδιου του λαού.

Αυτό όμως αρχίζει από την υπεύθυνη πληροφόρηση.

Το ΥΧΟΠ επιζητεί υπεύθυνες θέσεις που θα το βοηθήσουν στη σωστότερη ανάληψη της ευθύνης του. Ταυτόχρονα πρέπει να συμβάλει – το ΥΧΟΠ – στην ανάληψη της ευθύνης και από όλους τους άλλους φορείς. Μέχρι σήμερα ειδικά συμφέροντα (μεγαλοκατασκευαστές, οικοπεδοφάγοι, καταπατητές, εργολάβοι αυθαιρέτων, γαιοκτήμονες που πολεοδομούσαν) είχαν μεγαλύτερο λόγο στη διαμόρφωση της κοινής αντίληψης.

Στόχος της σταυροφορίας ενημέρωσης είναι η διαμόρφωση της υπεύθυνης κοινής αντίληψης για να υπάρξει η αναγκαία υπεύθυνη δράση από όλους – την Πολιτεία, τους φορείς, τους πολίτες.

Καλούνται οι πολίτες κάθε περιοχής να προετοιμαστούν για τη συμμετοχή τους στη συζήτηση.

Στην Αττική η εκστρατεία αρχίζει από 1η Σεπτεμβρίου με επίκεντρο συγκέντρωσης τη Νέα Μάκρη, Μαρκόπουλο, Παλλήνη, Μενίδι, Πέραμα, Ελευσίνα, Ασπρόπυργος, Σαλαμίνα, Κάλαμος, Ωρωπός.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΥΠΑΝΑΠΤΥΞΗ

του Γιώργου Κατηφόρη

Πριν από μερικές εβδομάδες το Συμβούλιο Επικρατείας δικαίωσε τις προσφυγές καθηγητών Πανεπιστημίου και κήρυξε αντισυνταγματικές ορισμένες διατάξεις από το νόμο - πλαίσιο για τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Οι καθηγητές που υπέβαλαν τις προσφυγές, στηρίχθηκαν στο Σύνταγμα του 1974, άρθρο 16, παράγραφος 6, που ορίζει ότι:

«Οι καθηγηταί των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί. Το λοιπόν διδακτικόν προσωπικόν αυτών επιτελή ωσαύτως δημόσιον λειτούργημα, υφ' ας προϋποθέσεις νόμος ορίζει. Τα της καταστάσεως πάντων τούτων καθορίζονται υπό των οργανισμών των οικείων ιδρυμάτων».

Με βάση τη διάταξη αυτή ορισμένοι καθηγητές ισχυρίστηκαν ότι η αυτοδίκαιη ένταξη των άλλοτε επιμελητών, βοηθών και επιστημονικών συνεργατών στο Ενιαίο Διδακτικό - Ερευνητικό Προσωπικό (ΔΕΠ), που έγινε με υπουργική απόφαση σύμφωνα με το νόμο - πλαίσιο ήταν άκυρη, γιατί καταργούσε τη διάκριση ανάμεσα σε καθηγητές και λοιπό διδακτικό προσωπικό που ορίζει το Σύνταγμα. Το Συμβούλιο Επικρατείας δέχθηκε τους ισχυρισμούς αυτούς και ακύρωσε την υπουργική απόφαση.

Το γεγονός δεν ανήκει πια στην άμεση επικαιρότητα. Επειδή, όμως, η όλη δομή του δείχνει μίαν έντονα υπανάπτυκτη νοοτροπία και συμπεριφορά στον καίριο τομέα της Ανώτατης Παιδείας, αξίζει να το μελετήσουμε κάπως περισσότερο. Άλλωστε, όταν σε δύο μήνες το Πανεπιστήμιο ανοίξει και πάλι το θέμα μοιραία θα ξαναγυρίσει στην επικαιρότητα.

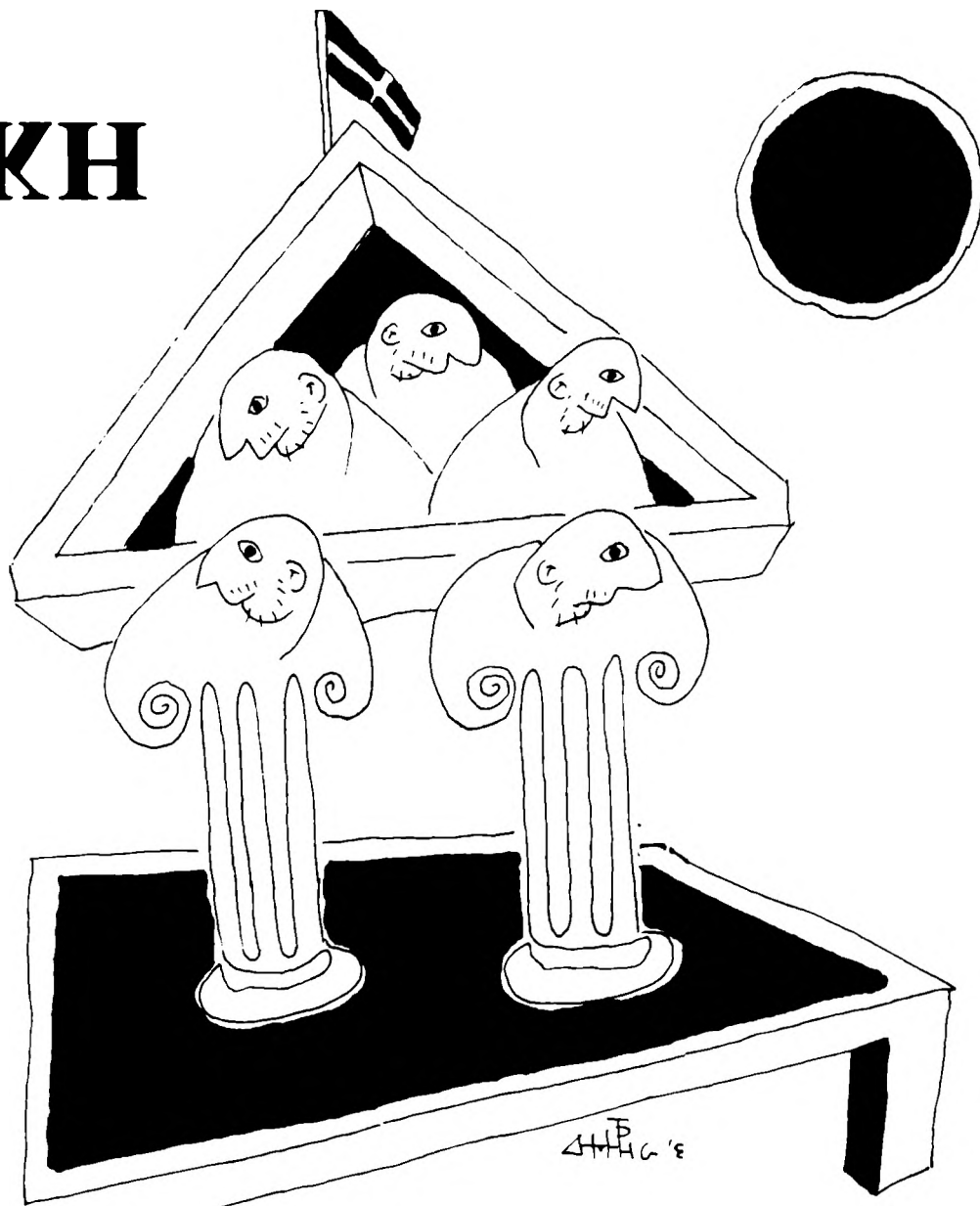
Ο χαρακτήρας της προσφυγής

Τρία είναι τα στοιχεία που αποτελούν το γεγονός: α) Η προσφυγή των καθηγητών, β) το Σύνταγμα της Χώρας και γ) οι αποφάσεις του Συμβουλίου Επικρατείας. Ας τα δούμε με τη σειρά.

Οι καθηγητές παραπονέθηκαν και το Συμβούλιο Επικρατείας δέχθηκε, ότι ο νόμος - πλαίσιο τους αδικήσε (με την έννοια ότι προσέβαλε τη συνταγματική τους κατοχύρωση) στα εξής:

- Στο ότι οι λέκτορες από την χαμηλότερη βαθμίδα της πανεπιστημιακής ιεραρχίας αποκτούν το δικαίωμα να συμμετέχουν στη Γενική Συνέλευση του Τμήματος που συντάσσει το πρόγραμμα σπουδών.
- Στο ότι συμμετέχουν στη Γενική Συνέλευση για τον καθορισμό των μελών της εισηγητικής επιτροπής που κρίνει τους υποψήφιους καθηγητές.
- Στο ότι συμμετέχουν στη Γενική Συνέλευση για την εκλογή καθηγητή σε ανώτερη από τους ίδιους βαθμίδα.

Τα δικαιώματα που δίνει ο νόμος στους λέκτορες φαίνονται σοβαρά. Αλλά οι προϋποθέσεις που χρειάζονται για να ασκηθούν περιορίζουν σημαντικά την έκτασή τους. Μόνο το δικαίωμα να συμμετέχουν στη σύνταξη προγράμματος σπουδών είναι απόλυτο. Στο θέμα της εισηγητικής επιτροπής οι λέκτορες ψηφίζουν αλλά οι ίδιοι δεν μπορούν να εκλεγούν μέλη της επιτροπής, όταν ο υποψήφιος κρίνεται για θέση καθηγητή. Όσο για την εκλογή καθηγητή οι λέκτορες ψηφίζουν μόνον αν ο

υποψήφιος δε συγκεντρώσει σε πρώτη ψηφοφορία τα δύο τρίτα ανάμεσα στους κανονικούς του εκλέκτορες, δηλαδή τους καθηγητές. Αν ο υποψήφιος δε συγκεντρώσει καθόλου πλειοψηφία ή αν πάρει πάνω από τα δύο τρίτα στην πρώτη εκλογή, πεδίο για να παρέμβουν οι λέκτορες δεν υπάρχει.

Οι καθηγητές, άρα, έχουν από το νόμο τη δυνατότητα να αποκλείσουν τους λέκτορες από κάθε αποφασιστική παρέμβαση με ένα πολύ απλό μέσο. Να ομονοούν αρκετά μεταξύ τους, ώστε να εκλέγουν πάντοτε τους νέους καθηγητές με πλειοψηφία δύο τρίτων. Είναι δύσκολο αυτό; Όχι, αν οι εκλογές γίνονται με επιστημονικά μόνον κριτήρια. Η αντικειμενική εικόνα των υποψηφίων καθορίζει σχεδόν πάντα ποιός ανάμεσά τους είναι ο σχετικά καλλίτερος. Αν, από την άλλη μεριά παραμεριστούν τα καθαρά επιστημονικά κριτήρια, αν δημιουργηθούν φατρίες για αλληλοϋποστήριξη ή για προσωπικά συμφέροντα, τότε είναι δυνατόν να μη διαμορφωθούν ποτέ οι αναγκαίες πλειοψηφίες των δύο τρίτων. Αλλά στην περίπτωση αυτή οι καθηγητές θα έχουν ξεφύγει από την αποστολή τους και δε θα είναι άξιοι να τους προστατεύει ο νόμος, πολύ περισσότερο το Σύνταγμα.

Όσο για το πρόγραμμα των σπουδών, απορεί κανείς γιατί οι καθηγητές χρειάζονται, στο θέμα αυτό την προστασία των δικαστηρίων. Τι είδους σύγκρουση με τους λέκτορες μπορεί να προβλέπουν εδώ;

Υποτίθεται ότι για τις σπουδές όλοι, καθηγητές, λέκτορες αλλά και οι φοιτητές, έχουν ένα κοινό συμφέρον: Να είναι το πρόγραμμά τους όσο γίνεται καλλίτερο, όσο γίνεται πιο σύγχρονο για να μπορεί το Πανεπιστήμιο να κρατάει τη θέση του στην επιστήμη. Να παίξει το ρόλο του σ' ένα χώρο όπου, από τα πράγματα, συγκρίνεται με τα πρότυπα της Ευρώπης και όλου του πολιτισμένου κόσμου. Στην κοινή αναζήτηση για το καλλίτερο φυσικό είναι το προβάδισμα να ανήκει στους καθηγητές. Αυτοί αποτελούν την πνευματική ηγεσία στον πανεπιστημιακό χώρο. Το να την ασκήσουν, όμως, είναι ζήτημα ουσίας που εξαρτάται από τους ίδιους και μόνο. Δεν είναι ζήτημα ούτε νόμων ούτε δικαστηρίων. Αν υπάρχουν καθηγητές που φοβούνται ότι τους λείπουν οι γνώσεις ή το κύρος για να επι-

κρατήσουν σε μίαν επιστημονική συζήτηση με νεώτερους συναδέλφους τους κανείς νόμος και κανένα δικαστήριο δεν τους σώζει ούτε και πρέπει να τους σώσει.

Υπάρχει, βέβαια, και η άποψη ότι οι λέκτορες δεν ενδιαφέρονται γνήσια για την ποιότητα του προγράμματος σπουδών. Ότι δε θα αντιμετωπίσουν καλόπιστα τις εξηγήσεις που θα ακούσουν έστω και αν οι καθηγητές που τις δίνουν είναι και επιστημονικά πολύ ανώτεροι από τους ιεραρχικά υφισταμένους τους. Αν αυτό πραγματικά συνέβαινε στην πράξη θα ήταν σοβαρό. Έχουμε, όμως, παραδείγματα γενικευμένης κακοπιστίας και αντιεπιστημονικότητας ανάμεσα στους λέκτορες; Κανείς ως τώρα δεν το ισχυρίστηκε, με βάση συγκεκριμένα περιστατικά. Εκείνο που συμβαίνει είναι ότι μια ομάδα από καθηγητές αρνείται να δώσει στο νόμο τη δυνατότητα να λειτουργήσει πρώτα και μετά να κριθεί η αξία του.

Η στάση τους αυτή είναι όχι μόνο αδικαιολόγητη αλλά και αντίθετη με το πνεύμα της αυτοδιοίκησης στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα που επίσης θεσπίζει το Σύνταγμα. Στα δικαιώματα που αποκτούν οι λέκτορες σύμφωνα με το νομοπλαίσιο δεν υπάρχει τίποτα που να μη μπορούν να κρατήσουν σε σωστά πλαίσια, διοχετεύοντάς το μάλιστα και σε δημιουργικά κανάλια, καθηγητές ικανοί να προσφέρουν στο χώρο τους επιστημονικότητα και πνευματική ηγεσία. Αντί, όμως, να έχουν την αυτοπεποίθηση να αντιμετωπίσουν έτσι τη νέα κατάσταση μερικοί απ' αυτούς έσπευσαν να ζητήσουν δικαστική προστασία.

Όπως άλλοτε —πριν από τη μετανάστευση που άδειασε την ύπαιθρο— τρέχαν στα δικαστήρια οι χωριάτες γιατί ο γείτονας τους καταπάτησε δύο μέτρα χωράφι. Αδιάφορο αν στις επιμαχες ξερολιθιές φυτρώνουν μόνο πουρνάρια. Αδιάφορο αν με λίγη καλή θέληση μπορούσαν να λυθούν φιλικά τέτοιες και πολύ σοβαρότερες διαφορές. Για κάθε κομματάκι γης, έπρεπε να δοθεί μάχη μέχρι εσχάτων. Να θυσιασθούν περιουσίες και ζωές στον ηλίθιο φανατισμό της μικροϊδιοκτησίας. Και να κινητοποιηθεί ολόκληρο το ιδεολογικό εποικοδόμημα —τα πολιτικά, τα σόγια, το φιλότιμο, η θρησκεία— προκειμένου να δικαιωθούν ηθικά οι ξεροκεφαλιές και τα πείσματα.

Το ίδιο συμπεριφέρονται σήμερα όσοι καθηγητές νομίζουν ότι απειλούνται από τις μικρές παραχωρήσεις που έκανε στους λέκτορες ο νόμος - πλαίσιο. Για ζητήματα τελείως επουσιώδη —για δύο μέτρα χέρσο χωράφι— κινητοποιούν τις μεγάλες (άσχετες με τα κλαδικά τους μικροσυμφέροντα) αρχές της ελευθερίας και της ισότητας, τρέχουν στο Συμβούλιο Επικρατείας με την ίδια ευκολία που θα πήγαιναν στο μονομελές Πρωτοδικείο, αδιαφορούν για την αναστάτωση που μπορεί να προκαλέσουν στις σπουδές των φοιτητών τους. Σε ένα πραγματικά σύγχρονο Πανεπιστήμιο τα ζητήματα που παίρνουν τόσο τραγικές διαστάσεις στην Αθήνα ή στη Θεσσαλονίκη θα είχαν λυθεί με δυο ώρες συζήτηση ανάμεσα σε επιστήμονες συναδέλφους. Μόνο μια βαθιά ριζωμένη υπανάπτυκτη νοοτροπία μπορεί να εξηγήσει τόση προσκόλληση στο νομικισμό, τόση υπεκφυγή από τα ουσιαστικά καθήκοντα.

Η συνταγματική προστασία

Δεν είναι, όμως, μόνον οι καθηγητές. Το ίδιο το Σύνταγμα έχει υποκύψει στην υπανάπτυκτη, γύρω από τους θεσμούς, νοοτροπία. Το άρθρο 16 για την Παιδεία είναι ένα εκπληκτικό μείγμα από μεγάλες αρχές και διατάξεις που αφήνουν το μελετητή άναυδο με τη μικρολογία τους. Το άρθρο αρχίζει διακηρύσσοντας ότι «η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερη, η δε ανάπτυξίς και προαγωγή αυτών αποτελεί υποχρέωσιν του Κράτους».

Πολύ σωστά. Μια τέτοια γενική διακήρυξη έχει ασφαλώς τη θέση της στο βασικό νόμο του κράτους. Τι να πει, όμως, κανείς όταν στο τέλος του άρθρου διαβάζει ότι:

«Νόμος ορίζει το όριον ηλικίας των καθηγητών των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, μέχρι δε της εκδόσεως τούτου οι υπηρετούντες καθηγηταί αποχωρούν αυτοδικαίως επί τη λήξη του ακαδημαϊκού έτους κατά το οποίον συμπληρούν το εξηκοστόν έβδομον έτος της ηλικίας των».

Είναι θέμα για το Σύνταγμα αυτό; Είναι στοιχείο της ακαδημαϊκής ελευθερίας το αν οι καθηγητές αποχωρούν στα εξηνταπέντε ή στα εξηνταεφτά, ώστε να πρέπει να περιληφθεί στον ανώτατο νόμο της Δημοκρατίας μας; Και είναι θέμα για το Σύνταγμα να ορίζει την επαγγελματική κατάσταση των Πανεπιστημιακών λέγοντας ότι: «Οι καθηγηταί των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί. Το λοιπόν εκπαιδευτικόν προσωπικόν αυτών επιτελεί ωσούτως δημόσιον λειτούργημα, υφ' ός προϋποθέσεις νόμος ορίζει». Πως θα μας φαινόταν αν στο άρθρο για το απαραβίαστο της προσωπικής ελευθερίας, ύστερα από τα σχετικά με το δικαστικό ένταλμα συλλήψεως κτλ. διαβάζαμε και τα εξής: «Τας συλλήψεις διενεργεί η αστυνομία. Οι αστυνόμοι είναι δημόσιοι λειτουργοί. Το λοιπόν αστυνομικόν προσωπικόν επιτελεί ωσαύτως δημόσιον λειτούργημα, υφ' ός προϋποθέσεις νόμος ορίζει».

Δε θα αγανακτούσαμε βλέποντας το Σύνταγμα να υποβιβάζεται σε κανονισμό της χωροφυλακής; Γιατί θα πρέπει να υποβιβάζεται στο επίπεδο οργανικού νόμου του Πανεπιστημίου;

Το Σύνταγμα, ακριβώς επειδή είναι νόμος με ηυξημένη τυπική ισχύ, έργο του έχει να χαράξει μερικές μόνο, πολύ γενικές αρχές της Δημοκρατίας που γι' αυτές μπορούμε να συμφωνήσουμε, λίγο πολύ, όλοι. Είναι κείμενο που πρέπει να εκφράζει τις μέγιστες μόνο φιλοδοξίες ενός λαού στον τομέα της πολιτειακής του οργάνωσης. Να επιδιώκει έτσι το μέγιστο δυνατό βαθμό εθνικής ομοψυχίας. Γι' αυτό άλλωστε η τήρησή του αφιερώνεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων.

Τώρα, πως είναι δυνατόν να χωρέσει το μυαλό του πολίτη ότι θέμα δικού του πατριωτισμού αποτελεί και το να υπάρχουν δύο κατηγορίες πανεπιστημιακών δασκάλων; Τι είδους ομοψυχία μπορεί να θεμελιώσει ένα Σύνταγμα όταν ανάμεσα στις μεγάλες αρχές της Δημοκρατίας του σφηνώνουν διατάξεις μικρόλογες, για την προστασία συντεχνιακών προνομίων του ενός και του άλλου; Γιατί δεν χωρούν πολλές αμφιβολίες. Το άρθρο 16 διατυπώθηκε με τον τρόπο αυτό ακριβώς για να κατοχυρωθούν τα προνόμια μιας κάστας. Ούτε στο σχέδιο του Συντάγματος του 1974, ούτε σε παγκόσμια Συντάγματα έγιναν ποτέ διακρίσεις ανάμεσα στους πανεπιστημιακούς. Τέτοια διάκριση εμφανίζεται για πρώτη φορά στο τελικό κείμενο στο Σύνταγμα του 1974. Εκείνο το χρόνο οι συζητήσεις για τον αναγκαίο περιορισμό στα φεουδαρχικά προνόμια των καθηγητών απέναντι στο υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό είχαν φθάσει στο κατακόρυφο. Κάποια φατρία, προκειμένου να κατοχυρώσει τη θέση της σκέφτηκε να επωφεληθεί από την ευκαιρία —νέο Σύνταγμα φτιαχνόταν— και να αναγορεύσει τον εαυτό της σε συνταγματικό θεσμό! Με τη βοήθεια των συντηρητικών πολιτικών που μας κυβερνούσαν τότε το πέτυχε. Η υπανάπτυκτη νοοτροπία των καθηγητών συνδυάστηκε με την υπανάπτυκτη πολιτική στάση της παλιάς Δεξιάς, που δεν το είχε σε τίποτα, στο άρπα-κόλλα της στιγμής, να στραπατσάρει βασικούς θεσμούς, όπως το Σύνταγμα, για να κατοχυρώσει τον εαυτό της και τους φίλους της. Το αποτέλεσμα ήταν η πρωτοφανής έλλειψη ισορροπίας στο άρθρο 16.

Τα προβλήματα του Συμβουλίου Επικρατείας

Καλό ή κακό το Σύνταγμα, το Συμβούλιο Επικρατείας —και όλα τα δικαστήρια— έχει φυσικά υποχρέωση να το εφαρμόσει. Υπάρχει, όμως, ένα πρόβλημα. Στην παλιά Νομική Σχολή, με τα ωραία αρχαϊκά λατινικά ρητά της δίδασκαν:

Scire leges non hoc est verba eorum tenere sed vim ac potestatem: Το να ερμηνεύει κανείς τους νόμους δε σημαίνει να τηρεί το γράμμα τους αλλά την ισχύ και την αυθεντία τους. Αν το γράμμα του νόμου συγκρούεται με την ουσία του, τότε, βέβαια, καθήκον του δικαστηρίου είναι να αποβλέψει μάλλον στην ουσία.

Υπάρχει τέτοια σύγκρουση στο άρθρο 16; Νομίζω ναι. Όχι μόνο σύγκρουση αλλά και αντίφαση ανάμεσα στις διατάξεις του. Πού στηρίζεται η ισχύς και η αυθεντία του Συντάγματος; Πού αλλού αν όχι στις αρχές της Δημοκρατίας που ενσαρκώνει. Στην ελευθερία της σκέψης και του λόγου, στην ισότητα, στο κράτος Δικαίου, στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρθρο 5).

Η διάκριση ανάμεσα στους Πανεπιστημιακούς είναι σύμφωνη με τις αρχές αυτές; Ασφαλώς όχι. Πώς μπορεί να συμβιβασθεί με την αρχή της ελευθερίας για τη διδασκαλία και την έρευνα ή κατ' ανάθεση διδασκαλία ή η κατ' εντολήν έρευνα; Οι λέκτορες ή είναι ικανοί να διδάξουν και τότε πρέπει να είναι ελεύθεροι από εντολές ή δεν είναι ικανοί και δεν πρέπει να διδάξουν καθόλου. Τα ίδια ισχύουν για την ερευνητική τους δραστηριότητα. Πώς μπορεί να συμβιβασθεί η αρχή της ελεύθερης ανάπτυξης με το στραγγαλισμό της επαγγελματικής προσωπικότητας που ισχύει στο παλιό καθεστώς για τους επιμελητές, βοηθούς κτλ. Πώς είναι δυνατόν να εξελιχθεί πνευματικά ένας νέος επιστήμονας όταν του αρνούνται το δικαίωμα να συμμετέχει στη διαμόρφωση του προγράμματος σπουδών στον τομέα του;

Το Συμβούλιο Επικρατείας δέχθηκε ότι η αρχή της ισότητας δε συνεπάγεται κατάργηση της Πανεπιστημιακής ιεραρχίας. Ασφαλώς όχι. Εξίσου όμως απαγορεύει την κατάχρηση της ιεραρχίας από τα ανώτερα κλιμάκιά της. Η πείρα του παρελθόντος δείχνει ότι η κατάχρηση ήταν εκείνη που ζημίωσε πραγματικά το Πανεπιστήμιο.

Αν τα παραπάνω είναι σωστά, τότε η διάκριση των πανεπιστημιακών σε δύο κατηγορίες που θεσπίζει το Σύνταγμα, συγκρούεται με τις γενικές αρχές της ελευθερίας, της ισότητας κτλ. που επίσης θεσπίζει το Σύνταγμα. Η αντινομία μόνον υπέρ των γενικών αρχών μπορεί να λυθεί. Ίσως, όμως, μια τέτοια ερμηνεία να είναι υπερβολικά τολμηρή. Ίσως το Συμβούλιο Επικρατείας, ή άλλα Ανώτατα Δικαστήρια να δίσταζαν προκειμένου να χαρακτηρίσουν το Σύνταγμα της Χώρας αντιφατικό σε ορισμένες διατάξεις του. Και δεν αποκλείεται να είναι περισσότερο προς το συμφέρον των δημοκρατικών θεσμών να μην το κάνουν.

Για την περίπτωση αυτή υπάρχει ένας άλλος δρόμος. Το Σύνταγμα ορίζει ότι οι καθηγητές πρέπει να βρίσκονται σε θέση ιεραρχικής υπεροχής απέναντι στο υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό. Δεν προσδιορίζει το βαθμό της υπεροχής αυτής. Όπως είδαμε οι παραχωρήσεις που κάνει ο νόμος - πλαίσιο για τους λέκτορες δεν είναι τέτοιες που να καταργούν την καθηγητική υπεροχή. Και αν ακόμη υποθέσουμε καθεστώς πολέμου, ανάμεσα στους καθηγητές και τους λέκτορες, ο νόμος δίνει αρκετή δύναμη στους καθηγητές ώστε να βγουν νικηφόροι!

Αλλά γιατί θα πρέπει να υποθέσουμε καθεστώς πολέμου; Το Συμβούλιο Επικρατείας θα μπορούσε να αποβλέψει στην ουσία των Πανεπιστημιακών θεσμών και να πει στους καθηγητές: «Και ο νόμος - πλαίσιο σας κατοχυρώνει αρκετά και σεις οι ίδιοι οφείλετε με τις δικές σας δυνάμεις να διεκδικήσετε την ουσιαστική ηγεσία στο χώρο σας. Οι μεγάλοι θεσμοί και τα Ανώτατα Δικαστήρια της Χώρας δεν λειτουργούν για να λύνουν τις επαγγελματικές μικροδιαφορές σας. Πηγαίνετε, λοιπόν. De minimis non curat praetor».

Μολονότι το ρητό προέρχεται από την αρχαία Ρώμη (δεν ασχολείται ο πραιτωρ με μικρολογίες) θα ήταν μια πολύ καλή απάντηση στη σύγχρονη υπανάπτυκτη νοοτροπία ορισμένων πανεπιστημιακών.

**ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΤΑ ΡΑΦΙΑ
ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΠΛΕΙΩΝ**

**Η μαγειρική δημιουργικά
ωαιχνίδι για τα ωαιδιά σας**

**Σαν μπενεϊκς σ' ένα βιβλιοπωλείο
τι παραζένο νιωθεις να υπάρχει
γυρω σου, ποια μυρουδία
γαργαλαει τη μυτη σου:
Τι κανει, το στομαχι σου να κουνιεται
ανυπομονα, τα ποδια σου
να τρεμουν, και μια ξαφνικη ζαλαδα
να σε συνεπαιρνει:**

**Ειναι αυτος,
τον ειδες μπρος στα ματια σου**

**ο ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ και σου χαμογελα
ο ΑΝΕΤΙΑΝΑΛΗΠΤΟΣ, μανουλα μου
ο ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΣ ο ΜΑΓΕΙΡΕΒΑΣ!**

**ΕΦΩΤΑΣΕ Ο ΜΑΓΕΙΡΕΒΑΣ
© ΜΑΓΕΙΡΕΒΑΣ**

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΚΙΔΑΛΙΑ
ΝΑΡΣΗ 1 ΑΘΗΝΑ τηλ 36 31.741**

**ΖΗΤΕΙΣΤΕ ΤΟΝ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΠΛΗΘΗ ΣΑΣ
και ΑΥΤΟΣ ΑΠΟ ΜΑΣ**

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

ΔΥΟ ΠΟΡΤΡΑΪΤΑ

του Μήτσου 'Αλεξανδروπούλου

Ο ζωγράφος Σαμφών και δυο - τρεις φίλοι του κάθονταν στο λιαχωτό του καφενείου στον κεντρικό δρόμο με τα πλατάνια κι έλεγαν διάφορα. Μιλούσαν οι άλλοι. Ο Σαμφών είχε διπλώσει στο στήθος τα μπράτσα του, κοιτάζε γύρω και άκουγε. Ήταν στην ηλικία που τότε θεωρούσαν τους άντρες γέρους (πενήντα πέντε χρόνων), αποπάνω φαλακρός, οι παρυφές όμως κρατιούνταν καλά κι ο βωδίσιος σβέρκος όλος στη μαλλιαδούρα. Αρκετά ανθηρό ήταν επίσης το γενάκι και το μουστάκι του —«μουστάκα συνταγματάρχη»—, φρεσκοξυρισμένος εκείνη την ημέρα λόγω της Κυριακής και ντυμένος κάπως καλύτερα από τις καθημερινές. Μπορεί να τον έπαιρνε για αξιωματικό της αποστρατείας. Τα μάτια του, γιομάτα ματότριχες, σε κοιτάζαν τόσο προσεχτικά και τόσο δραστήρια ώστε τους αρκούσε μια στιγμή για να σ' αρπάξουν και να μη σ' αφήσουν ποτέ πια —έτσι τον περιγράφει ο ίδιος ο νέος που λέει και για τις μουστάκες του συνταγματάρχη κι όπως συμβαίνει πάντα σχεδόν όταν κανείς περιγράφει διασημότητες ο νέος είχε υπόψη του όχι μόνον όσα είδε εκείνο το απόγιομα, αλλά κι όσα ήξερε πολύ πιο πριν κι όσα παρατηρούσε και μάθαινε μετά και κυρίως αυτά που έβλεπε στ' αυτοπορτραίτα του ίδιου του Σαμφών. Όπως τα βλέπουμε κι εμείς σήμερα. Μάλιστα αυτά εκεί για το μουστάκι του συνταγματάρχη και τ' άλλα για το δυνατό βλέμμα θα πρέπει να ήρθαν στο νου του πολύ αργότερα, όταν είχε πια μεσολαβήσει η ιστορία που θα διηγηθούμε τώρα αμέσως.

Εκείνη την ημέρα, ο νέος άρπαξε την ευκαιρία —ο ένας από τους τρεις που κάθονταν εκεί ήταν ο πατέρας του— και πλησίασε το ζωγράφο που τόσες φορές προσπάθησε να τον γνωρίσει αλλά δεν τα κατάφερε. Άρχισε να του μιλά με μεγάλο θαυμασμό για τους δυο πίνακες του εδώ στην τοπική έκθεση. Ο Σαμφών πειράχτηκε. Νόμισε πως ο νέος δεν ήταν ειλικρινής κι αυτά τον ενοχλούσαν πολύ, δεν μπορούσε να τ' ανεχτεί. Ξεδίπλωσε αμέσως τα χέρια του και τράβηξε μια γροθιά στο τραπέζι που αλλού πήγαν τα ποτήρια κι αλλού τα μπουκαλίσια με τις γαζόζες.

— Πήγαινε, παιδάκι μου, να βρεις κανέναν άλλον! αποπήρε το νέο.

Θα του έλεγε κι άλλα πολλά, είχε αγγιφέρει, μα επεμβήκαν οι άλλοι. Του εξήγησαν ποιο ήταν το παιδί. Ηρέμησε από αυτά που του είπαν, γύρισε και ρώτησε το φίλο του:

— Με διαβεβαιώνεις πως λέει την αλήθεια; Πιστεύεις ότι δεν με κοροϊδεύει;

— Στη φιλία μας! ορχιζόταν αυτός, απλός άνθρωπος, φούρναρης, ένας από τους λίγους, δυο - τρεις, παλιούς συμμαθητές με τους οποίους είχε ως τώρα κάποιες συναναστροφές ο Σαμφών.

Έτσι έδωσε το χέρι του το παιδί κι έγιναν φίλοι.

Τον έναν από τους δυο πίνακες που είχε δώσει για την τοπική έκθεση, του τον χάρισε. Δέχτηκε και να τον υπογράψει, πράγμα που δεν το έκανε πάντα. Είναι ο πίνακας, ένας από τους πολλούς, με την κορυφή του Αγίου Βικτωρα, το βουνό εκεί στην πατρίδα τους που το ζωγράφιζε σ' όλη του τη ζωή και το βλέπουμε παντού στα πάρα πολλά πειράματά του.

Μιαν άλλη μέρα του είπε πως θα του κάνει το πορτραίτο.

Αυτά δείχνουν συμπάθειες προχωρημένες, δεν γίνονταν στον καθέναν.

Κι όμως. Οι δυο κινήσεις των χεριών του εκείνο τ' απόγιομα στο λιαχωτό του «Οριεντάλ», η μία να σπάξει τις γαζόζες κι η άλλη με τη χειραφία, έμειναν σα δυο σπόροι μες στη φιλία τους. Τις επαναλάβαινε σχεδόν καθημερινά ο ζωγράφος που δεν αγαπούσε να τον κοροϊδεύουν και σαν ξύπνιος άνθρωπος, σαν αληθινός Σαμφών της τέχνης, ήξερε πως οι άνθρωποι έρχονται και σου κάνουν αυτά ακριβώς που δεν θέλεις. Έτσι, συνεχίστηκαν οι χειρονομίες αυτές ως τη μέρα της ρήξης.

(Για την οποία ο λαλίστατος Ιωακείμ λέξη δεν έγραψε στο βιβλίο του για το ζωγράφο, ούτε στα γράμματά του την εξηγεί, ούτε σ' άλλα του βιβλία).

Στη μέση ακριβώς στο εργαστήριό του είχε δυο σαπουνοκασόνες κι απάνω εκεί μια καρέκλα. Εκεί τον έβαζε να ποζάρει.

— Κάτσε και μην κουνιέσαι διόλου, του έλεγε. Ακούνητος, σα να 'σαι κι εσύ ένα μήλο...

Αυτός καθόταν και προσπαθούσε να μην κουνιέται γιατί ήξερε πως ο Σαμφών, αν

θύμωνε, αμέσως θα τερμάτιζε την ακρόαση και ποιος ξέρει τι άλλο ακόμα θα έκανε. Κάποτε συνέβαινε να συνεχίζει ο Ιωακείμ να μιλάει (ήταν 23 χρόνων και μόλις είχε παντρευτεί) ενώ του Σαμφών το χέρι είχε περάσει. Τότε τον σταματούσε αποκεί μ' ένα «σουτ», άλλοτε τον κάρφωνε με μια από κείνες τις βιβλικές λόγχες των ματιών του (έκφραση επίσης του Ιωακείμ), μ' ένα ξαφνικό πέταμα του πινέλου όπου τύχαινε ή με μια κλωτσιά σ' ό,τι εύρισκε μπροστά το πόδι του. Τούτα όλα συνέχιζαν την αφηγηματική γραμμή με τις γαζόζες. Τις στιγμές αυτές ο γερο-Σαμφών μετάνιωνε για τη φιλία του με το νέο. Θυμόταν με πίκρα πως του είχε εξομολογηθεί διάφορα που δεν τα έλεγε στον καθένα, καταπικρινόταν με τους πίνακες που του είχε χάρισει και βάθαιναν οι αμφιβολίες για την ειλικρίνειά του. «Μην είναι κανέννας μπαγαπόντης;» αναρωτιόταν. Κι έφτανε να του περάσει μια τέτοια σκέψη από το νου για να 'ρθουν αμέσως όλες οι άλλες: «Μα θα πάθω τη μεγαλύτερη γκάφα της ζωής μου από δαύτον». — «Είναι πανούργος, έχει κάτι μέσα του που δε μ' αρέσει διόλου. Μη πως τους πίνακες που του χάρισα τους έχει κιόλας πουλήσει;». Αυτό το σκεφτόταν πιο συχνά. Τον στενοχωρούσε περισσότερο απ' όλα η σκέψη πως ο Ιωακείμ τον πλεύριζε με τέτοιους σκοπούς. Κι όταν πήγαινε στο σπίτι του κι έβλεπε τους πίνακες στη θέση τους ησύχαζε όπως όλοι οι θερμόαιμοι αμέσως έπαιρνε πίσω όλους μαζί τους φόβους και τις υποψίες. Τότε ραγδαία άρχιζε να τρέχει εμπρός η άλλη γραμμή—του ξανάδινε το χέρι και τον ξαναφώναζε να συνεχίσουν το πορτραίτο. Πάλι του άνοιγε την καρδιά του και μέσα σε λίγα λεπτά του έλεγε πράγματα που τα σφιχτοκρατούσε βδομάδες. Τού εκμυστηρευόταν μερικές ιδέες του για την τέχνη (ο νέος τις άκουγε με δίψα και κρατούσε σημειώση) κι έτσι με πολλή ευκολία ανέβαιναν οι εγχαρδιότητες ως την κορυφή του Αγίου Βικτωρα. Του εκμυστηρευόταν μαζί μ' άλλα πολλά πως τώρα σ' όλο τον κόσμο δεν υπάρχει άλλος αληθινός καλλιτέχνης από τον ίδιο το Σαμφών, όλοι οι άλλοι είναι για σκότωμα και πέταμα. Μια μέρα του είπε: «Να σκοτώνουμε, Ιωακείμ παιδί μου, από χίλιους καλλιτέχνες το χρόνο.

Θα 'ναι η μεγαλύτερη ευεργεσία. Τι λες;»
— «Μα ποιος το κάνει αυτό δάσκαλε;»
«Οι δυο μας με τα χέρια μας... Τι τα 'χουμε;». Του το είπε κι αμέσως συνοφρυώθηκε. Εκείνη την ημέρα δεν είπαν τίποτ' άλλο. Μετάνιωσε αμέσως και φαίνεται βγήκε απάνω η άλλη γραμμή —κάτι πήγε να πει σε λίγο ο Ιωακείμ, αλλά τον κάρφωσε δια μιας. Και στον αποχαιρετισμό του λέει:

— Αύριο να μην έρθεις εσύ, να 'ρθει ο πατέρας σου!

Και σήμερα του γέρου το πορτραίτο σαν το βλέπει κανείς καταλαβαίνει ότι πολλά όβυσματά δεν έγιναν, η δουλειά προχώρησε γοργά από τη στιγμή που ο Σαμφών στήριξε καλά από μέσα το έργο με σταθερή ιδέα να κρατιέται. Αβεβαιότητες μεταξύ τους δεν υπήρχαν, όλα τα είχαν πει εδώ και δεκαετίες. Τον ζωγράφιζε με κλειστά μάτια, το πρόσωπο του γερο—Ερίκου είναι ευκολο-διάβατο κι ευκολοδιάβαστο κι αν τα έργα ενός καλλιτέχνη είναι οι μέρες της ζωής του —στο τέλος τι άλλο μένει;— το πορτραίτο αυτό του παλιού του φίλου είναι ασφαλώς η πιο στρωτή και καθαρή μέρα στον τραχύ κόσμο του Σαμφών.

Αλλά με το να πηγαίνει τη μια μέρα ο πατέρας και την άλλη ο γιος, ένιωθε να πολλαπλασιάζονται οι απορίες όταν βυθομετρούσε τον Ιωακείμ. Εύρισκε πως του ήταν πολύ δύσκολο να τον μπάσει τούτον τον άνθρωπο μέσα του και να τον καλοχωνέψει. Ήταν τόσο νέος κι όμως τόσο δύσκολος και τόσο κρυφός, όλο στριψίματα, γωνίες, δεν ήξερες πού θα σε φέρουν. Ιδιαίτερα τα μάτια του βαθιά και σκοτεινά, λιχομίλητα, απλησίαστα, καμιά απολύτως σχέση με τον καλοκάγαθο Ερίκο. Εκεί σ' αυτά προσηλώνονταν ο Σαμφών, απελπιζόταν κι αγρίευε. Άφηνε στην άκρη όλα τ' άλλα, τα 23 χρόνια του Ιωακείμ, τα νεανικά ποιήματά του (μερικά ήταν καλά κι άρεσαν του Σαμφών), όλο το άλλο πρόσωπο και περιοριζόταν στα μάτια, σ' αυτό το διαπεραστικό του βλέμμα, αρκετά κιόλας σκληρό, επίμονο, θεληματικό —αλλά αδιάβαστο. «Μωρέ τούτος είναι πιο μεγάλος από μας, συλλογιζόταν ο ζωγράφος. Πιο ώριμος, πιο έμπειρος. Ξέρει περισσότερα από μας και ξέρει νομίζω, από τώρα τι ακριβώς θέλει. Κι είναι σε θέση να κάνει το παν, όσα μπορεί και δεν μπορεί, να κάνει αυτά που θέλει... Ασφαλώς δεν τον έχω ακόμα καταλάβει... Και δεν μπορεί να 'ταν τυχαίο τότε, κίνητη την Κυριακή τ' απόγιομα... Ήταν η πρώτη εντύπωση... Είναι πανούργα τα μάτια του, λες να πάθω τη μεγαλύτερη γκάφα της ζωής μου;... Ο

diable!... Ca va mal!... C'est effrayante la vie! ...».

Εκείνη την ημέρα κάτι σκάλιζε μες στο δεξί μάτι του Ιωακείμ —αυτό το είχε φέρει πιο εμπρός και φωτιζόταν καλύτερα από τ' άλλο. Άφησε εκεί στην άκρη μια ασπριδερή κηλίδα, πολύ μικρή, σαν το κεφάλι μιας καρφίτσας. Την άφησε και πάλι την πήρε κι ήταν τώρα σε αμφιβολία αν θα την ξανάβαζε. Έκλινε να την ξαναβάλει, του άρεσε εκεί ακριβώς που μπήκε στην αρχή. Μα ο Σαμφών δεν ήξερε ακόμα τι ακριβώς ήθελε να πει μ' αυτό το σημάδακι.

Από το πρωί ήταν σε καλή διάθεση και πριν έρθουν εδώ μέσα πήραν κουβεντιάζοντας καφέ. Ο Ιωακείμ κρατούσε μια εφημερίδα από την πρωτεύουσα, όπου γινόταν λόγος για το Σαμφών και τα έργα του. Ο αρθρογράφος ήταν ανοιχτοχέρης στις καλές του εντυπώσεις, δε φαινόταν όμως να κατάλαβε πολλά πράγματα. Έκανε εγκώμια με το σωρό. Ο Ιωακείμ του διάβασε το άρθρο με ουδέτερο τόνο, δε χρωμάτιζε τίποτα ήξερε πως ο Σαμφών ευκολώτερα θύμωνε από τα εγκώμια, παρά από τις επιθέσεις. Αυτό το δημοσίευμα τον άφησε αδιάφορο. Χτες το βράδι είχε πάρει ένα γράμμα από το γιο του, από την πρωτεύουσα, με πολλά ευχάριστα. Του έγραφε μεταξύ των άλλων πως τα έργα του, ύστερα από την έκθεση, άρχισαν να πουλιούνται σε καλές τιμές. Άφησε λοιπόν τον Ιωακείμ να διαβάζει το άρθρο. Το άκουγε σαν ένα μέτριο ανέκδοτο.

— Μη χειρότερα, είπε στο τέλος. Είναι να μην αρχίσει. Άμα αρχίσουν δεν τους σταματάς με τίποτα... Γίνεσαι κι εσύ της μόδας, σ' ανεβάζουν και στο παλκοσένικο δίχως να το καταλάβεις. Θεός φυλάξει... Ο άλλος για να πάρει το πενήντοφραγκο, αυτός ο ίδιος που λίγο πριν σ' έλεγε βάρβαρο, αμαθή, κριάρι με πέντε πόδια και γάιδαρο της Προβηγίας, κάθεται τώρα και γράφει άρθρα με τα πιο θερμά λόγια. Σ' επαινεί, διαφημίζει το εμπόρευσμά του ο κερατάς!... Πόσα τέτοια!... Στο διάολο! Να τους πάρει και να τους αλέσει... Και τι δεν είναι ικανοί να κάνουν...

— Πάντως οι πίνακες πουλιούνται, παρατήρησε εύθυμα ο Ιωακείμ.

Εκεί βαθιά, ανάμεσα στο φαρό γένι και στο μαύρο ακόμα μουστάκι του Σαμφών, φάνηκε ένα χαμόγελο, αναστηλώθηκε το πανωχείλι και πρόβαλαν τα δυο μπροστινά δόντια κιτρινα, μυτερά και μεγάλα, δυσανάλογα μεγάλα μες στο σφυχτό γάντζο των χειλιών.

— Πουλιούνται, ναι. Το γράφει κι ο γιος μου.

— Προχτές διάβασα στο Ζουρνάλ ντεζ αρτίστ, δάσκαλε, πως ο κύριος Ιεζεκιήλ έκανε την πρόβλεψη ότι κι οι πίνακες οι δικοί σας μετά τρία - τέσσερα χρόνια θα πουλούνται χιλιάδες φράγκα.

— Ο Ιεζεκιήλ, είπε ειρωνικά ο Σαμφών, από αυτά ξέρει, είναι από τους καλύτερους. Τον παραδέχομαι σ' αυτά. Άκουσα κιόλας πως τώρα τρέχει και μαζεύει όπου μπορεί τους δικούς του πίνακες, αυτούς που είχε πουλήσει για ένα τίποτα τότε στις αρχές, για μερικά φράγκα, όπως όλοι μας.

— Πώς να μην τους μαζεύει! έκανε ο Ιωακείμ. Οι δικοί του πίνακες ξέρετε πόσο πουλιούνται τώρα, δάσκαλε; Πέντε κι έξι χιλιάρια...

Ο Σαμφών γύρισε και τον κοίταξε προσεχτικότερα. «Άριστα ενημερωμένος» είπε νιώθοντας μια θολούρα στο κεφάλι του.

— Δε σου είπα να μη με λες δάσκαλο; είπε απότομα. Τι δάσκαλος; Κι έπειτα, να σου πω, όλα τούτα δεν μ' ενδιαφέρουν...

Σιώπισαν για λίγο. Ο Ιωακείμ είπε μετά για το ταξίδι τους χτες στη γειτονική μεγαλούπολη μαζί με τη γυναίκα του όπου σ' ένα καφενείο πήγαν κι είδαν το καινούργιο μηχάνημα με τις ζωντανές φωτογραφίες.

— Πώς είναι; ρώτησε ανόρεχτα ο Σαμφών.

Ο Ιωακείμ πήρε πρόθυμα να του εξηγή. Είπε πως είναι ένα μηχάνημα όπως μία ραπτομηχανή. Δουλεύει δηλαδή πάρα πολύ γρήγορα και σ' ένα πανί αντίκρυ βλέπεις τα πρόσωπα που βαδίζουν, στέχονται, χειρονομούν, χορεύουν, τρέχουν, κάνουν όλες τις κινήσεις, όπως το βλέπουμε στην πραγματικότητα, ζωντανά τόσο που η γυναίκα του κι άλλοι πολλοί ζαλίστηκαν εκεί μέσα. Ο ζωγράφος άκουγε και ρωτούσε, αλλά ήταν αφηρημένος. Δεν καταλάβαινε τι αξία είχε αυτό το νέο μηχάνημα. Κάποιο ενδιαφέρον έδειξε μόνο όταν ο Ιωακείμ είπε πως αυτός ο νέος τρόπος φωτογραφίας μπορούσε να έχει σπουδαία σχέση μ' αυτά που ήθελε να επιτύχει κι ο ίδιος στη δική του τέχνη.

Ο Σαμφών απόρησε.

— Τι σχέση μπορεί να υπάρχει εδώ;

— Πώς; Έκανε ο Ιωακείμ χαμογελώντας. Θυμάστε το μου λέγατε τις προάλλες για τον Άγιο Βικτωρα, ότι μία πύρινη μάζα κινιέται εκεί μέσα και την βλέπετε όταν ζωγραφίζεται απόξω τον όγκο; Είναι ακριβώς αυτό. Ο Προμηθέας λυόμενος, αυτά που είναι μέσα αλλά δεν φαίνονται...

Και συνέχιζε. Στα λόγια του ο Σαμφών έβλεπε ένα καχέκτυπο των δικών του συλ-

λογισμών για την τέχνη του, αυτά που έλεγε κατά καιρούς και στενοχωριόταν κατόπιν βλέποντας να του τα λένε εντελώς διαφορετικά, αγνώριστα, τρομερά παραμορφωμένα, χυμένα σε άλλες φόρμες.

— Νομίζω είναι άσχετα αυτά που λέτε, τον έκοψε. Άλλωστε οι θεωρίες δε μ' ενδιαφέρουν, τα θεωρητικά τα έχω εμπιστευτεί εξ ολοκλήρου στο Μαλαχία —είπε τ' όνομα ενός ζωγράφου— και τα πραχτικά στον Ιεζεκιήλ που παρακολουθεί άγρυπνα το καμπυλόγραμμο των τιμών. Εγώ και τα μεν και τα δε, πραχτικά και θεωρητικά, τα κλείνω μέσα σ' ένα μήλο, *sheg monsio-uer*, σ' ένα κανάτι, καταλαβαίνετε τι θέλω να πω... Και σηκώθηκε.

Ο Σαμφών είχε την ιδιότητα αν του έδινες ένα χαστούκι σήμερα το πρωί συνείδηση του χαστουκιού δεν έπαιρνε αμέσως αλλά ίσως το βράδι ή την άλλη μέρα, τότε θα έκλαιγε ή θα γελούσε ανάλογα μ' αυτό που του συνέβη. Έτσι έγινε κι εκείνη την ημέρα. Μόνο κατόπιν, εκεί που πάλευε με το ασπραδάκι μες στη βρύση του ματιού του Ιωακείμ, άρχισε να τα σκέφτεται αυτά που είπαν μια - δυο ώρες πριν. Απ' όλα που είπαν ο νους του πήγαινε επίμονα στα χιλιά- ρικα, στα πολλά λεφτά που πουλιούνταν τώρα τα έργα του Ιεζεκιήλ, του Μαλαχία κι άλλων πολλών ακόμα και αύριο θα που- λιούνταν σίγουρα και τα δικά του. Ναι, βέβαιο ήταν και για τα δικά του, γιατί η στροφή που γινόταν στα γούστα και στις τιμές αγκάλιαζε όλη την κουμπανία, όλο το ρεύμα. Επιτέλους ερχόταν η αναγνώρι- ση. Και μαζί με κείνη το χρήμα και η δό- ξα. Ο ίδιος τα χρήματα δεν τα πολυλογά- ριαζε, μα δεν τα πολυλογάριε όσο δεν υ- πήρχαν. Ενώ τώρα θ' άλλαζαν τα πράγ- ματα... «Τι ενημέρωση όμως ο νεαρός ποιητής! σκεφτόταν. Όλα τα ξέρει, όλα τα λογαριάζει!». Κι όπως δεν είχε προσέξει καλά και δε συγκράτησε τα ποσά που ονό- μαζε προηγουμένως ο Ιωακείμ, τώρα τα φανταζόταν πολλαπλάσια και με τον ίδιο ρυθμό ανέβαινε κι ο πυρετός του. Μα λέ- γαν κάτι άλλο εκείνη τη στιγμή —για έναν καλλιτέχνη εδώ ντόπιον, έναν γλύπτη, παλιό φίλο του Σαμφών, που αρρώστησε από πνευμονία κι η κατάστασή του ήταν σοβαρή. Μπορεί να πέθαινε. Η κουβέντα για τον άρρωστο δεν άφηνε το Σαμφών να συγκεντρωθεί. Προηγουμένως είχε φτάσει πολύ κοντά σε κάτι σπουδαίο, αλλά η σκέ- ψη για τον άρρωστο καλλιτέχνη τον πήγε αλλού.

— Τι λέγαμε προηγουμένως; ρώτησε τον Ιωακείμ. Κάτι μου έλεγες και δεν το πρόσεξα.

Ο Ιωακείμ το ξανάπιασε αμέσως.

— Λέγαμε για το νέο μηχανήμα.

Θυμήθηκε κι ο Σαμφών. Δεν μπορούσε όμως ακόμα να εννοήσει τι σχέση είχε το μηχανήμα με τ' άλλα που σκεφτόταν.

— Ποιος είναι ο εφευρέτης; ρώτησε σε λίγο.

Ο Ιωακείμ είπε ένα όνομα κι έτσι ρω- τώντας ο ένας κι απαντώντας ο άλλος έ- φτασαν πάλι στο ζήτημα των χρημάτων.

— Πόσο την πούλησε την ιδέα; ρωτούσε ο Σαμφών.

— Φτηνά, πολύ φτηνά.

— Πόσο;

— Ψωροδεκάρες.

— Πώς έτσι;

— Βιάστηκε δε φάνηκε καθόλου ψυχραι- μος. Από μια τέτοια εφεύρεση, αν την τε- λειοποιούσε, θα γινόταν πάμπλουτος —α- νέπτυξε την ιδέα του με μια σειρά σκέψεις. Τις αράδιασε άνετα σα να τις τραβούσε α- πό τα τσεπάκια του ξέροντας άριστα που είχε βάλει την κάθε μια. Και τελείωσε με το ότι ο χρόνος είναι χρήμα.

— Όταν δε βιαζόμαστε δηλαδή, παρα- τήρησε με πονηρία ο Σαμφών.

Μα ναι, ακριβώς! η όψη του Ιωακείμ φωτίστηκε σα να βρήκε έναν καλό στίχο κι έδραμε να τον γράφει.

Τ' αποκεί και κάτω μπορεί να μην έγι- ναν ακριβώς έτσι, αλλά ο Σαμφών έτσι άρ- χισε να τα βλέπει πια. Είδε το πρόσωπο του νεαρού να παίρνει ένα σφίξιμο. Το ένα μάτι του λαμπύριζε με παράξενη σκληράδα σα να είχε στα χέρια το μηχανήμα και το ζυγιάζε πόσα βελόνια κάνει. Το άλλο μάτι στο βάθος μίκρυνε σαν για να σημαδέψει ί- σα το στόχο. Αυτή η λάμψη του ματιού κι η ψυχρή έκφραση του ζυγιστή φώτισε με μιας όλες τις απορίες του Σαμφών. Ξανάρ- ριξε γρήγορα το ασπράδι εκεί ακριβώς που το είχε πριν, απάνω στη βρύση, και συνέβη εκείνη τη στιγμή από μόνο του το βλέμμα του να πέσει στο άλλο τελάρο δίπλα με το πορτραίτο, τελειωμένο σχεδόν, του παλιού του φίλου, όπου στη μέση ακριβώς έλαμπε ολοστρόγγυλο κι ολοφώτεινο το μάτι του πατέρα. Η πεποίθηση λειτούργησε κεραυ- νοβόλα. Άστραψε όπως όλες οι γνήσιες α- ποκαλύψεις στο θερμό νου του καλλιτέχνη: «Είναι σαράφης» είπε κι εκεί επί τόπου σκέφτηκε και το άλλο, που ήταν τόσο α- πλό: «Μα ναι, δεν έχει καμιά σημασία που δεν τα πούλησε ακόμα. Τα φ υ λ ά ε ι . Περιμένει πότε θ' ανέβουν οι τιμές, πότε έ- να μήλο δικό μου θα πουλιέται χίλια, δυο χιλιάδες φράγκα (αυτό το είχε πει εδώ μέ- σα ο ίδιος ο Ιωακείμ μια μέρα που έκοψαν ένα από τα μήλα που ζωγράφιζε ο Σαμφών

κι έτρωγαν από μισό ο καθένας) και για έ- ναν πίνακά μου θα δίνουν με τη σέσουλα τα χιλιάρικά και ακόμα, ποιος ξέρει, ίσως κι εκατομμύρια... Ω, με κοροϊδεύει» —κι α- φού έφτασε ως εκεί όλα τ' άλλα έπειτα έρ- χονταν κατεβασιά. Τόσα πολλά που δεν είχε που να τα βάλει, η φαλάκρα όλη απο- πάνω αναφοκοκκίνησε κι από μέσα χτυ- πούσε τρελλά. Τα μάτια πετάχτηκαν έξω καταματωμένα. Γυρίζοντας είδε πάλι τον Ιωακείμ. Τον είδε να ζυγιάζει χρυσάφι και να το σωριάζει σε μια γωνιά και με το βλέμμα του να τον ζυγιάζει και τον ίδιο το Σαμφών και να του παίρνει τα μέτρα... Δεν είναι δυνατό, μια και δεν έμειναν γρα- φτές μαρτυρίες για εκείνο το απόγιομα, να μάθουμε πώς ακριβώς του τα εξέφρασε αυ- τά. Ξέρουμε όμως πως σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις, όταν ήταν να δείξει σε κά- ποιον την πόρτα, θυμόταν τον πατέρα του, πεθαμένον προ δεκαετίας, το γεροτίμιο βιοπαλαιστή που άρχισε από μια υποτυ- πώδη φάμπρικα αντρίκων καπέλων κι έγι- νε τραπεζίτης. Θυμόταν την ανεξαρτησία του χαρακτήρα του, την απέχθειά του προς κάθε είδους μπαγαπόντη —ιδιαίτερα όσους απασχολούνταν με μή παραγωγικά επαγ- γέλματα— και που δε δεχόταν μύγα στο σπαθί του. Θυμόταν εκείνον κι έτσι στ' ό- νομα του πατρός αδίσταχτα, γενναίος σαν Σαμφών ορμούσε κι έκανε την έξωση...

Με γυρισμένες τις πλάτες άκουσε την πόρτα να κλείνει. Σάλταρε και ξαναγύρισε στο καβαλέτο.

Σ' όλα που φτιάχνει κανείς υπάρχει ένα σημείο και φωτίζει όλα τ' άλλα. Απ' αυτό εκπορεύονται τα ουσιαστικά.

Το πορτραίτο του Ιωακείμ ήθελε δου- λειά πολύ ακόμα —και δε θα γινόταν πο- τέ. Θα έμενε κι αυτό ατελείωτο, όπως εί- χαν μείνει πολλά άλλα— όλα πες. Όμως υπάρχουν πράγματα που δεν τα τελειώσες εσύ κι άλλα που δεν τελείωσαν ακόμα από μόνα τους, υπάρχει μια διαφορά... Στάθη- κε κάμποσο και δεν ήξερε τι να κάνει —μια του ερχόταν να το πάρει και να το πετάξει κι αυτό έξω, μια να γυρίσει και να το ξανα- δει και σε κάτι ακόμα να το αποσαφηνίσει. Τώρα που ήταν ζεστό. Ξανακοίταξε δίπλα και το γέρο και του ήρθε μια σκέψη να τα πάρει και τα δυο και να κάνει ένα διπτυχο, μια εικόνα διμούτσουνη σαν εκείνες των παλιών αγιογράφων. Τον απέτρεψε όμως η αγάπη του για το γέρο. Πήρε το πινέλο. Στη γωνία, εκεί που γυρίζει η κώχη του ματιού και σχεδόν ολόισια παίρνει να κα- τηφορίζει το κόκαλο της μύτης, κρέμασε μια μαυροπράσινη σκιά και το μάτι πήρε βάθος. Η οροσειρά της μύτης όλη ως κάτω

ανασηκώθηκε. Τον ιδιον εκείνο μαυροπράσινον ισκιο τον σκόρπιζε πάνω και κάτω από το τσίνουρο πέρα - πέρα ως την άλλη άκρη του ματιού. Το χρώμα έκατσε παντού όμορφα όπως το ζεστό μέταλλο στην άδεια μήτρα. Πολύ ελαφρά, σαν ένα συννεφάκι στην άκρη του νερού, σκόρπισε τον ισκιο κι από κάτω στο γαλαζωπό αλώνι του ματιού και παίρνοντας μια πιο σκληρή φούντα αποσκέπασε και το ασπράδι ως μέσα στη βρύση αφήνοντας ανέπαφη μόνο τη φωτεινή κηλίδα. Έτσι δυνάμωσε κι άλλο. Το βλέμμα σκλήρυνε, χύθηκε σαΐτα εμπρός, πολύ πιο πέρα από χει που έφτανε ως τώρα, κι έμεινε εκεί να παραδοκεί ακούνητο, μυτερό, αυστηρό, δύσπιστο, άπιστο, επίμονο, πραχτικό, πανέτοιμο. Το άλλο μάτι το σκέπασε γρήγορα μες στ' απόσκια που πέφταν ψηλά από το καταρράχι της μύτης κι απ' την κόχη του κοκαλόφρυδου και τα βύθιζαν όλα εκεί πέρα σε μια αφάνεια αφήνοντας κάτω μακρυά να γερανίζει μια ιδέα το γαλάζιο του ματιού —για να το μαντεύει μόνο κανείς. Όλη εκείνη η μεριά, το μισό πρόσωπο, έμενε σκοτεινή, αδιάβαστη, έτοιμη για όλα τ' απροσδόκητα. Ακόμα πιο σφιχτά κλείδωσε και τα χείλη ανάμεσα στο σταχτί μουστάκι και στην ξανθοπράσινη τούφα του γενιού και με το δάχτυλο σκόρπισε εκεί ανάμεσα λίγο κόκκινο. Απομακρύνθηκε, το κοίταξε (κοιτάζοντας και τον πατέρα του Ιωακείμ και σ' όλα εκείνος καλόβολα συμφωνούσε) και γρήγορα μετά άπλωσε στο υπόλοιπο του προσώπου κάτι πορφυρές και μενεξελιές κηλίδες σαν φλόγες εδώ κι εκεί από κείνη την αόρατη φωτιά που έκαιγε στα βάθη και ποιος ξέρει πώς θα τον έφανε τελικά, πώς θα τον φορμάριζε αυτόν τον επικίνδυνον άνθρωπο. Τραβώντας την πιο δυνατή απ' αυτές τις φλόγες κάτω ακριβώς από το δεξί μάτι την έκανε να πάρει μια στροφή παράλληλη στο βλέφαρο κι αχνότερα μετά συνέχιζε γράφοντας ένα λεπτό, σχεδόν γιαλένιο τόξο που ακούμπησε στην κορυφή στο μάγουλο και γυρίζοντας αργά προς τ' απάνω πήγαινε να συναντήσει το αραιό φωτεινό φρύδι. Έτσι το μάτι υποχώρησε πιο μέσα τη φωλιά του και κοίταζε σαν μέσα από μια γυάλα πιο εξεταστικά τώρα, πιο ψυχρά, πιο άπιστα. «C' est bon!» —κι άφησε την παλέτα... Μα την ξαναπήρε σε λίγο για να τραβήξει κάτι μαυρειδερές σκιές πίσω και πλάι στο κεφάλι, κάτι κουλουριασμένα σύννεφα, κάποιες σκέψεις ανήσυχες, αδιαμόρφωτες να αιωρούνται σα μια σειρά απάντητα ερωτηματικά (πολύ βιαστικά όμως, όπως σημειώνει κανείς κάτι πρόχειρα να μην το λησμονήσει).

Κάμποση ώρα έμεινε άπραχτος μέσα εκεί ώσπου έπεσε το βλέμμα του στην άλλη λινάτσα που κρεμόταν στο σκοινί πιασμένη με δυο μανταλάκια. Κι ο ίδιος δε θυμόταν πόσο καιρό κρεμόταν εκεί πέρα. Την πήρε και την κοίταγε κοντά στο παράθυρο. Είναι παράξενο πως έρχονται καμιά φορά οι σκέψεις ενώ δεν τις σκέφτεσαι, δεν τις ζητάς. Πάστρεψε με τον αγκώνα μιαν άκρη του τραπεζιού πετώντας πέρα μπουκάλια, κουτιά, κάτι κουρέλια, κάτι χαλασμένα ροδάκινα. Άπλωσε πάνω τη λινάτσα, στάθηκε να την κοιτά. Είναι ένα νέο παιδί εκεί ακουμπισμένο στην άκρη του τραπεζιού —σε τούτο το ίδιο τραπέζι— κι έχει από ώρα σιγανή κουβέντα με το γυμνό κρανίο αντίκρι του. Ο νέος κοιτάζει ήρεμα. Με την ίδια προσοχή, γαλήνη και περίσκεψη τον κοιτάζει κι ο συνομιλητής του. Κάτι λένε ο ένας στον άλλον και φαίνεται πως συμφωνούν. «Κι εγώ άνθρωπος, κι εσύ άνθρωπος» λέει ο νέος. —«Κι εγώ κρανίο, κι εσύ κρανίο» λέει ο άλλος.

Ο Σαμφών έσκυψε σα να 'θελε να κοιτάξει προσεχτικότερα μες στις άδειες ματότρυπες. Κι έτσι έμεινε λίγο να κοιτάζει και να μη βλέπει. Σ' ένα κομμάτι γυαλί που το πάστρεψε καλά έλυωσε με το δάχτυλό του ένα γαλάζιο κόμπο στάζοντας αποπάνω λίγο λιναρόλαδο και μια σταξιά καθαρό νέφτι. Τα στούμπισε αυτά καλά μέχρι που μια πανάδα, ένας αχνός πήρε να καπνίζει στο άσπρο χαρτί απλωμένο κάτω από το γυαλί. Τότε μ' ένα πινέλο πολύ μικρό και μαλακό έπαιρνε από λίγο - λίγο τον αχνό και τον φυσούσε στις άδειες ματότρυπες, σιγά - σιγά, υπομονετικά σαν για να γιομίσει ένα φυαλίδιο με κάτι που δε φαινόταν περνώντας την πολύτιμη αυτή ουσία από μιας τρίχας λαιμό. Έτσι συνέχισε ώσπου κι οι δυο κάφουλες ήρθαν και γιόμισαν. Κι ένα γαλάζιο φως αντιφεγγίζοντας ανέβαινε από μέσα σαν μια ζέστα που μόλις την υποψιαζόσουν, αλλά αρκετή για να συλλαβαίνει κανείς πως κι εκεί μέσα στις γούβες του κρανίου κάτι υπήρχε, κάτι γινόταν κι έβγαινε κι από χει.

Τελείωσε, ξανακρέμασε τη λινάτσα εκεί που ήταν. Γύρισε πάλι στο παράθυρο, κοίταξε πίσω από το τζάμι πάνω - κάτω, δεξιά κι αριστερά τον ουρανό. Βράδιαζε.

Έτριψε τα χέρια του. Όχι πως έκανε κάτι σήμερα, ότι πέτυχε κάτι (όταν το βλέμμα ξανάπεσε εκεί στο πορτραίτο του Ιωακείμ και στο άλλο του πατέρα του, δεν του είπαν τίποτα απολύτως ούτε το ένα ούτε το άλλο, σα να τα είχε αφήσει εκεί, όπως κι άλλα πολλά, εδώ και μερικούς μήνες, μερικά χρόνια). Μια τέτοια ψυχική

ευχαρίστηση την ένιωθε πάντα αυτή την ώρα. Κάθε πρωί που σηκώνοταν μια σπίθα έπεφτε μέσα του κι άναβε η φωτιά. Έκαιγε όλη μέρα, τον έβραζε όλη μέρα ό,τι να 'κανε καλό ή κακό, επιτυχία - αποτυχία αδιάφορο η φωτιά έκαιγε, τον έφαινε. Προς το βράδι κατάπεφτε, ξανάσβυνε. Τότε μέσα στο στήθος ένιωθε κάτι που δεν το 'νιωθε ποτέ τη μέρα —μια ικανοποίηση, βαθιά κι ανέκφραστη χαρά, μια ευτυχία. Γιατί συλλογιζόταν την άλλη μέρα που θα ξημέρωνε...

...Και πάλι με το καβαλέτο και την κάσα με τα χρώματα μέσ' από τους στενωπούς δρόμους της πολιτειούλας, αφήνοντας πίσω σπίτια, ανθρώπους, θα πήγαινε εκεί που είχε τη βίγλα απάνω στα υψώματα. Πάλι θα σταματούσε αντίκρυ στη μακρυνή κορφή, σ' αυτή τη μεγάλη γαλαζωπή σφίγγα με τις πορφυρές κοσμογονικές ανταύγειες, το άλυτο αίνιγμά του, και θα συνέχιζαν τον παλιό τους διάλογο («Κι εσύ αίνιγμα κι εγώ αίνιγμα» - «Βουνό εγώ, βουνό κι εσύ»). Να στέκει εκεί όλη μέρα. Και λοξεύοντας εδώ κι εκεί να ρίχνει πέρα την απόχη και να τραβάει απάνω του κόσμου τους θησαυρούς απ' αυτή την άσωτη κοιλάδα κι από το βουνό όπου το χρυσάφι ήταν χάρισμα, το ασήμι, τα πολύτιμα πετράδια, άφθονα όλα μες στα νερά του ποταμιού, πάνω στα καρπισμένα χωράφια, στα δέντρα, χάμω στην κόκκινη ψημένη γη. «Δουλιά, δουλιά» έλεγε τις βραδινές αυτές στιγμές ο γερο-Σαμφών και κάθε φορά σα να το πρωτόβρισκε το μυστικό της ζωής, το πάθος της και τη χαρά της, τη ζωή με τα όλα της. Φτάνει να 'ταν καλός ο καιρός —να μην είχε βροχές, κρύα.

Έτσι, κάθε βράδι σφουγγίζοντας μ' ένα πανί τα χέρια του έβγαινε από το κελί να πάει να δειπνήσει και γρήγορα να κατακλιθεί με το νου στην άλλη μέρα που πριν να φέξει για τον άλλο κόσμο είχε ήδη αρχίσει, από το βράδυ της προτεραίας, να τρεμοφέγγει μέσα του. Και πολλές φορές τη νύχτα τινάζοταν απάνω κι έτρεχε στο παράθυρο να δει αν πράγματι έρχεται — όπως ο άλλος βγαίνει να δει τα βώδια του, τ' αρνιά του, τον καρπό που ξεραίνεται στ' αλώνια!...

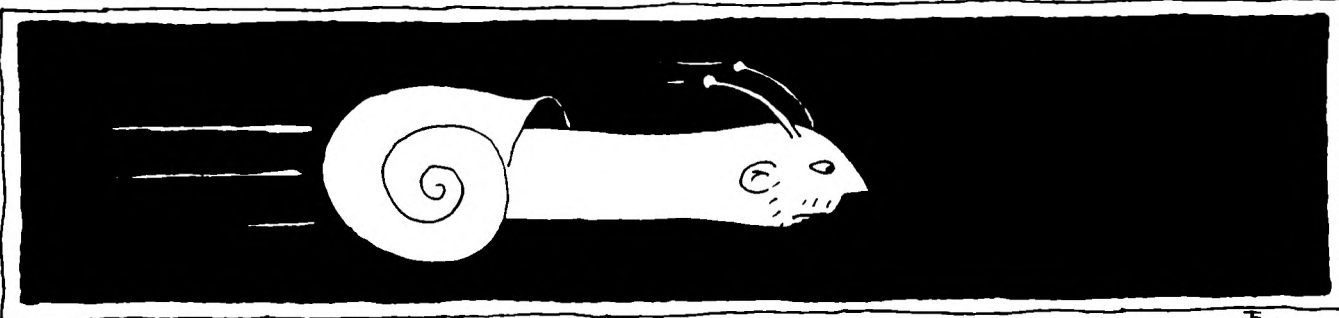
«Του λιναριού τα πάθη» 1970

1. Όσο για τον Ιωακείμ το πορτραίτο βρίσκεται τώρα σ' ένα μουσείο της Πράγας. Όρες ολόκληρες στέκει και το κοιτάς κι αν δε σου πουν δεν μπορείς να ξέρεις ότι το έργο του αυτό ο γερο-Σαμφών δεν το ξαναπήρε από κείνη την ημέρα στα χέρια του, το άφησε ατελείωτο. Όμως ακόμα δυσκολότερο να πιστέψεις πως ο εικονιζόμενος εκεί ήταν 23 μόλις χρονών νύπαντρο παλικάρι και ποιητής λυρικός της Προβγκίας.

Ταυτότητα μικρής διάρκειας

Υπάρχουν, σίγουρα, πολλοί τρόποι, χάρη στους οποίους μπορείς ν' ανακαλύψεις την εθνική σου ταυτότητα. Ένας απ' αυτούς είναι η κομματική ένταξη. Ένας άλλος τρόπος είναι να την ανακαλύψεις μέσα απ' τους δημοτικούς χορούς. Άλλη πάλι πρόσβαση αποτελεί η εκπροσώπηση της χώρας σου στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο. Όσο για μένα, έχω την εν-

χαμε συζητήσει μόλις τριάντα. Στις 5 ξεκινήσαμε άλλοι μ' αυτοκίνητα κι οι υπόλοιποι με το μετρό. Τελική προσυγκέντρωση έξω από τα εκδοτήρια των εισιτηρίων του γηπέδου. Νέα καταμέτρηση. 196! Εκατόν ενενήντα έξη, οπλισμένοι με τρεις ελληνικές σημαίες (την μία την είχε δανειστεί κάποιος την παραμονή απ' τους υπαλλήλους του προξενείου), μπόλικά κασκόλ του Ολυμπιακού, Παναθηναϊκού κτλ., μία φανέλα του Πιερικού Κατερίνης, μία σημαία του ΚΚΕ εσωτερικού, δυο-τρεις κόρνες και πέντε ντέφια.

44810 '83

τύπωση —και μάλλον δεν αποτελεί συναισθηματική αυθαιρεσία ή έξαρση— ότι προχθές και χθες ανακάλυψα την εθνική μου ταυτότητα στο Μπερσύ. Για δύο εικοσιτετράωρα.

Το Μπερσύ, υποβαθμισμένη —κατά Τρίτση— πολεοδομικά περιοχή, ευτύχησε, από τις αρχές του '84, ν' αποκτήσει ένα ιδιαίτερα μοντέρνο και πλήρες τεχνικών προδιαγραφών γήπεδο. Με προϋπολογισμό 25 εκατομμύρια γαλλικά φράγκα, κόστισε δύο χρόνια εντατικών εργασιών μέχρι ν' αποπερατωθεί. Τελικό κόστος: υπέρβαση του προϋπολογισμού κατά 50 τουλάχιστον εκατομμύρια. Έτσι, μέσα σ' ένα μήνα, ο εντυπωσιακός αυτός, σε κόστος και διαμόρφωση, χώρος θα φιλοξενήσει κάθε είδους παραγωγή της κοινωνίας του θεάματος, από την Αϊντα του Βέρντι μέχρι τον Έλτον Τζων και τον Στήβυ Γουόντερ, με ενδιάμεσο σταθμό το προολυμπιακό τουρνουά του μπάσκετ. Μία... αξιοσημείωτη προσπάθεια να καλυφθεί το έλλειμμα που δημιούργησε η υπέρβαση.

Την Πέμπτη το βράδυ, έπεσε το πρώτο τηλεφώνημα: «Ξέρεις, το Σάββατο παίζει η Ελλάδα με τους Γερμανούς στο Μπερσύ για το προολυμπιακό του μπάσκετ. Έχουμε ελπίδες να προκριθούμε. Κλείνουμε κανένα ραντεβού να τα πούμε με την ευκαιρία;».

Την Παρασκευή, μετά το δέκατο τηλεφώνημα, είχαμε συμπληρώσει τριάντα.

Σάββατο 4 μ.μ., ελληνικό σπίτι, στην Πανεπιστημιούπολη, ο κόσμος άρχισε να μαζεύεται. Στις 4.30 το χωλ είχε γεμίσει. Η συγκέντρωση επεκτάθηκε στον κήπο. Στις 5 παρά έγινε η καταμέτρηση: 134! Την προηγούμενη το βράδυ το

Τα εισιτήρια ακριβά: 100, 80, 60 και 40 φράγκα. Προφανώς πληρώσαμε 40άρι. Εξίσου προφανώς πηδήξαμε τις μπάρες και καθήσαμε στα κατoστάρια.

Στις 6.30, μπήκε η ελληνική ομάδα: «Ελλάς-Ελλάς», «Ελλάς μπορείς, μπορείς να προκριθείς», «Έτσι γ... η ελληνική ψυχή», «Σκίστε τους», «Απόψε πεθαίνουν οι Γερμανοί, εδώ και τώρα στο Μπερσύ».

Λίγο αργότερα μπαίνουν οι ξανθοί: «ου, ου, ου». Γιουχάρουν και αρκετοί Γάλλοι. Έχουμε κερδίσει τη μάχη της εξέδρας.

Στις 7, αρχίζει το ματς. Πανδαιμόνιο. Ντέφια, κόρνες, συνθήματα, γιουχαίσματα καλύπτουν τα σφυρίγματα των διαιτητών. Κάθε δύο-τρία λεπτά, φίλαθλα και μη συνθήματα ζεσταίνουν την ατμόσφαιρα. Μερικοί Γάλλοι δυσανασχετούν. Αναφέρονται στον πολιτισμό, στη φιλαθλη υποχρέωση να χειροκροτάς τις καλές προσπάθειες των αντιπάλων κι άλλα παρόμοια ουτοπιστικά. Τους παίρνει ο διάλογος. Και την Εθνική μας. «Δίχως νεύρο, μουνδιασμένοι οι παίχτες, αστοχία από μέση και μακρινή απόσταση, σφάλματα της τεχνικής ηγεσίας, κτλ.».

Χάσαμε.

Την Κυριακή, το ίδιο μοτίβο. Ξαναχάσαμε. Είναι αλήθεια ότι οι διαιτητές μας «σφάξανε».

Δεν πτοούμαστε. Και άλλα τέτοια ραντεβού έχουν κλειστεί. Θα 'μαστε πάνω από 200, σίγουρα όμως κάτω από 500. Οι άλλοι θα 'ναι γύρω στις 10.000. Την εξέδρα όμως θα την πάρουμε. Θα 'ναι η ένδειξη, ότι δεν έχουμε αλλοτριωθεί από το εδώ κοινωνικό περιβάλλον. Θα 'ναι η αίσθηση της εθνικής ταυτότη-

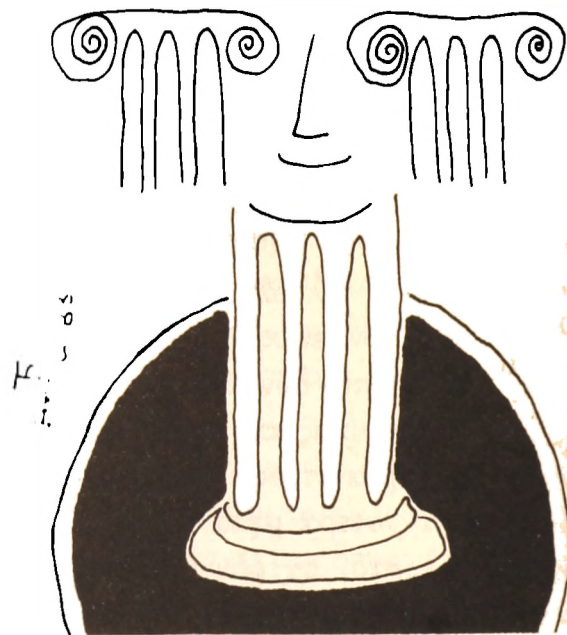
τας: 300 στόματα να προσπαθούν ν' ακουστούν περισσότερο από τα 10.000. Δεν πρόκειται για την προσπάθεια μιας μειονότητας ν' αντιπαραταχθεί σε μια πλειοψηφία. Μια τέτοια περίπτωση θα ισοδυναμούσε με προσπάθεια να εισακουστούμε. Εμείς θα προσπαθήσουμε να επιβάλουμε τη φωνή μας. Να δώσουμε το κυρίαρχο στίγμα μας. Κι αυτό είναι η συνέχεια μιας χρόνιας μαζοχιστικής προσπάθειας, να κρατήσουν, μ' οποιαδήποτε ευκαιρία, οι χοροί και να γράψουν ιστορία οι παρέες.

Για δύο εικοσιτετράωρα μόνο. Αρκεί τόσο, μετά εξελίσσεται σ' επικίνδυνη ιδεολογία. Και γι' αυτό είναι όμορφο. Γιατί αυτή η ανακάλυψη είναι συντημημένη χρονικά. Ύστερα από 15 μέρες θα ξαναβρεθούμε στον ίδιο χώρο: Στήβυ Γουόντερ και, αργότερα, Ντύλαν. Η ταυτότητα θα 'χει μείνει στο σπίτι.

Μιχάλης Κονιόρδος

Πολιτιστική Ανάταση

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, ιδιαίτερα με τους νέους νόμους του Υπουργείου Εσωτερικών, έχει αυξημένες αρμοδιότητες και —φυσικά— ευθύνες. Αν κάποιος δημότης θυμηθεί τις προεκλογικές διακηρύξεις των υποψηφίων, τις δεσμεύσεις

που ανέλαβαν και τα συμβόλαια με το λαό θα απογοητευτεί. Τα Δημοτικά Συμβούλια, οι Δήμαρχοι και οι Κοινοτάρχες έχουν γίνει καλλιτεχνικά γραφεία οργάνωσης εκδηλώσεων. Πέρα από τις πορείες ειρήνης, τα πράγματα προχώρησαν περισσότερο. Κάθε χωριό και φεστιβάλ κάθε ρέμα και θέατρο.

Στο Δήμο Μοσχάτου, αντί να στρωθούν να δουν τι μπορεί να γίνει με τις λακούβες και την μπόχα, άρχισαν γιορτές για την... «Απαρχή των Σταφυλιών», γιατί (... άκου φίλε μου!) «το Μοσχάτο πριν γίνει πυκνοκατοικημένη συνοικία

ήταν ένας απέραντος αμπελώνας, όπου καλλιεργούνταν τα περίφημα μοςχάτα σταφύλια, στα οποία οφείλει και η πόλη τ' όνομά της». Την έκθεση θα εγκαινιάσει ο... αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ που θα ευλογήσει τα... σταφύλια. Σαν γεγονός επιτυχίας της περυσινής αντίστοιχης εκδήλωσης, ο Δήμος θεωρεί το ότι την επισκέφτηκαν 15.000 επισκέπτες που ήπιαν δωρεάν 2,5 τόννους κρασί και έφαγαν ένα... φορτηγό σταφύλια. Υποθέτω ότι αν το ANTI (διοργάνωνε γιορτή καρπούζιου (καρπούζια '84) στην αυλή του (... οι Αμπελόκηποι ήταν γεμάτοι μποστάνια) και έδινε και από ένα καρπούζι στους επισκέπτες η επιτυχία θα ήταν αντίστοιχη. Ιδιαίτερα σ' όσους πάσχουν από πέτρες στα νεφρά γιατί —σύμφωνα με την παραδοσιακή ιατρική— φεύγουν με την καρπούζοφαγία οι πέτρες.

Όσοι είσατε φρουτοφάγοι αμολυθείτε. Υπάρχει η γιορτή της φράουλας, του μήλου, του αχλαδιού, του δαμάσκηνου. Προσοχή όμως στις ποσότητες, ή βρήτε εκεί κοντά τη γιορτή του πιλαφιού (... υπάρχει και τέτοια!) για την ευκοιλιότητα (... πίσω έχει η αχλάδα την ουρά!). Απορώ πώς δεν έγιναν ακόμα γιορτές φρούτων, ντομάτας και αγγουριού στις χωματερές.

Οι μη χορτοφάγοι ας μην ανησυχούν. Στη Μυτιλήνη γίνεται η γιορτή της... σαρδέλας, που την προσφέρουν δωρεάν μαζί με ούζο. Στην περίπτωση που δεν σας αρέσουν τα ψάρια, μπορείτε να λάβετε μέρος στους αγώνες... γαϊδουροδρομίας που γίνονται στα Χοτάσια. Όσοι λάβουν μέρος θα φάνε το κοψίδι τους με το παραδοσιακό μας ποτό (... ζήτω η παράδοση!) μπίρα!

Δεν είναι, όμως, μόνον οι τροφές που μπορούν να μας προσελκύσουν. Χρειάζεται και σωματική άσκηση. Εμπρός, λοιπόν, για ένα «λαϊκό ανώμαλο δρόμο ειρήνης (!)» στην Ξινή βρύση. Όσοι έχουν μηχανάκι ας μην απογοητευτούν. Υπάρχουν γι' αυτούς, στον Πολιτιστικό Μήνα Έβρου, οι κατάλληλοι αγώνες. Νικά όποιος φτάσει... τελευταίος χωρίς να πέσει (... επειδή θα πηγαίνει σιγά!).

Όλη η Ελλάδα γιορτάζει. Οι Δήμοι, οι Κοινότητες, οι Σύλλογοι των απανταχού κατοίκων έχουν οργασμό. Κάτι πρόκειται να γεννηθεί. Υπάρχουν αυγοδρομίες, σουβαλοδρομίες, λουκουμοφαγίες, φαρολομαχίες και ότι άλλο βάλει ο νους σας. Συζητήσεις για την ειρήνη και το περιβάλλον επίσης. Η πνευματική και πολιτιστική ανάταση του Έθνους έφθασαν. Ας την γιορτάσουμε όλοι, πριν αρθώσει ο χειμώνας που στα χωριά θα φρεϊνουν ξανά οι γέροι χωρίς γιατρό, φαρμακοποιό, με χαλασμένα το ηλεκτρικό και τα τηλέφωνα.

Ν. Σ. Μάργαρης

Ο ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΕΙΝΑΙ;
ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΘΑ ΖΗΤΑΕΙ
ΠΑΛΙ

ΟΧΙ...ΟΧΙ! ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΔΕΙ
ΤΗΝ ΒΙΝΤΕΟΚΑΣΕΤΤΑ ΤΗΣ
ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΙΩΝ
ΓΙΑ ΝΑ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙ
ΤΙ ΑΚΡΙΒΩΣ ΣΥΝΕΒΕΙ
ΣΤΟΥΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥΣ

ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΒΕΡΟΥΛΗ
ΤΟ ΤΕΣΤ ΑΠΕΔΕΙΞΕ ΠΩΣ
ΕΙΣΑΙ ΝΤΟΠΑΡΙΣΜΕΝΗ...
ΕΧΕΙΣ ΤΑΞΕΙ ΤΟ ΜΕΤΑΛΛΙΟ
ΣΤΗΝ ΤΗΝΟ

Ολυμπιακά ανάλεκτα

του Γιάννη Κασαϊτζή

ΚΥΡΙΑ ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΕΙΣΑΙ ΚΟΥΡΑΣΜΕΝΗ, ΤΣΑΚΙΣΜΕΝΗ...
ΤΙ ΣΕ ΚΑΝΕΙ ΝΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΙΣ; ΤΟ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΠΝΕΥΜΑ;
ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΕΙΣΜΑ;...

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ
ΤΟΥ ΑΝΤΡΕΑ!...

Τά ψευδοδιλήμματα της μονομέρειας (Απάντηση στον κ. Φόρη)

του Γ. Μ. Καλιόρη

Γράφοντας σέ προηγούμενα άρθρα μας στό «'Αντί» («Δευτερολογία γιά τό γλωσσικό», τ. 223, 21-1-83 καί «Παρέμβαση σέ μία τηλεοπτική συζήτηση», τ. 256, 16-3-84) γιά τόν συρρικνωτισμό τών συγχρόνων δημοτικιστών, είχαμε αναφέρει μεταξύ άλλων καί τήν προγραφή από τόν κ. Φόρη τών εκφράσεων προκειμένου νά, δεδομένου ότι, πρόκειται νά, ως δείγμα ακριβώς μιάς συρρικνώσεως, πού ξεκινώντας από τήν μορφολογική ισοπέδωση πλήττει τόν λεξιλογικό πλούτο καί τά ποικίλα αισθητικά ένδεχόμενα, καί φτωχαίνει τήν γλώσσα. 'Η απάντηση τού κ. Φόρη έρχεται νά επιβεβαιώσει απολύτως τά όσα αρνητικά έχουμε κατά καιρούς καταλογίσει στούς δογματικούς όπαδούς τής «γνήσιας δημοτικής». «Ότι δηλαδή: α. 'Ενεργούν συρρικνωτικά, περιτέμνοντας τύπους καί τρόπους καί δυνατότητες εκφραστικές, γιάτί είναι ιδεοληπτικά προσηλωμένοι σ' έναν γραμματικό τύπο άμινγή, πού έχει πλέον αποβεί γι' αυτούς αυτοσκοπός τιθέμενος έρήμην ενός όποιουδήποτε ζωντανού καί σύγχρονου συλλογικού φορέα· β. άδιαφορούν γιά τήν αισθητική τού λόγου καί ύποτιμούν ή συμπίεζον τίσ εκφραστικές ανάγκες, όταν αυτές ύπερβαίνουν τίσ δυνατότητες τής καθαρόγραμμας δημοτικής· καί γ. «έπιχειρηματολογούν» μέ τό άξιοματικό περιεχόμενο καί τά παλιά ιδεολογικά φορτία τών λέξεων, προκειμένου οί έπιγενόμενες πραγματικότητες νά ύποταχθούν στίς προαποφασισμένες έπιλογές καί νά αναβιώσει μανιχαϊστικά ή πολωτική στεγανότητα τών γλωσσικών χώρων.

'Ας δούμε λοιπόν πώς αυτά τά τρία σημεία έμφανίζονται στή συγκεκριμένη περίπτωση:

Α. Συρρίκνωση λεξιλογική

'Ο κ. Φόρης δέν άρνείται ότι προγράφει τά προκειμένου νά, δεδομένου ότι πρόκειται νά —παρέχει άπλώς τό σκεπτικό. Είναι ξενοιμοί, ύποστηρίζει, καί μάλιστα περιττοί, διότι ύπάρχουν έλληνολεκτικά ίσοδύναμα, τά όποία όμως, όπως παραδέχεται κι ό ίδιος γιά ένα τουλάχιστον άπ' αυτά (χωρίς ωστόσο νά προτείνει τό αναπλήρωμά του), δέν καλύπτουν όλες τίσ χρήσεις.

Σ' αυτό αντιπαρατρούμε πώς όλοι οί ξενοιμοί δέν είναι έξ όρισμού άπαράδεκτοι, όταν λύνουν προβλήματα καί παράλληλα οί άφομοιωτικές διαδικασίες (μορφοφωνητική προσαρμογή καί χρήση μακρόχρονη) τούς έχουν πολιτογραφήσει στον λόγο μας άποσβήνοντας τήν συνείδηση τής ξενικής καταγωγής. Είδεμή θά έπρεπε νά διώξουμε καί άλλες «μεταφρασμένες εκφορές» πού άποτελούν πολύτιμη γλωσσική μας περιουσία, όπως λ.χ.: ζητώ συγγνώμη, θέλω νά πώ, δίνω τήν έντύπωση, είς ένδειξη διαμαρτυ-

ρίας, από καιρό σέ καιρό, τή στιγμή πού, κατ' έξοχήν, έν πάση περιπτώσει, παίζω διπλό παιχνίδι, μπαίνω σέ λεπτομέρειες, πήρα ένα ταξί, ζητώ τόν λόγο, είμαι στή διάθεσή σου καί εκατοντάδες άλλες, γιά νά σταθούμε μόνο στίς γαλλογενείς¹.

Σ' αυτό ακριβώς τό είδος τών έξελληνισμένων ξενισμών άνήκουν καί οί τρεις προγραφόμενες «μετ' έξηγήσεων» εκφράσεις, πού έχουν πλέον άνετα χωνευτεί στή γλώσσα μας ως ξενογενείς έλληνικές, καί πού κι άν άκόμα ήταν δυνατόν νά αντικατασταθούν άζημίωτα (πράγμα πού δέν εύσταθεί καθόλου γιά όρισμένες τους χρήσεις: π.χ. στήν δικαστηριακή πρακτική, τό δεδομένου ότι δέν σημαίνει αίτία ώστε νά αντικατασταθεί μέ τό έπειδή, αλλά δηλώνει τό διαπιστωμένο καί άναμφισβήτητο γεγονός), μένει τό σημαντικότερο πρόβλημα τής αισθητικής τους λειτουργίας πού είναι τριπλή: α. άποτελούν λύση έναλλακτική γιά ν' άποφεύγονται έπαναλήψεις τής ίδιας λέξεως μέσα στή φράση· β. εισφέρουν τήν οικεία ή καθεμιά τους ήχορρυθμική άπόχρωση στήν ρυθμοδότηση τού λόγου, μέ τόν αριθμό τών συλλαβών, τήν φωνηματική φυσιογνωμία καί τήν τονική τους συμπεριφορά (καί ειδικά τά προκειμένου νά καί πρόκειται νά διαθέτουν μεγαλύτερη συντακτική εύλυγισία, γιάτί μπορούν νά παρενθέτουν τό ύποκειμενο: προκειμένου νά δώσουν οί ύποψήφιοι - προκειμένου οί ύποψήφιοι νά δώσουν κλπ.)· γ. τέλος, ανταποκρίνονται καί συμβάλλουν στό ήθος τού λόγου όρισμένων επιπέδων τής πραγματικότητας, πού όπως καί νά τό κάνουμε, δέν άνήκουν όλα στήν οικιακή όμιλία, αλλά άντιστοιχούν σέ λόγο δοκιμιακό, πολιτικό, φιλοσοφικό, έπιστημονικό, νομικό κλπ., καί τό «θαυμάσιο» είναι νά λ.χ. τού κ. Φόρη δέν άρμόζει σέ όλες τίσ περιπτώσεις, διότι βέβαια ό πρωθυπουργός τής χώρας δέν είναι νά πάει στή Γαλλία αλλά πρόκειται νά μεταβεί —έκτός κι άν ίσοπεδώσουμε τά επίπεδα τού λόγου καί πολτοποιήσουμε τίσ άποχρώσεις του.

Στήν πραγματικότητα, εκείνο τό όποιο ένοχλεί τόν συνομιλητή μας είναι ή λογιόσημάτιστη ύφή τους, πράγμα πού ρητά όμολογεί προκειμένου γιά τό πρόκειται: «πώς θά πούμε τόν παρατατικό του; άραγε έπρόκειτο (πού δέν χωράει —πώς νά γίνει— στή μορφολογία τής δημοτικής);... ή πρόκειταν όπως τολμήθηκε κάποτε; Καί δέν θά έχουν τότε τήν ίδια "απαίτηση" καί τά άλλα σύνθετα: έγκειται, σύγκειται, έπίκειται καί πρόσκειται;», στά όποία προσθέτει καί τήν λογιότροπη οίκογένεια τών παρίσταμαι, έγκαθίσταμαι, συνίσταμαι, διαφωνώντας μάλιστα μέ τόν κ. Κριαρά πού τά δέχεται (Τό Βήμα, 29-1-80).

Τό πραγματικό πρόβλημα λοιπόν γιά τόν κ. Φόρη, είναι ότι όλ' αυτά δέν χωράνε στήν μορφολογία τής δημοτικής (όπως τουλάχιστον τήν αντιλαμβάνονται οί δογματικοί δημοτικιστές) καί ούτε μπορούν νά εκδημοτικιστούν (ό κ. Φόρης άπορρίπτει, καί πολύ σωστά, τή λύση τού πρόκειται). 'Αλλά κ' έμείς δέν ίσχυριστήκαμε τίποτα περισσότερο, μόνο πού βγάλαμε συμπεράσματα διαφορετικά, θεωρώντας αυτό τό πρόβλημα ψεύτικο καί τεχνητό. Γιάτί άν ή λογιότροπη συμπεριφορά δέν χωράει στήν μορφολογία τής δημοτικής, λειτουργεί ωστόσο φυσιολογικά μέσα στό σύνολο τής νεοελληνικής, πού έχει γιά βάση τήν δημοτική αλλά πού είναι σαφώς εύρύτερη άπ' αυτήν, άποτελούμενη από περισσότερα γλωσσικά κοινάσματα, από τήν άλληλενεργό διάπλεξη τής λογίας μορφής καί τής δημώδους, από τίσ διάφορες κατά τόπους δημιουργικές ωσμώσεις άνάμεσά τους². Καί τό δίλημμα πού τίθεται σήμερα εκ τού μη όντος είναι: ε υ ρ υ χ ω ρ ί α ή σ υ ρ ρ ί κ ν ω σ η ; Πλούτος λεξιλογικός καί μορφολογικός καί τρόπων συντακτικών, μέ ποικίλα σημασιολογικών άποχρώσεων καί αισθητικών ένδεχομένων στά διάφορα επίπεδα τού λόγου, ή γενική ίσοπέδωση καί όμοιομορφία παγερή στον νάρθηκα ενός γραμματικού συστήματος μονοπαγούς, εκπονημένου σέ γραφείο; Μέ άλλα λόγια: γλώσσα άρτιμελής καί έπαρκής ή διαμελισμένη καί έλλειμματική;

'Ο λαός, γράφει ό κ. Φόρης, άπλοποίησε τήν γλώσσα καί έκανε μητέρα τό μήτηρ καί πατέρας τό πατήρ. 'Ασφαλώς, γιάτί άνήκαν στό πεδίο τής οικιακής του όμιλίας καί τά προσάρμοσε. 'Όμως περα άπ' αυτό τό πεδίο, ύπάρχουν καί κάποια άλλα, όπου ή λογία μορφή έπλασε λέξεις, τύπους καί τρόπους, πού δέν χωρούν μέν στήν δημοτική τών δημοτικιστών αλλά πού έπί ποινη άναπηρίας καί γελοιότητας δέν μπορούν ούτε νά άπομακρυνθούν ούτε καί νά εκδημοτικιστούν: είλικρινής (άφελής, πρωτοφανής κλπ.), κιβωτός (όδός, πρόσδος), όξύς, εύελπς, κράτος-κράτους, προϊόν-όντος, φωνήεν-φωνήεντος, φώς-φωτός, ίσχύς-ίσχύος, κρέας-κρέατος, σύστημα-ατος, ό όμιλών (κιν/φος), ό άπόπλους, ό ένδιαφέρων-οντος, ό παραιτηθείς (ύπουργός), ένίσταμαι, ύφίσταμαι (ύφίστατο, ύπέστη), επιτιθεμαι, είσέπνευσα, ένέπνευσα, συνέλαβα, διακεκαυμένη ζώνη, έντεταλμένος (ύφηγητής), συνεσταλμένος, άσφαλώς, άμέσως κλπ., καί χιλιάδες άλλες πού άνήκουν σ' αυτά τά τυποπαδείγματα, γιά νά μήν έπεκταθούμε στά επαγγελματικά θηλυκά, τήν φωνολογία (φτωχός αλλά πτώμα), ή στήν καθ' ύπόταξιν σύνταξη πού δίνει πυκνότητα στή φράση καί ανταποκρίνεται στίς άπαιτήσεις τού άφηρημένου λόγου.

'Η λοιπόν τά καταρούμε όλ' αυτά, όποτε βέβαια έχουμε δημοτική σχετικά καθαρόγραμμα αλλά φτωχή (φτωχή αλλά καθαρόγραμμα, θά άντέστρεφε ό κ. Φόρης, μέ προοπτική νά γίνει πλούσια σέ 150 χρόνια —sic) ή τά δεχόμαστε όπως είναι καί όπως λειτουργούν στίς διάφορες περιοχές τού λόγου συνεισφέροντας τίσ ποικίλες άποχρώσεις τους, όποτε δέν μπορούμε πλέον νά μιλάμε γιά δημοτική καθαρογλωσσία, αλλά γιά τήν εύρύτερη νεοελληνική, πού είναι πλούσια καί χυμώδης ακριβώς γιάτί άντλεί

πολλαπλά καί από τίσ δύο γλωσσικές μορφές.

Τό δίλημμα όμως αυτό τίθεται μόνο άν άποβλέπουμε στήν κατ'όχωση ενός γραμματικού συστήματος πού άποβαίνει πλέον σκοπός καθ' έαυτόν· αντίθετα, δέν έχει κανένα απολύτως νόημα άν τό πρώτιστο μέλημα είναι ή έπαρκεια τής εκφρασης, ή δυνατότητα νά μορφοποιηθεί «ό έσώτατος πηλός», κατά τήν εύστοχη διατύπωση τού Παντελή Μπουκάλα, τό ίσοζύγισμα τών εκφραστικών μέσων μέ τίσ αντίστοιχες ανάγκες, πού όπως καί νά τό κάνουμε είναι πολύ σύνθετες καί περίπλοκες γιά νά χωρέσουν σ' έναν γραμματικό τύπο άμινγή, είτε τής δημοτικής (δημώδους καί έντεχνης μαζί) είτε τής λογίας. Κι αυτό μάς φέρνει στό δεύτερο σημείο πού είναι ή:

Β. 'Αδιαφορία γιά τήν αισθητική

Γιάτί όταν λέμε εκφραση δέν εννοούμε άπλώς τήν έν στενή έννοία διατύπωση τών νοημάτων, αλλά καί τήν αισθητική τού λόγου, τήν μουσική ένότητα ήχου, ρυθμού καί σημασίας, πού όλοι σχεδόν οί θεωρητικοί τού δημοτικισμού είχαν θυσιάσει πρός όφελος τής γραμματικής μονολιθικότητας: «μιά γραμματική δεσπόζει τήν ποίηση καί τήν πρόζα... κάτω ή ποίηση —γιά τήν ώρα», άναφωνούσε ό Ψυχάρης στήν Γραμματική του (Α' τόμος, σελ. 30, 1929), γιάτί ή ποίηση τού διεργήγνυε τήν σφαιρικότητα τού συστήματος: «οί σαπουνόφουσες τής "έρρυθμίας" καί τής "εύφωνίας", άντιφωνεί καί ό κ. Φόρης, ξεχνώντας τό δίδαγμα του Καβάφη, πού μέ τό «έπέστρεφε» προτίμησε νά βαρβαρίσει στή γραμματική γιά νά εύφωνήσει στήν ποίηση. Διότι, όπως έγράψαμε κι άλλοτε (Δευτερολογία γιά τό γλωσσικό), άν ή γλώσσα είναι τρόπος μέ τόν όποιο ή απολυτότητα τής μοναδικότητας γίνεται σχετική στό βαθμό ακριβώς πού είναι άνακοινώσιμη, σέ όρισμένες περιπτώσεις, όπως π.χ. στήν λογοτεχνία, όπου ενεργοποιούνται άκραίες γλωσσικές δυνατότητες καί τήκονται τά περιγράμματα, άποβαίνει τρόπος μέ τόν όποιο τό σχετικό συνεκφέρει ή ανακαλεί τήν άπόλυτη καταγωγή του. Πώς λοιπόν είναι δυνατόν ή λογοτεχνία, πού κατ' έξοχήν εκφράζει τίσ ά-δέσποτες δυνατότητες καί τίσ άνυπότακτες αισθήσεις, τό σχετικό μέσα στό άπόλυτο αλλά καί τό άπόλυτο μέσα στό σχετικό, νά θέλουμε νά γίνει «εύτακτη» γλώσσα καί «σιδερωμένη», ύποταγμένη στον όδοστρωτήρα μιάς μονολιθικής γραμματικής; 'Η νά άξιώσουμε από τήν καθημερινή όμιλία, μέ τήν άναρχούμενη λάμψη τού άστάθμητου, νά γίνει γλώσσα γραμματικά μονοσύστατη καί τετραγωνισμένη, όταν άνέκαθεν ή γλώσσα μας ύπήρξε «υπερεκκελής, άτάσθαλος, άνυπότακτος καί δαιμονιώσα» (Βερναρδάκης)³.

'Αλλά δέν πρόκειται μόνο γιά τήν λογοτεχνία καί τήν όμιλία τήν καθημερινή. Καί ό ύπόλοιπος γραπτός λόγος, φερ' είπείν ό δοκιμιακός, διέπεται έπίσης από άναγκαιότητες αισθητικές, κυρίως ήχορρυθμικής εκφοράς, καί δέν βλέπουμε γιάτί λ.χ. είμαστε ύποχρεωμένοι νά χρησιμοποιούμε παντού καί πάντα τό παροξύτονο λέξης, όταν σέ μία δεδομένη στιγμή τό προπαροξύτονο λέξεως δίνει στή φράση μας έρρυθμότερο βηματισμό καί ίσορροπία τονική⁴.

‘Ο κ. Φόρης εκπλήσσεται γι’ αυτή την «παράβαση» της γραμματικής ομοιομορφίας, σά νά τήν συναντάει γιά πρώτη φορά —καί μάλιστα τόσο εκπλήσσεται ώστε νά ἐρωτᾷ μήπως παραφρονήσαμε: ὁ ἔρως -τοῦ ἔρωτα καί ὁ ἔρωτας-τοῦ ἔρωτος; ‘Η πράξη-τῆς πράξεως καί ἡ πράξις-τῆς πράξης; Παράλογο!

Στήν πραγματικότητα, ὅπως γράψαμε καί ἄλλοτε προσπαθώντας νά καθορίσουμε μιά ἰσορροπημένη σχέση τοῦ αὐθόρμητου στοιχείου πρὸς τήν κωδικοποιημένη γραμματική (*Γλώσσα καί λαικισμός*, «Αντί» τ. 207, 11-6-82 καί ὁχι 1981, πού θέλησε στό ἐξώφυλλο ὁ δαίμων τοῦ τυπογραφείου), τό ξάφνιασμα αὐτό προέρχεται ἀπό τήν τυφλή καί αὐτοματική προσκόλληση στήν ἀκίνητοποιημένη, «στιχουργική» καί κάθετη διάταξη τῶν τύπων μέσα στοὺς πίνακες τοῦ βιβλίου τῆς Γραμματικῆς, διάταξη ἡ ὁποία στεγανοποιεῖ ἀκριβῶς καί ἀντιθέτει μεταξύ τους ὁσους ἀνήκουν σέ μορφολογικά σώματα διαφορετικά, ἐντυπώνοντας στό πνεῦμα τοῦ μαθητῆ, πού τοὺς «κλίνει» σάν ποίημα, μιά ὀπτική καί ἠχητική εἰκόνα ἀποκλειστικῶν καί ἀλληλοαποκλειόμενων μονοτυπῶν καί ὑποσκελίζοντας ἔτσι τό οὐσιώδες καί προτερόχρονο, δηλαδή τοὺς τύπους αὐτοὺς ὡς φορεῖς ποικίλων ἠχορρυθμικῶν καί ψυχολογικῶν λειτουργιῶν μέσα στήν ἴδια τῇ ροῇ τοῦ ζωντανοῦ λόγου, ὅπου ἐνεργοῦν, ἐναλλάσσονται καί συναρμονίζονται αὐθόρμητα καί ὀργανικά. Καί οὐτε βέβαια τό αἶτημα τῆς διπλοτυπίας ἢ πολυτυπίας διατυπώνεται γιά πρώτη φορά ἀπό ἐμᾶς: ἐκεῖνος πού χωρίς νά εἶναι ἀκριβῶς ὁ πρῶτος διδάξας τό θεματοποίησε μέ νηφαλιότητα σέ στάση καί τάση εὐκρινῆ, τήν ὁποία καί ὀνόμασε *νεοδημοτική* (υἱοθετώντας τόν ὄρο τοῦ Κρουμβάχερ), ὑπῆρξε ἕνα ἄλλο «πειραγμένο μυαλό», ὁ Ἄχ. Τζάρτζανος, πού σέ ἐποχὴ μαινομένων ὀρθοδοξιῶν εἶχε τό θάρρος νά χρησιμοποιήσει καί τόν ὄρο *μεικτῆ*: «*Γλώσσα νέα ἑλληνική κοινή ὁμιλουμένη*, κ’ ἐπομένως καί *κοινή γραφομένη*, δέν μπορεῖ νά εἶναι ἄλλη παρά αὕτῃ ἡ μεικτῆ. Μεικτῆ κατά πρῶτον λόγο καί πρό πάντων στό λεξιλόγιό της, μεικτῆ στήν μορφολογία καί στήν φθονγική σύσταση τῶν λέξεων της, καί στή σύνταξί της μεικτῆ». (*Τό γλωσσικό μας πρόβλημα*, Κολλάρος 1934. σελ. 58).

Ἐμεῖς, ἐγγραφόμενοι ἀπλῶς σ’ αὕτη τήν παράδοση, πού τῇ θεωροῦμε ὡς τήν γονιμότερη σέ ἐκφραστικές δυνατότητες καί ἀποχρώσεις, προσπαθήσαμε νά ἀναπτύξουμε τίς ἀρχές της θεωρητικά καί σφαιρικότερα, προικίζοντάς τες μέ κάποια στερεώτερη βάση ἐπιστημολογική καί τοποθετώντας τες ἀποφασιστικότερα στό πεδίο τῆς αἰσθητικῆς (βλ. *Διδάγματα τοῦ ἀδιεξόδου*, στό «Παρεμβάσεις», Κέδρος 1981, σελ. 345-454). Διατυπώσαμε δηλαδή θεωρητικά, τίς ἀρχές πού συγκροτοῦν τήν γλώσσα τῆς καθημερινότητος ἀλλά καί πολλῶν ἀπὸ τοὺς καλύτερους τεχνίτες τοῦ γραπτοῦ μας λόγου: Μακρυγιάννη, Ξενόπουλου, Καρυωτάκη, Τέλλου Ἀγρα (κυρίως στίς ὀξυδερκεῖς κριτικές του), Ἐγγονόπουλου, Ἐμπερίκου, Ἀρη Ἀλεξάνδρου, Σκαρίμπα, Ταχτοῆ, Παπαδόση, Πεντήζικη, Ἐλύτη, Παπαδίτσα, Καπετανάκη, Φ. Πολίτη, Χουρμούζιου κ.ἄ., γιά νά μή μιλήσουμε γιά τίς ἰδιότυπες πε-

ριπτώσεις, τῶν Κάλβου, Παπαδιαμάντη καί Καβάφη.

Ἄλλωστε, καί ἐνθερμοὶ θεωρητικοί ἢ ὁπαδοί τῆς δημοτικῆς παρέχουν ἀφθονα δείγματα λειτουργικῶν διπλοτυπῶν. Π.χ., στό σύγγραμμα «Φιλοσοφία καί παιδεία» (Ἰκαρος, 1958) τοῦ Ε. Παπανοῦτσου, ἕνα κεφάλαιο ἐπιγράφεται Ὁ *παιδαγωγικός ἔρως* (σ. 96-130) καί ἐρευνᾷ «τό βαθύτερο νόημα τοῦ παιδαγωγικοῦ ἔρωτα» (σ. 96). Κάποτε μάλιστα οἱ δύο τύποι γειτονεῦσιν ἄμεσα: «ὅλους αὐτοὺς τοὺς τόνους περικλείνει μέσα τῆς ἡ πλατωνικῆς ἰδέας τοῦ ἔρωτα. Ὁ ἔρως γιά τόν Πλάτωνα εἶναι...» κλπ. (σελ. 97). Τό ἴδιο καί ὁ μεταφραστής τοῦ *Eros and civilization* τοῦ Μαρκουζε, τό ὁποῖον ἀποδίδει σωστά ὡς *Ἐρως καί πολιτισμός*, διότι πρόκειται γιά τή φιλοσοφική-ψυχαναλυτική ἐννοια τοῦ ὄρου (eros καί ὁχι love ἢ amour) καί θά ἦταν ἀστοχὸς ὁ τύπος *ἔρωτας*, ἐνῶ γιά τόν ἴδιο λόγο ἕνα δοκίμιο τοῦ Δ. Καπετανάκη ἐπιγράφεται *Ἐρως καί χρόνος* ὅπου γίνεται λόγος περί *ἔρωτος καί αἰωνιότητος*. Ὁ κ. Ἡ. Σπυρόπουλος πάλι, φιλόλογος κλασικός καί σύμβουλος τοῦ ΚΕΜΕ, στήν κατατοπιστική εἰσαγωγή τοῦ μεταφρασμένου ἀπὸ τόν ἴδιο *Πρωταγόρα*, γράφει στή μέν ὀνομαστική *Πλάτων*, στή δέ γενική τοῦ *Πλάτωνα*: τό πρῶτο, διότι κρίνει προφανῶς ὅτι ἐπιβάλλεται ἀπὸ τό ἦθος τοῦ συγκεκριμένου λόγου· καί τό δεύτερο ἐπειδή, καλῶς ἢ κακῶς, θεωρεῖ πολύ λόγιο τοῦ *Πλάτωνος*, (τό ὁποῖον ὡστόσο διατηρεῖ στόν τίτλο: *Πλάτωνος Πρωταγόρας*).

Τό ἴδιο καί οἱ Χαρ. Θεοδωρίδης, καί Παπανοῦτσος, (καί ὁ Δ. Μαρωνίτης μέ τὰ ὀνόματα *Ἐκτωρ, Νέστωρ, Μέντωρ*, ἀλλά: τοῦ *Νέστορα* κλπ.), σέ ἀντίθεση μέ τοὺς Δεσποτόπουλο καί Θεοδωρακόπουλο, πού κρατοῦν καί τήν λογία γενική, ὡς ἀνταποκρινόμενη καλύτερα στό ἦθος τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου, ἐνῶ ὁ τελευταῖος μιλάει γιά *κόλαση-κολάσεως* καί περί *κοινοτήτος*, καί σέ πολλά *κείμενα*, *φιλοσοφικά ἢ μή*, *βλέπουμε νά διατηρεῖται ἡ ὕβρις, ἡ φύσις καί ἡ πόλις* (μέ μικρά ἢ κεφαλαῖα), προκειμένου νά ἐκφραστοῦν οἱ ἀντίστοιχες ἀρχαιοελληνικές πραγματικότητες καί νά διατηρηθεῖ τό ἦθος τῆς λέξης. Πράγμα πού κάνει καί ὁ Καπετανάκης μέ τό *αἰωνιότης*, καθώς καί ὁ κ. Ἡ. Σπυρόπουλος στήν ἐν λόγω «Εἰσαγωγή» μέ τό *οσιότης*, γράφοντας ὅμως παράλληλα ἡ *δυνατότητα-τῆς δυνατότητας*. Ἄλλωστε, ὅλο καί πιό συχνά συναντᾶμε περιπτώσεις ὅπου οἱ σύγχρονοι «ἀνεπίμεικτοι» δημοτικιστές ἐκδημοτικίζουν, βία βέβαια καί σπασμωδικά, τήν γενική χωρίς ὅμως νά τολμοῦν νά ἐπεκταθοῦν καί στήν ὀνομαστική: ἡ *γραμματέας-τῆς γραμματέως*, ἡ *μάρτυρας-τῆς μάρτυρος* κλπ., παράγοντας ἔτσι κι αὐτοί «ἀνορθόδοξες διασταυρώσεις».

Ἄν ὅμως βάλουμε δίπλα δίπλα, ἐν εἴδει γραμματικῶν πινάκων, αὐτοὺς τοὺς ἑτερόκλητους τύπους πού συναντᾶμε στόν ζωντανό λόγο (ὁ *Πλάτων-τοῦ Πλάτωνα*, ὁ *ἔρως-τοῦ ἔρωτα*, ἡ *δύναμη-τῆς δυνάμεως*, —πού δεχόταν ἄλλωστε καί ὁ Τριανταφυλλίδης στήν *Γραμματική* του ὡς διπλοτυπία, ἰδιαίτερα γιά τίς ὑπερδισύλλαβες λέξεις—), ὁ κ. Φόρης θά ἀναπηδήσει ἐντρομος, μιλώντας γιά ἐξιτήρια καί εἰσιτήρια ψυχιατρειῶν κλπ. Ὅπως εἶδαμε ὅμως, τὰ πράγματα στή ζωὴ τῆς γλώσσας καί στή ζωὴ ἐν γένει, δέν

ἐμφανίζονται ἀκριβῶς ὅπως στήν κωδικοποιημένη γραμματική. Γιατί ἡ τελευταία μένει ἐξ ὀρισμοῦ ἐντεῦθεν τοῦ πλούτου καί τῶν συνδυασμῶν τῆς πραγματικότητος, καί δέν ἀποτελεῖ ποτέ τήν βίβλο μιάς γλώσσας ζωντανῆς, ἀλλά, χρονικά, λογικά καί ἀξιολογικά, ἐρχεται πάντα ἐκ τῶν ὑστέρων νά συστηματοποιήσει, μέ διαδικασίες ἀφαιρετικές, τίς τυπικές οἰκονομίες τῆς γλώσσας, πράγμα ὅμως πού δέν καλύπτει ὅλη τήν ἔκταση τῆς γλωσσικῆς δημιουργίας, πολύ περισσότερο μάλιστα ὅταν ἡ γραμματικὴ εἶναι ρυθμιστικὴ ὑπὲρ αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς τάσεως —καί τό ζήτημα εἶναι ἀκριβῶς νά ὀριοθετήσουμε πῶς ἰσορροπημένα τήν θεμιτοποιοῦ λειτουργία πού ἐπιτελεῖ, καί τήν ἐν γένει ἀνάδρασή της πάνω στή γλώσσα, περιορίζοντας τήν ἀγκυλωτική της παντοδυναμία.

Κατὰ συνέπεια πρέπει νά ἀντιμετωπίζουμε τοὺς τύπους αὐτοὺς μέ βάση ὁχι μόνο τίς ἀμετακίνητες ἢ δυσκίνητες κατατάξεις τῆς γραμματικῆς, ἀλλά κυρίως τίς δικές τους, ζωντανές καί ποικίλες, κάθε φορά λειτουργίες μέσ στή ζωὴ καί τὰ ἐπίπεδα τοῦ λόγου, καί νά διευρύνουμε τοὺς γραμματικούς πίνακες ὥστε νά τοὺς προβλέπουν καί νά τοὺς δεξιῶνται, ἀντὶ νά ἐξαλείψουμε τύπους, λειτουργίες καί ἀποχρώσεις πρὸς χάρη τῶν πινάκων.

Καί δέν ἔχει σημασία ἂν οἱ ἐν λόγω τύποι ἐπιβλήθηκαν κάποτε «ἔτσιθελικά», ὅπως γράφει ὁ κ. Φόρης, γιὰτὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς πού ἐπωμίζονται σημαντικές μέσα στόν λόγο λειτουργίες, ἔτσι πού ἡ *σιδερά κυρία* νά μή μπορεῖ νά γίνῃ *σιδερένια* ἢ ὁ *μέλας ζωμός* *μαυροζούμι* καί ὁ *τριγμός ὀδόντων* *τριζιμο δοντιῶν*, χωρίς νά ξεθωριάσει ἡ παραστατικότητα τοῦ λόγου —ἀπὸ τήν στιγμή λοιπόν αὕτη, ὑπάρχει ὀργανικὴ λειτουργία καί ὁχι πλέον ἔτσιθελισμός. Εἰδεμὴ θά ἐπρεπε νά ἐκβάλουμε ἐπίσης καί τὰ 4/5 τοῦ λεξιλογίου μας, ἀφοῦ «ἔτσιθελικά» ἢ πόστα ἐγινε *ταχυδρομεῖο*, ἡ γαζέτα *ἐφημερίδα*, τό σπιτάκι *νοσοκομεῖο*, τό καπιτάλι *κεφάλαιο*, ἡ φαμίλια *οἰκογένεια*, ὁ κατῆς *δικαστής* καί τό *παρλαμέντο βουλή* —καί κάμποσες χιλιάδες ἀκόμα.

Ἄν λοιπόν ὁ γλωσσικός διχασμός προξένησε μεγάλα δεινὰ, γιά τὰ ὁποῖα μιλήσαμε ἀλλοῦ («Διδάγματα τοῦ ἀδιεξόδου», κεφ. *Οἱ ἱερές πλάνες, Παρεμβάσεις*, σελ. 372-381), ὡστόσο, μέσα ἀπ’ αὕτη τήν ἀτυχία προέκυψε ἡ ἀνεκτίμητη τύχη νά διαθέτουμε δύο ἢ καί περισσότερες λέξεις γιά τό ἴδιο πράγμα καί δύο ἢ καί περισσότερους τύπους γιά τήν ἴδια λέξη, καί εἶναι παράλογο ν’ ἀπολακτίζουμε αὐτό τό ὄφελος καί νά μένουμε μόνο μέ τῇ ζημιά —πράγμα πού κάνουν οἱ δογματικοὶ δημοτικιστές, καθώς ἰσοπεδῶνουν τὰ ἐπίπεδα, καταργοῦν τίς ἀποχρώσεις καί φτωχαίνουν τήν ἐκφραστικὴ δυνατότητα, προκειμένου νά ἐξασφαλίσουν μονοτυπικὴ ὁμοιογένεια καί καθαρότητα φορμαλιστική. Γιατί αὐτό πού τοὺς ἐνδιαφέρει πάνω ἀπ’ ὅλα εἶναι ἡ κατῆσχυση ἐνός μονοκόμματος γραμματικοῦ συστήματος, σέ βάρος καί τῆς γλώσσας καί τῶν φορέων της, καί τῆς ἐκφράσεως ἐν γένει πού ὑποτίθεται πῶς εἶναι καί ὁ τελικός σκοπός. Πρόκειται δηλαδή γιά συνηθισμένη περίπτωση φετιχιστικῆς προσηλώσεως στόν τύπο, ὀφειλόμενης στήν ἐγκλωβιστικὴ σαγήνη τοῦ «πλήρους» καί «καθαροῦ» συ-

στήματος, τό ὁποῖο μπορεῖ ἀκριβῶς νά εἶναι πλήρες καί καθαρὸ μονάχα στόν βαθμὸ πού εἶναι κλειστό καί ἀφρημένο, θεωρούμενο κατὰ τήν φορμαλιστικὴ του καί μόνο ἐκδοχὴ ὡς ἡ ἀπόλυτη ἐκείνη τάξη καί συνοχή πού ἀπορρέει ἀπὸ τήν συνάρθρωση μεγεθῶν ἀφρημένων, ἐρήμην τῶν συγκεκριμένων ἀναγκῶν καί πραγματώσεων.

Μ’ αὐτόν τόν τρόπο συντελεῖται ἀπορρόφηση τοῦ «ιδρυτικοῦ σκοποῦ» ἀπὸ τό μέσο (τήν γραμματικὴ λ.χ.), πού ἔτσι μετατρέπεται ἀπὸ ἀξία ἐργαλειακὴ σέ ἀξία τελικὴ, ἐνῶ ἡ ψυχαναγκαστικὴ ἐμμονὴ στήν ὀρθοδοξία τοῦ τύπου ἐνεργεῖ κατὰ κάποιο τρόπο ψυχαστασιακὰ: σέ περιόδους ὑφέσεως πνευματικῆς καί ἀβεβαιότητος, ἡ τυπολατρία εἶναι δυνατόν νά ἐκφράζει μιά ἑλλειψη βαθύτερης αὐτοπεποίθησης καί ἰδίας δημιουργικότητος, καί ἐν προκειμένῳ κάποιο αἶσθημα ἀνασφάλειας καί φόβου ἀπέναντι στὶς ἴδιες τίς δημιουργικὲς δυνατότητες τῆς γλώσσας, πού προ(σ)καλοῦν σέ ἀνταπόκριση δημιουργικὴ —σέ ἐνταση προσπάθειων καί ξεπέρασμα ἐαυτοῦ (βλ. ὁ.π. *Τύποι καί ἐλευθερία*, σελ. 438, ὅπου καί τοποθέτηση ἀπέναντι στήν φορμαλιστικὴ σημειολογία).

Ἄν ἐξαφνα δέν ὑπῆρχε αὕτη ἡ αὐταξίωση τοῦ γραμματικοῦ συστήματος στή συνείδηση τῶν ὁπαδῶν του, ὁ κ. Φόρης δέν θά ἐπρότεινε νά ὑπομείνουμε 150 χρόνια ἐνδείας γλωσσικῆς, ἢ ἔστω ἀνεπαρκείας, μέχρις ὅτου ἡ δημοτικὴ ἀποκτήσῃ αὐτοδυναμία καί πλοῦτο, γιά νά μὴν ἔχει καμμιὰ ὀφειλὴ στήν λογία· καί κυρίως δέν θά εἶχε ἀνάγκη νά παραπέμπει σ’ ἕναν λαὸ παρελθόντος, ἀνεύρετο σήμερα καί μυθικὸ (μυθικὸ ὁχι βέβαια γιὰτὶ δέν ὑπῆρξε ποτέ, ἀλλ’ ἀκριβῶς γιὰτὶ εἶναι παρελθοντικός), παρά θ’ ἀναφερόταν στόν *σὺ γ χ ρ ο ν ο λ α ὸ*, στή

ΝΙΚΗ ΛΟΪΖΙΑΗ

Ο ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Η περίπτωση Νίκου Εγγονόπουλου

ΝΕΦΕΛΗ
ΚΗΡΑΙΩΝΗΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἐκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομυχάλη 9 - Ἀθήναι 10679

Τηλ. 3639962 - 3607744

σημερινή του σύσταση και συνθήκη, και θα επιχειρούσε να τον έρευνήσει ως συγκεκριμένη πραγματικότητα, αντί να του αποδίδει μία βολική πλασματική ομοιογένεια προκειμένου να τον αναγορεύσει ενιαίο γλωσσικό φορέα που θα επαληθεύσει το ευνουμένο γραμματικό σύστημα, υποβιβάζοντάς τον σε άλλοθι και πρόσχημα.

Κι αυτό μάς φέρνει στο τρίτο σημείο που είναι:

Γ. Οι έτοιμοπαράδοτες αλήθειες

Ευθύς όμως εξ αρχής πρέπει να είπωθεϊ ότι, σ' αντίθεση με την 'Α. Φραγκουδάκη που επικαλείται συνεχώς την επιστήμη αλλά συνεχίζει να μιλάει για *διγλωσσία*, ο κ. Φόρης αποφεύγει τον όρο και κάνει λόγο για «διπλή μορφή στη γλώσσα μας», υιοθετώντας την σχετική διάκριση του κ. Μπαμπινιώτη — πράγμα που πρέπει να του αναγνωριστεί. Όμως σ' όλες τις άλλες περιπτώσεις, επιστρατεύει το έτοιμο περιεχόμενο κάποιων λέξεων ή χηρών, φορτισμένων ιδεολογικά από παλιούς συνειρμούς και εξοπλισμένων με την αυτόματη κυρωτική δύναμη του δεδικασμένου και της προκατάληψης, που αποβαίνουν τυφλοσοῦρτες τελεσιδικιών ταξινομήσεων, καθιστώντας έτσι περιττή κάθε περαιτέρω διερεύνηση ή επανεξέταση.

Έτσι λ.χ., όταν μάς κατατάσσει ρητά στους νεοαττικιστές (sic), τούς οποίους φροντίζει επιπροσθέτως να αποκαλέσει «έχθρους του λαού», συμβαίνει ένα από τα δύο: ή αγνοεί (πράγμα που αδυνατούμε να το πιστέψουμε) πως οι νεοαττικιστές είναι οι αρχαϊστές του περασμένου αιώνα (Σούτσος, Δούκας κ.ά.), που εκήρυσσαν την αρχαϊζουσα ως στάδιο επιστροφής εις την αρχαία, και γενικά τον εξαρχαϊσμό της καθαρεύουσας· ή κραδαίνει το έτοιμο άπαξιωτικό περιεχόμενο της λέξης, για να πλήξει ανθρώπους των οποίων η γλώσσα δεν έχει καμία σχέση μ' αυτό το κίνημα, που είχε την ευγένεια αλλά και την τρέλλα του Δόν Κιχώτη.

Τό ίδιο, άλλ' από την άναποδη, συμβαίνει όταν επικαλείται τον λαό ως πηγή γλωσσικής θεμιτοποίησης, συσκοτίζοντας ακριβώς, με την άοριστία και την ιδεολογική φόρτιση της ίδιας της λέξης, την συγκεκριμένη του φυσιογνωμία (την διαχρονική και συγχρονική του διαφοροποίηση ως πραγματικότητας ιστορικοκοινωνικής, καθώς και την ετερογένεια και ρευστότητά του ως γλωσσικού φορέως) και αναζητώντας σ' έναν λαό άλλοτινό και μίαν άλλοτινή δημοτική, τις περγαμηνές που ο σύγχρονος λαός και η σύγχρονη γλώσσα δεν προσφέρονται να δώσουν στον όρθόδοξο γραμματικό τύπο. Γι' αυτό άλλωστε και οι γνώμες των σοφών έλληνοιστών για την λαϊκή γλώσσα, που ο κ. Φόρης παραθέτει παραβιάζοντας θύρες άνοικτές, χρονολογούνται από έβδομήντα και πλέον έτών και άφορούν έναν λαό ακόμα πιο παρωχημένο.

Πρέπει όμως κάποτε να τό πά- ρουμε άπόφαση πως ή έλληνική κοινωνία του 1900 δεν έχει μεγάλη σχέση με την σημερινή κοινωνία της μαζοποίησης και του καταναλωτισμού, και πως εκείνος ο λαός των νησιωτών και άγροτοποιμένων, που ζούσε σε κλειστές και σημασιακά αυτόρκεις μορφές κοινωνικής ζωής, παράγοντας πρωτογενώς έρ-

γο και λόγο και ήθος και τραγούδι δημοτικό και παραμύθι, δεν ύφισ- ται πιά, ή επιβιώνει σε έκταση τόσο περιορισμένη ώστε να άποτελεί άξιοθάμastos ή άξιοπερίεργους θύλακες για έθνολόγους, τουρίστες και νοσταλγούς. Οι δημογραφικές έξελίξεις και ή εξαστίκευση της ζωής, ή μεγάλη και ποικίλη κινητικότητα στο έσωτερικό της έλληνικής κοινωνίας και ή άλματώδης ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα, ή επέκταση της άγοράς ως κινήτρου παραγωγής των πολιτιστικών προϊόντων και ή έπαφή με ξενόγλωσσους πληθυσμούς, ή όλο και πιο πολυπληθής και παρατεινόμενη συμμετοχή εύρυτάτων στρωμάτων στην εκπαίδευση και ή έτερονομική επένεργεια των μέσων μαζικής επικοινωνίας (ραδιοτηλέοραση, περιοδικά και έφημερίδες) — όλ' αυτά έχουν βαρύτητα μεταβάλλει την κοινωνική σύνθεση και συνθήκη του πληθυσμού και την γενικότερη δεκτικότητα του, καθώς και την πολιτιστική φυσιογνωμία των διαφόρων κοινωνικών τάξεων (προκαλώντας λ.χ. άπροσδόκητες πολιτιστικές διαπιδύσεις άνάμεσά τους και διάχυση των όρίων τους), και φυσικά έχουν τροποποιήσει τις πηγές και τούς μηχανισμούς που διαμορφώνουν γλώσσα και αίσθημα γλωσσικό. Και άν στην σημερινή συνθήκη «παθητικού άκτιβισμού» και τηλεοκρατούμενης καθημερινότητας, οι αὐθόρμητοι μηχανισμοί της γλωσσικής πρακτικής όλο και περισσότερο ύποσκελίζονται άπ' τούς έντέχνους, με άποτέλεσμα τά εύρύτερα στρώματα λιγότερο να παράγουν τη γλώσσα τους — όπως άλλωστε και τη ζωή τους — και περισσότερο να τη δέχονται από τά ποικίλα διευθυντικά κέντρα, ωστόσο ο παραστατικός τους κύκλος έχει ασύγκριτα διευρυνθεί και ή προσληπτική τους Ικανότητα μεγαλώσει, έτσι που να είναι πλέον σε θέση να οικειώνονται, μεταξύ άλλων, και την νεοελληνική κατά τό σύνολο των στοιχείων της και να ανεβάζουν τον έκθέτη της γλωσσικής τους έπαρκεας.

Κ' έπειτα, λαός δεν είναι μόνο οι έναπομείναντες άγρότες και οι χειρώνακτες, των οποίων άλλωστε ή γλώσσα δεν είναι καθόλου άνεπηρέαστη και στεγανή, αλλά και οι εκπαιδευτικοί, οι δημόσιοι λειτουργοί, οι γιατροί, οι τραπεζικοί, οι νομικοί, οι δημοσιογράφοι, οι καλλιτέχνες, οι μηχανικοί, οι λογιστές, οι πολιτικοί, οι συγγραφείς, οι ποικίλοι πτυχιούχοι, και γενικά όλόκληρος ο τριτογενής τομέας που είναι και πολυπληθέστατος.

Τά προβλήματα λοιπόν προκειμένου να διευκρινιστεί τό σύγχρονο περιεχόμενο των λέξεων *λαός*, *δημοτική*, *ενιαίος γλωσσικός φορέας* και *ενιαίο αίσθημα γλωσσικό*, εμφανίζονται έξαιρετικά περίπλοκα λόγω της ρευστότητας των καταστάσεων και του άπεριχαράκτου των γλωσσικών φορέων, και δεν άρκει να προφέρουμε άπλως αυτές τις λέξεις για να λυθούν ως διά μαγείας. Καί άνάλογα προβλήματα θέτει και ή λογοτεχνία ως γλωσσική πηγή, γιατί μπορεί μόν να μή γράφεται πλέον στην καθαρεύουσα, παραμένει όμως κατά μέγα μέρος γλωσσικά άνομοιογενής, άστάθμητα ιδιωματική και λογιόμεικτη, και δεν χωρεί σε μία μονογενετική γραμματική, ένώ ή λεγόμενη *μητρική*, είναι κατ' έξοχήν γλώσσα ποικιλόμορφη ως διαλεκτική (του Χιώτη, του Κρητι-

κού κλπ.), και όπως έδειξε ο Τζάρτζανος (δ.π. σ. 7-12) δεν μπορεί να συστήσει την κοινή όμιλουμένη και γραφομένη, ή όποία είναι και τό ζητούμενο σε όλ' αυτά.

Έξετάζοντας λοιπόν διά μακρών στά «Διδάγματα του άδιεξόδου» (δ.π.), τά έπιστημολογικά προβλήματα αλλά και τις πρακτικές δυσκολίες για να προσδιοριστεί τό περιεχόμενο των όρων αυτών — ώστε να βγούμε επιτέλους από τον μύθο και την ψευδή συνειδηση ή την έθελοτυφλία και να μιλήσουμε για τον *σύγχρονο λαό* και τις δυνατότητές του — όχι μόνο δεν «έβρίσαμε ίταμά» κανέναν λαό, όπως με ήχηρότητα συνθηματολογική μάς προσάπτει ο κ. Φόρης, ούτε βέβαια «τή μάνα μας και τον πατέρα μας» ή τον παπού μας, άλλ' αντίθετα θελήσαμε να άποτρέψουμε δυό όλέθρια για όλους ένδεχόμενα, όλέθρια για τον ίδιο τό λαό στο σύνολό του: α. Τό λάθος να επιβάλουμε γλωσσικό ιδίωμα και σύστημα γραμματικό παρελθούσης χρήσεως, άνεξέλικτο και μονολιθικό, σ' έναν λαό που έξελίχθηκε και διαφοροποιήθηκε πολλαπλά· και β. Τό λάθος να ύποκύψουμε στο πνεύμα ενός φτηνού λαϊκισμού, που, όπως κάθε λαϊκισμός, ύποτιμά τη νοημοσύνη και τις πραγματικές δυνατότητες των λαϊκών στρωμάτων και τά καθλώνει χαμηλά με γλωσσικές έλεημοσύνες και κολακείες πολιτιστικές. Και αντίθετα, να έρευνήσουμε την τωρινή τους κατάσταση και προσληπτικότητα, όπως άπορρέει από την συμμετοχή τους στη σύγχρονη ζωή, ώστε να μην κάνουμε προτάσεις που μένουν έντεῦθεν της σημερινής τους δυνητικότητας, άκίνητοποιώντας τα σε μία εικόνα τους άλλοκαιρινή, και παγιδευόμενοι κ' οι ίδιοι στον παραλογισμό να θεωρούμε αντιδραστικούς και αντιλαϊκούς όσους πρεσβεύουν γλώσσα εύρύχωρη και πλουσία, και προοδευτικούς και φίλους του λαού όσους φτωχαίνουν την σύνολη γλώσσα (που άποτελεί πραγματική ή δυνητική περιουσία όλόκληρου του λαού, παρόντος και μελλοντικού) με τό να την συμπιέζουν σ' έναν τύπο δογματοπαγή και μονοκόμματο.

Λόγος περί λαθών

Άλλά ο κ. Φόρης προχωρεί και σ' ένα δεύτερο μέρος: σε λάθη που άνακάλυψε στα κείμενά μας, και που θα θέλαμε κ' έμείς να δούμε από κοντά πριν μιλήσουμε για τη σημασία τους.

1. *Με την εύκαιρία τριών βιβλίων για την νεοελληνική γλώσσα*. Την διατύπωση αυτή ο έπικριτής μας τη θεωρεί έλλιπη και άνελλιπνιστή. Είναι, άπλως και νομιμότατα, *έλλειπτική*, και άκολουθεί μία γενικότερη χρήση που ξεκινώντας από ένέργεια, κατάσταση και γεγονός (με την εύκαιρία των γενεθλίων σου αλλά και ενός άρθρου για την παιδεία) περιλαμβάνει και πράγματα ως γεγονότα όταν δεν χρειάζεται να προσδιορίστον περισσότερο: *με την εύκαιρία του βιβλίου σου, σου γράφω*, είναι μία συννησμένη φράση που άπηύθηναν στον γράφοντα φίλοι του, παραλείποντας τό ρήμα (κατά την καθαρά ρηματική ή την ουσιαστικοποιημένη του μορφή), διότι έδω τό βιβλίο δεν είναι άπλως τό άντικείμενο, αλλά τό γεγονός της έκδόσεως ή του χαρίσματος ή της άναγνώσεως κλπ., και ο άποδέκτης της έπιστολής γνωρίζει για ποιά

περίπτωση πρόκειται κάθε φορά. Τό ίδιο περιττό είναι τό ρήμα και στην έπίμαχη φράση (την όποία θα βάραινε άνώφελα) διότι ευθύς άμέσως προσδιορίζεται σε ύποσημείωση για ποιά βιβλία πρόκειται και πότε έκδοθήκαν, και δεν έχει νόημα να πούμε *με την εύκαιρία που κυκλοφόρησαν ή που έκδόθηκαν ή που τυπώθηκαν*, όπως τό θέλει ο κ. Φόρης, ή *έστω της έκδόσεως* όπως θα ήταν πιο στρωτό, καταστρέφοντας έτσι την έπιγραμματικότητα της διατύπωσης, ή όποία σημειωτέον δεν είναι ούτε μότο ούτε έπικεφαλίδα, αλλά φράση διευκρινιστική με προαναγγελτικό χαρακτήρα (που θα μπορούσε ίσως να είπωθεϊ *ύποκεφαλίδα* άν όπωσδήποτε χρειάζεται να την ταξινομήσουμε κάπου) — και θα πρέπει κάποτε να πάψουμε να θεωρούμε άνύπαρκτο («κάτι σάν τίποτα») ό,τι ξεφεύγει από τις στερεότυπες ταξινομήσεις, ή «νεφελωματικό» ό,τι δεν μπορεί να κατανοηθεί στο έπίπεδο της άμεσης προσληπτικότητας.

Έδω, όπως κι άλλου, οι παρατηρήσεις του έπικριτή μας είναι άσφυκτικά σχολαστικές (και θα μπορούσαν να έπεκταθούν και σε άλλες στυλιστικές βραχυλογίες που ύπάρχουν στο βιβλίο: *μαθαίνουμε έμβρόντητοι* ό,τι, *διαβάζουμε κατάπληκτοι* κλπ.), και δεν λαμβάνουν καθόλου ύπ' όψη τό στοιχείο της άνορθολογικότητας ή της δημιουργικής παράβασης που ύπάρχει στη γλώσσα και που την κάνει να μην συμπίπτει ποτέ έντελώς με την γραμματική. Γιατί ή τελευταία ένεργεί παραλείποντας ακριβώς όση περίσσεια νοήματος και αλήθειας προσωπικής την υπερβαίνει (τό ιδίόμορφο και τό άνώμαλο), για να κρατήσει τό γενικό και κανονικό, την τάξη ως ένότητα επαναλήψεως, κατά τον ίδιο τρόπο που και ή λογική άφαιρεί τις ανακρίβειες της πραγματικής σκέψης για να έκπονήσει τούς ιδεότυπους των λογικών δομών, των οποίων ή καθαρή μορφή δεν συναντιέται πουθενά στην καθημερινή πραγματικότητα: κανείς δεν μιλάει έντελώς σύμφωνα με τούς κανόνες της γραμματικής όπως και κανείς δεν σκέφτεται άπολύτως σύμφωνα με την ακρίβεια των νόμων της φυσικής — και εύτυχώς άλλωστε, γιατί άλλως ή γλώσσα θα είχε συρρικνωθεί άποκλειστικά στις άλγεβρικές της άρθρώσεις, γινόμενη κατάλληλη μόνο για τούς ήλεκτρονικούς έγκέφαλους (βλ. σχετική ανάπτυξη σε *Παραμύθια*, σελ. 405-406).

Άν δεχτούμε τά στενά κριτήρια του κ. Φόρη, τότε όλη ή λογοτεχνία, ή δημοτική ποίηση και φυσικά ή καθημερινή όμιλία, πρέπει να κηρυχτούν άσύντακτες και άνελλιπνιστες, διότι βρίθουν από βραχυλογίες, έλξεις (των όσων *είπώθηκαν* και όχι πλέον των όσα *είπώθηκαν*), μετωνυμίες, συνεκδοχές, συμπτώσεις, σχήματα ανακόλουθα και άνανταπόδοτα, κλπ., που άποτελούν ύφολογικές παραβιάσεις των γραμματικών κανόνων — από την έκφραση *ήπια ένα ποτήρι* (άντί για τό περιεχόμενό του) ως τά κανόνια που σκορπούν τον θάνατο (άντί για τις βόμβες των κανονιών).

2. *Ό σ μ ω σ η - ώ σ μ ω σ η*. Έν προκειμένω ύπάρχει διπλή όρθογραφία της λέξης: τά περισσότερα πανεπιστημιακά και σχολικά συγγράμματα την γράφουν *μονάχα* *ώ σ μ ω σ η*· τά λεξικά όμως και οι έγκυκλοπαίδειες (Δημητράκου, Πρωίας, Πυρσοῦ, Έλευθερουδάκη,

Δρανδάκη) παραθέτουν και τις δύο γραφές, σέ λήμματα μάλιστα ξεχωριστά, τό δε λεξικό του Δημητράκου (πού μέχρι στιγμής είναι και τό πληρέστερο) αναφέρει την δσμωση ως «νεωτέρα δημοτική γραφή του δσμωσις».

Απ' αυτή λοιπόν την άποψη είναι θεμιτό νά ακολουθεί κανείς οποιαδήποτε από τις δύο γραφές, και αν υποθεθεί πώς ή μία τους είναι λανθασμένη, αυτό αποτελεί λάθος συγγνωστό γιά τόν χρήστη, γιατί στό κάτω κάτω ένας μη ειδικός, πού δέν έχει κανένα λόγο νά διαβάσει τά συγγράμματα φυσικοχημείας των Κουγιουμτζέλη-Περιστεράκη, στά λεξικά θά καταφύγει και αυτά θά ακολουθήσει.

Προσωπικά, ωστόσο, δεχόμαστε την παρατήρηση του κ. Φόρη, γιατί πιστεύουμε πώς ή ορθογραφία πρέπει νά αναδειχθεί την έτυμολογική διαφάνεια των λέξεων. Όμως θά πρέπει και άλλες λέξεις, άκριτα κάποτε άπλοποιημένες από τούς δημοτικιστές, νά επανακάμψουν στην ορθογραφία τους: ο φιλόνομος νά γίνει μάλλον φιλόνομος, γιατί ή μεταγενέστερη σημασία του, πού είναι και ή σημερινή, προέρχεται από τό νείκος (έρις) και όχι από την νίκη· ο καινούριος νά ξαναγίνει καινούργιος (καινόν έργον - καινούργω - καινούργος - καινούργης - καινούργιος)· ο ξεπόλυτος, ή ξεπόλητος νά γίνει μόνο ξεπόλυτος (έξυπο-λύω)· τό καμιά νά ξαναγίνει καμιά (κάν μία)· ή δουλιά νά ξαναγίνει δουλειά γιατί προέρχεται από την δουλεία — και πληθος άλλες των οποίων ή ορθογραφική άπλοποίηση συσκοτίζει την έτυμολογία. 3. Ά ν ο λ ο κ λ ή ρ ω σ η - ά ν ε κ - π λ ή ρ ω σ η (και στην σελίδα 246 των «Παραμβάσεων» άδιαφοροποίηση, πού ο κ. Φόρης παρέλειψε). Έδω δέν κάναμε άκριβώς χρήση του δικαιώματος νά πρωτοτυπήσουμε, δημιουργικά ή μή, γιατί τό σχετικό τυποπαράδειγμα υπάρχει από παλιά. Ήδη, τό Λεξικό Δημητράκου λημματογραφεί την άνισορρόπηση (ως έλλειψη ίσορροπήσεως), την άνορθογράφηση (ως έλλειψη ορθογραφήσεως), την άναιτίαση (ως άρση της αιτίασεως, στά νομικά) και κυρίως τά άνεπίγνωση («τό έν άνεπιγνώσει διατελείν», Γεώργ. Άκροπολίτης, 1.300 μ.Χ.)—πού ως τύπος αντιστοιχεί άκριβώς στό άνεκπλήρωση—και άναιματοποίηση (ιατρ.), γιά τά όποια δέν υπάρχουν καν αντίστοιχα ρήματα όπως στά προηγούμενα, γι' αυτό και συνιστούν γνησιότερα τυποπαράδείγματα και όχι άπλως συγγενικά ή αναλογικά.

Έξ άλλου δλο και πίο συχνά χρησιμοποιείται ή άνικανοποίηση (πού έχει σχεδόν περάσει στον καθημερινό λόγο) και κάποτε διαβάζουμε γιά άνεπίδοση των έπιστολών και άνισοπέδωση των οδικών κόμβων, ένω δέν πρέπει νά ξεχνάμε την άδιαφοροποίηση (indifférenciation) πού δέν είναι καθόλου ταυτόσημη μέ την μή διαφοροποίηση (non différenciation), ή την παλαιότερη διάκριση των οικονομολόγων ανάμεσα σέ άνανάπτυξη (πού σημαίνει την έλλειψη αναπτύξεως σέ σχέση μέ τις βασικές ανάγκες ενός πληθυσμού) και σέ ύπανάπτυξη, πού σημαίνει την έλλειψη αναπτύξεως σέ σύγκριση μέ τις απαιτήσεις του βιομηχανικού μοντέλου. Άλλωστε και ο κ. Φόρης λέει, διά γραφίδος Οίκονόμου, «κανονικά», πού σημαίνει πώς αναγνωρίζει ότι υπάρχουν έξαιρέσεις, άλλ' άπαιτεί την άτεγκτη έφαρμογή του κανόνα, άρνούμενος

νά παραδεχτεί ότι έδω όπως κι άλλου, ένας άλλος κανόνας αρχίζει νά σχηματίζεται, ο κανόνας της έξαιρέσεως, πού σιγά σιγά επεκτείνεται δλο και πιο πολύ υπό την πίεση των νέων έκφραστικών αναγκών και έννοιών — και αν οι διάφορες γραμματικές δέν τόν προβλέπουν, άπλούστατα δέν είναι πλήρεις. Μήπως και οι λέξεις έγωϊσμός και έγωϊστής λ.χ. (άντί του φιλαυτία και φιλαυτος) δέν θεωρήθηκαν κάποτε άνελληνιστες και τερατώδεις, έπειδή δέν υπάρχει ρήμα έγωίζω στην έλληνική; (βλ. Κ. Λογοθέτου: Ξενισμοί και άκυριολεξίαι, «Πλάτων», τ. 23-24, 1960, σελ. 3).

Στή συγκεκριμένη περίπτωση βέβαια δέν επιδιώξαμε νά ένισχύσουμε τόν κανόνα της έξαιρέσεως ούτε νά άποσπάσουμε κάποια ιδιαίτερη νοηματική άπόχρωση (όπως συμβαίνει μέ την άδιαφοροποίηση)· άπλως οι λέξεις μή έκπλήρωση και μή όλοκλήρωση, ως παρουσίες ήχητικές και συντελεστές ρυθμού μέσα στη φράση, μάς φάνηκαν λιγότερο πρόσφορες από την άνεκπλήρωση και την άνολοκλήρωση, και καθώς δέν θιγόταν καθόλου ή σύσταση και ή διαύγεια του νοήματος, προτιμήσαμε τις δεύτερες, οι όποιες άλλωστε έντάσσονται σέ μία γενικότερη τάση του στερεοτικού α· νά αντικαθιστά τό όμολογο μή, τάση πού όφείλεται στους ταχύτερους ρυθμούς αλλά κυρίως σέ ξενόγλωσσες επιδράσεις, και πού γιά την ώρα έκδηλώνεται μέ μεγαλύτερη συστηματικότητα σέ άλλες κατηγορίες ουσιαστικών και επιθέτων: άναρμοδιότητα, άνευθυνότητα, άνεδαφικότητα αλλά και άναυθεντικότητα, άνελαστικότητα, άναποτελεσματικότητα, και ακόμα: άπραγματικότητα, άχρονικότητα (βλ. Σάρτρ: Τό είναι και τό μηδέν, μετ. Κ. Παπαγιώργη, έκδ. Παπαζήση, 1977) άλογικότητα, καθώς και άσυνέχεια, άναντιστοιχία κλπ, ένω σέ κείμενο του κ. Άδ. Πεπελάση διαβάζουμε και τό όντως τολμηρότατο επίθετο «άγραφειοκρατική» (Τό Βήμα, 5-8-84).

Γιά νά καταλάβει καλύτερα ο άναγνώστης τό πνεύμα της «τολημής» αυτής συμπεριφοράς, πού έκδηλώνεται και σέ άλλες περιπτώσεις, θά πρέπει νά έχει ύπ' όψη του τις αναλύσεις όρισμένων κεφαλαίων από τά Διδάγματα του άδieuξόδου («Παραμβάσεις») και (ιδιαίτερα: α. Γραμματική άνομοιομορφία και όμοιογένεια αισθητική (σ. 403-417), όπου μεταξύ άλλων συζητάμε γιά τις γόνιμες καταστροφές πού προξενεί ή ποιητική άδεια, γιά τις δημιουργικές παραβάσεις πού επιφέρουν στην εύτακτη γλώσσα τό μοναδικό, τό άνέκδοτο και τό άπροσδόκητο, καθώς και οι νέες κάθε φορά έκφραστικές άνάγκες, οι όποιες υποβάλλουν σέ δοκιμασία την πλαστικότητα των κωδίκων και κάποτε τούς διαρρηγνύουν κατά τόπους, τόσο στη λογοτεχνία (Μαλαρμέ, Τζους, ύπερρεαλιστές, Σελίν, Μπάροους, Σκαρίμπας κ.ά.) όσο και στην όμιλία την καθημερινή, —μή μπορώντας όμως νά ύπερβούν κάποιες όριακές κάθε φορά καταστάσεις, πέραν των οποίων καταστρέφεται ή κοινωνιο-λογική λειτουργία της γλώσσας (συνεπώς και ή επικοινωνιακή), όποτε έχουμε άφασία ή σχιζοφρένεια (σελ. 410)· β. Γλώσσα και γραμματική (σ. 417-424), όπου τίθεται, μεταξύ άλλων, τό πρόβλημα των ειδών, του ρόλου και των όρίων της γραμματικής· και γ. Γλώσσα και άντικειμενικότητα

(441-448) καθώς και Βολонταρισμός και συνήθως συμβαίνουν (451-454), όπου έρευνάται ή συστατική αντίθεση ανάμεσα στον συμβατικό χαρακτήρα της γλώσσας (ή τό εύρύτερο consensus) και στην άποταξινόμητική έτερογονία, και δείχνεται γενικά ή σχέση της γλώσσας ως μιλημένου λόγου (άποθέματος και κώδικος) προς την γλώσσα ως λόγον όμιλούντα, ο όποιος αποτελεί κατά κάποιο τρόπο την ρεβάνς της μοναδικότητας του άτόμου άπέναντι στον άναγκαστικό έκκοινωνισμό πού ύφίσταται από την γλώσσα ως κώδικα.

Πρέπει έξ άλλου νά μήν ξεχνάμε πώς ή σύγχρονη ζωή, στην όποια περιλαμβάνεται και ή αύξανόμενη επίδραση των ξένων γλωσσών και γενικά οι όλοένα και πίο έκτεταμένες και ταχύρρυθμες πολιτιστικές ανταλλαγές, έχει τις δικές της έκφραστικές απαιτήσεις, πού στό γλωσσικό πεδίο δέν μπορεί νά είναι πάντοτε άπαρέκκλιτες από τούς παραδεδομένους γραμματικούς μηχανισμούς, και άλλοτε μέν επεκτείνουν άπερίοριστα ένα περιορισμένο μοντέλο, άλλοτε πάλι δημιουργούν άνέκδοτο τυποπαράδειγμα, πού άργά ή γρήγορα θά περάσει στις γραμματικές ταξινομήσεις, ως έξαιρετικό έστω ή «άνώμαλο». Κάποτε π.χ. θά πρέπει νά ταξινομηθούν τά αύτοδύτης και αύτογκόλ πού δέν χωράνε στις παραδεδομένες συνθέσεις μέ τό αύτο· ή ή αύτοδιαχειριζόμενη (έφημερίδα), όπου τό αύτοπαθές πρώτο συνθετικό άντιφέρεται προς την μεταβατική ένέργεια του διαχειριζόμενου, καθώς και ή τηλεχειριζόμενη (τηλεόραση)· ή τό άντί στις παροξύτονες συνθέσεις ουσιαστικών πού δέν σημαίνουν ένέργεια, (όπως άντιύλη, άντιγλώσσα, άντιγνώση), οι λέξεις άμφιαξία, έπιαξία κλπ., ή ξενικά συντακτικά σχήματα, του τύπου νόμος-πλαίσιο, πού κάποτε θεωρούνταν έξοβολιστές ξενισμοί αλλά πού έχουν πλέον άποκρυσταλώσει τό σχετικό τυποπαράδειγμα και επιβάλλει πρόβλεψη γραμματική.

4. Ό δοκιμιογράφος μιλάει τή διαφορά του παράγοντας τό νόημα του άντικειμένου του. (βλ. ακόμα: «ή γλώσσα δέν μιλιέται μόνο άπ' αυτόν —τόν γλωσσολόγο— αλλά και τόν μιλάει, σκεφόμενη τόν έαυτό της στην όμιλία του», σ. 443).

Αυτό αποτελεί έσκεμμένη μεταφορά του γαλλικού parler sa différence πού έπίσης είναι σχετικά νεόπλαστο —και δέν μπορεί νά γίνει διαφορετικά ούτε εκεί ούτε έδω: ή φύση της νέας έννοιας είναι τέτοια πού άπαιτεί κάποια διαφορετική σύνταξη, κατά παρέκκλιση από την παραδεδομένη, γιατί δηλώνει άκριβώς την ένότητα της διαφοράς και του ύποκειμένου της, καταργώντας την άπόσταση ανάμεσά τους, ή όποια αναπόφευκτα θά είσαγόταν άπό τό γιά στη στρωτή γραμματική φράση μιλάει γιά τή διαφορά του. Έδω, δηλαδή, ή ίδια ή πράξη νά μιλήσω γιά την διαφορά μου συνιστά άκριβώς παραγωγή της διαφοράς ως συνειδήσεως διαφοράς, πού άκολουθως παράγει τό νόημα του άντικειμένου της (έν προκειμένω του μυθιστορήματος), στον βαθμό πού τό τελευταίο ένεργεί γιά τόν δέκτη ως καταλύτης σημασιών, οι όποιες μέ τη σειρά τους θά τό επενδύσουν «άναδραστικά» και θά του έμφυσήσουν ζωή⁵. Μ' αυτόν τόν τρόπο δείχνεται ότι ο λόγος δέν εί-

ΜΠΟΡΙΣ ΒΙΑΝ

Ο Κομπάρσος

Μεταφράση
ΡΙΑ ΚΑΛΑΪΤΗ

ΝΕΦΕΛΗ

Έκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομυιάλη 9 - Αθήνα 10679

Τηλ. 3639962 - 3607744

Γ. Σπανδωνή

- ΘΡΗΝΟΣ
 - ΚΑΠΟΤΕ
- ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Δύο βιβλία
για το καλοκαίρι

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΚΑΛΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ε.Ε.
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 15 -
10 562 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ. 32.34.270

ΡΑΟΥΛ ΒΑΝΕΓΚΕΝ
Βασικές κοινοτοπίες

•
NORMAN ΜΑΙΗΛΕΡ
Ο απεσταλμένος ενός
μανιακού

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΣ

Ζωδ. Πηγής 17
τηλ. 36.39.980

ναι απλώς μέσον με το οποίο μιλάμε για μία διαφορά που έχουμε δυνατότητα χωρισμένοι απ' αυτήν (αυτό σημαίνει έχω), αλλά ότι συμβαίνει κάτι περισσότερο: *δέν έχουμε γλώσσα ή διαφορά, είμαστε ή γλώσσα μας και είμαστε ή διαφορά μας*, ή οποία πλέον ενεργεί ως θετική αυτοκατάφαση με χαρακτήρα ουσιαστικής συστατικό για την ταυτότητά μας.

Μπορεί κανείς να διαφωνήσει μ' αυτές τις θεωρήσεις (που άλλωστε δέν είναι και τόσο νέες), αλλά δέν μπορεί να τις διατυπώσει διαφορετικά στη γλώσσα. Κάτι νέο (δέν λέμε: κατ' ανάγκη καλό σ' όλη του την έκταση) σάν αυτό λ.χ. που είδε το φως στη Γαλλία από το 1965 ως το 1975, και γενικά κάτι που φιλοδοξεί ν' αγγίξει κάποιες ανήκουστες αποχρώσεις ή περιοχές, επιφέρει μοιραία και αλλαγές σε όρισμένα στοιχεία ή επίπεδα των γλωσσικών κωδίκων και των γραμματικών μηχανισμών. 'Ο Λακάν, αϊφνης, ανέτρεψε σε αρκετά σημεία την σύνταξη της γαλλικής, τόσο, που ένας γραμματικός θά τον έβγαζε αγράμματο ή καταστροφέα, ενώ η φιλοσοφία και η σημειολογία έπλασαν πολλούς νεολογισμούς και τρόπους ανορθόδοξους (ή δευτερή μάλιστα με τρόπο άγονο συχνά και υπερβολικό), καινοτομώντας κάποτε απόκρημνα και στην ορθογραφία (π.χ. η *différance* του Ντερντά, που αποδόθηκε από τον Κ. Παπαγιώργη ως *διαφωρά*, και δέν μπορούσε να γίνει αλλιώς). Ένα μέρος λοιπόν απ' αυτά, άλλοτε άφομοιωμένο και άλλοτε άμεταποίητο, περνάει και στην 'Ελλάδα, και άσφαλώς θά επιφέρει κάποιες ανατροπές στην πατροπαράδοτη γραμματική, εισάγοντας καινά δαιμόνια στη δομή και την μορφολογία του λόγου. Και πρέπει βέβαια να είμαστε προσεκτικοί, και ίσως κάποτε φειδωλοί, αλλά δέν μπορούμε να είμαστε κλειστοί και αδιάβροχοι.

5. 'Η *Αννα έπέχει θέση «οίονεί» έρωτικού άντικειμένου*. Έκ πρώτης όψεως αυτό ήχει σάν έπιτατικός πλεονασμός που θά μπορούσε να είχε λείψει. Έκείνο όμως που δέν σημασιολόγησε καθόλου ο συνομιλητής μας είναι ακριβώς ο ρόλος των εισαγωγικών, που πλαισιώνοντας το *οίονεί* επιδιώκουν όχι να επιτείνουν, αλλά αντίθετα να μετριασουν την ένεργεια του *έπέχει θέση*. Διότι για τον ήρωα του μυθιστορήματος, ή *Αννα* κυμαίνεται όχι μεταξύ έρωτικού και μη έρωτικού αντικειμένου, αλλά μεταξύ πραγματικού έρωτικού αντικειμένου και οίονεί: κάτι λιγότερο από το πρώτο και κάτι περισσότερο από το δεύτερο —βρίσκεται στο μεταίχμιο του ομολογημένου και του άνομολογητου, και ένας μηχανισμός ψυχικής έμπλοκής έμποδίζει τον ήρωα να της δώσει σαφέστερα περιγράμματα μέσα στην ίδια του τη συνείδηση.

Αυτός λοιπόν είναι ο ρόλος του *οίονεί* με εισαγωγικά. 'Αν μάλιστα το αποδόσουμε ως *περίπου ή ως πούμε*, ή *τρόπον τινά*, όπως προτείνει ο επικριτής μας, τότε δέν δημιουργείται καν πρόβλημα πλεονασμού, αλλά όπωσδήποτε ή έπιτατική ή μετριαστική απόχρωση δέν είναι ακριβώς ή ίδια.

6. 'Υψιπέτης-ύψιπετής: 'Η λέξη *ύψιπετής* σημαίνει κατά πρώτον λόγο τον πεσμένο από ψηλά, τον ούρανοκατέβατο, αλλά τή λέξη και μία εύρελα χρήση της άναγνωρίζουν, ως δεύτερη έκδοχή, και την έννοια του ύψηλου, παραπέμποντας μάλιστα ρητά στο *ύψιπέτης*

ως σε συνώνυμο.

Έτσι, το «Μέγα Λεξικό της 'Ελληνικής Γλώσσας» του Δημητράκου γράφει: «'Υψιπέτης... 2. ο ύψηλός Εύρ. 'Εκάβη 1101· αϊθέρ' άμπτάμενος ούράνιον ύψιπετές εις μέλαθρον (ψηλά στον αϊθέρα πετώντας, στο ούράνιο παλάτι, μτφ. 'Αθ. Παπαχάριση)· πρβλ ύψιπέτης (Εύστ. 1520, 60)», ακολουθώντας σ' αυτό πιστά το λεξικό Λίντελ-Σκότ, το όποιον ο κ. Φόρης κραδάνει οριαμβολογικά, *χωρίς όμως να έχει διαβάσει όλόκληρο τό σχετικό λήμμα* για να δει και τις άλλες έκδοχές του *ύψιπετής*, και το όποιον έξηγεϊ έπιπροσθέτως ότι αυτή ή μετακίνηση του τόνου από το *ύψιπέτης* στο *ύψιπετής* χωρίς αλλαγή της σημασίας, έγινε κατά συναίρεση του όμηρικού επιθέτου *ύψιπετής-εσσα-εν* (ο ύψηλός πετών), που σημειωτέον, κι άν ακόμα έχει ως τύπον άληθή το *ύψιποτήεις*, όπως εικάζει ενάντια στην κρατούσα γνώμη ο Γοίβελος (βλ. Κρουσίου-Πανταζίδου: Λεξικόν όμηρικόν, 1921), σημασία έχει ότι το *ύψιπετήςεις*, λειτουργώντας ή έκκλαμβανόμενο ως έπεκτεταμένος τύπος του *ύψιπέτης*, παρήγαγε κατέβασμα του τόνου χωρίς αντίστοιχη σημασιακή μεταβολή. Έτσι, ο Γρ. Βερναρδάκης παρατηρεί στο Λεξικό του: «τό δέ ύψιπέτης και ότε σημαίνει τον έν ύψει πετόμενον εύρηται πολλάκις παρά τοις μεταγενεστέροις όξυτονούμενον», ενώ ο Σαντρέν, στο «'Ετυμολογικό Λεξικό της 'Ελληνικής Γλώσσας», *έξομοιώνει σάφως* τό νόημα και των δύο: *ύψιπέτης* («Όμηρος») - *ύψιπετής* (Εύριπ.): *έκεϊνος που πετάει ψηλά (qui vole haut)*».

Η ίδια ακριβώς μετατόπιση του τόνου, χωρίς συμμεταβολή της σημασίας, παρατηρείται και στις περιπτώσεις των *ώκυπέτης-ώκυπετής*, *ταχυπέτης-ταχυπετής*, στο δέ λεξικό του Δημητράκου υπάρχει μόνον *όξυπετής*, με την έννοια του ταχέως πετώντος και όχι του πίπτοντος, ενώ, στο «'Ελληνικό Πατερικό Λεξικό» του Λάμπε ('Οξφόρδη), το *ύψιπετές* αναφέρεται ως ουδέτερο ουσιαστικό που σημαίνει την έκκλησία (συναντώμενο π.χ. στην *Εύαγγελική απόδειξη* του Εύσεβιου).

Είτε λοιπόν το θέλουμε είτε όχι, οι λέξεις έχουν κι αυτές την ιστορία τους, που συχνότατα τις απομακρύνει και από την κυριολεξία και από την άρχική τους μορφή. Συνεπώς ή τρέχουσα, και σχεδόν αποκλειστική χρήση του *ύψιπετής* με την έννοια του ύψηλου και του ύψηλά ιπταμένου, δέν είναι διόλου άβασιμη ούτε έσφαλμένη (έχει υπέρ αυτής τον Εύριπιδη και τή τρία έγκυρότερα μέχρι στιγμής λεξικά: Λίντελ-Σκότ, Σαντρέν και Λάμπε), πράγμα που έξηγεϊ γιατί οι παλαιότεροι γυμνασιακοί μας διδάσκαλοι μιλούσαν, στά πλαίσια του παραδοσιακού βερμπαλισμού, για *ύψιπετή νεολαία* και *όνειρα ύψιπετή*. Λυπούμαστε, αλλά έπί τό προκειμένου ο κ. Φόρης επέδειξε ασύγγνωστη έπιπολαιότητα στην άνάγνωση του λεξικού που ο ίδιος έπικαλείται, ή δέ παρατήρησή του συναγωνίζεται σε σχολαστικισμό τις παρατηρήσεις του Χαριτωνίδη, του Κόντου και του Λαγοθέτη (μειόν την σοφία εκείνων), γι' αυτό και δέν θά την αποδεχτούμε, αλλά θά συνεχίσουμε να γράφουμε *ύψιπετής* ως έπιθετο, που κοινοχρηστεί πλέον σε όσους χρησιμοποιούν την σχετική έννοια, και όχι *ύψιπέτης*.

Και κάτι άλλο: όταν κανείς έπιση-

μαίνει τή λάθη των άλλων, είναι πιό συνετό να τό κάνει λιτά και σεμνά, χωρίς αυταρέσκεις και άλαλαγμούς, γιατί άν συμβεί να πέσει έξω τότε βρίσκεται διπλά έκτεθειμένος. 7. 'Η *ρεαλιστική στροφή προς τή μπρός το ύψυχάρη συναντούσε την ρομαντική στροφή προς τή πίσω των άρχαϊστών*.

Σ' αυτό ο κ. Φόρης καταλογίζει την ασάφεια που έχουν κάποιοι τίτλοι έφημεριδων όπως *έξέγερση κατά της κυβερνήσεως των έμπόρων*. Παρ' όλον όμως που ή δομή της φράσης είναι ίδια και στις δύο περιπτώσεις, δέν υπάρχει καμιά άναλογία μεταξύ τους ως προς την λειτουργία, διότι στη μία μέν πρόκειται για τίτλο που ενεργεί αυτόνομα, και μοιραία παράγει αποτέλεσμα άμφισημικό, στην άλλη όμως, τή υποχρεωτικά συμφραζόμενα αποκλείουν και την παραμικρή πιθανότητα παρεξηγήσεως και χρειάζεται πολλή κακή προαίρεση για να δημιουργηθεί. Και δεδομένου πως συντακτικά ή φράση εύσταθεί άπολύτως, άπορούμε γιατί ο κ. Φόρης την παραθέτει.

8. *Συνεγείρω - συναγείρω*. Το *συναγείρω* έδώ είναι άπρόσφορο νοηματικά γιατί τό πνεύμα της φράσης δέν έννοει συνάθροιση πληθών, αλλά παρακίνηση και περαιτέρω έξαψη πλήθους ήδη συγκεντρωμένου, στο όποιον άπευθύνεται ο όμιλητής. 'Απ' αυτή την άποψη θά ήταν ακριβέστερα τή *έξάπτω*, *έξεγείρω*, *παρορμώ*, *παράκινω* ή και *διεγείρω*, άλλ' όχι *συναγείρω* (που σημαίνει *συναθροίζω* και *συγκεντρώνω*) ούτε όμως και *συνεγείρω* που είναι κι αυτό σημασιολογικά άπρόσφορο για την περίπτωση, και που σε μελλοντική έκδοση θά διορθωθεί, μαζί με τό *καταμετρώντες* το όποιον είναι λάθος άβλεψίας.

Είδη και σημασία των λαθών

Αυτά είναι τή εύρήματα που ο έπικριτής μας συνέλεξε περιδιαβάζοντας στις 450 σελίδες του βιβλίου και σε άλλα μας κείμενα —ώδινεν όρος και έτεκε μύν, για να μην πούμε πως έξαπέλυσε βλήμα άυτεπίστροφο.

Εμείς, όμως, για να διευκολύνουμε την συζήτηση, υιοθετούμε την εύνοϊκότερη γι' αυτόν έκδοχή και δεχόμαστε να τή χρεωθούμε όλα σά λάθη· άλλωστε δέν αποκλείουμε καθόλου τό ένδεχόμενο να υπάρχουν πράγματι μερικά —πέραν των όσων διέπραξε ο δαίμων του τυπογραφείου— και μάλιστα πιό πειστικά απ' αυτά που διάλεξε να παραθέσει, όφειλόμενα είτε σε άβλεψία είτε σε γνώση της γλώσσας άτελή.

Αυτό όμως τί σημαίνει και τί άποδεικνύει; Στην χειρότερη περίπτωση ότι δέν κατέχουμε τέλεια την ελληνική, πράγμα που ουδέποτε ίσχυρήκαμε. Όπως γράψαμε και άλλοι ('Αντί τ. 216, 16-3-83), τέτοια λάθη άγνοίας ένδημούν σε όλες τις γλώσσες του κόσμου και κανείς δέν είναι άμοιρος, ακόμα και οι πιό μεγάλοι τεχνίτες του λόγου. Έτσι λ.χ. ο Μπρανσβίκ άνακαλύπτει λάθη γραμματικά στον Πασκάλ (π.χ. όριστική αντί ύποτακτική), ενώ ο Μαξιμί Ντικάν έπισημαίνει στον Φλωμπέρ πολλά τέτοια λάθη περιεχόμενα στά μυθιστορήματά του, κι αυτός άλλα μέν τή παραδέχεται και τή διορθώνει, άλλα όμως τή διατηρεί, είτε διότι έχει γραμματική αντίληψη διαφορετική (που δέν άποδει-

χνεται πάντοτε όρθή) είτε διότι ύπακούει σε σκοπιμότητες στυλιστικές έν γνώσει του ότι πληττεται ή γραμματική όρθοέπεια —κατά τον ίδιο τρόπο που κι ο δικός μας ο Καβάφης έγραφε «έπέστρεφε» στην προστακτική, για λόγους ποιητικής εύφωνίας.

Σήμερα, οι σοφοί εκείνοι γραμματοδιδάσκαλοι που κατείχαν την γλώσσα σε έκταση και βάθος έχουν μάλλον έκλείψει· αλλά και όταν ύπήρχαν, δέν έπαυαν να άλληλοαποκαλούνται αγράμματοι, άνάττικοι ή άνελλήνιστοι: ο 'Ασώπιος τόν Σούτσο, ο Χρυσοβέργης τόν 'Ασώπιο, ο Βερναρδάκης τόν Χρυσόβέργη και τόν Κόντο, ο Χατζιδάκις τόν Βερναρδάκη, ενώ ο Κόντος τούς έχαράκτηριζε όλους άνελλήνιστους είτε «δενών σεφαλλομένους», συμπεριλαμβανομένων και των 'Αλ. Ραγκαβή, Εύγενίου του Βουλγάρεως, Σκαρλάτου του Βυζαντίου και 'Ι. Πανταζίδου, και μηδέ του «δοιδίμου Κοραή» έξαιρουμένου. Και δέν πρέπει να παραλείψουμε και τόν Ψυχάρη, που άνακαλύπτοντας κάποιο λάθος στον Χατζιδάκι, τόν μέγιστο των 'Ελλήνων γλωσσολόγων, τόν κατηγορούσε για «βαθιά άγνοια της έλληνικής», άποκαλώντας τον «άνίδεο» και «άνάρχαιο» (*Γραμματική... σελ. 47 έπ., 1929*).

Όλ' αυτά κάνουν πολύ σχετική και την άξία του άλάνθαστου και την άπαξία του λάθους, και δείχνουν πως κανείς δέν γλυτώνει από τή λάθη, κατ' έξοχήν στη γλώσσα τή δική μας —άλλωστε, όπως και ο κ. Φόρης έπισημαίνει, ακόμα και στο σύνταγμα του 1975, που πέρασε από έλέγχους πολλαπλούς νομοαθών, καθηγητών, πολιτικών, ύπουργών κ.ά., παρεισέφρυνε τό άναπόφευκτο λάθος («άποφοιτούντες»), και δέν βλέπουμε γιατί έμείς πρέπει να άποτελούμε έξάιρεση, ή γιατί θά πρέπει να ξέρει κανείς τέλεια τή γλώσσα του προκειμένου να μιλήσει γι' αυτήν.

'Αλλά, παρατηρεί ο κ. Φόρης, άφού δέν είσαι άλάνθαστος γιατί κρίνεις τή λάθη των άλλων; Για δύο λόγους: *Πρώτον*, διότι δέν είναι άνάγκη να είναι άλάνθαστος κανείς για να δικαιούται να έπισημαίνει τή λάθη που πέφτουνε στην αντίληψή του (είδεμή κανείς δέν θά έπρεπε να κρίνει κανέναν), υπό τόν όρο βέβαια να μην τό κάνει άλαζονικά και να δέχεται να κριθεί κι ο ίδιος για τή δικά του, πράγμα τό όποιον έμείς άποδεχόμαστε άπολύτως, ακόμα κι όταν ο κρίνων τό κάνει με διαθέσεις κανιβαλικές και χωρίς καλοπιστία. Και *δεύτερον*, διότι αυτά τή λάθη που έμείς καταγγέλλουμε, δέν είναι λάθη άγνοίας ή άβλεψίας. Τέτοια λάθη γραμματικοσυντακτικά, προερχόμενα από πένες γνωστών συγγραφέων, πανεπιστημιακών διδασκάλων, και μάλιστα των φιλοσοφικών σχολών κλπ., έχουμε κατά καιρούς άποδελτιώσει αρκετά, και δέν τή χρησιμοποιήσαμε ποτέ ούτε και μās ενδιαφέρει να τό κάνουμε —στό κάτω κάτω είναι άναπόφευκτα, και άσφαλώς άποτελούν τό μικρότερο κακό. Τή λάθη τή όποια στήλιτεύουμε —και που συχνά δέν είναι καν λάθη με την στενή γραμματική έννοια —άποτελούν γλωσσικά βαναυσουργήματα *έσκεμμένα*, όφειλόμενα σε γλωσσολογικό φανατισμό και δογματική στενοκεφαλία, ιδιότητες που ενεργούν συρρικνωτικά και στρεβλωτικά πάνω στο σύνολο της νεοελληνικής, έξομοιώνοντας έκβιαστικά τή

άνομοια και ασκώντας την τρομοκρατία της ομοιομορφίας και του μοναδικού συστήματος, και πού όπως παρατήρησε και ο κ. Μαρωνίτης έχουν πλέον προαγάγει ευρέως έναν «κομματικό δημοτικισμό» ο οποίος «έγινε και στο κεφάλαιο της νεοελληνικής γραμματικής ισοπεδωτικός και σαρωτικός» (Τό Βήμα, 25-3-84).

Τό έγχειρημα...

Όταν τό 1980 αποφασίσαμε να αναμιχθούμε στον γλωσσικό αγώνα, είχαμε καταλάβει ότι τό πρόβλημα έπρεπε όπωσδήποτε να αποσπασθεί από όρισμένα πλαίσια (ή τουλάχιστον από την ασφυκτική τους αποκλειστικότητα), είδεμή ή όλη προσπάθεια θά συνέχιζε να αποβαίνει άκαρπη περίπου έξ όρισμού.

Γράφοντας λοιπόν τά «Διδάγματα του άδιεξόδου», κείμενο αναλυτικό και έκτεταμένο, καθώς και τά δύο επόμενα άρθρα μας στό 'Αντί, σκοπεύαμε σε τρείς κυρίως στόχους:

α. Νά εξασφαλίσουμε όρισμένα έπιστημολογικά πλαίσια στερεώτερα και να διευκρινίσουμε τά περιεχόμενα των όρων και τά περιγράμματα των όρισμών, τίς δυνατότητες και τά όριά τους —κι άπ' αυτή την άποψη εξέτάζαμε λ.χ. διά μακρών τίς πρακτικές και έπιστημολογικές δυσκολίες προκειμένου να έκπονηθεί μία *συγχρονική γραμματική* της νεοελληνικής, δυσκολίες συνυφασμένες αναγκαία με τό δυσανάβατο πρόβλημα του σύγχρονου και ένιαίου γλωσσικού συλλογικού φορέα, του όποιου ή άνομοιογενής πραγματικότητα φενακίζεται με τίς άφηρημένες και άνερεύντες έννοιες λός, *γλώσσα μητρική* κλπ., πού καταντούν ιδεολογήματα και άλλοθι.

Ξεκινώντας λοιπόν από τά πορίσματα μιάς όρισμένης γλωσσολογίας και έπιστημολογίας της γλωσσολογίας, αλλά και κάποιας πιό «ελεύθερης» φιλοσοφίας της γλώσσας, προσπαθήσαμε να άπεγκλωβίσουμε από τά θετικιστικά περιγράμματα, όσο χρειαζόταν για να συλλάβουμε επίσης τό ά-δέσποτο, άστάθμητο στοιχείο και την αναρχούμενη λάμψη της δημιουργικής ατενέργειας, και να δούμε τη σχέση τους με την εύτακτη γλώσσα και την τάξη των κωδίκων. Μιλήσαμε έτσι για τό λεπτό και περίπλοκο παιχνίδι ανάμεσα στη γλώσσα ως μιλήμενο λόγο και άπόθεμα και στη γλώσσα ως λόγον όμιλούντα, άνάμεσα δηλαδή στον γραμματικό κώδικα και τη δημιουργική αυθαιρεσία της μοναδικότητας, και προσπαθήσαμε να δείξουμε τίς δυνατότητες και τά όρια και των δύο. Και άκόμα, μιλήσαμε για τη φύση και τίς δυνατότητες της γλώσσας ως ένότητας ύποκειμένου και άντικειμένου, ιδιαίτερα στο μεταγλωσσικό έγχειρημα (όπου ή γλώσσα γίνεται άντικείμενο έρευνας και λόγου και μιλάει για τον έαυτό της), και γενικά για την πολυεπίπεδη λειτουργία της, πού δέν είναι μόνο έκφραστική και επικοινωνιακή (όπότε θά ήταν άπλώς έργαλείο), αλλά ταυτόχρονα και συστατική-όργανωτική για την διαμόρφωση του ανθρώπου σε ύποκείμενο: τών έξατομικέων, ιδρύοντας τίς πρώτες άπαραίτητες άποστάσεις άνάμεσα σ' αυτόν και στο άντικείμενο και παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα να νοιώσει διαφοροποιημένος άπ' αυτό· τόν έκκοινωνίζει, υπάγοντάς τον στον Νόμο του Πατέρα ως Νομοθέτη, πού έκφράζεται αποκλειστικά διά του λόγου·

και τόν έγκαθιστά ευρύτερα στον κόσμο, λειτουργώντας ως άρχή ταξινομητική.

Και δλ' αυτά με σκοπό να άπαγκιστρώσουμε τη γλώσσα από την έργαλειακή αντίληψη γι' αυτήν, πού πρυτάνευε σε δημοτικιστές και καθαρουσιάνους και τούς έκανε να θεωρούν ότι μπορούν να την διαμορφώνουν κατά τό δοκούν και να την συμπιέζουν κάθε φορά σε όρθοπεδικές συσκευές —και μάλιστα με διατάγματα.

β. 'Η δεύτερη επίδιωξη ήταν να άποσπάσουμε τό όλον ζήτημα από τό στενό γραμματικό πεδίο (και μαζι, από τά συρρικνωτικά ψευδοδλήμματα: καθαρεύουσα-δημοτική) και να τό τοποθετήσουμε στο έπίπεδο της έκφραστικής ανάγκης και της αισθητικής (κατά μία συνθεότερη έκδοχή της), δείχνοντας πώς από την πρωτοβάθμια γραμματική άνομοιομορφία μπορεί να προκύψει μία όμοιογένεια δευτέρου βαθμού, πολύ πιό πλούσια, μεστή και δυναμική, άκριβώς γιατί άποτελεί ένότητα του πολλαπλού και του διαφόρου: «Την άβίαστη έξομάλυνση των γραμματικών άνωμαλιών, γράφαμε, δέν την φέρνει ή γραμματική, γι' αυτό και ή βαθύτερη άρχή της γλωσσικής ένότητας θάπρεπε να άναζητηθεί έξω από μία στενά γραμματική αντίληψη της γλώσσας: στην αισθητική κατεργασία των στοιχείων της μέσα στο ύφος, όταν αυτό ύψώνεται —ως έκφραση και συντελεστής μιάς ουσιώδους πνευματικής χειρονομίας —σε πράξη άρτιώσεως και δημιουργίας, πού όργανώνει τίς σημασίες σε κόσμο μέσα στο έργο. "Αν πάσουμε να θεωρούμε μονόδρομα τίς σχέσεις γλώσσας και ύφους, και δούμε όχι μόνο τη γλώσσα ως προϋπόθεση του ύφους και τό ύφος ως δυνατότητα της γλώσσας, αλλά και τη γλώσσα ως δυνατότητα του ύφους, τότε διαπιστώνουμε ότι ή ένότητα πού χάνεται στο γραμματικό έπίπεδο έξ αίτίας της πολυτυπίας, των "παραβάσεων", των "άνωμαλιών" και των φυγόκεντρων γενικά τάσεων, μπορεί να ξανακερδηθεί μέσα στην αισθητική άνακεφαλαίωση των στοιχειακών δεδομένων της γλώσσας σε μία δευτεροβάθμια μορφή όμοιογένειας, σε μία μουσική ένότητα ήχου, ρυθμού και σημασίας, πού δέν έχει μεγάλη σχέση με τη μίζερν γραμματική όμοιομορφία, αλλά είναι λειτουργική συνοχή άντικειμένων στοιχείων με άμοιβαία συστατικό χαρακτήρα».

Και παρακάτω: «τό ήθος της γλώσσας βρίσκεται στο ύφος και ή ήθική του ύφους είναι ή αισθητική, της όποιας ή άλήθεια καταξιώνεται από τόν βαθμό πειστικότητας στην άνάδειξη των σημασιών —άπό τόν βαθμό δηλαδή πού ή ένταση άνάμεσα στα ποικιλοτρόπως άντιφερόμενα στοιχεία *υπερβαίνεται* άποτελεσματικά σ' ένα ένιαίο άποτέλεσμα, και ή αντίθεσή τους, παύοντας να ενεργεί διαλυτικά, έχει συστατικό χαρακτήρα ως δημιουργός μορφής και νοήματος».

Αυτός είναι ο αγώνας για την έκφραση, κοινός σε όλους τούς συγγραφείς όλων των γλωσσών, μεγαλύτερος σε ένταση και μόχθο στη δική μας λόγω της διμορφίας, αλλά και γι' αυτό πλουσιότερος, στο σημείο πού βρισκόμαστε σήμερα, σε έκφραστική δυνητικότητα και ένδεχόμενα γονίμων άποτελεσμάτων, όταν δέν άποφεύγεται ή άναμέτρηση για να άναζητηθεί καταφύγιο και άσφάλεια στίς βολικές συχνά

λύσεις της γραμματικής στερεοτυπίας» (σ. 407-408).

Και άφού δείξαμε πώς ή έκφραστική επάρκεια μιάς γλώσσας δέν τίθεται άπολύτως αλλά είναι σχετική προς την έκφραστική άνάγκη, και προσορίσαμε τόν ρόλο των σημασιών και τά όρια της γραμματικής (διατυπώνοντας παράλληλα όρισμένες άρχές πού πρέπει να διέπουν μία γραμματική με διδακτικούς σκοπούς και προσορισμό την έκπαίδευση), έρευνήσαμε τίς έξω-γλωσσικές συνιστώσες του όλου ζητήματος, συνδέοντάς το με τό ευρύτερο πρόβλημα των σημασιών στην νεοελληνική κοινωνία, και ύπ' αυτό τό πρίσμα «άναγνώσαμε» την διαδρομή της τελευταίας, καθώς και τίς «ιερές πλάνες» του λογιωτατισμού και του δημοτικισμού κατά τό κοινωνικό και πολιτιστικό τους νόημα, προσπαθώντας να μη συσκοτίσουμε τη διφυία και τόν διφορούμενο χαρακτήρα τους.

γ. 'Αναχωρώντας άπ' αυτούς τούς άξονες, και με κείμενα πιό εύκινητα και προσιτά, θελήσαμε να άνιχνεύσουμε κάποιες άλλες πτυχές του προβλήματος, άκόμα πιό σύγχρονες και αίχμηρές. 'Ετσι, στα *Γλώσσα και Λαϊκισμός* ('Αντί, τ. 207) και *Δευτερολογία για τό γλωσσικό* ('Αντί, τ. 223), καταπιαστήκαμε με τη σύγχρονη ιδεολογικοπολιτική διάσταση του θέματος, την όποία μία συνείδηση ψευδής συνεχίζει να άναπαράγει τεχνητά, και τονίσαμε την άνάγκη τό μέν γλωσσικό να άποσυνδεθεί από τίς παλιές χονδροειδείς συσχετίσεις, ή δέ σκέψη μας να χειραφετηθεί επιτέλους από τά κληροδοτημένα αυτονόητα —μ' έναν λόγο, να άνανεώσουμε τόν όρισμό των πραγμάτων και να επιβληθούμε στίς σημασίες των λέξεων, τιθασεύοντας τό ανεξέλεγκτο συγκινησιακό τους φορτίο, πού τίς κάνει να λειτουργούν τρομοκρατικά, παροχτευτικά και μαγικά και να παραπλανούν τη συνείδηση⁷.

Και στην προέκταση των σκέψεων αυτών, έπισημάναμε τίς όλέθριες συνέπειες του λαϊκιστικού πνεύματος και της πολιτικής δημαγωγίας, πού ίσοπεδώνουν τη γλώσσα με κατεύθυνση προς τά κάτω, καθώς και του επεκτεινόμενου σήμερα *άριστοκομματικού ιδιώματος*, πού μετατρέπει σκέψη και γλώσσα σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως λέξεων, και μιλήσαμε για την έρπουσα τρομοκρατία των καταχρηστικών ιδεολογικών συνυφάνσεων και τόν λαθραίο όλοκληρωτισμό πού συνεπάγεται ή πειθαναγκαστική έπιβολή λύσεων μονοπατών, όλικών και τελικών. 'Ενώ στο σύντομο σχόλιο *Παρέμβαση σε μία τηλεοπτική συζήτηση* ('Αντί, τ. 256, 16-4-84) κάναμε άκριβώς την διάκριση άνάμεσα στην έσκεμμένη γλωσσική βαναυσουργία, πού είναι επικινδυνότατη γιατί ο μηχανισμός πού την παράγει είναι κυρίως ψυχικός, όφειλόμενος στην έθελούφλια του γλωσσοπολιτικού φανατισμού· και άφ' έτέρου στα λάθη άγνοίας και κακής διδαχής, πού είναι πολύ λιγότερο επικίνδυνα, διότι ο μηχανισμός τους είναι κυρίως γνωστικός και μπορούν σιγά σιγά να περιοριστούν χωρίς ν' άφήσουν μονιμότερα ίχνη —κι άλλωστε πρόκειται για άτοπήματα στα έπιμέρους και όχι για στρεβλώσεις της βαθύτερης γλωσσικής ύφης.

Κι δλ' αυτά προσπαθήσαμε —κυρίως στίς *Παρεμβάσεις* —να τά διατυπώσουμε σε ύφος όσο γι-

νόταν πιο έρρυθμο και φροντισμένο, έργασμένο με μόχθο πολύ και πολύν άγώνα, φιλοδομώντας να άποτελεί κατά κάποιο τρόπο μιάν άκόμα έμπρακτη έπιβεβαίωση της θεωρίας μας περί αισθητικής όμοιογενείας με βάση την γραμματική άνομοιομορφία, και να φτάνει, όσο τό επέτρεπαν οι δυνάμεις μας, σε ένότητα σημασίας, ήχου και ρυθμού.

Αυτό υπήρξε τό έγχειρημα στίς γενικές του γραμμές, (άπ' όπου παραλείπονται βέβαια έδώ οι παρεκτάσεις σε θέματα λογοτεχνίας, κοινωνιολογίας, σημειολογίας κλπ., πού έρευνώνται καθ' όδόν και πού δένονται σιγά σιγά σε στάση πληρέστερη και πιό συνολική), και παρέχει, νομίζουμε, έναυσμα για σκέψεις, επανεξετάσεις και γόνιμες άντιρρήσεις —και όχι μόνο σε θέματα γλωσσικά.

... και οι αντιδράσεις

Δέν είναι έδώ ο τόπος να μιλήσουμε για την άλφα ή βήτα άπήχηση πού είχε αυτή ή προσπάθεια, ή για την άμήχανη σιωπή με την όποία την περιέβαλαν τά έντυπα της ποικίλης άριστερας (όπως άλλωστε κι όλόκληρο τό βιβλίο, πού όπως έγραψε ο Α. Κίτσος-Μυλωνάς έγινε άντικείμενο ιδιωτικής φλυαρίας και δημόσιας σιωπής - *Χάρτης* τ. 3). Θέλουμε μόνο να πούμε ότι από τούς παντοίους εναντιόφρονες δέν υπήρξε καμιά άπάντηση έμπεριστατωμένη: μονάχα κλεφτοπόλεμος έπιπόλαιων μικροσχολιασμών, ως έπί τό πλείστον ύπαινικτικών και όορίστων, με γελοιογραφικές άναδιατυπώσεις των άπόψεων και «κατάλληλες» μεταοπίσεις των θεμάτων, με παρανοήσεις, παραποιήσεις και έξυπνάδες και εύκολες ειρωνείες (συνήθως «παρομοιώσεις» και «μεταφορές»), με πλαγιοβολές και κλεισίματα του ματιού και κάποτε με ψιθυριστά ύπονοούμενα και άθλιες σπερμολογίες των τριόδων. Σχολιογράφοι και σημειωματογράφοι, πού περιορίζουν τη φιλοδοξία τους στη «μάχη των έντυπώσεων» και άπευθύνονται στους άπανταχοϋ άδαις ή προκατειλημμένους, έπιστράτευσαν χονδροειδείς παραλληλισμούς και άπίθανες συσχετίσεις, άπονέμοντας άβασάνιστους χαρακτηρισμούς και έτικέτες αυθαίρετες και στοιχειοθετώντας σιγά σιγά την βολική ρετσινιά («ξενόφοβος» «άντιδραστικός», «γλωσσάμυντορας», «νεοκαθαρουσιάνος» κλπ.), πού θά τούς άπαλλάξει από την μάχη των έπιχειρημάτων και άναλύσεων για την όποία δέν έχουν τά φόντα —όταν δέν άρπάχτηκαν από κάποια φράση μας ή και λέξη, για να άποδείξουν τίς «ύποπτες προθέσεις» ή και την συγγραφική μας άκόμη άπειροτεχνία, μαζί με την δική τους μικρότητα και ευτέλεια⁸.

Μονάχα ο κ. Κριαράς συζήτησε άν όχι τό κείμενο των «Παρεμβάσεων», τουλάχιστον τά άρθρα μας του 'Αντί, με έπιχειρήματα πού δέν μάς έπεισαν μέν και ούτε άλλωστε νομίζουμε πώς άπαντούσαν άκριβώς στα κυριότερα από τά δικά μας, αλλά πού τά διέκρινε ήθος άναμφισβήτητο —γιατί συζήτησε με την ευγένεια και την αυτοπεποίθηση του ανθρώπου ο όποιος έχοντας πίσω του ένα έργο σοβαρό, δέν έχει άνάγκη να χαρακτηρίσει βλάκα τόν γείτονα για να νοιώσει άνώτερος ο ίδιος, αλλά ξέρει να έκτιμά τό αξιόμαχο ενός άντίγνωνου συνομιλητή και να τό άναγνωρίζει δημοσίως ('Αντί τ. 211 και 233).

Τι μπορεί να σημαίνουν για σας ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ* μιας Ασφαλιστικής Εταιρίας; (όταν είναι τόσο εντυπωσιακές) σιγουριά!

Και η σιγουριά που εμπνέει η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ στηρίζεται:

- Στα κεφάλαιά της και τα ελεύθερα αποθεματικά, που φτάνουν το 1.500.000.000 δραχμές.
- Στο σύνολο του Ενεργητικού της, που είναι πάνω από 4.000.000.000 δραχμές.
- Στα καθαρά ασφάλιστρα, που ξεπερνούν τα 2.000.000.000 δραχμές.
- Στα έσοδά της από επενδύσεις, που ανέρχονται σε 376.000.000 δραχμές.
- Στα 490.000.000 δρχ. καθαρά κέρδη της, που της χάρισαν, για τρίτη συνεχή χρονιά, τον τίτλο της πρώτης σε κέρδη Ασφαλιστικής Εταιρίας στην Ελλάδα.

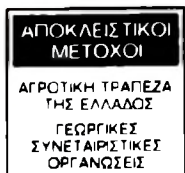
ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟ:

Αυτά τα κέρδη επενδύονται σε κοινωφελή έργα για το ξαναζωντάνεμα της ελληνικής υπαίθρου. Γιατί η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ είναι Κρατικο-Συνεταιριστική Εταιρία.

* ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟ 1983

ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ:

ΖΩΗΣ, ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ, ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ, ΦΩΤΙΑΣ, ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ, ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ, ΧΑΛΑΖΙΟΥ, ΣΚΑΦΩΝ, ΚΤΗΝΑΣΦΑΛΕΙΕΣ.

**Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ**

κοντά σας ό,τι κι αν τύχει

Λεωφ. Συγγρού 163, 17 121 Ν. Σμύρνη, Αθήνα. Τηλ. 952 4801 - Telex 223004 AGRO GR

‘Ο κ. Φόρης, όμως, απ’ όλην αυτή τη βαρύμοχη και αγωνιώδη προσπάθεια, απ’ όλες αυτές τις έκτεταμένες αναλύσεις και την πάλη για την έκφραση, δεν έσυγκράτησε απολύτως τίποτα και τίποτα δέ συζητήσε. Προτίμησε να περιμαζέψει στενόθωρα τό όλον θέμα στο στενόχωρο γραμματικό πεδίο (χαρακτηρίζοντας καθ’ όδον σαπουνόφουσες και παπαρδέλες οτιδήποτε τό ξεπερνά και οτιδήποτε δεν συναντάει άκοπα τή δική του νοημοσύνη), και νά στρέψει μικρόψυχα τήν προσοχή του στά «λάθη» (ύπαρκτά ή άνύπαρκτα δέν έχει καμμία σημασία έδω), και όταν νόμισε πως τά βρήκε βάλθηκε νά τά κραδαίνει σάν εύρημα πολύτιμο και δπλο κεφαλοθραυστικό, μέ άγριους άλαλαγμούς και θριαμβολογίες, μέ ισχύς έκκωφαντικές και άνοίκειο παραλήρημα χαράς — και μέ μιάν αϋταρέσκεια πού τίποτα δέν τή δικαιολογεί και τίποτα δέν τή στηρίζει. ‘Απ’ όλα τά προβλήματα πού θέσαμε, τίς άρχές πού διατυπώσαμε, τίς αναλύσεις πού κάναμε και τίς λύσεις πού έπροτείναμε, τίποτα απολύτως δέ θέλησε νά συζητήσει, καμμιάν αλήθεια ή ουσία δέν ένδιαφέρθηκε νά βρεί, από κατιτί τέλος πάντων νά προβληματιστεί πού νά τού κεντρίσει κάποια φιλέρευνη διάθεση και νά τόν κάνει νά αντιπαραθέσει έναν δικό του στοχασμό και μιάν αντίρρηση ουσιώδη, πέρα από τή σιγουρευτική στερεοτυπία των έτοιμοπαράδοτων έτυμηγοριών.

‘Αντ’ αυτού επιδίωξε «παστρικότερες δουλειές» και λύσεις ριζικότερες: νά πλήξει τό πρόσωπο πάση θυσία, νά προσβάλει και νά μειώσει και νά έκδικηθεί, νά δημιουργήσει εύκολες έντυπώσεις χωρίς κανένα έπιχείρημα ουσιαστικό, μέ κακόγουστα εύφυσολογήματα και τόνους ρεμπετομαγκιάς, μέ μικρόλογες παρατηρήσεις και υπέρογκους χαρακτηρισμούς πού άναιρούνται από τήν ίδια τους τή χονδροειδή άμετροέπεια και παιδαριωδία, και μέ όξυφωνία πού, χωρίς άντερείσματα έσωτερικά, έκφυλίζεται καθ’ όδον σέ βράχνιασμα και βόμβο, άδυνάτωντας νά συγκαλύψει τήν έλλειμματικότητα των έπιχειρημάτων και νά άπορροφήσει τόν πάταγο από τήν κατάρρευση των σημασιών.

Και τό μόνο πού κατάφερε τελικά ήταν νά εύτελίσει συζήτηση και θέμα και νά εμφάνισι τό άποκαρδιωτικό θέαμα μιάς άκοσμίας καταθλιπτικής — μιάς άφόρητης άσχήμιας ήθους, ύφους και πνεύματος.

5.8.84

Σημειώσεις

1. Βλ. Ν. Contossopoulos: *L' influence du francais sur le grec*, Ath. 1978, όπου καταγράφονται πάνω από 400 τέτοιες έκφράσεις: επίσης: Κ. ‘Ιω. Λογοθέτου: *Ξενισμοί και άκυριολεξίες*, στό περ. «Πλάτων», τ. 22-30, 1959-1963: άκόμα βλ. Γ. Μ. Καλιόρη: ‘Ο γλωσσικός άφελληνισμός, έκδ. Πολύτυπο, ‘Αθ. 1984.

2. ‘Αλλωστε και τό έτυμολογικό λεξικό τού Ν. ‘Ανδριώτη, φιλοδοξεί νά είναι τής «Κοινής νεοελληνικής και περιλαμβάνει τά πρόκειται, έγκείται, άπόκειται κλπ., πού ό κ. Φόρης άπορρίπτει ως άσυμμόρφωτα. 3. ‘Ελληνική Γραμματική, ‘Αθ. 1865, πρόλογος, κζ: ‘Εξ άλλου ό Ν. Βάμβας, γράφοντας στήν δική του Γραμματική, για τά άνώμαλα ρήματα τής άρχαίας, παρατηρεί σχετικά: ‘Ολίγα ρήματα είναι εις τήν έλληνική γλώσαν, τά όποία δύναται νά σχηματισθώσι κατά κανονικούς τύ-

πους εις πάντας τούς χρόνους και εις πάσας τάς έγκλίσεις. Τό πρώτιστον αίτιον τής άνωμαλίας είναι ή εύφωνία, διά τήν όποιαν εις όλας τάς Γλώσσας γίνεται πολλάκις παράβασις τής τάξεως και άναλογίας» (‘Αθ. 1845, σελ. 259).

4. Για τό ζήτημα τού ρυθμού και τής εύφωνίας, στόν πεζό γραπτό λόγο αλλά και στόν καθημερινό, σέ σχέση μέ τίς δυνατότητες τής μορφολογικής διπλοτυπίας και τήν χρήση λογίων στοιχείων, βλ. τήν λεπτή άνάλυση τού ‘Αντ. ‘Η. Σακελλαρίου: ‘Η αισθητική τής γλώσσας μας στά σχολεία (περ. «Νέα Παιδεία», τ. 24 1983): επίσης Γιώργου Κεχαγιόγλου: ‘Εις τήν όδόν των Φιλελλήνων τού ‘Α. ‘Εμπειρίκου», Πολύτυπο 1984, σελ. 67 έπ.

5. ‘Εκτεταμένη άνάλυση βλ. στό πρώτο κεφάλαιο τής *Εισαγωγής* των «Παραεμβάσεων», άφιερωμένο στή σχέση λογοτεχνικής κριτικής και δοκιμίου.

6. Κατά σύμπτωση, ή φράση αυτή τού συνομιλητή μας περιέχει μιά άνακρίβεια και μιά παρανόληση: α. Τά περί «νόμων αλύγιστων» κλπ., πού αποδίδει σέ μάς, είναι παρμένα από τόν πρόλογο τού Βάρναλη στό «‘Απαντα» τού Ψυχάρη (και άλλωστε τό έλεγε για έπαινο) και ως δικό του άπόσπασμα παρατίθεται στό κείμενό μας: β. ή παράγραφος για τήν όποιαν άναφέρει ότι θέλουμε νά δείξουμε τήν «άντίθεση τού Ψυχάρη μέ τούς άρχαίστες», δείχνει άντίθετα τήν *δομική συγγένεια*, τόν κοινό παρονομαστή αυτών των έγχειρημάτων παρά τόν διαφορετικό τους προσανατολισμό, και ταυτόχρονα τήν δική μας άντίθεση και πρός τά δύο.

7. Τό πρώτο μάλιστα απ’ αυτά τά άρθρα, πού είχε και άπροσδόκητα μεγάλη άπήχηση στό άναγνωστικό κοινό, έξάφνιασε κυριολεκτικά, άρχής γενομένης από τό ίδιο τό ‘Αντί, πού θεώρησε σκόπιμο νά προτάξει σχόλιο τής σύνταξης, μέ τό όποίο διεχώριζε τή θέση του καταλογίζοντας στό άρθρο μας πνεύμα αντίθετο άκριβώς απ’ αυτό πού τό διείπε, και προσάπτοντάς του — έτσι, παρεμπιπτόντως και άξιοματικά! — ότι «επαναφέρει στή συζήτηση ένα ιδεολογικό πλαίσιο πού έχει πιά έκπέσει».

8. Πρόσφατα μάλιστα βρέθηκε και κάποιος, μέ όξεία προφανώς τήν αίσθηση των αναλογιών, πού συμπάρεθεσε δύο παραγράφους, από λόγο τού Παπαδόπουλου και από κείμενο δικό μας άντιστοίχως, για νά δείξει τήν συγγένεια τού ύφους (και ένδεχομένως και κάποιαν άλλη). Είναι βέβαια κι αυτός ένας τρόπος, έλλείψει καλύτερου. ‘Εμείς, πάντως, σ’ αυτόν τό δρόμο τής «μάχης των έντυπώσεων», πού συνθέτει όλοένα και πίο πολύ τό τοπίο των ιδεολογικών άγώνων, δέν πρόκειται νά τούς άκολουθήσουμε — άλλωστε μειονεκτούμε σαφώς άπέναντί τους, γιατί ένώ αυτόι είναι άδίστακτοι, έμείς δέν είμαστε καθόλου.

ΜΙΑ ΑΦΙΕΡΩΣΗ

- Σ.Σ. Με παράκληση του κ. Χρ. Μ. Οικονόμου δημοσιεύουμε αυτό το μικρό σημείωμα:

Θα ήθελα, από την ίδια αυτή θέση, να ευχαριστήσω τον Γενικό Γραμματέα του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών και διακεκριμένο φιλόλογο κ. Βασ. Φόρη, για τα καλά του λόγια και την αφιέρωση του άρθρου του, που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος, στη μνήμη του πατέρα μου.

Χρίστος Μ. Οικονόμου

Η αντίρρηση του Michel Foucault

του Γιώργου Βέλτσου

Ο γάλλος φιλόσοφος Michel Foucault πέθανε στο Παρίσι στις 25 Ιουνίου στις μία το μεσημέρι όχι από *νευρολογική δυσλειτουργία*, όπως έγραψαν οι εφημερίδες, αλλά από υπερβολική θέληση για αλήθεια, όπως παράξενα, αλλά διόλου συμπτωματικά, έγραφε ο ίδιος στον Πρόλογό του πρώτου από τους δύο τελευταίους τόμους της «*Ιστορίας της Σεξουαλικότητας*», που κυκλοφόρησαν συγχρόνως, δέκα μόνον ημέρες πριν τον θάνατό του, ως ένα requiem δι' εαυτόν.

Έγραφε εκεί ο Michel Foucault πως «*υπάρχουν στιγμές στη ζωή του ανθρώπου όπου το ερώτημα για το αν μπορούμε να σκεφτούμε διαφορετικά απ' ό,τι σκεφτόμαστε και να δούμε διαφορετικά απ' ό,τι βλέπουμε, είναι απαραίτητο για να συνεχίσουμε και να βλέπουμε και να σκεφτόμαστε*».

Ο Foucault αναγνώριζε στον Πρόλογό του, τον κίνδυνο και το ρίσκο της αλήθειας. Παραδέχθηκε τη δική του «εσφαλμένη» πορεία στα πρώτα χρόνια μετά την έκδοση του πρώτου τόμου της «*Ιστορίας της Σεξουαλικότητας*». Και σ' αυτό ακριβώς το σφάλμα του, σ' αυτή την αδιαχώριστη «θέληση για γνώση» και συγχρόνως θέληση για πλάνη, ο Foucault κατέστησε το λάθος του προϋπόθεση της αλήθειας. Ο Foucault οδηγήθηκε στην αλήθεια - θάνατο, πραγματώνοντας — με τον θάνατό του — την νιτσεϊκή ρήση: «*η έσχατη αλήθεια είναι ο θάνατος*», γιατί η «θέληση για αλήθεια είναι μια καλυμμένη θέληση θανάτου».

Ο Foucault αποφάσισε ο ίδιος με σοβαρότητα για την τακτική και της αλήθειας και του θανάτου του. Γνώριζε την ασθένειά του και δεν θέλησε να γιατρευτεί, δεν θέλησε δηλαδή να αναστείλει το «πρόγραμμα» της δουλειάς του.

— «*Μόνος αποφάσισε για την τακτική. Μην εμπιστεύεσαι παρά στη σοβαρότητά σου*».

Ίσως αυτός ο στίχος του René Char θα 'πρεπε να ακολουθεί τον άλλον, από την ίδια ενδεικτική συλλογή «*Recherche de la base et du sommet*», που ο Foucault επέλεξε ως μότο και για τα δύο τελευταία επιθανάτια βιβλία. Το αντιγράφω.

— «*Η ιστορία των ανθρώπων είναι η μακρά διαδοχή των συνωνύμων μιας και της*

αυτής λέξης. Το να αντιλέγεις είναι καθήκον».

Σε ποιες όμως εναρκτήριες, λέξεις ο Foucault αντείπε με το έργο του;

Πώς στην «*Τάξη του Λόγου*», στην επιταγή του θεσμού «*να λέει κανείς τόσες λέξεις, όσες υπάρχουν*», ο Foucault αντέταξε το χάσμα, το «*μικρό χάσμα, σημείο της πιθανής εξάλειψής τους*». («*Μ. Φουκώ, "Η Τάξη του Λόγου"*, Ηριδανός, σ. 5»).

Τι νόημα είχε για τον Foucault το ανόητο, το αδιανόητο, κενό μέσα στο οποίο μπορούμε εις το εξής να σκεφτόμαστε; («*Στις ημέρες μας, δεν μπορούμε πλέον να σκεφτόμαστε παρά στο κενό που αφήνει ο άνθρωπος όταν χάνεται*», Μ. Foucault, «*Les mots et les choses*», Gallimard, σ. 353 »).

Με ποια τακτική, ποια πολεμική κατά του ζεύγματος «*υποκείμενο-αντικείμενο*» αποκαλύπτει και πώς το βαθύτερο ιδεολογικό χαρακτήρα της επιστήμης, αποκαθιστώντας με την «*γενεαλογία*» του, οποιοδήποτε «*σημειοδοτικό στοιχείο μπορεί να πάρει για μας την αξία γλώσσας*»; (Μ. Foucault).

Ο Foucault, στην μακρά διαδοχή των συνωνύμων αυτής της μιας λέξης - κέντρου του λογοκεντρισμού και της Θεολογίας (έστω της λέξης: Θεός) αντιλέγει κι αυτός, όπως παλαιότερα ο Nietzsche, ή ο Heidegger, με μια θανατηφόρα αλήθεια πέραν της Λογικής και της Μεταφυσικής. Αντιλέγει με την ισχύ του Μηδενός που θεμελιώνει παράδοξα τον Κόσμο, δημιουργώντας με τη διάλυση της Λογικής μια νέα Αρχή κι έναν νέο υποκειμενισμό.

«*Τώρα είναι η ώρα πια, να φανερωθεί ετούτη η άλλη όψη του φαινομένου που ονομάζουμε κλασικισμό*», έγραφε ο Foucault στην «*Ιστορία της Τρέλλας*». Να φανερωθεί δηλαδή τι; Ότι την ιστορία αυτής της μιας λέξης: του Θεού, ή της Ratio (του Λόγου) που είναι και η *Ιστορία* ολόκληρου του δυτικού πολιτισμού, «*τη γέννησε η ίδια χειρονομία που έθαψε τον Παραλογισμό βαθειά στη γη, σίγουρα με την πρόθεση να τον εξαφανίσει, ενώ αυτός ριζώσε*» («*Μ. Φουκώ, "Ιστορία της Τρέλλας"*, Ηριδανός σ. 44»).

Η νέα αυτή Αρχή, που έγινε ήδη στη σκέψη από τον Foucault και τη φοβερή γενιά του, μέλλεται να γίνει και στη ζωή.

Και εδώ η αντίρρηση του Michel Foucault — αντίρρηση και του Ποιητή στον ο-

ποίο παραπέμπει — αποκτά σημασία πολιτική.

Γιατί όλο το έργο του γάλλου στοχαστή, όλες του οι «*ιστορίες*» — της κλινικής, της τρέλλας, της γνώσης και της αναπαράστασης, τέλος της φυλακής και της σεξουαλικότητας — έχουν διπλό σκοπό:

- να προβάλλουν την αλήθεια για τα «*αντικείμενά*» τους, ως *πολιτική*, στο μέτρο που η ίδια η αλήθεια συνδέεται άμεσα με την πολιτική, δηλαδή με τους μηχανισμούς εξουσίας που την παράγουν, τη διανέμουν, την ερμηνεύουν και την προφέρουν.

- να ανατρέψουν την «*στημένη από τα πριν*» (Μ. Foucault) νίκη της Λογικής, που από τον 17ο αιώνα έως σήμερα εξορίζει. Μας εξορίζει.

«*Μια ευαισθησία γεννήθηκε, χάραξε μια γραμμή, όρθωσε ένα κατώφλι κι έκδμε την εκλογή της: να εξορίζει. (...) Κι έτσι θα ξεριζώσουν την τρέλλα από τα χωράφια της φανταστικής ελευθερίας που τη γονιμειυε όσο κρατούσε ακόμη η Αναγέννηση*».

Δεν είναι μακριά η εποχή που αντιστεκόταν, με τον Βασιλιά Ληρ, με τον Δον Κιχώτη, μέρα μεσημέρι. Αλλά σε λιγότερο από μισόν αιώνα βρέθηκε αποκλεισμένη κι αλυσοδεμένη μες στο φρούριο της εγκάθειρξης, κομμάτι αναπόσπαστο της Λογικής και των κανόνων της ηθικής, χαμένη στα μονότονα σκοτάδια τους». (Μ. Φουκώ, «*Ιστορία της τρέλλας*», Ηριδανός, σ. 63 »).

Όσο για μένα, τον χαιρετώ από εκεί που με κοιτά χαμογελώντας...

«*Όχι, όχι δεν είμαι εκεί που με προορίζετε, αλλά εδώ απ' όπου σας κοιτώ χαμογελώντας...*»
M. Foucault.

Εκδόσεις «Κίνηση» - «Κομμούνα»

«Κίνηση» Αραχώθης 46
«Κομμούνα» Σουλίου 9
Τηλ. 3602644

Ο θάνατος μιας γλύπτριας και μερικές γενικότερες σκέψεις

Τις προάλλες (31.7.84) ένα μικρό εκκλησίασμα φίλων και ελάχιστων ομότεχνών της κηδέψαμε τη γλύπτρια Σωσώ Χουτοπούλου-Κονταράτου. Μετά μια λιγοήμερη αλλά πολύ επίπονη ασθένεια, που μαθεύτηκε μόνον από ελάχιστους, έφυγε σεμνά, όπως έζησε, δίχως τυμπανοκρουσίες. Κι όμως καταλέγεται ανάμεσα στους σημαντικούς γλύπτες που εργάστηκαν στην Ελλάδα μετά τον πόλεμο, μιας γενιάς που δεν έχει πολλούς να δείξει.

Γεννημένη το 1923, σπούδασε γλυπτική και σχέδιο στη Γενεύη. Δείχνει έργα της στις Πανελλήνιες του 1957 και του 1960. Την επιλέξαμε για την έκθεση οχτώ νεότερων Ελλήνων γλυπτών (και 20 ζωγράφων) που οργανώσαμε το 1963, μ' ευκαιρία το συνέδριο της Διεθνούς Ένωσης Τεχνοκριτών. Παρουσίαζε κατά αραιά διαστήματα, έργα της σε ατομικές εκθέσεις στην Αθήνα (Νέες Μορφές, Δεσμός, κ.ά.), σε ομαδικές γλυπτικής ή χαρακτηριστικής στο εξωτερικό όπου, τα τελευταία χρόνια ιδίως, την καλούσαν οι ξένοι που τη γνώριζαν και εκτιμούσαν τη

δουλειά της. Μια φορά μόνο το Κράτος την ξεχώρισε και έστειλε έξω έργα της, σε ομαδική παρουσία σύγχρονων Ελλήνων καλλιτεχνών. Όποιος εγνώριζε το έργο της εντυπωσιαζόταν από την ποιότητά του, καθώς και από το γεγονός που δεν ήταν ευρύτερα γνωστό.

Αυστηρή σαν ασκητής στο ολόλευκο εργαστήρι της, ξεκίνησε μέσα στη μεταπολεμική αφαιρεση με κατασκευές στο μέταλλο που διατηρούσαν τις ευαίσθητες καμπύλες και τις κοσμητικές υφές οργανικών μορφών —έφτιαχνε μάλιστα και όμορφα κοσμήματα. Τα τελευταία χρόνια έφτασε σε έργα μιας πυκνότητας αφαιρέσεως, σχεδιασμένα ίσως όχι τόσο με υπολογισμούς (γίνονταν κι αυτοί) αλλά με στοχαστική συγκέντρωση στην ουσία των μορφών, που την απασχολούσαν με τόση δύναμη, ώστε να τη μεταδίνει μεσ' από τις σε πρώτην όψη ψυχρές, κλινικά ασηπτικές, κατασκευές στο μάρμαρο ή στο γύψο, ή στα πολύ λιτά μαυρόασπρα χαρακτηριστικά της. Αυτή η αυστηρότητα δίχως την παραμικρή αισθηματική αιχμή, η λιτότητα σαν έκφραση πληρότητας και όχι έλλειψης, χαρακτηρίζουν όλο το έργο της, πιο πολύ από το βάθος μιας μεταφυσικής αναζητήσεως του τι βρίσκεται πίσω από τις μορφές. Αρκούνταν στην τελειοθηρική ανίχνευση των ασώματων συσχετίσεών τους, και στην υψηλής πιστότητας μεταφορά τους στην ύλη.

Η αναγνώριση, που έλειψε της Σωσώς Κονταράτου όσο ζούσε —δεν την επιζήτησε ποτέ μόνη

της—, πρέπει να της δοθεί τώρα που τα έργα της μόνον απομένουν για να μιλάνε για την ποιότητά της σαν καλλιτέχνη και σαν άνθρωπου.

Ο θάνατος, στους πρώτους 7 μήνες του 1984, τριών καλλιτεχνών της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, του Κοσμά Ξενάκη (γεν. 1924) το Φλεβάρη, του Γιάννη Γαίτη (γεν. 1923) και της Σωσώς Χουτοπούλου-Κονταράτου (γεν. 1923) τον Ιούλιο, δεν αποτέλεσε, κατά την κοινότοπη φράση, «βαρύ πλήγμα για την ελληνική τέχνη», όσο ευκαιρία για να διαπιστώσει κανείς ακόμα μια φορά πως το Κράτος δεν έχει διαμορφώσει ακόμα τη συνολική θέση του απέναντι στη σύγχρονη ελληνική τέχνη, και εκείνους που την παράγουν. Όπως και ο θάνατος, το Κράτος δεν είναι τεχνοκρίτης, που να ξεχωρίζει τους σημαντικότερους ή τους «καλύτερους» και ν' αναλύει το έργο τους. Όμως, στους τρεις θανάτους που αναφέρθηκαν, όλους γνωστών και αναγνωρισμένων από την κριτική και από την πληροφορημένη κοινή γνώμη καλλιτεχνών, το Κράτος αντιδράσε όχι σαν υπεύθυνος για την προβολή της ελληνικής σύγχρονης τέχνης και για την καλλιτεχνική διαπαιδαγώγηση του κοινού, αλλά σαν ένας ευκαιριακός φορέας σπασμωδικής, θετικής ή αρνητικής, αξιολόγησής και στάθμισής (στα μάτια ακριβώς του ευρύτατου κοινού) των καλλιτεχνικών επιδόσεων του καθενός από τους τρεις καλλιτέχνες, άσχετα με πόσο τους γνωρίζουν βαθύτερα σαν καλλιτέχνες. Το κράτος, όμως, διαθέτει χρήμα, υποτιθέμενες, αρμόδιες «υπηρεσίες», και προπαντός τα μέσα μαζικής επικοινωνίας με τα οποία μπορεί να παραπλανά όσο εύκολα και να διαπαιδαγωγεί. Έτσι, κάθε δημόσια του εκδήλωση βαραίνει δυσανάλογα στη γνώμη του μεγάλου κοινού για τον καλλιτέχνη. Πώς λοιπόν εκδηλώθηκε το Κράτος στην περίπτωση των τριών θανάτων; Για τον Ξενάκη, το Υπ. Πολιτισμού έστειλε στεφάνι και τηλεγράφημα· για τον Γαίτη έστειλε στεφάνι, τον Γενικό Γραμματέα του στην κηδεία που, όπως είπε στον επικηδείό του, αποφασίστηκε να γίνει με δημόσια δαπάνη «σε αναγνώριση της μεγάλης συμβολής του Γαίτη στην ελληνική τέχνη» και του οργάνωσε μian από τις μεγαλύτερες, σε χώρο, εκθέσεις στην Πινακοθήκη που αφιερώθηκε σε σύγχρονο Έλληνα καλλιτέχνη ζωντανό ή νεκρό· τέλος, για τη Χουτοπούλου-Κονταράτου τίποτα. Και οι τρεις αντιδράσεις του Υπ. Πολιτισμού ήταν, κατά τη γνώμη μου, εσφαλμένες.

Ας αφήσουμε κατά μέρος τις τριμμένες πια εκφράσεις, «η συμβολή του Χ στην ελληνική τέχνη», ή «ο Ψ είναι ο καλύτερος πρέσβευτής της Ελλάδας ή της

ελληνικής τέχνης στο εξωτερικό», όχι μόνο για το πολύ νερό (και αέρα φρέσκο) που σηκώνουν, αλλά και για το βασικότερο, ότι ο καλλιτέχνης δουλεύει στο εργαστήρι έχοντας στο νου, όχι την αφηρημένη έννοια «ελληνική τέχνη» ή «προβολή της Ελλάδας» (όπως διαπιστώσαμε από πρόσφατες συνεντεύξεις, μερικοί από τους ασημαντούς τη βάζουν μάλιστα σε στενή επαφή με τα πιο παλιά τους παπούτσια), αλλά το πώς να φτιάξουν το έργο τους ώστε ν' ανταποκρίνεται πληρέστερα στην εκφραστική του ανάγκη της στιγμής. Τολμώ μάλιστα να διατυπώσω το αξίωμα, ότι καλλιτέχνης στου οποίου το έργο φαίνεται σαφώς η διάθεση να κάνει «ελληνική» ή «πατριωτική» τέχνη, κι όχι απλώς την τέχνη που μπορεί καλύτερα, είναι κακός καλλιτέχνης που δεν μπορεί να ενδιαφέρει το Κράτος παρά μόνο σαν γραφίστας με συγκεκριμένη παραγγελία.

Όμως, το Κράτος έχει, θεωρητικά, τις τεχνικές δυνατότητες (καταρτισμένο, ικανό προσωπικό, κτλ.), τα υλικά μέσα, την υποχρέωση να διασώσει για το σύνολο, για όλο το λαό, όσα έργα τέχνης επώνυμων και ανώνυμων καλλιτεχνών αποφασίσει, μετά γνωμάτευση ειδικών (κριτικών και ιστορικών της τέχνης, κοινωνιολόγων, λαογράφων), ότι χρειάζονται να διασωθούν και να προβληθούν —κι αυτό χρέος του Κράτους—, ώστε ν' αποτελούν πηγές έμπνευσης, ερεθίσματα δημιουργίας, και στοιχεία εμπλουτισμού της συνολικής παιδείας μιας χώρας. Τα μέσα και οι τρόποι να επιτελέσει το Κράτος τα χρέη του αυτά δεν είναι πρωτότυπα, δοκιμάζονται από καιρό και εφαρμόζονται σε πολλά κράτη της Δυτικής, Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης: οργάνωση μουσείων και συλλογών σε όλη τη χώρα, που θα είναι ζωντανά κέντρα γνώριμίας και παραγωγής σύγχρονης τέχνης· συγκρότηση ινστιτούτων έρευνας γύρω από τις τέχνες —που είναι ιδιαίτερα απαραίτητα στην Ελλάδα ώστε να παύσει να είναι η ιστορία της τέχνης «θεραπαινίδα» της αρχαιολογίας· δημιουργία «πειραματικής» σχολής καλών τεχνών, ολότελα χειραφετημένης από την Α.Σ.Κ.Τ. (έτσι είχε σχεδιασθεί αρχικά η σχολή που ιδρύεται στη Θεσσαλονίκη)· εξασφάλιση, τόσο στους νεότερους όσο και στους καταξιωμένους καλλιτέχνες, συνθηκών εργασίας όπου θα ευδοκιμήσουν (όχι απλώς συντάξεων για την ώρα που δε μπορούν πια να δουλέψουν), προκαλώντας από κρατικούς ή ιδιωτικούς οργανισμούς παραγγελίες και αναθέσεις έργων τέχνης.

Ας μένουν λοιπόν οι παραστάσεις (η μη) στις κηδείες των καλλιτεχνών, κι ας χρησιμοποιήσουν οι υπηρεσίες τα σχετικά (αρκετά μεγάλα) κονδύλια σαν μαγιά για

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΟΜΜΟΥΝΑ»

Σουλίου 9
Τηλ. 3602644

ΦΕΛΙΞ ΓΚΟΥΑΤΤΑΡΙ
Μοριακή
επανάσταση

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ
Πέρα
από το σοσιαλισμό
Μια νέα ουτοπία

μουσείο ή κέντρο σύγχρονης τέχνης, όπου θα παρουσιάζονται τα έργα των ζωντανών δίπλα σ' εκείνα που κρατούν ζωντανούς τους νεκρούς. Σε κάθε θάνατο καταξιωμένου καλλιτέχνη ας καταθέσει το Υπ. Πολιτισμού, σε ειδικό ταμείο, το πλήρες κόστος μιας κηδείας «δημοσία δαπάνη», κι ας δουλέψουν όλοι, από την κεφαλή του ως το νεώτερο γραμματέα, για την επένδυση με σάρκα και οστά, με πίνακες και γλυπτά και χαρακτηριστικά και κατασκευές αυτού του φαντάσματος που περιφέρεται άστεγο και ορφανό, και κάπου κάπου ανακαλείται όταν το χρειαστούν για άλλους λόγους, και περιπίπτει ως ατμός σε δεξιώσεις και κηδείες και έχει όνομα «ελληνική σύγχρονη τέχνη» (το σύγχρονο απαραίτητο, για να μην καταπιωθεί από την αρχαία ή τη βυζαντινή). Η δουλειά αυτή να γίνει όχι μόνο για μουσεία, όσο ζωντανά και να είναι, αλλά για να γεμίσουν οι δημόσιοι χώροι, ανοιχτοί και κλειστοί, με αγάλματα και κατασκευές και τοιχογραφίες και ψηφιδωτά, που όχι μόνο θα επιτρέψει στους σήμερα ενεργούς καλλιτέχνες να συνεχίσουν τη δουλειά τους ξέγνοιαστοι, αλλά και θα ενθαρρύνει, όσους τώρα ξεκινούν, να κερδίσουν αναγνώριση. Πόσα χρόνια ακόμα θα περιμένουν σε κάποια αποθήκη τα ανάγλυφα του Καπράλου (γεν. 1909) για το μνημείο της εθνικής αντίστασης, ή οι μακέτες του Ζογγολόπουλου (γεν. 1903), βραβευμένα κιόλας, για την πλατεία Κλαυθμώνος, οι άδεια τοίχοι των δημόσιων χτισίμων τους νέους τοιχογράφους ή ψηφιδογράφους; Πόσα χρόνια ακόμα θα «στολίζονται» οι χώροι για δεξιώσεις Υπουργείων και Πρεσβειών με γύψινα αντίγραφα αρχαίων κούρων ή Κορών, ή κλασικών θεών; θα μοιράζονται σε ξένους οργανισμούς εκμαγεία του ορειχάλκινου Ποσειδώνα του Αρχαιολογικού Μουσείου; θα δωρίζονται σε ξένους επίσημους αντιγράφα βυζαντινών εικόνων, ή θα κρεμιούνται στους τοίχους Υπουργείων και τραπεζών τυπογραφικές αναπαραγωγές βυζαντινών ή και σύγχρονων καλλιτεχνών αμφίβολης ποιότητας;

Η «συμβολή» στην ελληνική τέχνη, η προβολή της, και η καλλιτεχνική διαπαιδαγώγηση του λαού δεν είναι δουλειά των καλλιτεχνών (εκτός εκείνων που είναι και καθηγητές), αλλά των αρμόδιων και εντεταλμένων κρατικών υπηρεσιών με τις πολιτικές κεφαλές τους. Για την προβολή της, όμως, πρέπει ν' αποφασίσουν, με τη βοήθεια ειδικών, να συνθέτουν *κάθε στιγμή* το πρόσωπό της από το σύνολο των μορίων της που έχουν παραχθεί και παράγονται συνεχώς από εκατοντάδες Ελλήνων καλλιτεχνών, που εργάστηκαν από το 1830 ως τώρα.

Αλέξανδρος Ξύδης
6.8.84

ΛΑΚΗΣ ΚΟΥΡΕΤΖΗΣ
Στο μικρό περιβολάκι μας
Ζωγραφίες: Νεφέλη
Εκδ: Γνώση, Αθήνα 1984

Περιέχει 13 ιστορίες για παιδιά σχετικής ηλικίας, που αφηγείται ένα παιδί, οι οποίες συνθέτουν ένα πρωτότυπο είδος ημερολογίου, μέσα στο οποίο καταγράφονται με ευαισθησία, χιούμορ, αυθορμητισμό και ειρωνεία, διάφορα φανταστικά αλλά και πραγματικά γεγονότα που αφορούν κυρίως τις σχέσεις των παιδιών μεταξύ τους, με τους μεγάλους, με τα πράγματα που τα περιβάλλουν, με την ίδια τη ζωή στο σύνολό της. Το βιβλίο περιλαμβάνει και ποιήματα παρμένα από παλιά αναγνωστικά των Δελμούζου - Τριανταφυλλίδη - Νιρβάνα κ.ά. Δημοτικά τραγούδια καθώς στίχους που έχουν γράψει παιδιά και συνοδεύουν τις σχετικές ιστορίες.

Ι.Σ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ
Ιστορία της Ευρώπης 1870-1919
Εκδ: Παρατηρητής Θεσσαλονίκη 1984

Τα θέματα που παρουσιάζονται σ' αυτό το βιβλίο είναι επιλεγμένα από ένα ευρύτερο φάσμα θεμάτων τα οποία αποτελούν μέρος της ύλης του μαθήματος της Ευρωπαϊκής Ιστορίας (1815-1945) στο Φιλοσοφικό Τμήμα του Α.Π.Θ. Κύριος στόχος του τεύχους είναι να διευκολύνει τους φοιτητές εκείνους που δεν είναι σε θέση να διαβάσουν ξενόγλωσσα εγχειρίδια Ευρωπαϊκής ιστορίας. Ο συγγραφέας επιχειρεί μια ανάλυση και ερμηνεία εκείνης της περιόδου και καταλήγει σε ορισμένες εκτιμήσεις και απόψεις για τις εξελίξεις στην Ευρώπη το τέλος του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα.

ΦΕΛΙΞ ΦΟΝ ΚΙΟΥΜΠΕ
Επιστήμη της αγωγής
Εκδ: Καστανιώτη, Αθήνα 1984

Το βιβλίο χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Στα τέσσερα πρώτα επιχειρείται μια εισαγωγή στην επιστήμη της αγωγής και στο πέμπτο γίνεται μια κριτική της ιδεολογικής, της μαρξιστικής αγωγής, καθώς και της αγωγής της κριτικής σχολής. Ο συγγραφέας πιστεύει ότι η επιστήμη της αγωγής μπορεί να θέσει αξίες και διδακτικούς σκοπούς, διαλύοντας ψευδαισθήσεις και δίνοντας κατευθύνσεις και στηρίγματα, επιτελώντας έτσι θετικότερα το έργο της.

ΚΩΣΤΟΥΛΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ο πάγκος
Εκδ: Γνώση, Αθήνα 1984

Μια σειρά από διηγήματα που έχουν σαν αφορμή και σαν θέμα

τους τον Πόλεμο, τον οποίο ΠΟΛΕΜΟ ανάμεσα σε ελεύθερους και σε συμβιβασμένους ανάμεσα σε άτομα και σε συμβολικά πρότυπα μιας καταπίεσης που εξαφανίζει τον άνθρωπο.

Φυλακές θανάτου και θύματα ανώνυμα μιας δικτατορίας, αναφορές σε πολέμους που δεν καταγράφηκαν ποτέ στο επίσημο «αρχείο» της Ιστορίας, πρόσωπα που πέρασαν μέσα από τη διαβρωτική διαδικασία του έγκλειστου που εξακολουθεί να Ονειρεύεται και να Ζεί, «Κέρβεροι» που τ' όνομά τους στα επίσημα χαρτιά μιας αναφοράς θα ήταν «δῆμιοι», αυτός είναι ο Χώρος και ταυτόχρονα ο Χρόνος για την Καταγγελία αυτή που αρχίζει από τον παραλογισμό της λογικής του Στρατού και φτάνει στην έσχατη και λυτρωτική «λύση» της αυτοκτονίας.

Συλλογή: «Διαβάζουμε και χρωματίζουμε»

Το ασχημόπαπο
Ο παπουτσωμένος Γάτος
Μετ.: Μυρτώ Σειζάνη
Εκδ: Πατάκη, Αθήνα 1984

Τα βιβλία αυτής της συλλογής, «Διαβάζουμε και χρωματίζουμε», βασίζονται στη σύγχρονη παιδαγωγική αντίληψη για ώθηση του παιδιού στην αυτενέργεια και στην ευχάριστη μάθηση. Έτσι το κάθε βιβλίο περιέχει ένα από τα κλασικά παραμύθια δοσμένο με σύντομο τρόπο. Σε κάθε σελίδα υπάρχει μια μεγάλη εικόνα ασπρόμαυρη, με πολλά και μεγάλα λευκά κενά που το παιδί καλείται να χρωματίσει. Το χρωματισμένο πρότυπο κάθε εικόνας βρίσκεται στη μέσα πλευρά του πρώτου και του τελευταίου φύλλου του εξωφύλλου. Κάτω από κάθε εικόνα υπάρχει ένα μικρό κείμενο με μεγάλα γράμματα, κατάλληλα για τα παιδιά των πρώτων τάξεων του δημοτικού.

Β. ΚΟΝΤΗ:

Η αγγλοαμερικανική πολιτική και το ελληνικό πρόβλημα: 1945-1949
Εκδ. Παρατηρητής, σειρά «Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας». Θεσσαλονίκη, 1984, σ. 495

Στο έργο αυτό, παρουσιάζεται μία σφαιρική και αρχαιακά τεκμηριωμένη συμβολή στην κρίσιμη περίοδο που εκτείνεται από τη Συμφωνία της Βάρκιζας μέχρι το τέλος των επιχειρήσεων του εμφυλίου πολέμου.

Βασισμένος στα αρχεία των βρετανικών Υπουργείων Εξωτερικών και Στρατιωτικών, στα αρχεία του Στাইτ Νηπάρτμεντ, στο αρχείο του ΓΕΣ, του Εμ. Τσουδερού, καθώς και σε έγγραφα στενών συνεργατών του τότε Αμερικανού Προέδρου, ο συγγραφέας αναλύει τη βρετανική και αμερικανική εξωτερική πολι-

τική, σε αναφορά προς τις εσωτερικές εξελίξεις, την πολιτική του ΚΚΕ και τη στάση της Σοβιετικής Ένωσης απέναντι στην Ελλάδα· επιπρόσθετα, ενώ συναρτά την ξένη επέμβαση με την ανάγκη διασφάλισης του κοινωνικού και δυναστικού καθεστώτος στην Ελλάδα, δείχνει παράλληλα πώς αυτή η επέμβαση ήταν λειτουργικά ευπρόσδεκτη από τις ελληνικές κυβερνήσεις, προς το σκοπό της προβολής των εθνικών διεκδικήσεων αλλά και της οικονομικής ανόρθωσης της χώρας.

Θα πρέπει να επισημανθεί στα θετικά τούτης της μονογραφίας οι 75 σελίδες του Παραρτήματος, όπου παρατίθενται εκθέσεις, έγγραφα, πρακτικά διεθνών συναντήσεων κορυφής, κ.ά.

Δ. ΣΟΥΤΟΥ

Δήμος Ταύρου: Σελίδες από την ιστορία του Ταύρος 1983

Προσφορά αγάπης σ' ένα δήμο που στάθηκε κοντά στα πολυσήμαντα γεγονότα του αιώνα μας, είναι το βιβλίο του γιατρού Δημήτρη Σούτου.

Το περιεχόμενο αναφέρεται στην ιστορία του δήμου Ταύρου, που εξετάζεται παράλληλα με τη γενικότερη κατάσταση στην Ελλάδα. Πρόκειται για μια έκδοση που δεν φιλοδοξεί να δρέψει δάφνες λογοτεχνικές και ιστορικές, αλλά που στέκεται μ' αγάπη και ενδιαφέρον κοντά στην τοπική αυτοδιοίκηση. Μια συμβολή στη γνώση της σπουδαιότητας της αυτόνομης λειτουργίας των δήμων.

ΕΥΘΥΜΗΣ Γ.

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η Γνωσιολογία του Κρίστιαν Τομάσιους (1655-1728)

Εκδ: Γκούντεμπεργκ, Αθήνα 1983

Στο βιβλίο αυτό ο Ε. Παπαδημητρίου ασχολείται με τη θεωρία του Τομάσιους για τη Νόηση και τη βασική της ενασχόληση με το ζήτημα της εύρεσης και κατοχύρωσης της επιστημονικής αλήθειας με σκοπό την εφαρμογή της για τη βελτίωση της ζωής του ανθρώπου. Έτσι, επιχειρείται μια ιστορική, συστηματική και κριτική παρουσίαση και αξιολόγηση της θεωρίας αυτής η οποία θεωρείται ότι έχει πρωτοποριακό και παραδειγματικό χαρακτήρα για τις τάσεις ενός κλάδου της φιλοσοφίας του πρώιμου γερμανικού Διαφωτισμού.

ΑΓΓΛΙΚΑ

Καθηγητής Αγγλικής με δεκατετράχρονη πείρα παραδίδει μαθήματα σε σοβαρά ενδιαφερόμενους ενήλικες, προχωρημένου επιπέδου. Τηλ. 36.00.573, κ. Κάλφογλου.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΥΠΟΥ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ...)

● Από τον δημοσιογράφο κ. Λ. Κομίνη, λάβαμε μακροσκελή επιστολή, ως ανταπάντηση στο μικρό σημειώμα μας που συνόδευε την επιστολή του, του προηγούμενου τεύχους.

Ως γνωστόν, το θέμα δημιουργήθηκε από την αναφορά της συνεργασίας του κ. Κομίνη με τον Σ. Κωνσταντόπουλο, σε ημερήσιο έντυπο που εξέδωσε ο τελευταίος επί χούντας.

Κανονικά, όπως θα αντιληφθούν και όσοι αναγνώστες παρακολούθησαν τα διαμειφθέντα, το ANTI δεν έχει καμιά υποχρέωση, ως προς τον συντάκτη της να δημοσιεύσει αυτή την επιστολή, μια και αποτελεί επανάληψη της προηγούμενης και μάλιστα με εξίσου αοριστολόγο και συγκαλυπτικό τρόπο.

Τη δημοσιεύουμε όμως για δυο κυρίως λόγους: Πρώτον γιατί νομίζουμε ότι αφορά σε ένα ευρύτερο σύμπτωμα στάσεων — που ευδοκίμουν δυστυχώς σε μερίδα υπεύθυνων λειτουργημάτων — και ως τέτοιο πρέπει να τελεί υπό διαρκή δημόσιο έλεγχο.

Ο δεύτερος και πιο σημαντικός λόγος, είναι, ας τον πούμε έτσι, «ιστορικός». Κάποτε στο μέλλον, όταν θα είναι όλοι νεκροί ή «ζωντανόι νεκροί», κατά την βαμπιρική ορολογία του κ. Κομίνη, και οι μέλλουσες γενιές θα ψάχνουν στα γραπτά «μνημεία» να κατανοήσουν τις αιτίες της φτώχειας και κακοδαιμονίας της εποχής μας, τέτοια κείμενα, όπως η επιστολή αυτή του κ. Κομίνη, θα είναι πολύτιμα και διαφωτιστικά.

Θα διαπιστώσουν δηλαδή πόσο άνετο ήταν το πέρασμα από διευθυντικές θέσεις χουντικών εφημερίδων σε «προοδευτική» αρθρογραφία, αποδεικνυόμενης μάλιστα με φωτοτυπίες.

Θα διαπιστώσουν επίσης πόσο εξέλιπε η «αιδώς», όταν δεν οδηγεί όχι μόνο στην αυτοκριτική αλλά τουλάχιστον στη σιωπή.

Δημοσιεύουμε λοιπόν την επιστολή του κ. Κομίνη, όπως ακριβώς μας την έστειλε...

Αγαπητό ANTI, Θα μου επιτρέψεις να «δευτερολογήσω» μια και διαφωνώ με το σκεπτικό ορισμένων σημείων της απάντησής σου στην πρώτη επιστολή μου. Και δεν διαφωνώ διατυπώνοντας απόψεις. Διαφωνώ επί γεγονότων και αναφέρω αποδείξεις. Όσο πιο «λακωνικά» λοιπόν μπορώ

σου απαντώ:

1. Γράφεις ότι η επιλογή του προσώπου μου από τον Σ. Κωνσταντόπουλο σε στελέχους, έχει βαρύντα μεγαλύτερη από την απόλυσή μου από τον ίδιο και για λόγο μάλιστα πολιτικό.

Μα η επιλογή κάθε ανθρώπου (και συνεπώς και του Σ.Κ.) έχει κάποιες πιθανότητες να είναι σωστή (και σύμφωνη με τις επιδιώξεις του) έχει όμως και κάποιες πιθανότητες να είναι λαθεμένη. Η απόλυση λοιπόν — για το λόγο που σου ανέφερα χωρίς λεπτομέρειες αλλά με μαρτυρία υπαρκτού προσώπου που γνωρίζει — σημαίνει και αναγνώριση ότι η επιλογή του, ως προς το πρόσωπό μου, ήταν λαθεμένη. Με ποια λογική το μεταγενέστερο γεγονός δεν είναι ισχυρότερο του προγενέστερου αφού αποτελεί συνέχεια του;

Δεν αποτελεί στοιχείο λοιπόν ισχυρό το ότι ο άνθρωπος που με προσέλαβε για να του εκπληρώσω κάποιο «έργο» πολιτικό — όπως λες — μετά δέκα μήνες από την έκδοση του εντύπου του, μου κοινοποίησε με δικαστικό κλητήρα την απόλυση;

2. Απορείτε γιατί αναφέρω τα ονόματα συνεργατών μου της εποχής εκείνης και γιατί δεν αναφέρω του εκβιαστή μου. Και μάλιστα διερωτάστε μήπως αναζητώ συνενόχους.

Μα συνενόχους αναζητεί εκείνος που θεωρεί τον εαυτό του ένοχο. Και εγώ σας απαντώ με συγκεκριμένα γεγονότα (όχι όλα γιατί δεν μπορούν να συμπεριληφθούν σε ένα γράμμα) και για να σας απαντώ σημαίνει ότι δεν θεωρώ τον εαυτό μου ένοχο.

Οι πρώην συνεργάτες μου είναι ζωντανόι. Έχουν γνώμη, γιατί έζησαν μαζί μου την έκδοση μιας εφημερίδας, που ξέραμε ότι όταν κυκλοφορήσει μετά έξη μήνες η χούντα θα πέσει. Αλλά να διαψευστήκαμε από την πραγματικότητα, γιατί οι εγγυήσεις αυτές ήταν ψεύτικες που μας είχαν δοθεί. Τους θεωρώ λοιπόν μάρτυρες ή και κατηγορούς αν έχουν στοιχεία, που αποδεικνύουν το αντίθετο από τους ισχυρισμούς μου. Γι' αυτό τους επικαλούμαι και σε καμιά περίπτωση δεν τους θεωρώ ενόχους, συνενόχους ή υπεύθυνους. Ο εκβιαστής μου είναι νεκρός. Τι αξία θα είχε η αναφορά του ονόματός του, αφού δεν θα μπορεί από τον τάφο να υποστηρίξει κάποια θέση; Φυσικά δέχομαι ότι εναπόκειται στην καλή πίστη του καθενός να πιστέψει ή όχι ένα γεγονός, όπως αυτό του εκβιασμού για υπογραφή, αφού δεν είναι δυνατόν να αναφερθεί το όνομα ενός νεκρού.

Επειδή όμως μ' αρέσει να αναφερόμαι σε συγκεκριμένα γεγονότα και σε συγκεκριμένα πρόσωπα θα επικαλεστώ ακόμη μια μαρτυρία. Τον επίσης συνεργάτη μου κ. Κάρολο Μπρούσαλη που επί δύο 24ωρα μας ανέκριναν στην τότε ΥΠΕΝΕΔ γιατί κάποιος... «συναδέλφης» που γράφτηκε μετά τη μεταπολίτευση στην ΕΣΗΕΑ (!) «κάρφωσε» ότι του είπαμε σε συζήτησή μας, ότι «οι συνταγματάρχες της ΥΠΕΝΕΔ είναι καθάρματα γιατί είχαν απειλήσει να στείλουν στη Γυάρο δημοσιογράφους, γι' αυτά που έγραφαν για το σταθμό».

Και φυσικά άνθρωποι που εκφράζονταν έτσι ούτε ένοχοι ούτε συνενόχοι είναι. (Το όνομα του... «συναδέλφους» δεν το αναφέρω για

τι τον θεωρώ «ζωντανό νεκρό» και ίσως είναι άσκοπο να ρίχνεις σε ζωντανά πνεύματα βολές).

3. Γράφετε ότι αποτελεί «υβριστικό» σχόλιο από μέρους μου να ταυτίζω (δεν το έκανα) τους τότε «δηλωσίους» φυλακισμένους με εκείνους που υπέγραψαν το τηλεγράφημα. Σας θυμίζω τη φράση μου: «Κατά τη γνώμη μου τηρουμένων των αναλογιών φυσικά, δεν διέφερε σε τίποτε... κτλ.».

Τα ελληνικά που γνωρίζω μου λένε ότι η φράση «τηρουμένων των αναλογιών», διαφοροποιεί πολύ τις δύο έννοιες. Γιατί φυσικά είναι άλλης αξίας η υπογραφή ενός κειμένου πίστης προς το δικτατορικό καθεστώς (όπως ήταν εκείνα τα κείμενα των δηλώσεων) για να βρεις την... οποία «ελευθερία» σου, και άλλης η υπογραφή ενός τηλεγραφήματος από φόβο μην τη χάσεις... 4. Με ρωτάτε γιατί επικαλούμαι πολιτικό άλλοθι, για την υπογραφή του τηλεγραφήματος. Δεν επικαλέστηκα κάτι τέτοιο για τον εαυτό μου. Σας έγραφα: Πάντως πιστεύω ότι ρόλο έπαιξε ΓΙΑ ΠΟΛΛΟΥΣ... αυτή η παράγραφος, στην υπογραφή του τηλεγραφήματός μας.

Ανεξάρτητα όμως από όλα αυτά, συμφωνώ με ότι είναι λάθος να δίνει κανείς όπλα στους εχθρούς της δημοκρατίας σε οποιαδήποτε περίοδο. Όμως πιστεύω ότι η επιλογή του χρόνου που θα αποφασίσει κάποιος να κάνει μια ηρωική πράξη, είναι στη διακριτική του ευχέρεια. Και ηρωική πράξη είναι κάτι που δεν επιβάλλεται από τρίτους, αλλά εκδηλώνεται αυθόρμητα. Γι' αυτό και σήμερα όλοι μας τιμάμε αυτούς που όπως γράφετε «κράτησαν ανελαστικά τα περιθώρια συνδιαλλαγής».

Τέλος όσο για τον επίλογο της απάντησής σας, όπως μεταφράζετε το «ασχολούμαι με το λειτουργημά μου» σαν «κάνω τη δουλίτσα μου και διάρα δε δίνω» σας απαντώ ότι αν δεν «έδινα διάρα» δεν θα σας έγραφα. Αλλά ακριβώς επειδή αυτό το λειτουργημά έχει την ιδιομορφία να επηρεάζει εγκεφάλους και να «διαμορφώνει ιδεολογικές στάσεις», η κριτική σας θα πρέπει να γίνει επί του συνόλου της πολιτείας του κρινόμενου και όχι με επιμέρους αναφορές.

Όσο λοιπόν και να ψάξετε — σας πληροφορώ ότι δεν θα βρείτε, είτε πριν τη δικτατορία, είτε κατά τη δικτατορία, είτε μετά τη δικτατορία κανένα ενυπόγραφο ή ανυπόγραφο κείμενό μου, αντιδραστικό, αντιπροοδευτικό, αντιδημοκρατικό. Αντίθετα υπάρχουν δεκάδες άρθρα στην ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ στο ΕΘΝΟΣ στα ΝΕΑ, αλλά και σε δεξιά έντυπα, που αντικρούουν το επιχείρημα «κάνω τη δουλίτσα μου και διάρα δε δίνω». Αν κατά σύμπτωση δεν τα έχεις δει και σας ενδιαφέρει μπορώ να σας στείλω φωτοαντίγραφα.

Ευχαριστώ για την ανοχή που δείξατε ως προς την αλόγιστη σπατάλη του χώρου σας, από μέρους μου, αλλά νομίζω ότι κάθε διάλογος, όποιες αντιθέσεις και να περιέχει, βοηθάει στη σωστή αντίληψη των γεγονότων.

Φιλικά
Λ. Κομίνης

● Για το ίδιο θέμα πήραμε και το σύντομο γράμμα που ακολουθεί από τον Κ. Κωνσταντινίδη. Να

ποια είναι η άποψη του αναγνώστη μας:

Πραγματικά μου έφυγε η μασέλλα όταν διάβασα στο προηγούμενο τεύχος σου τις απαντήσεις του Λ. Κομίνη, «διευθυντή συντάξεως» των «Νέων», για τη δραστηριότητά του στον καιρό της δικτατορίας. Και δε νομίζω ότι θα έπρεπε εσύ να δημοσιεύσεις τα ονόματα διαφόρων απλών δημοσιογράφων, που επικαλείται ως «συνεργούς» του ο κύριος αυτός, ενώ ήσαν απλοί δημοσιογράφοι κι αυτός, όπως φαίνεται, ήταν ο οργανωτής κι εκδότης της εφημερίδας του χουντοΚωνσταντόπουλου.

Αλλά, επιτέλους, ο κύριος Κομίνης θεώρησε υποχρέωσή του να απαντήσει στις κατηγορίες. Όμως ο διευθυντής του «Βήματος» κ. Σταύρος Ψυχάρης, που είχε κι αυτός συνυπογράψει το περίφημο κείμενο, όπως έγραψες, δε θεώρησε απαραίτητο να απολογηθεί, όπως έκανε ο Κομίνης;

Είναι να απορεί κανείς, γιατί με τόση χούντα στα ηγετικά κλιμάκια το Συγκρότημα Λαμπράκη πάει όπως πάει κατά διαβόλου.

Ευχαριστώ
Κ. Κωνσταντινίδη

ΜΕΤΑ ΤΟ ΝΕΟ ΣΚ 20-1

● Η παρακάτω επιστολή είναι χαρακτηριστική για το κλίμα, τη νοοτροπία αλλά και τις συνθήκες που επικρατούν σε Μονάδες του Στρατού, ακόμη και μετά την εφαρμογή του νέου Στρατιωτικού Κανονισμού. Ο αναγνώστης μας για ευνόητους λόγους επιθυμεί την ανωνυμία του: τον ευχαριστούμε όμως που εμπιστεύτηκε σε μας την ταυτότητά του. Η μαρτυρία του — στο βαθμό που είναι και επώνυμη — αποκτά μεγαλύτερη αξιοπιστία:

Αγαπητό «ANTI»,

Αποφάσισα επιτέλους να σου γράψω για κάποια θέματα που απασχολούν τους κληρωτούς που υπηρετούν στο ΣΔΑΜ (Στρατηγείο Διοικήσεως Ανατολικής Μεσογείου — συμμαχική μονάδα επικοινωνιών υπαγομένη διοικητικά στο Πολεμικό Ναυτικό).

Ο Υποδιοικητής της μονάδας έχει πια καταργήσει το δικαίωμα των ναυτών, όχι μόνο να απολογηθούν πριν ποινολογηθούν, αλλά και να βγουν στην αναφορά παραπονούμενοι αφοῦ ποινολογηθούν. Έτσι, ο ναύτης δεν μπορεί πια να προωθήσει ιερα-

χικά, και με το νόμιμο τρόπο, το παράπονό του στο Διοικητή, διότι στα χαρτιά δεν εμφανίζεται ούτε για μια φορά παραπονούμενος (κι όχι τρεις όπως απαιτείται). Τη στιγμή που όλοι συζητούν έναν ήδη διάτρητο Νέο Στρατιωτικό Κανονισμό, κάποιος θα 'πρεπε να θυμηθεί ότι οι στρατιώτες σε πολλές μονάδες των ενόπλων δυνάμεων δεν διαθέτουν ούτε τα δικαιώματα που τους παρείχε ο παλιός.

Αλλά δεν είναι μόνον αυτό. Στις 19.7.84, μετά από ένα γυμνάσιο πυρκαϊάς, ο Υποδιοικητής, αφού διαπίστωσε ότι η υπηρεσία λειτουργεί αρκετά καλά, παρ' όλα αυτά άρχισε τις γνώριμες σ' αυτόν — και σε μας — υποδείξεις του τύπου: «Θα τσακίσω κάθε κερατά που θα δείξει απειθεία», συμπληρώνοντας «εμένα μ' αρέσουν οι μάγκες κι όχι οι κωλόμαγκες, γι' αυτό όποιος έχει παράπονο να βγει εδώ μπροστά σ' όλους να το πει». Και την επομένη ο Αξιωματικός Γενικής Επιστασίας: «Γίνετε άνθρωποι κι όχι τανζανοί αραπάδες».

Αγαπητό «ΑΝΤΙ», η υπηρεσία μας δεν είναι φυσικά ούτε η χειρότερη ούτε κι η μοναδική περίπτωση. Αλλ' αν ο καθένας από μας σωπαίνει επειδή τυχαίνει να μην είναι ο χειρότερος, εάν περιμένει το ποτήρι να φτάσει στον πάτο, τότε έχει πολλές πιθανότητες να δει αυτό το ποτήρι να φτάνει πραγματικά στον πάτο.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία

(Ακολουθεί υπογραφή, όπως λένε και τα δημόσια έγγραφα...)

ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

• Με αφορμή την συνέντευξη

της κ. Βιργ. Τσουδερού (τεύχ. 267) μας γράφει με τα αρχικά Δ.Σ. ανώνυμος αναγνώστης μας. Στο γράμμα του απευθύνει ορισμένα ερωτήματα σχετικά με τα θέματα που έθεσε η συνέντευξη και προτείνει σαν λύση για τον τόπο, τις κυβερνήσεις συνεργασίας:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

Σχετικά με την συνέντευξη της κ. Βιργ. Τσουδερού (τεύχ. 267) έχω να παρατηρήσω τα παρακάτω:

Για μια ακόμα φορά η πολιτείας κ. Βιργ. Τσουδερού προσπαθεί να βρεθεί στο επίκεντρο πολιτικών ζυμώσεων. Για μια ακόμα φορά μιλά για ευθύνη, και όπως συνηθίζει ξεχνά. Θα ήθελα λοιπόν να θυμίσω-ρωτήσω τα εξής: — Αφού το ΚΟΔΗΣΟ δεν «κατάλαβε τα μηνύματα» των καιρών όπως εκείνη γιατί δεν παραιτήθηκε πριν τις Ευρωεκλογές, και γενικά τόσο καιρό;

— Ποια η θέση της (σαν μέλος της Κ.Ε.) μέσα στο ΚΟΔΗΣΟ, όταν σαν ΕΛ.ΠΟ.Ε. οργάνωνε

«συμπόσια» προετοιμάζοντας αυτό που σήμερα ονομάζει «συνθεση»;

Δύο ερωτήματα-δείγματα του πώς η κ. Βιργ. Τσουδερού βλέπει την πολιτική ευθύνη, την δημοκρατική συνέπεια και την δημοκρατική οργάνωση ενός κόμματος. Τώρα, αφού πια παραιτήθηκε από το ΚΟΔΗΣΟ, μιλά για «σύνθεση» ατόμων που τους ενώνει «οχι το πολιτικό παρελθόν» αλλά μια «νέα προοδευτική δημοκρατική συνείδηση». Νέα λοιπόν φρασεολογία για κάποιο νέο σχήμα, ιδεολογικά πολύ θολό (και σταματώ εδώ...) αλλά καθαρό ως προς τον στόχο του, να βρουν στέγη προσωπικές φιλοδοξίες.

Όμως αυτό που χρειάζεται σήμερα ο τόπος δεν είναι ένα νέο κόμμα εξουσίας. Η ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ του φτάνουν. Κυβερνήσεις συνεργασίας χρειάζεται, αυτό είναι το μήνυμα των καιρών και όχι οι φάλτσες «συνθέσεις» σας.

Ευχαριστώ
Φιλικά
Δ.Σ.

ΕΧΟΥΜΕ ΑΝΑΓΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

• Στην επιστολή του Γ. Τσίμπου για τη Βιομηχανική Περιοχή Χανίων απαντά ο αναγνώστης μας Παύλος Μιχελιουδάκης. Να ποιές είναι οι απόψεις του: Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

Άξιος συγχαρητηρίων ο επιστολογράφος σου κ. Γιώργος Τσίμπος για την ανησυχία του μήπως η Βιομηχανική Περιοχή Χανίων (ΒΙ.ΠΕ.Χ) που θα γίνει στο Βάμο, βλάψει το περιβάλλον.

— Είμαι κι εγώ λάτρης του περιβάλλοντος γενικά και του Αποκόρωνα (από όπου κατάγομαι) ειδικότερα. Συμμερίζομαι για τούτο τις ανησυχίες του κ. Τσίμπου.

— Δυστυχώς όμως, στο μοντέλο κοινωνίας που ζούμε, είναι υποχρεωτική η ανοχή κάποιων θυσιών περιβάλλοντος προκειμένου να εξυπηρετηθεί η επίσης υποχρεωτική αναγκαία ανάπτυξη. Αρκεί οι φίλοι του περιβάλλοντος ν' αγρυπνούν και ν' αγωνιζόμεστε ώστε οι περιβαλλοντολογικές θυσίες να περιορίζονται στο απολύτως απαραίτητο μέτρο που αξιώνει μια «σώφρων» και επιβαλλομένη από αδήριτη ανάγκη, ανάπτυξη.

— Η ρυπογόνος Α.Β.Ε.Α. στο κέντρο πυκνοκατοικημένης περιοχής της πόλης Χανίων και λίγα μέτρα μόνο από την όμορφη ακρογυαλιά που μολύνεται με τα απόβλητά της δεν είναι η μόνη ρυπαίνουσα και οχλούσα βιομηχανία που έπρεπε νάχει φύγει — από χρόνια — από την πόλη.

Αλλά να πάει πού;

Και πώς να επιβιώσει η Δυτική Κρήτη ολόκληρη χωρίς μια κάποια βιομηχανία έστω και μόνο για μια πρώτη επεξεργασία των προϊόντων της «φτενής» και φτωχής γης της;

— Σωστά αποκλείστηκε — με αγώνες των περιοίκων — η εγκατάσταση της ΒΙ.ΠΕ.Χ. στα Τσικαλαριά όπου αρχικά σχεδίαζαν να την εγκαταστήσουν και όπου, οι θυσίες περιβάλλοντος θάταν πολύ σημαντικότερες.

Κάπου ωστόσο έπρεπε να γίνει. Και δεν ξέρω ειλικρινά ένα μέτρο γης σ' όλο το Νομό όπου η εγκατάσταση μιας — και της πιο αθώας — καμινάδας δεν θα προκαλούσε και κάποιες θυσίες περιβάλλοντος...

— Ήταν — θαρρώ — τύχη για τα Χανιά που η τελική επιλογή του Βάμου για τη ΒΙ.ΠΕ.Χ. βασίστηκε σε προμελέτη δυό εξαιρέτων και υψηλής κατάρτισης επιστημόνων, των κ.κ. Βασίλη Τσάκωνα και Γιάννη Βουρδουμπά, γνωστών ΚΑΙ για την αγάπη τους στον τόπο και σ' ό,τι σχετίζεται μ' αυτόν αλλά ΚΑΙ παθιασμένων «εραστών» του περιβάλλοντος.

— Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε πως όταν λέμε πως η ΒΙ.ΠΕ.Χ. θα εγκατασταθεί στο Βάμο, εννοούμε στην ευρύτερη περιοχή του και πιο συγκεκριμένα στις «Καϊνιανές Χαλέπες», σ' αρκετή απόσταση από τα σπίτια της όμορφης πρωτεύουσας του Αποκόρωνα. Με πλεονεκτήματα:

— Την κοντινή (20 χλμ.) απόσταση από την πόλη των Χανίων και μόλις 12 χλμ. από το λιμάνι της Σούδας.

— Φθηνή, ολοσδιόλου άγονη («χαλέπες» = αγριάδες, βοσκοτόπια).

— Ανυπαρξία υπογείων υδάτων ή αρχαιολογικών χώρων.

— Ανυπαρξία πυκνοκατοικημένων οικισμών.

— Ευνοϊκό μικροκλίμα με μόνιμους σχεδόν τους Δυτικούς — Βορειοδυτικούς ανέμους που θ' απομακρύνουν τους ρύπους προς ακατοίκητες περιοχές και τη θάλασσα.

— Τα απόβλητα, για τα οποία ιδιαίτερα ανησυχεί ο κ. Τσίμπος θα καταλήγουν (φαντάζομαι) ανατολικά του Κόκκινου χωριού στην (απόκρημνη ακτής) ανοιχτή θάλασσα και φυσικά μετά βιολογικό καθαρισμό.

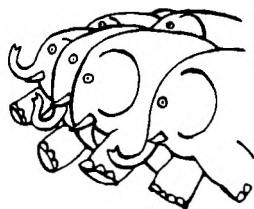
— Έχουμε, φίλε κ. Τσίμπο ανάγκη ΚΑΙ Βιομηχανίας. Χρέος μας να επιλέξουμε, για την εγκατάστασή της τόπο και τρόπους ελαχιστοποίησης της προσβολής του περιβάλλοντος από την εγκατάστασή της. Και — Αποκορωνιώτης ο ίδιος — θαρρώ πως για το σύνολο της Δυτικής Κρήτης η επιλογή της θέσης Καϊνιανές Χαλέπελη είναι η ΜΟΝΗ δυνατή κι όχι απλά η καλύτερη.

Κι επιτέλους. Δεν προβλέπω να εγκαθίστανται εκεί βιομηχανικά συγκροτήματα σαν αυτά

του Ρούρ ή του Μάντσεστερ αφού λείπουν οι σχετικές προϋποθέσεις.

Φιλικώτατα
Παύλος Γ. Μιχελιουδάκης

ΤΟ ΣΥΝΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΟΛΙΣΜΟΥ

• Με αφορμή το άρθρο του Δ. Δημητράκου «Το σύνδρομο του ολισμού» (ΑΝΤΙ τχ. 264) πήραμε τις επιστολές που ακολουθούν.

Η πρώτη από το Ν. Χαριτιάν: Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

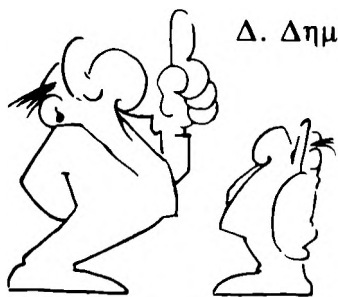
Δύο θεμελιακές διαφωνίες έχω με το άρθρο του Δ. Δημητράκου (Βλ. ΑΝΤΙ, αρ. 264). Η πρώτη αφορά στη χρησιμοποίηση εκ μέρους του της τυπικής λογικής για την κατανόηση ιδεών που πηγάζουν πέρα απ' το πεδίο που καλύπτει ο στενά νοούμενος ορθολογισμός. Η δεύτερη αφορά στην εισαγωγή της πολιτικής στην επιστήμη, που ο κ. Δημητράκος εξομειώνει με τον Λυσενκοϊσμό.

Κατά πρώτο λόγο, η θεωρητική πρακτική του ανανεωτικού χώρου της αριστεράς, έχει ξεφύγει από την τυραννία όχι μόνο του δογματισμού, αλλά και της «καθαρής λογικής». Από τη στιγμή που ο κ. Δημητράκος, ή οποιοσδήποτε άλλος, δεν καταλαβαίνει ή δεν δέχεται αυτό το πράγμα, δεν θα καταλάβει και την προσπάθεια δημιουργίας νέας, κριτικής και ριζοσπαστικής μεθόδου ανάγνωσης του Συνταγματικού Δικαίου. Το τετραπλό σχήμα με το οποίο ο κ. Δημητράκος αναλύει — και κριτικάρει — την επιχειρηματολογία του Κώστα Τσουκαλά είναι λογικά άψογο και οπωσδήποτε πειστικό: αρκεί να μένει κανείς στα πλαίσια της «καθαρής λογικής» και όχι της λογικής της νέας ανάγνωσης που επιχειρείται — ανάγνωσης που ανατρέπει τα παλιά σχήματα εισάγοντας την έννοια της αντίφασης στο Λόγο — το Λόγο που αναδίδει η ίδια η ιστορία στην πορεία της, η οποία — όπως ξέρουμε — είναι αντιφατική.

Κατά δεύτερο λόγο, ο κ. Δημητράκος εξισώνει αθέμιτα την πολιτικοποίηση της επιστήμης με τον Λυσενκοϊσμό. Σ' αυτό υπάρχουν δύο σφάλματα — ένα λογικό κι ένα πολιτικό. Το φαινόμενο Λυσένκο προϋποθέτει, όχι μόνο την αυταρχική δομή του σταλινικού καθεστώτος, αλλά και τον δογματισμό του τελευταίου. Από τη στιγμή που η ανανεωτική αριστερά στην Ελλάδα τοποθετείται εναντίον του αυταρχισμού και του δογματισμού, από τη στιγμή που προτάσσει την αμφισημία και την ανάγκη εισαγωγής της αντίφασης, είτε στο νομικό λόγο, είτε οποιοσδήποτε αλλού, είναι άστοχο από μέρους του κ. Δημητράκου να βλέπει την πολιτικο-

της και κατάργησης της δεύτερης. Ο ιακωβίνος-αναμορφωτής της κοινωνίας που στην καλοπροαίρετη — ίσως — βιασύνη του να αλλάξει τον κόσμο, με την προνομιακή πρόσβαση που έχει στα κελεύσματα της ιστορίας, και δυσφορεί με τους θεσμοποιημένους κανόνες της δημοκρατίας που θέτει φραγμούς στο πρόγραμμά του. Τους φραγμούς αυτούς τους αποδίδει στα «ντόπια και ξένα μονοπώλια και τις πολυεθνικές». Θέλοντας να ξεριζώσει μια για πάντα το Κακό από τον κόσμο, απεμπολεί τον «αστικό» ορθολογισμό, πραγματοποιεί «ρωγμές» στους θεσμούς και υπονομεύει την «καθαρή λογική» που διέπει τους κανόνες δικαίου. Δεν καταλαβαίνει ότι πριονίζει το κλαδί που στηρίζεται ο ίδιος, εφόσον χωρίς ρυθμιστικούς κανόνες και χωρίς τον ορθολογισμό, δεν μπορεί ούτε το όραμά του να υποστηρίξει, ούτε το πρόγραμμά του να υλοποιηθεί. Ακόμη και τον ίδιο του τον εαυτό δεν μπορεί να προστατέψει. Αντιθέτα λοιπόν από την Αμαλία Ζ.Π. πιστεύω ότι η ανανεωτική αριστερά είναι — και πρέπει να είναι — δημοκρατική και ορθολογική και να αφήνει τον ιακωβινισμό στους δογματικούς και τον ανορθολογισμό στους νεορθόδοξους.

Μια τελευταία παρατήρηση: παρά το ευπρεπές ύφος, το περιεχόμενο των δύο επιστολών μου φαίνεται να έχει χαμηλή θεωρητική ποιότητα και θα έλεγα μια αφέλεια που ούτε καν τέρπει. Περιμένα έναν αντίλογο σε ψηλότερο επίπεδο από τα στερεότυπα που μας σερβίρουν μονότονα και αναπαύδην τόσα χρόνια τώρα.

Δ. Δημητράκος

ΤΑ ΑΥΓΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΛΑΘΙΑ

● Από τον ανεξάρτητο βουλευτή Α' Πειραιά και Νήσων στρατηγό ε.α κ. Δημήτριο Ν. Χονδροκούκη πήραμε την επιστολή που ακολουθεί. Αναφέρεται σε σχόλιο του ANTI σχετικό με επιστολές του ίδιου και του βουλευτή κ. Α. Μπουλούκου (τχ. 265):

Κύριε Διευθυντά,

Στο τεύχος 265 του «ANTI» της 6.7. δημοσιεύοντας τις επιστολές μου και του συναδέλφου κ. Α. Μπουλούκου προβαίνετε σε σχόλια που ομολογουμένως σηκώνουν κάποιο διάλογο πάνω σε σοβαρά πολιτικά θέματα. Επειδή γνωρίζω την αδυναμία σας για κάθε είδους δημοκρατικό διάλογο, επιτρέψατε να εκφράσω προσωπικά την δική μου άποψη, αντιστοχολίζοντας τα όποια σημεία δεν με βρίσκατε σύμφωνο. Γράφετε:

1. «Δυστυχώς, ούτε η κατάργηση

του σταυρού φαίνεται ικανή να εξάλειψη την σθεναρή φιγούρα του πολιτευτή από την πολιτική ζωή της χώρας» κ.λπ. Θα μου επιτρέψετε να μην θεωρώ τον εαυτό μου «σθεναρή φιγούρα πολιτευτή». Διεφωνήσαμε και διεγράφημεν από το ΠΑΣΟΚ και ο κ. Α. Μπουλούκος κι εγώ, για την κατάργηση του δικαιώματος του λαού να εκλέγει τους εκπροσώπους του στο Κοινοβούλιο. Το θεωρήσαμε μέτρο αντιδημοκρατικό, αντισυνταγματικό, αλλά και υποτιμητικό για τον ίδιο το λαό να σκέφτεται άλλος (οι) γι' αυτόν. Κανένα απολύτως μειονέκτημα του σταυρού δεν θα εδικοιολόγει την λήψη αυτού του μέτρου, που δεν ισχύει πουθενά της υδρόγειας σφαίρας, πλην βεβαίως στα ολοκληρωτικά μονοκομματικά καθεστώτα. Και αν ακόμα το κράτος ήταν ευπρόσιτο στο πολίτη, κι αν επικρατούσαν κάποιες αρχές στις δημόσιες λειτουργίες, όπως λέτε, και πάλι, εγώ τουλάχιστον, ουδέποτε θα συνεργούσα στην κατάργηση του δικαιώματος του λαού να εκλέγει τους εκπροσώπους του στο Κοινοβούλιο και να ψηφίζει ως αγέλη κόμμα μόνον. Ο λόγος ύπαρξης ενός σωστού πολιτευτή είναι πολλοί: στα δημοκρατικά καθεστώτα. Δεν είναι μόνον το λεγόμενο «ρουσφέτι», το οποίο άλλωστε πέρασε δριμύτερο σε κομματικά, άσχετα με το λαό, άτομα (κλαδικά, Νομαρχιακά, συνοικιακά, κ.τ.λ.), που φθάσανε στο σημείο να δυναστεύουν το λαό: «Η γράφεται στη κλαδική ή πεθαίνει της πείνας...». Πιστόλι κομματικό στο στομάχι του Έλληνα!

Ο σωστός σημερινός πολιτευτής δεν είναι ο παλιός κομματάρχης της εποχής Δεληγιάννη. Ούτε ο ελληνικός λαός έμεινε πολιτικά στάσιμος. Μπορεί και ξεχωρίζει τον Γουλιμή απ' τον Τρικούπη... Και μόνον αυτή η σκέψη αποτελεί ύβρι εναντίον του λαού.

Ο πολιτευτής έχει ψυχική επαφή με το λαό και τα προβλήματά του.

Τώρα έχει μεταβληθεί σε θεράποντα του αρχηγού κόμματος και ωρισμένων ατόμων γύρω απ' αυτόν που ασκούν κάποια επιρροή.

Δεν νοιάζονται για το λαό και πολλοί μάλιστα άρχισαν κιόλας να φέρονται αλαζονικά, επειδή, λόγω φιλίας, με τον αρχηγό, έχουν εξασφαλίσει ανώδυνα την επανεκλογή τους δια της μεθόδου της λίστας.

Είναι χαρακτηριστική η αφελής φράση κάποιου χωρικού στον αθέατο βουλευτή: «Θα σε μαυρίσω Γιώργο μου, γιατί από πολύ καιρό έπαψα να σε βλέπω», κι η απάντηση: «Δεν σ' έχω πλέον ανάγκη Κώτσο, θέλεις δε θέλεις θάμαι βουλευτής σου»...

Η αποξένωση πολιτευτή και λαού είναι γεγονός πλέον, ύστερα απ' την αφαίρεση των ιερωτέρου δικαιώματος του λαού. Με την ψήφο του ο λαός ήμειβε αλλά και τιμωρούσε καλόν και κακόν πολιτευτή. Ο ένας (ο αρχηγός) όταν θεοποιείται σημαίνει ολοκληρωτική νοοτροπία εκατό τοις εκατό. Ψήφος δε κι απεργία είναι τα όπλα του ελεύθερου ανθρώπου. Απαλλοτρίωση σκέψης μόνον στα γνωστά ολοκληρωτικά καθεστώτα συμβαίνει. Η Α. Μεγαλειότητα ο λαός εκλέγει και κόμματα και άτομα. Διορισμός στον εκπρόσωπο του λαού είναι ακατανόητη φασιστική αντίληψη. Είναι εφεύρημα εισηγητών που φοβούνται την απ' ευθείας κρίση του λαού. Όλα τ' άλλα δέθεν μειονεκτήματα είναι εκ

του πονηρού.

Και πρόσφατα στις Ευρωεκλογές οι διορισμοί ήταν για μένα απαράδεκτοι. Δεν θάταν προτιμώτερο το κάθε κόμμα ή μια κοινή λίστα 300ων ή 400ων ατόμων να δίδεται στο ψηφοφόρο να εκλέγει δύο ή τρεις απ' αυτούς με το μεγαλύτερο πολιτικό εκτόπισμα;

Η πανισχυρότητα των κομμάτων οδηγεί σε κομματικές αυταρχικότητες που απολήγουν σε δικτατορίες από ωρισμένα κόμματα, που έχουν από μόνα τους την μονοκομματική αντίληψη μέσα τους.

2. Στη τελευταία, τέλος, παράγραφο των σχολίων σας, που με αφορά άμεσα, ειρωνεύεσθε παραποιώντας φράση της επιστολής μου, που έλεγε: «Το αποτέλεσμα για την Α' Πειραιώς ήτο οδυνηρό για το Μαρξιστικό ΠΑΣΟΚ. Ήτο η πρώτη-περιοχή που είχε την μεγαλύτερη καθίζηση και το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ. Και θέλω, να πιστεύω, ότι, κάτι κι εμείς συνεισφέραμε στο αποτέλεσμα». Ο σχολιαστής σας πάνω στο ξεκάθαρο αυτό γράφει:

«... Αν η προσωπική δράση του κ. Χονδροκούκη οδήγησε στην καταβάρθρωση του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ στην Α' Πειραιώς, τότε προφανώς μια τυχόν υποστήριξη του κ. Παναγιώλη από τον κ. Χονδροκούκη, θα τον αναδείκνυε, τουλάχιστον στην Α' Πειραιώς, σε πρώτο κόμμα».

Συλλογιστική που θυμίζει την «Λογική» που μαθαίναμε στα γυμνάσια προ πολλών δεκαετιών, που έλεγε:

— «Η κόττα κάνει αυγά
— Η κόττα είναι ζών
— Αλλά και ο άνθρωπος είναι ζώον.

Άρα κι ο άνθρωπος κάνει αυγά!...»

Ο σχολιαστής θα πρέπει να γνωρίζει, ότι το ΠΑΣΟΚ στις εκλογές του 1981 στην Α' Πειραιώς πήρε 48,8% και το ΚΚΕ 13,2%.

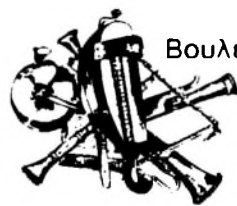
Τώρα πήραν αντίστοιχα 38% και 11,27%.

Εγώ είπα, ότι προσφέραμε ψίχουλα έστω, στην επίτευξη αυτού του αποτελέσματος.

Τι τα θέλετε και συγκρίνετε τον κ. Παναγιώλη; Τι Κοζάνη, τι Λωζάνη δηλαδή...

Ελπίζω, κύριε διευθυντά, να θελήσετε στη δημοσίευση της παρούσης, τηρώντας την αείποτε αρχή σας του δημοκρατικού διαλόγου.

Φιλικά

Δ. Χονδροκούκη
Βουλευτής Α' Πειραιώς

ΜΟΥΣΙΚΗ...
ΛΑΘΟΣ!

● Για λάθος καταγραφή των ειδών της μουσικής, που είχαν τα εκλογικά κέντρα των κομμάτων στις Ευρωεκλογές κατηγορεί το συνεργείο από τους φίλους της στήλης των «Ειδήσεων», αναγνώστης μας, ανώνυμος και μέλος του ΚΟΔΗΣΟ:

Αγαπητό «ANTI»,

Αρκετά καθυστερημένα διάβασα το σχόλιο (τχ. 264, σελ. 43) σχετικά με τα είδη της μουσικής και τους συνθέτες που ακούστηκαν από τα μεγάφωνα των εκλογικών κέντρων των κομμάτων στις πρόσφατες Ευρωεκλογές.

Λυπάμαι που το συνεργείο (!) από φίλους της στήλης δυσκολεύτηκε να βρει το Εκλογικό Κέντρο του ΚΟΔΗΣΟ (... για να μην ξεχνάμε και την χρηματοδότηση...), δεν δυσκολεύτηκε όμως καθόλου να «καταγράψει» σαν είδος μουσικής το «Αστα τα μάλακια σου ανακατωμένα». Τώρα βέβαια πως μουσικής όπως Σαββόπουλου, Λοΐζου, Θεοδωράκη, Κηλαηδόνη, Τζαζ, Vivaldi, Mendelson και baroque κ.ά. την άκουσαν σαν το σχετικό τραγούδι που αναφέρει δεν ξέρω. Θέλω να πιστεύω πως έκαναν λάθος διαφορετικά θα πρέπει να πω ότι όπως πολλοί «παρατηρητές», έτσι και αυτοί συνεχίζουν και θέλουν να δίνουν —πολύ περισσότερο όταν δεν τους τα ζητάνε— πιστοποιητικά ποιότητας. Ας είναι λοιπόν το «ANTI» πιο προσεκτικό στις καταγραφές των διαφόρων παρατηρητών γιατί δεν είναι πάντα αντικειμενικές.

Με εκτίμηση
ΕΝΑ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΔΗΣΟ

ΤΑΔΕ ΕΦΗ
ΜΑΝΩΛΗΣ
ΡΑΣΟΥΛΗΣ

● Από τον συνθέτη και στιχουργό Μανώλη Ρασούλη πήραμε την παρακάτω επιστολή. Την δημοσιεύουμε ακριβώς επειδή είμαστε «ψοφίμι» «δρακουλιάρικο» και «παληοαντίκα» για τους λόγους αυτούς εξ' άλλου μας κάνει ευχαρίστηση να δημοσιεύουμε επιστολές ανθρώπων που έχουν «βγάλει άκρη» στα περίπλοκα προβλήματα.

Αγαπητό ANTI,

Μια μικρή απάντηση στα 3 για τα 3 αρθρίδια περί τραγουδιού.

α) Για την Άντεια Φραντζή. Δεν θα απαντήσω, γιατί τα κείμενά της είναι τόσο ανιαρά που κανείς δεν καταλαβαίνει τίποτα, επομένως την συγχωρώ.

β) Για τον Γιάννη Χάρη, που ήταν και η έκπληξη της βραδιάς κι είμαστε και γνωστοί, μου διόρθωσε κι ένα βιβλίο μου, έχει μεταφράσει και Μαρξ. Κρίμα! Συμπαθούσα αυτή την κατηγορία ανθρώπων, των πνευματικά κακόσκοτων και σνομπ. Τώρα αρχίζω να βλέπω πόσο θλιβερή είναι. Πάντα έλεγα στο Γιάννη: επειδή ο Μαρξ τότε σουζε, δεν πα να πει πως ο κάθε που το τσουίζει μπορεί να γίνει Μαρξ.

Το κείμενό του έχει απ' τη μια κάτι το κακόγουστα συγκινησιακό, απ' την άλλη ένα καλόγουστο εγκεφαλικό μπόγο. Νυξ μέση οδό. Μ' έβαλε και μένα ότι πάω για το πάπλωμα, και ουσιαστικά εμένα ειρωνεύεται. Όλοι οι γνωστοί μου, ένας ένας, αυτοαποδεικνύονται τελευταία κακομοίρη-

ποίηση της επιστήμης να οδεύει προς τον Λυσενκοϊκό δογματισμό, δηλαδή ακριβώς αυτό που αντιμάχεται ο ανανεωτικός μαρξισμός, τόσο με θεωρητικά όσο και με πολιτικά όπλα!

Πίσω όμως από την κριτική της πολιτικοποίησης της Επιστήμης κρύβεται και μια απαράδεκτα συντηρητική — θα έλεγα αντιδραστική — θέση. Η πολιτικοποίηση στην επιστήμη, από τη στιγμή που εδράζεται σε *ορθές* (δηλαδή ΔΟΚΙΜΑΣΜΕΝΕΣ και ΑΔΟΔΕΙΓΜΕΝΕΣ) επιστημονικές θεωρίες, όπως είναι η οικονομική θεωρία του Μάρξ καθώς και η θεωρία της προλεταριακής επανάστασης του Λένιν, επιβάλλει ορισμένα πολιτικά καθήκοντα σε κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο που τοποθετείται στο πλευρό της επανάστασης. Το ίδιο δεν συμβαίνει με τις *λαθεμένες* θεωρίες όπως ήταν του Λυσένκο ή τις φυλετικές θεωρίες του Γ' Ράιχ. Ακριβώς διότι οι λαθεμένες θεωρίες, δεν ταυτίζονται με τις ορθές, η πολιτικοποίηση του επιστήμονα, προκειμένου περί ορθών θεωριών, είναι χρέος και τιμή κάθε προοδευτικού διανοούμενου και κάθε επιστήμονα με διανοητική ακεραιότητα και κοινωνική συνείδηση. Και ακριβώς γι' αυτό και η «απολιτικότητα» στην επιστήμη — όπως και παντού — είναι ταυτόσημη με την αντίδραση.

Σας ευχαριστώ για τη φιλοξενία
N. Χαρατιάν

• Η δεύτερη από την Αμαλία Φ. Ζαχαριάδη-Παλάζου:

Αγαπητό «ANTI»,

Διάβασα το άρθρο του Δ. Δημητράκου «Το Σύνδρομο του Ολισμού» (ANTI τ. 264 σσ. 38-42) σε απάντηση προηγούμενου άρθρου του Κ. Τσουκαλά με τίτλο «Το Συνταγματικό Δίκαιο από την 'καθαρή' λογική στην ιστορική αμφισβήτηση» (ANTI τ. 238).

Έχοντας διαβάσει και τα δύο άρθρα, θα ήθελα να διατυπώσω ωρισμένες σκέψεις σε σχέση με το άρθρο του Δ.Δ. που αποτελεί, για μένα τουλάχιστον, επίθεση κατά της αριστερής σκέψης και ειδικότερα του μαρξισμού.

Διότι περί αυτού πρόκειται, κι ως μη γελιόμαστε. Όλη η έμφαση που τοποθετείται στη σαφήνεια και την καθαρότητα της σκέψης — «αρετές» του αστικού λόγου — υπονομεύει την αμφισβήτηση στην καθαρή λογική που πολύ σωστά τονίζει την α-

νάγκη της ο Τσουκαλάς, αναφερόμενος (θετικά) στο βιβλίο του Δ. Τσάτσου. Η αμφισβήτηση έχει σαν στόχο την κοινωνία ολόκληρη: μια λογοκρατούμενη, αστοκρατούμενη, ανδροκρατούμενη, αλλοτριωμένη κοινωνία, στην υπηρεσία των πολυεθνικών, των ξένων και των ντόπιων μονοπωλίων.

Το γεγονός ότι αυτή η αμφισβήτηση είναι άρρηκτα δεμένη με το επαναστατικό κίνημα που γυρεύει την ανατροπή αυτής της κοινωνίας και την αντικατάστασή της με άλλη που θα είναι απελευθερωμένη από αυτές τις δουλείες και θα έχει και τη δική της «λογική», είναι κάτι που δεν ξέρω αν αντιλαμβάνεται ο Δ.Δ., ή αν το θεωρεί σαν ουτοπία. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, δεν ξέρω αν συνειδητοποιεί ότι χωρίς ουτοπίες δεν μπορεί να γίνει τίποτε το σημαντικό στην ιστορία, δεν πραγματοποιούνται μεγάλα ιστορικά άλματα, ακριβώς διότι οι μάζες δεν μπορούν να εμπνευσθούν παρά μόνο από πολιτικά προγράμματα που είναι «ουτοπικά» και που πραγματοποιούνται, ξεπερνώντας τον ουτοπισμό τους, ακριβώς διότι η «ουτοπία» τους θέτει σε κίνηση τη συλλογική θέληση των μαζών!

Αλλά ας έρθουμε στην άμεση, πολιτική επιχειρηματολογία του Δ.Δ. Κοντολογίς, ισχυρίζεται ο Δ.Δ. ότι η απορρόφηση της «κοινωνίας πολιτών» από το κράτος χαρακτηρίζει τον ολοκληρωτισμό, του οποίου είναι και πολιτικό αίτημα, σύμφωνα με τις απόψεις του C. Schmitt που ήταν συνταγματολόγος του Γ' Ράιχ και ιδεολόγος του ολοκληρωτισμού.

Στο κείμενο όμως του Δ.Δ. δεν γίνεται καμιά αναφορά στις σχέσεις παραγωγής και στο ταξικό στοιχείο. Μια ανάλυση που αγνοεί την πάλη των τάξεων και τις παραγωγικές σχέσεις είναι επόμενο να βάλει στην ίδια κατηγορία του «ολοκληρωτισμού», κοινωνικά συστήματα που αντιπροσωπεύουν εντελώς διαφορετικές μεταξύ τους σχέσεις παραγωγής και συσχετισμούς δύναμης ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις.

Έτσι η απορρόφηση της κοινωνίας πολιτών από το κράτος υπό συνθήκες σοσιαλισμού έχει εντελώς διαφορετικό κοινωνικό περιεχόμενο (επομένως, εντελώς διαφορετικό νόημα, εξ αντικειμένου) από την απορρόφηση της από το φασιστικό κράτος της Δεξιάς. Πάνω σ' αυτό, ο Δ.Δ. γράφει χαρακτηριστικά:

«Η διαφορά ανάμεσα στον ολοκληρωτισμό και τη δημοκρα-

τία, τον ευγενέστερο και προοδευτικότερο ολοκληρωτισμό και τη συντηρητικότερη και υποκριτικότερη δημοκρατία είναι σημαντική και δεν πρέπει να υποβαθμίζεται». (ο.π. σ.41).

Δεν νομίζω ότι πρέπει να υποβαθμίζεται αυτή η διαφορά ανάμεσα στη δημοκρατία (προφανώς ο Δ.Δ. εννοεί τον κοινοβουλευτισμό δυτικού τύπου) και τα αυταρχικά καθεστώτα, αλλά υποστηρίζω ότι είναι αναγκαίο να δίνουμε στη δημοκρατία το πραγματικό, κοινωνικό της περιεχόμενο, που δεν συνταυτίζεται με την τυπική της μορφή.

Για το φορμαλισμό του Δ.Δ., ο κοινοβουλευτισμός είναι αυτοσκοπός ενώ για το συνεπή αριστερό είναι μέσον. Όσο και αν η ανανεωτική αριστερά επιμένει στην αναγκαιότητα της κοινοβουλευτικής οδού και στην αξία της πολιτικής δημοκρατίας, ο σκοπός που θέτει στον εαυτό της είναι η κοινωνική δημοκρατία, δηλαδή η ανατροπή των σημερινών σχέσεων παραγωγής και η εδραίωση του σοσιαλισμού. Αλλιώς, το νόημα της πολιτικής δημοκρατίας παραμένει κενό και μόνο η φωνή της αντίδρασης κηρύσσει την εμμονή στο τυπικό μέτρο της δημοκρατίας, δηλαδή την πολιτική δημοκρατία, σε αντίθεση από το κοινωνικό της υπόβαθρο.

Το άρθρο του Κ. Τσουκαλά, όπως και το βιβλίο του Δ. Τσάτσου, κηρύσσουν την αμφισημία της γλώσσας του Συνταγματικού Δικαίου, ακριβώς για να δημιουργηθούν ρωγμές σε ένα βασικό θεμέλιο της κυρίαρχης ιδεολογίας, που είναι το συνταγματικό δίκαιο. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να μετατραπεί το δίκαιο από όπλο στα χέρια της κυρίαρχης τάξης σε μοχλό κοινωνικοπολιτικής μεταβολής, δηλαδή μετάβασης στη σοσιαλιστική κοινωνία. Αυτό δεν φαίνεται να καταλαβαίνει ή να δέχεται ο Δ.Δ., που παρουσιάζεται σαν υπερασπιστής της αστικής λογικής και της αστικής δημοκρατίας. Οι συνεπείς αριστεροί δεν είναι λιγότερο δημοκράτες από τον Δ.Δ. — θα έλεγα, μάλιστα, ότι είναι πολύ περισσότερο. Αλλά η προσήλωσή τους στον κοινοβουλευτισμό είναι σύστοιχη με τη σοσιαλιστική προοπτική που δημιουργεί ο τελευταίος — αν τη δημιουργεί. Και εκεί βρίσκεται και η διαφορά ανάμεσα στην τοποθέτηση του Δ.Δ. και της συνεπούς αριστεράς.

A. Ζαχαριάδη-Παλάζου

• Ο συνεργάτης μας Δ. Δημητράκος υπόψη του οποίου θέσαμε τις προηγούμενες επιστολές σημειώνει για τις παρατηρήσεις των αναγνωστών μας τα ακόλουθα:

Δεν έχω τη δυνατότητα να απαντήσω σοβαρά στην επιστολή του κ. Χαρατιάν. Είναι από τις περιπτώσεις που δεν ξέρει κανείς από που να αρχίσει. Γεγονός είναι ότι ο άνθρωπος πιστεύει και ο δίκαιος εκ πίστεως ζήσεται. Αν όμως η αγαθοπιστία και ο φανατισμός έχουν τα βαρέα τους βάρη, ασφαλώς ο κ. Χαρατιάν διεκδικεί τίτλο πρωταθλητή. Μόνο που ο ανανεωτικός χώρος της αριστεράς είναι μάλλον ακατάλληλος για να του εξασφαλίσουν τις δάφνες που του ανήκουν.

Έχω ήδη ασχοληθεί σε παλαιότερες δημοσιεύσεις μου, με θέματα που θίγει η επιστολή της Αμαλίας Ζαχαριάδη-Παλάζου, όπως η απορρόφηση του κρατικού μηχανισμού από την κοινωνία πολιτών στην μαρξιστική θεωρία (κυρίως του Γκράμσι), και όχι το αντίστροφο που υπαινίσσεται η επιστολογράφος, τη δημοκρατία σαν πολιτική βάση για το σοσιαλισμό, την πολιτική της ουτοπίας, κ.α. Δεν σκοπεύω να επανέλθω σ' οποιοδήποτε από αυτά και δεν μου το επιτρέπει ο χώρος που διαθέτω.

Ωστόσο, το τέλος της επιστολής της η Α.Ζ.-Π. περιέχει ένα καινούργιο στοιχείο. Αποδίδει — λανθασμένα, νομίζω — στον Κ. Τσουκαλά την πρόθεση να δημιουργήσει ρωγμές σε ένα «βασικό θεμέλιο της κυρίαρχης ιδεολογίας» κηρύσσοντας «την αμφισημία της γλώσσας του Συνταγματικού Δικαίου».

Δεν νομίζω να συμεριζείται ο Κ. Τσουκαλάς τον «ιακωβινισμό» της Αμαλίας, δηλαδή τη σωτηριολογική πεποίθηση ότι η κοινωνία μπορεί να αναμορφωθεί εφόσον μια ομάδα ανθρώπων εντεταλμένων από την ιστορία, εφαρμόσει ένα πολιτικό πρόγραμμα βασισμένο σε απόλυτα ορθές αρχές: τόσο ορθές ώστε η ομάδα αυτή των «ιακωβίνων» δεν έχει καμιά αμφιβολία και καμιά ανεκτικότητα για την αμφισβήτησή τους.

Πιστεύω ότι όποιος είναι ανανεωτικός στο χώρο της αριστεράς πιστεύει στη σκοπιμότητα της πολιτικής δημοκρατίας και είναι «αντι-ιακωβίνος». Η πρόταξη της «κοινωνικής» δημοκρατίας σε σχέση με την πολιτική δημοκρατία είναι σίγουρη μέθοδος παραμόρφωσης της πρώ-

Εξάντας

Ελληνική Λογοτεχνία • Δοκίμιο • Ξένη Λογοτεχνία
Φιλοσοφία • Εθνική Αντίσταση • Παιδικά
Ελληνικά Θέματα • Επιστημονική Φαντασία

Κωλέττη 11 • Τηλ. 36.04.885
Τζαβέλα 1 • Τηλ. 36.21.236

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΛΑΧΟΣ
Μιλτιάδου 23β
Χαλάνδρι
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Καλλιτεχνική επιμέλεια:
ΜΠ. ΜΠΟΖΕΝΑ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΛΙΘΟΤΥΠ» Α.Ε.
Ιασιού 5 - Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

● Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
● Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 600 δρχ. - Ετήσια 1.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 4.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 13
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 26
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:
εξάμηνη: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 15
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 30
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 20
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 40

● Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60,
115 21 ΑΘΗΝΑ

● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 50
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 80

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Εκδόσεις «Νεφέλη»
Μαυρομιχάλη 9,
Τηλ. 36.07.744 - 36.39.962
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

δες, αρχοντοχωριάτες, καρμیرهδες από κάρμα, και πινέζιοι στο πνευματικό ανάστημα, περιμένοντας σαν τις καλόγριες να πεθάνει η μαντάμ Ορτάνς και να της φάνε κάνα πράμμα. Κι αφού λέει λέει — ξώπετσα πιάνει και μερικά σωστά — ξαφνικά ρεύεται την εξής φράση: «κι εμείς που χωρούμε εδώ μέσα»; Σε στυλ δηλαδή, εμείς, το κοινό, ο λαός. Από κρηες έχει φαίνεται ο Γιάννης και ντύθηκε λαός, πλήθος, μάζα, καλοκάγαθος όχλος. Το θέμα είναι περίπλοκο παιδιά και μόνο εγώ έχω βγάλει άκρη, αισθητικά, νοητικά, ηθικά, πολιτικά. Γι' αυτό και δεν μου δημοσιεύουν πουθενά την άποψή μου. Ούτε και συ αγαπητό «Αντί», που κατά τη γνώμη μου γίνεται ολοένα και πιο ψοφήμι. Σου 'στειλα την προκήρυξη που μοίρασα στην Ομόνοια, αλλά εσύ έτσι δρακουλιάρικο που είσαι, την πήρες στον τάφο σου να την πιπιλίζεις σιγά σιγά πέρα από τον ήχο των αλεκτόρων. Ε όχι εγώ για το πάπλωμα ρε Χάρη.

Για τον αναγνώστη του Αντί, στέλνω ξανά την ανακοίνωσή μου. Αντί, αντί να την ξαναφαιμάξεις με το πανσέληνο κρακερικό στυλ σου, δημοσιεύσέ την, αν σου βαστάει, παληοαντικά. Σ.Σ. Ευκαιρίας, συντακτικής, δοθείσης, θα δημοσιευθεί και η ανακοίνωση του προσφιούς στιχουργού. Εκτός κι αν την αφαιμάξουμε. Να ξέρει ο συμπαθής επιστολογράφος ότι είμαστε και βδέλες.

● Από τον συνεργάτη μας Γιάννη Η. Χάρη, στον οποίο θέσαμε υπόψη την επιστολή του Μ. Ρασούλη, πήραμε την ακόλουθη απάντηση:

Ο Μ. Ρασούλης απαγορεύει την εκτέλεση των τραγουδιών του από τον Νταλάρα εφέτος, επειδή ο Νταλάρας τον έδειρε πέρυσσι! Αυτά τα απλούστατα έγγραφα περί Ρασούλη (τεύχος 265, σ. 46), δηλώνοντας, δηλαδή, πόσο συγκεκριμένο χορό, και σε συγκεκριμένη ώρα, χορεύει ο Ρασούλης, πόσο κτήμα του, κυρίως, θεωρεί και αυτός τα τραγούδια του. Θα υπάρξει σ' αυτά απάντηση;

Κατά τα άλλα, και η τρέλα που πουλάμε, εξασφαλίζοντας έστω, από μία άποψη, συγκατάβαση και ανοχή, το «πάπλωμα» κι αυτή γεμίζει.

Γιάν. Η. Χάρης
που κάποτε διόρθωσε ένα βιβλίο του Ρασούλη και μετάφρασε Μαρξ

ΤΡΥΦΕΡΟΤΗΤΕΣ

● Από τον Μ. Παπανικολάου και το Γ. Πισσαδάκη πήραμε το γράμμα που δημοσιεύουμε στη συνέχεια:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

Ο συνεργάτης του περιοδικού σας Σ. Κακίσης νομίζουμε ότι είναι πολύ... κακός σε ό,τι αφορά το ποδόσφαιρο.

Το γράψιμο του θυμίζει σχόλια και παρουσιάσεις ενός ιδιαίτερα αξιόλογου ανθρώπου, στον χώρο της τέχνης, του Δημήτρη Κωστάλα, (συγγνώμη, Δημήτρη). Όπερες, οπερέτες, και μπαλέτα είναι θεάματα που χρειάζονται μια ιδιαίτερη ευαισθησία και μια εμβάθυνση αφοπλιστική.

Το ποδόσφαιρο όμως — τι κρίμα, Σωτήρη — στην κριτική του, απαιτεί ΔΥΝΑΜΙΚΑ στοιχεία, όπως είναι η σύγκριση, η λογική και το σκληρό συναίσθημα.

Ο κ. Κακίσης συμπεριφέρεται τόσο καλά, τόσο άπογα μ' αυτό το λαϊκό άθλημα, ώστε να δημιουργεί στοιχεία που στο ποδόσφαιρο δεν αρμόζουν, και το ποδόσφαιρο δεν θα τα ήθελε.

Αυτό το τρυφερό χάδι του κ. Κακίση, ερεθίζει αφάνταστα τον «άξεστο οπαδό», και πάνω σ' αυτό το σημείο έχουμε μερικές φιλικές συστάσεις:

α) Απομακρύνσου, Σωτήρη, από τη μπάλα και τα γήπεδα.

β) Τίμα, τις ευαισθησίες και τις συγκινήσεις σου, γιατί είναι τρελλοί αυτοί οι οπαδοί.

γ) «ΑΝΤΙ», προστάτευσε, το συνεργάτη σου και τη στήλη.

Φιλικά
Μήτσος Παπανικολάου,
Γιάννης Πισσαδάκης

● Σ.Σ. Μήτσο, Γιάννη
απόλαυσα το γράμμα σας. Είναι άπογο. Ούτε κι εσείς, βέβαια,

μπορείτε με τέτοιες ευαισθησίες, με τέτοια υψηλή διορατικότητα, να είστε «τρελλοί» οπαδοί. (Οι «τρελλοί» Ρωμαίοι του Ομπελί ήταν εύρημα του Κοσινί).

Όσο για την «προστασία» μου, βλέπετε ότι το τρυφερό ΑΝΤΙ σας πρόλαβε και με «διέταξε» να ξεκουραστώ ένα τεύχος. Εκμεταλλεύομαι αυτό το χρόνο για να τρέξω στα γήπεδα. (Στο ΑΕΚ - Μπορντώ δεν σας είδα Ήμουνα με τα παιδιά στην 6, και μετά κάναμε ντου και κατεβήκαμε κάτω).

Σωτήρης.

ΤΟ «ΒΗΜΑ», ΤΟ «ΠΟΝΤΙΚΙ», ΤΟ «ΑΝΤΙ» ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΚΙΝΕΖΙΚΑ

● Από τον φίλο Κώστα Παπαϊωάννου πήραμε το ακόλουθο γράμμα που το δημοσιεύουμε πάραυτα, με ορισμένες αναγκαίες παρατηρήσεις: ο αναγνώστης μας λέγεται Β. Γεωργιάδης, χωρίς εισαγωγικά, και είναι θέμα δικής του αντίληψης, ευθύνης, ή διάθεσης να πάει στο γραφείο του «Π», ή να πάρει τηλέφωνο για εξηγήσεις.

Αν και απορούμε πώς διέφυγε του Κώστα Παπαϊωάννου η θαυμάσια σχέση μας με τον κινέζικο τύπο, θα θέλαμε να υπενθυμίσουμε πως και στις κινέζικες εφημερίδες και στις ελληνικές η δημοσίευση μιας επιστολής με ένα «καπέλο» που πληροφορεί για το περιεχόμενό της δεν σημαίνει αποδοχή των γνώμων του επιστολογράφου. Αυτό οι κινέζοι το λένε «Δεοντο-Λό-Για».

Μετά απ' αυτή την εξήγηση, γίνεται κατανοητό πως κανένας συντάκτης μας δεν θα συνοδεύσει τον κ. Γεωργιάδη σε κανένα γραφείο για τα περαιτέρω...

● Ακολουθεί το γράμμα:

Προς τη
Διεύθυνση
του «ΑΝΤΙ»

Στο περασμένο φύλλο, δημοσιεύθηκε στο περιοδικό σας ένα γράμμα που υπογράφεται από κάποιον «Β. Γεωργιάδη», άνευ άλλων στοιχείων. Το γράμμα αυτό αναφέρεται στο «ΠΟΝΤΙΚΙ», που ο αναγνώστης σας το διαβάζει επίσης, όπως λέει.

Επειδή από το γράμμα του, φαίνεται να διαβάζει το «ΠΟΝΤΙΚΙ», όσο εσείς τον Τύπο της Κίνας, θα σας παρακαλέσω να τον φέρετε σ' επικοινωνία μαζί μας, (τηλ. 3602361), για να του λύσουμε τις απορίες του... Με την ελπίδα ότι δεν θα χρειαστεί να επανέλθω,

Ευχαριστώ

Κ. Ν. Παπαϊωάννου
υπεύθυνος «για την σύνταξη και το νόμο» της εφ. «ΠΟΝΤΙΚΙ»
Υ.Γ. Αν το μικρό εισαγωγικό σημείωμα που συνοδεύει το γράμμα, σημαίνει ότι ασπάζεστε κι εσείς τις απόψεις του... κοινού μας αναγνώστη, στείλτε μαζί κι έναν συντάκτη σας...

Παιδότοπος παιδικός σταθμός νηπιαγωγείο

“Ενας χώρος στην αποκλειστική διάθεση των παιδιών. Οί ανάγκες του παιδιού για επικοινωνία, παιδαγωγικό παιχνίδι, δημιουργική συλλογική δραστηριότητα, αντιμετωπίζονται με την αγάπη, τη ζεστασιά και με ξεχωριστή ευθύνη από ανθρώπους ειδικούς.

Ντίνα Καψάλη
Λεωφ. Πεντέλης 53 - Χαλάνδρι
Τηλ. 68.28.047

Μιλάμε την ίδια γλώσσα

Ξέρουμε ότι όταν ταξιδεύετε στο εξωτερικό για τουρισμό, για δουλειές, για σπουδές ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο, ζητάτε κάτι περισσότερο από ένα απλό μέσο μεταφοράς.

Κι επειδή σκεφτόμαστε με τον ίδιο τρόπο σας προσφέρουμε όλα αυτά που θα κάνουν το ταξίδι σας πραγματικά αξέχαστο: Από πλήρως οργανωμένα ταξίδια με πληρωμή σε δραχμές, μέχρι την άνεση και την πολυτέλεια της 1ης ή διακεκριμένης θέσης με τα ιδιαίτερα γκισέ, τις ξεχωριστές αίθουσες αναμονής, τις ειδικές θέσεις και την ιδιαίτερη περιποίηση στο αεροπλάνο. Και πάντα, φυσικά, φιλική εξυπηρέτηση, απολαυστικό φαγητό στο οποίο η Ολυμπιακή έχει παράδοση, 97% ακρίβεια στις πτήσεις, εκτεταμένο δίκτυο πτήσεων με πολλές διασυνδέσεις και υπερσύγχρονα αεροσκάφη.

Ταξιδεύοντας με την Ολυμπιακή θα αισθανθείτε άνετα και θα νιώσετε πραγματικά σαν στο σπίτι σας. Γιατί καταλαβαίνουμε και φροντίζουμε να ικανοποιούμε όλες τις απαιτήσεις και τις ανάγκες σας. Και, πάνω απ' όλα, στην Ολυμπιακή μιλάμε την ίδια γλώσσα!

Για περισσότερες πληροφορίες απευθυνθείτε στα γραφεία της ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ ή στον ταξιδιωτικό σας πράκτορα

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

Γραφεία: ΑΘΗΝΑ: Λεωφ. Συγγρού 96, Τηλ. 9616.161, 9292.251 - Όθωνος 6, Τηλ. 9292.555
Μητροπόλεως 11, Τηλ. 9292.257 - ΟΜΟΝΟΙΑ: Κοτοπούλη 3 - ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ: Πύργος Αθηνών
ΠΕΙΡΑΙΑΣ: Ακτή Μισούλη 27, Τηλ. 4520.968, 9292.797/8 - ΚΗΦΙΣΙΑ: Κηφισίας 267, Τηλ. 8016.119
ΓΛΥΦΑΔΑ: Αθηνών & Αθ. Διάκου - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Κομνηνών 1 & 3, Τηλ. 260.121/9 και σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας.

Χαρείτε τον τοπο μας.

Ταξιδεψτε φετος στην Ελλαδα.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΑΜΕΡΙΚΗΣ 2. ΤΗΛ: 32.23.111/19